TARİH TIBBI KONUŞTURDU 2

SUİKASTLAR, SIR ÖLÜMLER, ESRARENGİZ OLAYLAR

TALHA UĞURLUEL
MUAMMER KAYATEKİN

TİMAŞ

TARİH TIBBI KONUŞTURDU - 2
Talha Uğurluel - Muammer Kayatekin

TİMAŞ YAYINLARI | 3796
Tarih İnceleme Araştırma Dizisi | 74

PROJE EDİTÖRÜ
Adem Koçal

EDİTÖR
Zeynep Berktaş

FOTOĞRAF
Talha Uğurluel

KAPAK TASARIMI
Ravza Kızıltuğ

MİZANPAJ
Hüseyin Özkan

1. BASKI
Mayıs 2015, İstanbul

ISBN
ISBN 978-605-08-1921-2
9 786050 819212

TİMAŞ YAYINLARI
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alaykôşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24 Faks: (0212) 512 40 00
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
facebook.com/timasyayingrubu
twitter.com/timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT
Neşe Matbaacılık A.Ş.
Osmangazi Mah.
Mehmet Kopuz Sk. No: 17
Kıraç-Esenyurt/İstanbul
Telefon: (0212) 886 83 30
Matbaa Sertifika No: 22861

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

TARİH TIBBI KONUŞTURDU - 2

Talha Uğurluel - Muammer Kayatekin

TİMAŞ

TALHA UĞURLUEL

Manisa Demircili olan Talha Uğurluel, 1997 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 8 yıl özel radyolarda tarih programları yaptı. Yerli ve yabancı dergilerde yayımlanmış birçok makalesi olup, *Dünyaya Hükmeden Sultan Kanunî, Kanunî'nin Akıl Oyunları, Tarih Tıbbı Konuşturdu, Sarayın Kutsalları, Çanakkale Savaşları ve Gezi Rehberi, Mekânlar ve Olaylarıyla Hz. Muhammed'in(sas) Hayatı* ve *Balkanların Başkenti Edirne* adlı kitapların yazarıdır. Ayrıca Çanakkale, Edirne, Kanunî ve Mekke-Medine tarihiyle ilgili cd çalışmaları vardır. İki yıl imaj kitap çalışmaları yapmış olup, *Mukaddes Emanetler, Timur'un Tüzükatı, Barbaros Hayreddin Paşa'nın Hatıratı* ve *Harp Mecmuası* kitapları, editörlüğünü yaptığı eserlerden birkaçıdır. Muhtelif turizm acentelerinde AR-GE yönetmenliği yapan Uğurluel, yerli ve yabancı gruplarla dünyanın birçok ülkesine kültür gezileri düzenlemektedir. Amerika'dan Yemen'e, Vietnam'dan Bosna'ya kadar birçok ülkede gerçekleştirdiği eğitim seminerlerine Türkiye'de de hız kesmeden devam etmektedir. Habertürk'te "Öteki Gündem" programının danışmanlığını sürdüren Uğurluel, TRT Radyo 1'de dört yıldır devam eden "Konuşan Tarih" programını da sunmaktadır. Halen Gazi Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nde akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

MUAMMER KAYATEKİN

1966 yılında İzmir'de doğdu. Sırasıyla Müdafaa-i Hukuk İlkokulu, Güzelyalı Ortaokulu, İzmir Atatürk Lisesi'nde okuduktan sonra 1989 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Mecburi hizmetini Kayseri ili, Pınarbaşı ilçesi, Pazarören beldesinde tamamlayıp Manisa ili, Saruhanlı ilçesi, Kayışlar köyüne tayin oldu. 1994 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizyoloji Anabilim Dalı'nda tıpta uzmanlık eğitimini tamamladı. Çalışmaları çoğunlukla egzersiz fizyolojisi alanıyla ilgilidir. Bir yıl süreyle Minesota Üniversitesi'nde görev yaptı. Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunduğu dönemde Mars Projesi Laboratuvarı'nda da çalıştı. 2007 yılında fizyoloji alanında profesör oldu. Halen Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizyoloji Anabilim Dalı, Spor Fizyolojisi Bilim Dalı'nda görevine devam etmektedir. Hobileri arasında futbol, akvaryumculuk, balık avcılığı ve dalgıçlık bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7

Semud Kavminin Başına Gelenler! Yüksek Ses İnsan Öldürür mü? 10

Sara Hastalığı, Hz. Sare'nin İsminden mi Geliyor? Firavun'un Başına Gelenler 28

İlkçağ'dan Günümüze Maraton: Çatlayıncaya Kadar Koşmak Öldürür mü? 40

Zehir İnsan Vücudunu Nasıl Etkiler? 58

Savaşlarda Burun Kemiğini ve Ense Kökünü Korumak Neden Önemlidir? 74

Tarih Boyunca Durdurulamayan Hastalık: Verem 84

Kılıçlardaki Kan Oluklarının Sırrı Nedir? 102

Tarihten Bugüne Maden Kazalarında İnsanlar Neden Ölüyor? 112

Osmanlı'da Deliler: İnsan Eli Silah Haline Gelebilir mi? 124

Kanunî ve Hürrem'in Oğlu Cihangir Hangi Hastalıktan Öldü? 136

Sultan Abdülaziz İntihar mı Etti, Öldürüldü mü? 152

Seyit Onbaşı 215 Kiloluk Topu Nasıl Kaldırdı? 172

Mustafa Kemal Atatürk Zehirlendi mi? 186

Hitler'in Tıbbi Savaş Hileleri 216

Kaynakça 234

ÖNSÖZ

Birkaç sene önce böyle bir proje aklımıza bile gelmezken, şimdi *Tarih Tıbbı Konuşturdu* kitabının ikincisini çıkarıyoruz. Açıkçası bizler de biraz şaşkınız. Çünkü tıp biliminin tarihin önünü bu kadar açacağını, biz tarihçiler için birer kara delik hükmündeki konuların bu sayede aydınlanabileceğini hiç tahmin etmezdik.

Her şey *Kanunî'nin Akıl Oyunları* kitabında, Hürrem Sultan'ın ölümünü çalıştığım günlerde başlamıştı. Ana kaynaklar, Hürrem Sultan'ın kulunç illetinden öldüğünü yazıyorlardı. Ben de bunu Fizyoloji Profesörü Muammer Bey'e sordum, "Kulunçtan kimse ölmez ama kulunç ağrıları yapan, başka bir hastalık olabilir," demişti. Sonra bu illetleri tek tek sıraladı. Ardından Hürrem Sultan'ın son aylarına ait başka şeyler söyledim, o da bu yeni verilerle listedeki hastalıklardan bazılarını elemeye başladı. Sonra bir başka tarihî bilgiye ve gerçeğe biraz daha yaklaştık, akabinde Hürrem Sultan'ın ölüm hastalığını hemen hemen bulmuştuk. Ardından aklımıza başka çözümsüz konular gelmeye başladı. Fatih nasıl ölmüştü? Yavuz'un çıbanı ne anlama geliyordu? Yemen'e giden askerlerimiz neden geri dönemiyorlardı? Gut ve çiçek nasıl hastalıklardı?

Tıp ve tarih içerikli bir kitap çıkarma düşüncemiz başta yayınevimizi de düşündürdü. Kapağında tıp yazan bir kitabı kaç kişi alıp okurdu? Acaba böyle bir kitap halkın ilgisini çekip topluma mâl olabilir miydi?

Her şeyi göze alarak kitabı çıkardık. Biz bu çalışmaya inanıyorduk. Çünkü Muammer Bey ile birlikte çok ciddi bir arşiv ve saha çalışması yapmıştık. Ayrıca 30 civarında farklı branştan tıp profesörü ile de defalarca görüşülmüştü. Çünkü gut uzmanı ile diyabet uzmanı ayrı idi. Zehirden anlayan ile mumyalamayı bilen başkaydı. Bir de bu uzmanları bir araya getirmek çok daha faydalı oldu. Tarih resmen kapılarını ardına kadar açmıştı. Kitap düşünülenden çok daha fazla ilgi gördü. Özellikle televizyon kanalları bu konuları ekrana taşımak için birbirleriyle yarıştı.

Hatta o dönem yayınlanan ve Kanunî dönemini anlatan dizide Hürrem Sultan'ın ölümü işlenirken büyük bir tartışma çıkmıştı. Birçok bilirkişi bir şeyler söyledi. Ancak basın kuruluşları en büyük referans olarak *Tarih Tıbbı Konuşturdu* kitabını aldı. Mumyalama bölümü apayrı ilgi gördü. Mısır mumyalama sanatından, Orta Asya Türk kurganlarındaki mumyalara ve Anadolu mumyalarına kadar geniş bir yelpaze incelendi. Hatta son dönemin diktatör mumyalarını da inceledik. Fakat en özeli Turgut Özal'ın cenazesi ve tahniti meselesiydi. O dönemde GATA'da çalışan ve Turgut Özal'ın vücuduna ilacı bizzat şırınga eden uzmanımızı bulduk. Çok özel bir görüşme ile insanın tüylerini diken diken edecek şeyler öğrendik. O günlerde mezarı açılan Özal'ın 20 sene sonraki halini görenler de kitabımız için açıklama yaptılar. Özal'ın ölümü üzerindeki sır perdeleri bile bu çalışmayla kalkmaya başladı.

Kitapta piramitlerin, Osmanlı döneminde Yusuf Ambarları olarak geçmesi çoğu kişinin ilk kez duyduğu bir bilgiydi. Kültür ve Turizm Bakanımızın özel bir görüşmede, onlarca akademisyenin arasında bu konuyu açıp hayretini bildirmesi, aynı akademik toplantıda Fatih'in ölümünün tartışılması, bu konuların aslında çok ilgi gördüğünün bir deliliydi. Herkes bir şeyler söyledi. Ancak son noktayı *Tarih Tıbbı Konuşturdu-1* kitabı koydu. Oradaki her uzman, ortaya konulan deliller karşısında çalışmayı tasdik ve takdir ettiler.

Bu kitap başta bana çok şey öğretti. Çünkü normal şartlarda bu kadar çok ve farklı branşta uzmanla bir araya gelmem söz konusu olamazdı. Ama bu çalışmalar sayesinde tarihe tıbbın nasıl ışık tutabileceğini görmüş olduk.

Birinci kitaba gösterilen bu ilgi, aklımıza hemen başka sorular ve bulunması gereken yanıtları getirdi. Çünkü tarihte cevabı tam bilinmeyen on binlerce soru vardı. Yine ilkçağdan başladık, günümüze kadar geldik. Pers Atina Savaşı'nda koşarak şehre haber vermek isteyen ve çatlayıp ölen gencin dramından, ellerini silah haline getiren Osmanlı Delileri'ne, bir ses ile helak edilen Semudlulardan, kılıçlardaki kan oluklarına sayfa sayfa tıp ile tarihin gerçeğine ulaşmaya çalıştık. Kitapta son derece ilginç konular yer aldı. Mesela Sultan Abdülaziz intihar mı etti, öldürüldü mü? Seyit Onbaşı 215 kg'lık mermiyi nasıl rahatlıkla kaldırabildi? Sara hastalığıyla Hz. İbrahim'in eşi Hz. Sare arasındaki ilginç bağ gibi nice konu bizi hem tarihin koridorlarında dolaştırdı hem de tıp sayesinde hadiselere çok daha geniş açıdan bakabilmemizi sağladı.

Aslında bu çalışmayla, adli tıp incelemesinden çok da bir farklı bir şey yapmadık. Sadece, adli tıptakiler bu güne ait cenazeleri yoklarken biz yüzyıllar öncesinin vücutlarını tetkik ediyor ve bir dedektif hassasiyetiyle her taşın altını kaldırıp bakarak olayda rol almış bütün şahsiyetleri sorgulamaya çalışıyoruz.

Son olarak *Tarih Tıbbı Konuşturdu-2* ile sanıyorum yıllardır konuşulan bir dosyaya da son şeklini vermiş olduk: Atatürk'ün ölümü. Bu konuda Türkiye'de yazılmış bütün kitapları okuduk. Yapılan çalışmaların hepsini inceledik. Seviyeli ve seviyesiz gazete kupürlerine kadar hiçbir şeyi gözden kaçırmamaya çalıştık ve son noktayı koyduk.

İkinci kitabın sonunda gördük ki, tıbbın tarih üzerinden çalışma yapacağı daha yüzlerce konu var ve okuyucularımızın bu ilgisi devam ettiği müddetçe biz de "Tarih'le Tıbbı Konuşturmaya" devam edeceğiz.

Talha Uğurluel

TEŞEKKÜR

Kaynaklara ulaşmamda çok büyük yardımlarını gördüğüm Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Kütüphanesi'den Uzman Kütüphaneci Abdullah Murat Mete'ye, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Beyin ve Sinir Cerrahisi Anabilim Dalı Başkanı Prof.Dr. Mehmet Nuri Arda'ya, Fizyoloji Anabilim Dalı Başkanı Prof.Dr. Abdullah Arslan'a, Fizyoloji Anabilim Dalı'ndan Prof.Dr. Osman Açıkgöz'e ve Araştırma Görevlisi Dr. Güven Güvendi'ye, Göğüs Hastalıkları ve Tüberküloz Uzmanı Prof. Dr. Can Sevinç'e, Farmakoloji Uzmanı Prof.Dr. Mukaddes Gümüştekin Güneli'ye, Farmakolog Doç.Dr. Mehmet Ateş'e, Adli Tıp Anabilim Dalı Başkanı Prof.Dr. Erdem Özkara'ya ve Adli Tıp Anabilim Dalı'ndan Yardımcı Doçent Dr. Yalın Kılıç'a, Gastroenteroloji Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Hale Akpınar'a, Ortopedi ve Travmatoloji Uzmanı Prof.Dr. Can Koşay'a, Anatomi Anabilim Dalı'ndan Prof.Dr. Amaç Kiray'a, Spor Bilimcisi Öğretim Görevlisi Dr. Hikmet Gümüş'e, Göz Hastalıkları Uzmanı Dr. Levent Kazancı'ya, bu kitap projesinin öncüsü "Tarihi sevdiren adam" Talha Uğurluel'e, bu projeye büyük destek veren Urla Karantina Adası Müdürü Şaban Koçoğlu'na, sorularımla bunaltmama rağmen güler yüzleri ve içtenlikleriyle bana yardımcı olan çalışma arkadaşlarıma, sevgili kızlarım Doğa ve Derin'e, bana her konuda olduğu gibi bu kitabın yazımında da büyük destek olan eşim Esra Kayatekin'e teşekkürlerimi sunarım.

Muammer Kayatekin

SEMUD KAVMİNİN BAŞINA GELENLER!
YÜKSEK SES İNSAN ÖLDÜRÜR MÜ?

Kur'ân-ı Kerim, ahlak kitabı olmasının yanı sıra tarihi bize en doğru şekilde anlatan ve ibret almamızı sağlayan bir tarih kitabıdır da. Kâinatın başlangıcından bu yana gelmiş, yeryüzünde yaşamış ve sonra en küçük bir iz bırakmadan kaybolup gitmiş nice kavimler var olmuştur. İşte Kur'ân-ı Kerim, bunlardan bazılarını bize anlatmaktadır. Hatta verdiği ipuçlarıyla onların bilinmeyen nice özelliğini fark etmemizi de sağlamaktadır. Bu kavimlerden biri de Semud'dur. Kur'ân-ı Kerim'in özellikle vurguladığı, yeryüzünün en eski kavimlerinden biridir Semud. Hz. Adem ve Hz. Havva sonrasında, toplu halde helak olan ilk kavim Hz. Nuh'un kavmi olup, tufandan kurtulanlar yeni bir dünya kurmuşlardır. İşte tufan sonrasına ait bilebildiğimiz en eski kavim Ad kavmidir. Onlardan sonra gelen bir diğer kavim ise Semudlulardır. Kur'ân-ı Kerim'de

bu iki kavim birçok yerde birbiri ardına anılır.

Hz. Salih'i ve devesini gösteren bir minyatür

Nuh Tufanı sonrası kurulan Ad kavmi, helak edilen kavimden haberdar oldukları gibi Semudlular da helak edilen Ad kavminden haberdardılar. Ad kavmi bugün Yemen topraklarında bulunan Hadramud-Şibam ismiyle adlandırılan bir bölgenin insanlarıydılar. Yüksek binalar yaparlardı ve bu ihtişamlı yapılarla övünürlerdi. Bugün hâlâ o bölgelerde dünyanın ilk gökdelenleri olarak adlandırılan bu dev kerpiç apartmanlar durmaktadır. Yine Kur'ân-ı Kerim'in anlatımıyla yer sarsıntılarıyla Ad kavmi ve eserleri helak olacaktır. Yerlerine gelen kavim ise Semudlulardır. Kur'ân-ı Kerim'in pek çok yerinde Semudlulardan bahsedilmektedir. Hatta bazı yerlerde Hicr halkı ifadesi de kullanılmaktadır. Semudluların diğer bir adı da Ashab-ı Hicr'dir. Halka Semud, yaşadıkları şehre de Hicr ismi verilmiştir. Babil Kralı II. Sargon MÖ 8. yüzyılda Kuzey Arabistan'da yaptığı bir savaşı kazanarak Semudlulara üstünlük sağlamıştır. Aristo ve Batlamyus'un yazılarında da bu kavim geçmektedir. Hatta o dönemin coğrafyacılarından Pliny, Semud kavminin oturmakta olduğu yerleri tarif ederken Hicr şehrine işaret etmektedir.

Kur'ân'da bu iki kavmin isimlerinin birlikte anılması meselesine gelince, hem coğrafya hem de zaman dilimi olarak birbirini

Yemen, Hadramud-Şibam

takip eden iki kavim oldukları apaçık ortadadır. Kur'ân-ı Kerim'de, "Semud toplumuna da kardeşleri Salih'i gönderdik. Salih, 'Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilahınız yoktur... Allah'ın Ad kavminden sonra sizi halifeler kıldığını ve sizi yeryüzünde güç ve servetle yerleştirdiğini hatırlayın ki onun düzlüklerinde köşkler kuruyor, dağlardan evler yontuyordunuz. Şu halde Allah'ın nimetlerini hatırlayın, yeryüzünde bozguncular olarak karışıklık çıkarmayın,' dedi." (Araf Suresi, 73-74) ayetinde, Salih peygamber kavmine, Ad kavmi hatırlatılmaktadır. Demek ki bu kavim Ad'ı biliyor ve onların durumlarından ibret almaları isteniyordu. Ad kavmi Yemen civarında, yani Arabistan'ın güneyinde yaşarken, Semudlular orta ve kuzey Arabistan'da yaşıyorlardı. Bugün Suudi Arabistan topraklarında Kavm-i Salih olarak adlandırılan birtakım harabelerle donanmış eski şehir kalıntıları bulunmaktadır. Hatta daha kuzeye çıkıldığında Ürdün topraklarında bulunan Vadi-yi Ram ve Petra antik kenti Semudlularla ilişkilendirilmektedir.

Ana Britannica ansiklopedisi "Semudlar" maddesinde bu kavimden şöyle bahseder, "Eski Arabistan'da önem taşıdığı anlaşılan kabile ya da kabileler topluluğu. Güney Arabistan kökenli oldukları, ancak içlerinden büyük bir grubun çok eskiden kuzeye göç ederek Aslab Dağı yamaçlarına yerleştiği sanılmaktadır. Hicaz ve Şam arasında yaşayan Semudlar, Ashab-ı Hicr olarak bilinir. Son arkeolojik araştırmalarda, Arabistan'ın orta kesimlerinde Semudlar'a ait çok sayıda kaya resmi ve yazı ortaya çıkarılmıştır."

Bölgede yapılan kazılarda bu birbirine uzak coğrafyalarda aynı alfabeye ait benzer kitabelerin bulunması da bu ilişkiyi doğrulamaktadır.

Yukarıda, Araf Suresi'nden aktardığımız ayetlerde de vurgulandığı üzere, bu kavim kayaları oyma sanatında son derece mahir idi. Hem Arabistan hem de Ürdün Petra'da gördüğümüz olağanüstü güzellikteki kayadan oyma saraylar, maliye binaları, hazine daireleri ve halka ait yerler, ayet-i kerimede geçen hadiseleri bize çok net bir şekilde göstermektedir.

Tarihî bulgular ve belgelerden sonra şimdi gelin Kur'ân-ı Kerim'in anlatımıyla bu kavmin hikâyesine bir göz atalım. Salih Peygamber ve mucizevi dişi deve etrafında geçen bu gizemli hadisede yine Allah'a inanmayan bir kavim bulunmaktadır. Kavmin içinden, her zaman güvenilir olmuş, ağzından yalan yanlış söz çıkmamış, herkesin eminliğine şahit olabileceği bir kişi; Salih(as) çıkar ve onları tek bir Allah'a inanmaya, putları reddetmeye davet eder. Halkın ilk tepkisi şöyle olur, "Semud halkına da kardeşleri Salih'i gönderdik. Dedi ki, 'Ey kavmim, Allah'a ibadet edin, sizin O'ndan başka ilahınız yoktur. O sizi yerden (topraktan) yarattı ve onda ömür geçirenler kıldı. Öyleyse O'ndan bağışlanma dileyin, sonra

Semud kavmine ait hazine binası

O'na tevbe edin. Şüphesiz benim Rabbim, yakın olandır, duaları kabul edendir.' Dediler ki, 'Ey Salih, bundan önce sen içimizde kendisinden iyilikler ve yararlılıklar umulan biriydin. Atalarımızın taptığı şeylere tapmaktan sen bizi engelleyecek misin? Doğrusu biz, senin bizi davet ettiğin şeyden kuşku verici bir tereddüt içindeyiz.'" (Hud Suresi, 61-62)

Hangi topluluğa bir peygamber gelse böyle olmuyor muydu? Toplumun küçük bir kısmı inanıyor, inanmayan güçlü tabaka eziyete başlıyordu. Baskı, zulüm, önce güç yetirebildikleri zayıflara sonra da inananların tamamına yayılıyordu. Semudlular da aynı tepkiyi verdiler. Kendilerinden önce aynı tavrı takınan Ad ve Kavm-i Nuh gibi.

"Sizden öncekilerin, Nuh kavminin, Ad ve Semud ile onlardan sonra gelenlerin haberi size gelmedi mi? Ki onları, Allah'tan başkası bilmez. Elçileri onlara apaçık delillerle gelmişlerdi de, ellerini ağızlarına götürüp (öfkelerinden ısırdılar) ve dediler ki, 'Tartışmasız, biz sizin kendisiyle gönderildiğiniz şeyleri inkâr ettik ve bizi kendisine çağırdığınız şeyden de gerçekten kuşku verici bir tereddüt içindeyiz.'" (İbrahim Suresi, 9)

Her tebliğden sonra toplum içinde inanmayanların inananlara bir tahakkümü başlardı. Semudlularda da başladı. Kur'ân-ı Kerim

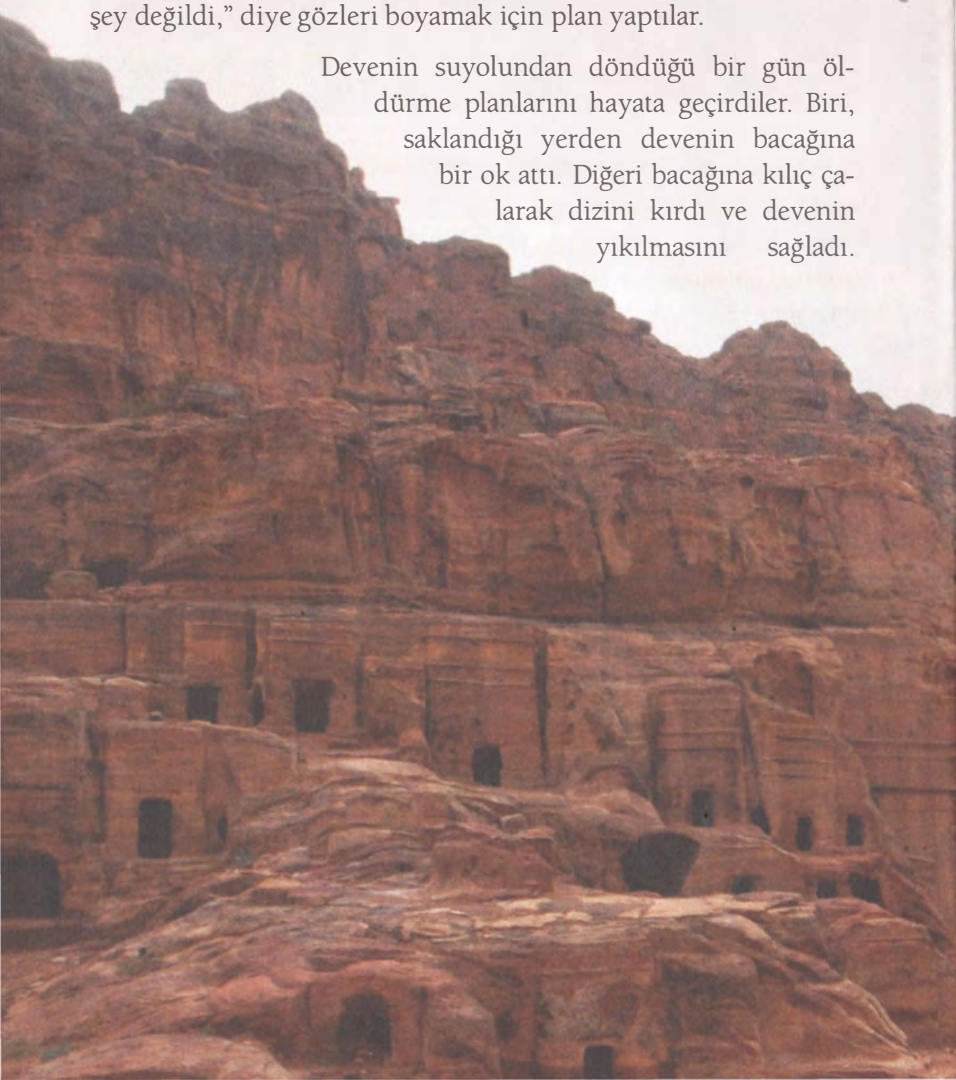
bunları da anlatıyor, "'Salih'in gerçekten Rabbi tarafından gönderildiğini biliyor musunuz?' Onlar, 'Biz gerçekten onunla gönderilene inananlarız,' dediler. Büyüklük taslayanlar da şöyle dedi, 'Biz de, gerçekten sizin inandığınızı tanımayanlarız.'" (Araf Suresi, 75-76)

Nihayetinde durum öyle bir hal aldı ki inanmayanlar Hz. Salih'ten açık bir mucize göstermesini istediler. Kendilerinin göstereceği bir kayanın içinden bir deve çıkarmasını şart koştular. Hatta bu devenin on aylık hamile olması, aynı zamanda aç bir şekilde kayadan çıkması da istekleri arasındaydı. Bu arzları olursa Salih(as)'a inanacakları sözünü verdiler. Salih(as) kalktı, namaz kıldı ve dua etti. Derken gösterdikleri kaya hareket edip yarıldı ve içinden onların arzularına uygun şekilde hamile bir dişi deve çıktı. Bu açık mucize karşısında kavmin bir kısmı oracıkta iman etti. Ama şehirdeki putları yöneten kabilelerin reisleri iman etmedikleri gibi tâbilerinin de imanına engel oldular.

Allah'ın bir mucizesi olarak bu dişi deve bir süre Semud halkının arasında yaşadı. Halkın kuyusundan bir gün suyu o içiyor, diğer gün onlara bırakıyordu. Su içtiği gün, insanlar da onun sütünü sağıyordu.

Ama inanmak istemeyen kalpler nice mucizelere şahitlik etseler bile yine inatlarından vazgeçmeyeceklerdi. Tarih ne yazık ki bir kez daha tekerrür ediyordu. Hz. Salih'e, O'nun getirdiği mucizeye, devenin bu muhteşem temessülüne gözlerini kapadıkları gibi deveyi ortadan kaldırma planları yapmaya başladılar. Çünkü bu açık mucizenin her gün önlerinde gezmesi onları son derece rahatsız ediyordu. Ayrıca, iman etme durumundaki yürekleri de şevke getiriyordu. "Bu da diğer develer gibi bir mahlûk. Bakın nasıl öldü?" diyebilmek için, deveyi ortadan kaldırdıktan sonra, "Bize büyü yapıldı, gördüklerimiz bir halüsinasyondan başka bir şey değildi," diye gözleri boyamak için plan yaptılar.

Devenin suyolundan döndüğü bir gün öldürme planlarını hayata geçirdiler. Biri, saklandığı yerden devenin bacağına bir ok attı. Diğeri bacağına kılıç çalarak dizini kırdı ve devenin yıkılmasını sağladı.

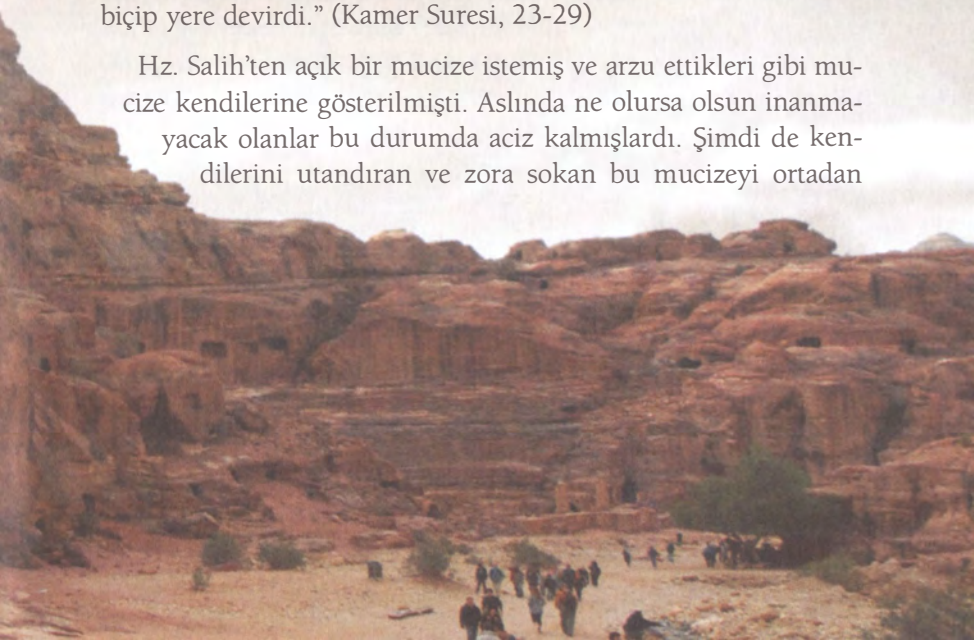

Ardından insanların aklını başlarına getirmesi için gönderilen bu nadide canlıyı oracıkta boğazladılar.

Kur'ân-ı Kerim Şuarâ Suresi'nde bu hadiseyi şöyle anlatır, "Dediler ki, 'Sen ancak büyülenmişlerdensin. Sen yalnızca bizim benzerimiz olan bir beşerden başkası değilsin; eğer doğru sözlü isen, bu durumda bir ayet (mucize) getir görelim.' Dedi ki, 'İşte, bu bir dişi devedir; su içme hakkı bir gün onun, belli bir günün su içme hakkı da sizindir. Ona bir kötülükle dokunmayın, sonra büyük bir günün azabı sizi yakalar.' Sonunda onu (yine de) kestiler, ancak pişman oldular." (Şuarâ Suresi, 141-157)

Aynı bahis Kamer Suresi'nde de şöyle geçer, "Dediler ki, 'Bizden biri olan bir beşere mi uyacağız? Bu durumda gerçekten biz bir sapıklık (delalet) ve çılgınlık içinde kalmış oluruz. Zikr (vahy) içimizden ona mı bırakıldı? Hayır, o çok yalan söyleyen, kendini beğenmiş bir şımarıktır.' Onlar yarın, kimin çok yalan söyleyen, kendini beğenmiş bir şımarık olduğunu bilip öğreneceklerdir. Gerçek şu ki Biz, bir fitne (imtihan ve deneme konusu) olarak o dişi deveyi kendilerine göndereniz. Şu halde sen onları gözleyip bekle ve sabret. Ve onlara, suyun aralarında kesin olarak pay edildiğini haber ver. Su alış sırası kiminse, o hazır bulunsun. Derken arkadaşlarını çağırdılar, o da bıçağını kapıp hayvanı ayağından biçip yere devirdi." (Kamer Suresi, 23-29)

Hz. Salih'ten açık bir mucize istemiş ve arzu ettikleri gibi mucize kendilerine gösterilmişti. Aslında ne olursa olsun inanmayacak olanlar bu durumda aciz kalmışlardı. Şimdi de kendilerini utandıran ve zora sokan bu mucizeyi ortadan

kaldırmış, kendi durumlarını kurtarmak için aksi propagandaya başlamışlardı. Deveyi öldürdüklerini ama beklenen gazabın gelmediğini söylüyorlardı. Hz. Salih için çirkin sözler sarf ediyor, bütün bunların bir sahtekârlık olduğunu iddia ediyorlardı. Kur'ân-ı Kerim, bütün bu gelişmeleri de bizlere haber vermektedir.

"Böylelikle dişi deveyi öldürdüler ve Rablerinin emrine karşı çıkıp Salih'e de şöyle dediler, 'Ey Salih, eğer gerçekten gönderilenlerden (bir peygamber) isen, vadettiğin şeyi getir, bakalım." (Araf Suresi, 77)

"Allah, inkâr edenlerin kurdukları hileli düzenleri boşa çıkarttı ve Hz. Salih'i kötülük yapmak isteyenlerin ellerinden kurtardı. Bu olaydan sonra artık kavme her türlü tebliği yaptığını ve hiç kimsenin öğüt almadığını gören Hz. Salih, kavmine kendilerinin üç gün içinde helak olacaklarını bildirdi. Salih dedi ki, 'Yurdunuzdan üç gün daha yararlanın. Bu, yalanlanmayacak bir vaaddir.'" (Hud Suresi, 65)

Hz. Salih'in bütün bu olanlara rağmen dik ve kendinden emin duruşu toplum içinde endişeye de sebep oluyordu. Deveyi katledenler, kendi durumlarını kurtarmak için Hz. Salih'i de ortadan kaldırmaları gerektiğini açıkça görmekteydiler. O gece dokuz kişilik bir suikast timi hazırladılar. Aynen Hicret öncesi Peygamber Efendimiz'i(sas) öldürme düşüncesinde olanlar gibi toplandılar

ve tam Salih peygamberin evine doğru gideceklerdi ki etraflarını saran dağlardan kopan bir kaya parçası başlarına düştü. Hepsi oracıkta ezilip kaldılar.

Kavimde bir endişe başlamıştı. Çünkü Hz. Salih'in vadettiği gazap, emareleriyle kendisini göstermekteydi. İlk gün yüzleri sapsarı olacaktı ve olmuştu. İkinci gün yüzleri kırmızıya döndü. Son gün aynen kendilerine Hz. Salih'in söylediği gibi kapkara oldular. Bütün suretler siyaha çaldı. Artık emindiler. Hak ettikleri ve hararetle Salih(as)'dan, "Getir bize vadettiğin gazabı," dedikleri şey adım adım yaklaşıyordu. Son sabah herkes beklemeye başlamıştı. Bir şey olacaktı, ama ne? Gazap ne ile nasıl gelecekti? Güneş doğarken gökten üzerlerine doğru bir sayha (güçlü bir ses) geldi. Altlarında da müthiş bir sarsıntı başladı. Kısa sürede hepsi cansız bir şekilde bulundukları yerde kalakaldılar.

İşin ilginç yanı, Salih peygamberin kavminden olup da o gün memleketlerinde olmayanlar da vardı. Hepsi bulundukları yerlerde aynı akıbete uğradılar. Ancak biri müstesna. Ebu Rigal adındaki adam o günlerde Mekke'deydi. Harem sınırları içinde bulunması dolayısıyla azap ona ulaşamadı. Ne zaman ki bu sınırdan çıktı. Gökten gelen bir taşla oracıkta hayatı sona erdi. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah İbni Ömer'in rivayetine göre, "Allah Resulü(sas) ile beraber Taif'e çıkıp, bir kabre uğradığımızda, O'nun şöyle buyurduğunu işittim, 'Bu, Ebu Rigal'in kabridir. O, Sakif'in babasıdır. Semud'dan idi. Harem-i Şerif'te idi de, azaptan kurtulmuştu. Harem'den çıktığında, kavmine isabet eden azap ona da isabet etti ve buraya gömüldü. Onun alameti, onunla birlikte altın bir dalın gömülmüş olmasıdır. Eğer kazarsanız onu bulacaksınız.'"

İnsanlar acele ile orayı kazdılar ve dalı çıkardılar.

Hud Suresi, Semud kavminin uğradığı gazabı ve onları bekleyen sonu şöyle anlatır, "O zulmedenleri dayanılmaz bir ses sarıverdi de

◀ Ürdün topraklarında bulunan Antik Petra kenti

kendi yurtlarında dizüstü çökmüş olarak sabahladılar. Sanki orada hiç refah içinde yaşamamışlar gibi. Haberiniz olsun; Semud halkı gerçekten Rablerini inkâr etmişiz. Haberiniz olsun; Semud halkına Allah'ın rahmetinden uzaklık verildi. (Hud Suresi, 67-68)

Salih Peygamber ve dönemine ait hadiseler bize sadece Kur'ân-ı Kerim tarafından anlatılmıyor. Peygamber Efendimiz(sas) de bize bu konuda haberler veriyor. İslam Tarihi'nin önemli seferlerinden biri olan Tebük'te İslam ordusu, Salih(as)'ın kavminin topraklarından geçmekteydi. Burada konaklanmış, zamanında Semudluların kullandıkları kuyulardan su çekilmiş ve bunlar kullanılmak istenmişti. Peygamber Efendimiz(sas) buna razı olmadı ve bu kuyulardan su kullanmamalarını istedi. Hatta bu suyu kullanarak yoğrulan hamurlar bile insanlara yedirilmeyip develere verildi.

Peygamber Efendimiz(sas) yanındakilere, Hz. Salih'in devesinin su içtiği kuyuyu dahi göstermiştir. Ayrıca çevresindekilere, "Mucizeler istemeyiniz. Salih'in kavmi mucize istemiş ve deve şu dağ yolundan gelmiş, şu dağ yolundan çıkmıştır. Rablerinin emrine isyan etmiş ve onu boğazlamışlardı. Bir gün deve onların suyunu içiyor, bir gün de onlar devenin sütünü içiyorlardı. Onu boğazladılar da, Allah'ın Haremi'nde (Mekke) olan bir kişi dışında herkesi helak eden bir sayha onları yakalayıverdi," buyurmuştur.

Ayrıca, helak edilmiş kavimlerin yerlerine gitmenin de âdâbını şu sözlerle ifade etmiştir, "Şu azap edilenlerin yanına, ancak

ağlayarak giriniz. Onların başına gelenlerin bir benzerinin sizin başınıza gelmemesi için, eğer ağlayarak girmemişseniz, oralara girmeyiniz."

Tarihte nice kavim vardır ki gelmiş, yeryüzünde bir iz bırakmış, sonra da bu izleriyle birlikte yok olup gitmişlerdir. Ancak Semudluların bir farkı vardır. Onların izi hâlâ dün gibi göz önünde durmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'in bize anlattığı en eski kavimlerden olan Ad, Yemen'de yüksek bina inşa etmeleriyle meşhur olmuştu. Onlara gelen azap, dünyanın bu ilk gökdelenlerini yerle bir etmişti. Onlardan kopan ve kuzeye yerleşen Semudlular ise, "böyle bir şey kendi başlarına gelmesin" diye devasa kayalarla çevrili vadilerin içlerine yerleşmiş ve evlerini bu kayalara oyarak şekillendirmişlerdi. Ad kavminin başına gelen deprem gibi bir afetin onlara bu sebeple herhangi bir zarar veremeyeceğini düşünüyorlardı. Bugün onlara ait kalıntılar Ürdün ve Suudi Arabistan topraklarında hâlâ dimdik ayaktadır. Hele Ürdün Petra'daki devasa bir vadi içinde bulunan başkentleri muhteşemdir. Kayalara oyarak sadece ev bark değil hazine binaları, devlet daireleri, saraylar şekillendirmişlerdir. "Bu derin vadinin içinde, kayaların arasında bize hiçbir azap ulaşamaz" düşünceleri ne yazık ki onları kurtaramamıştır. Onlar azabı hep yerin altından beklemişlerdir. Onlara gönderilen bu afet, son derece güvendikleri devasa vadilerine girecek, dev kayaların arasına oyulmuş bina ve evlere sokulacak, saklanıp sığınılabilecek nice dehliz ve mağaranın en kuytularına kadar girip her yere yetişebilecek bir şey olmalıdır. Ve Kur'ân-ı Kerim'in ifadesiyle onları her yerde yakalayan şey, korkunç bir sestir.

Tüm bunlardan sonra aklımıza gelen soru şudur: Yüksek ses insana ne kadar zarar verebilir? Sesin etkisi ne kadar uzaklığa tesir edebilir? Sesin şiddeti çoğaldığında bu tazyik bir insanı öldürebilir mi?

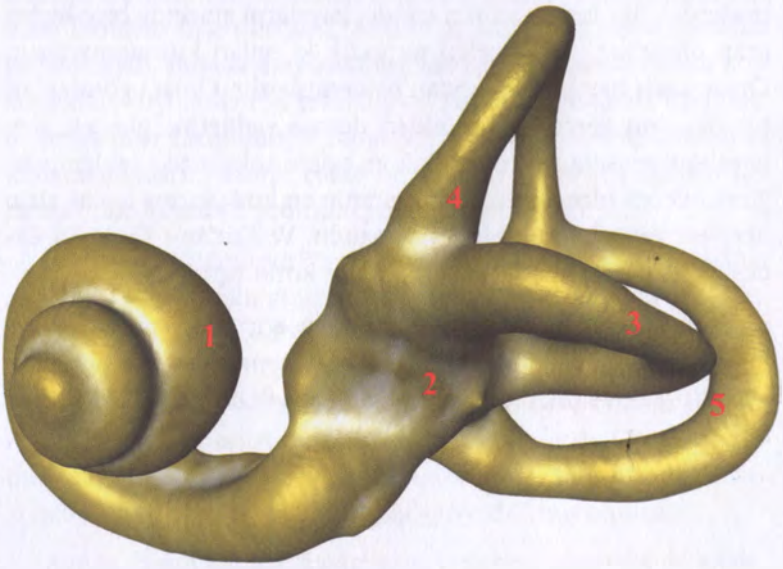
Soru: Kur'ân-ı Kerim'de bazı kavimlerin deprem ve buna benzer tabiat olaylarıyla helak edildiği bildirilirken, Yüce Allah'ın, bazı kavimler için, "Onları korkunç bir ses yakaladı. Hepsi bulundukları yerde öylece kaldılar," buyurduğunu biliyoruz. Buradan hareketle, insanın yüksek ses sebebiyle ölümünün mümkün olduğunu söyleyebilir miyiz?

Cevap: Öncelikle sesin ne olduğunu ve sesleri nasıl duyduğumuzu açıklayalım.

Ses ortamdaki moleküllerin titreşmesi sayesinde iletilir. Ortamda molekül yoksa ses de yoktur. Molekülleri harekete geçirebilen herhangi bir şey ses kaynağı olur. İnsan tarafından hissedilen seslerin frekans aralığı 20-20.000 Hertz[1] arasındadır. İnsanların konuşma sırasındaki ses frekansları genelde 300-3500 Hz arasındadır. İnsan yaklaşık 400.000 farklı sesi ayırt edebilir. Hayvanlar bu aralık dışındaki alçak ve yüksek frekanslı sesleri algılayabilirler. Örneğin, köpek düdükleri yüksek frekanslı ses üretir.

Vücudumuzda işitmeyle ilgili anatomik yapılar kulaklarımızda yer alır. Kulaklarımız işitmenin yanı sıra dengenin sağlanmasında da görev alır. Kulak anatomik olarak üç kısma ayrılır: Dış kulak, iç kulak ve orta kulak.

1 Sesin saniyedeki titreşim sayısına "frekans" denir. Birimi Hertz (Hz)'dir.

By José Braga (Own work) [CC BY-SA 4.0 (http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0)], via Wikimedia Commons

1: İç kulağın işitme ile ilgili kısmı, 2-3-4-5: İç kulağın denge ile ilgili kısmı

Dış ve orta kulak ses dalgalarını iç kulağa ileterek işitmede rol alırken, iç kulak hem işitme de hem de dengenin sağlanmasında görevlidir. Dış kulağı, kulak kepçesi ve dış kulak yolu oluşturur. Ses dış kulakta toplanıp orta kulağa iletilir. Dış kulağın sonunda *timpan* zar denilen kulak zarı bulunur. Timpan zarı dış kulakla orta kulağı birbirinden ayırır. Dış kulak yolu, sesin orta kulağa yönlendirilmesine yardımcı olur. Orta kulak, dış kulaktan gelen ses dalgalarını, kulak zarı ve işitme kemikleri yoluyla iç kulağa aktarır.

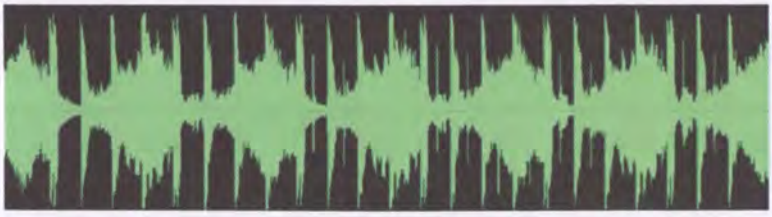

Iain at the English language Wikipedia [GFDL (http://www.gnu.org/copyleft/gfdl.html) or CC-BY-SA-3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)], from Wikimedia Commons

Dış kulak yoluyla orta kulak boşluğu basıncı, atmosferik basınca eşittir. Östaki borusu orta kulağı yutağa (farinkse) bağlar. Östaki borusunun yutaktaki ucu normalde kapalıdır. Esneme, aksırma, yutkunma gibi hareketlerle açılır. Bu yüzden yüksek yerlere çıktığımızda ya da denizin derinliklerine indiğimizde basınç değişikliklerinin kulakta oluşturduğu olumsuz hissi bir yutkunma hareketiyle yenebiliyoruz.

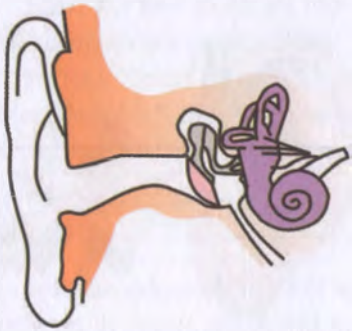
Dış kulak yoluna giren bir ses dalgası kulak zarının titreşmesine neden olur. Ses timpan zarından orta kulak boşluğuna geçer. Orta kulak kemikçikleri aracılığıyla ile ses iç kulağa iletilir. İç kulakta işitmeyle görevli, kohlea adı verilen, şekli salyangoza benzeyen içi sıvıyla dolu bir yapı bulunur. Kohlea içinde işitme uyarılarını alan tüy hücrelerinin yer aldığı *Corti* adlı bir organ bulunur.

Hava ortamından gelen sesin iç kulaktaki sıvı ortamda işitme için yeterli uyarıyı oluşturabilmesi, sesin yükseltilmesiyle sağlanabilir. Orta kulakta yer alan üç kemikçiğin zincirleme hareketi buna yardımcı olur: Çekiç (malleus),

By T.Equity13 [CC BY-SA 2.0 (http://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0)], via Wikimedia Commons

Ses dalgaları

Iain at the English language Wikipedia [GFDL (http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html) or CC-BY-SA-3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)], from Wikimedia Commons

örs (inkus), üzengi (stapes). Yükseltilmiş sesin oluşturduğu basınç dalgaları iç kulaktaki sıvıyı hareket ettirince Corti organında uyarı oluşur ve bu uyarı işitme siniriyle beyindeki işitme merkezlerine aktarılır. Bu sayede ses duyusunu normal bir şekilde algılayabiliriz.

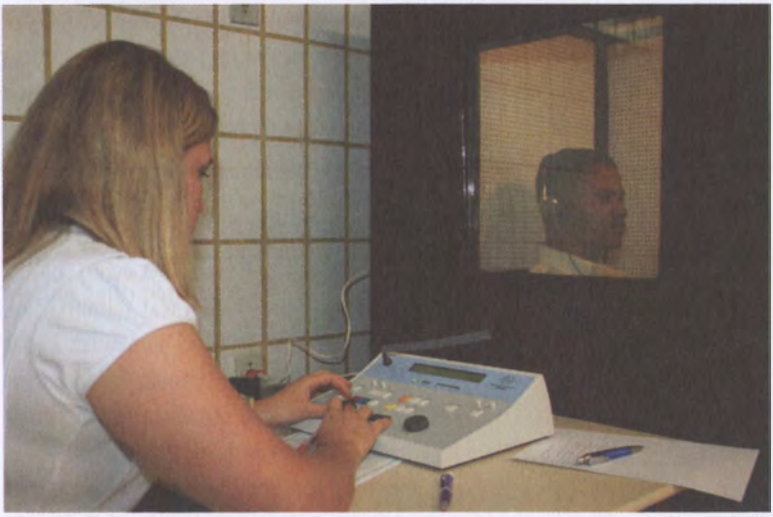
İnsanlar sesin yakında ya da uzakta olduğunu ve yönünü saptayabilir. Seslerin iki kulağa geliş zamanı ve şiddet farklılıkları ses kaynağının konumunun saptanmasında kullanılır.

Ses şiddetinin birimine desibel (dB) denir. 100 dB'in üstündeki şiddetli sesler, kulağımıza zarar verebilir. Ani bir patlama yüksek basınç değişikliklerine yol açarak kulak zarını delip işitme kaybına yol açabilir. Ayrıca kulağın çok yüksek seslere maruz kalması tüy hücrelerinde hasara yol açabilir. Örneğin, jet uçağı bakım teknisyenleri veya rock müzik grubu üyeleri uzun süre yüksek seslere maruz kalırlar. Böyle bir durumda bir kısım tüy hücreleri zarar görecek ve belirli bir frekans aralığındaki seslerin duyulmasında kayba yol açacaktır. İşitme kayıpları tıpta odyometre[2] ile saptanabilir. İşitme kayıplarının tipine göre tedaviler uygulanmaktadır. Bazı işitme kayıplarında hastaların işitme cihazı kullanması önemli bir rahatlık sağlar.

Şimdi sorumuza gelirsek; ses ölüme yol açabilir mi? Tabiatta yağmur, gök gürültüsü, fırtına, deprem ve volkanik patlamalar gibi şiddetli ses oluşturan çeşitli olaylar bulunmaktadır.

Dinamit ya da çeşitli bomba türleri gibi güçlü bir patlayıcı, bir basınç dalgası oluşturarak barotravmaya, yani vücuda etki eden atmosferik basıncın değişmesine bağlı olarak vücutta hasarlar oluşmasına neden olur. İç organlarla gövdenin dış yüzeyi arasındaki basınç farkı iç organlarda yaralanmalara yol açar. Patlamaya ne kadar yakın olunursa vücudun etkilenmesi o kadar yüksektir. Böylesine büyük bir patlama sonucu insan vücudunda pulmoner kontüzyon (akciğer ezilmesi, yaralanması), gastrointestinal kanama (mide-barsak kanaması), hatta beyin kanamaları meydana gelebilir. Göğüs duvarına çarpan enerji dalgasının pozitif basıncı sonucu akciğerlerdeki alveoller

2 İşitmenin ölçülmesi ve değerlendirilmesini sağlayan cihaz.

By Flavia Costa [CC BY 3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/3.0)], via Wikimedia Commons

İşitme testi

gerilip yırtılabilir. Enerji dalgasının alveol duvarındaki alveolokapiller yüzeye (alveol ile kılcal damarların bir arada bulunduğu yüzey) çarparak bu ortak yüzeyi yırtması sonucu kan akciğere boşalmaya başlar. Böylece akciğer içinde ödem (sıvı toplanması) ve hemoraji (kanama) oluşur. Bu durum sonucunda kişide nefes alma güçlüğü ve hipoksi (oksijen azalması) meydana gelir. Akciğer yaralanmasında göğüs ağrısı, nefes almada güçlük, kan tükürme şikâyetleri görülebilir. Patlama sonucu kulakların etkilenmesine bağlı olarak timpan zar (kulak zarı) yırtılması, kulak ağrısı, kulak çınlaması, baş dönmesi gerçekleşebilir. Bunun dışında gastrointestinal yaralanma da oluşabilir ve bu durumda kişide mide bulantısı, kusma, ishal, kanama görülebilir. Ciddi bir sindirim yolları yaralanması ölümcül kanamalara yol açacaktır. Ayrıca büyük patlamalar, karaciğer ve böbrek gibi organlarda da hasar oluşturabilir. Kısacası, çok şiddetli patlama, çeşitli mekanizmalarla ölüme kadar giden sonuçlar doğurabilmektedir. Semud kavminin yaşadığı ve insanları ölüme götüren doğa olayı büyük ihtimalle çok büyük seslerin çıkmasına neden olan güçlü bir volkanik patlama ve deprem olmalıdır.

Bu insanların ölmeden önce cilt renklerindeki değişimleri yorumlayabilmek için öncelikle deri rengimizi değiştiren etkenleri tıbben açıklayalım:

Derinin rengini bazı etkenler belirler. Bunlardan birincisi derinin üst katmanı olan *epidermis*te bulunan pigmentler olan *melanin* ile *karoten*

By James Heilman, MD (Own work) [CC BY 3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/3.0)], via Wikimedia Commons

Yüzde sarılık

miktarının yoğunluğudur. Diğer bir etken epidermis tabakasının kalınlığıdır. Bunlara ek olarak deride yer alan kan damarlarının sayısı da deri rengi üzerine etkilidir. Bir başka etken deri yüzeyindeki damarların genişlemiş (vazodilatasyon) veya daralmış (vazokonstriksiyon) olmasıdır. Deri yüzeyindeki damarlar ne kadar genişlemişse oraya o kadar çok kan gelecek ve cilt, kanın kırmızı renginden dolayı o kadar kızarık görünecektir. Kanın içeriğinde bulunan hemoglobin molekülleri de deri renginde önemlidir. Alyuvarlarda yer alan hemoglobin molekülü ne kadar çok ise ve ne kadar çok oksijen taşırsa kan da o kadar kırmızı olur, bu da deri rengine yansır. Eğer hava soğuksa deri damarları daralır ve bu yüzden deriye gelen kan azalacağından cilt soluk görünür. Tam aksine yüksek bir sıcaklıkta deri damarları genişler ve deriye daha çok kan geleceğinden cilt kızarık görünür.

Deride sararma, sarılık (ikter) adını verdiğimiz durumda olur. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Alyuvarların içinde ve karaciğerde bilüribin adı verilen sarı renkli pigment bulunur. Bazı kan hastalıklarında alyuvarlar normalden fazla parçalanmakta ve açığa bol bilüribin pigmenti çıkmaktadır. Karaciğere ait doğumsal hastalıklar, karaciğer kanseri veya hepatit dediğimiz karaciğer enfeksiyonlarında karaciğer hasarı sebebiyle kanda bilüribin miktarı artar. Buna ek olarak safra yolları tıkanıklıklarında da bilüribinin atılımı engellendiğinden kanda bilüribin pigmentinin miktarı artar, tüm bu nedenler deriye sarı görünüm verir. Karoten seviyesindeki artış da deriye sarı bir görünüm verir. Bu olay özellikle karotenden zengin olan gıdaları, örneğin havucu çok yiyenlerde görülür.

Bir patlama sonucunda oluşan akciğer kontüzyonunda, solunum sistemiyle ilgili ciddi hastalıklarda veya atmosfer havasında herhangi bir sebeple oksijen azalması sebebiyle kişide siyanoz (deri renginde morumsu görünüm) görülebilir. Bunu şu şekilde açıklayabiliriz: Kanımızda alyuvarların içlerinde

bulunan hemoglobin adlı moleküller demir içerir. Demir, oksijenle bağlandığı zaman kanın rengi kırmızılaşır. Eğer vücutta oksijen azalması olursa hemoglobine bağlı oksijen oranı azalacağından kanın rengi, canlı kırmızı renk yerine morumsu bir hal alır. Bu da cildin rengine yansır.

By Lamiot (Own work) [GC BY-SA 3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)], via Wikimedia Commons

Yüksek bilüribinli kan

Tarihteki bu olayda insanların cilt renklerindeki değişiklikler büyük sesin ve sarsıntının öncesinde olduğuna göre açıklamamızı patlama anına bağlayamayacağız.

Yüzdeki kızarmayı, hava sıcaklığında olabilecek yükselmeye bağlayabiliriz. Yüksek bir sıcaklık deri damarlarında genişleme yaparak tenin kızarık görünmesini sağlayacaktır. Yüzdeki diğer renk değişimleri ise atmosferdeki gaz oranlarında değişime yol açacak bir hadiseden kaynaklanmış olabilir. Anlatılanlardan anlaşıldığına göre o anki olay büyük bir volkanik patlama ve depremdi. Volkanların püskürttüğü zehirli gazlar ve kül yağmuru nefes almayı zorlaştırıp, vücudun oksijen miktarını azaltabilir. Bu da cilt renginde değişime yol açabilir. Eğer bu insanların normalde derileri bol pigmentliyse diğer bir deyimle esmer renklilerle ise bunun üzerine eklenecek morumsu renk onların görünümlerini iyice koyu renge büründürecektir. Ayrıca ortama yayılan partiküllerin de yüz üzerine yapışarak deri üzerinde renk oluşturma ihtimali de göz ardı edilmemelidir.

Günümüzde Avrupa Uzay Ajansı mühendisleri, uzay aracı bileşenlerinin uzaya fırlatma sırasında yüksek gürültülü ses patlamalarına dayanabilme güçlerini araştırmaktadırlar. Bomba etkisi dışındaki seslerin insanı öldürüp öldüremeyeceğini henüz tam anlamıyla ortaya koyamamış olsalar da, bazı seslerin insan vücuduna ciddi hasarlar verebileceğini ifade etmektedirler.

SARA HASTALIĞI, HZ. SARE'NİN İSMİNDEN Mİ GELİYOR?

FİRAVUN'UN BAŞINA GELENLER

Hz. İbrahim, büyük imtihanların büyük peygamberi! Urfa'da Nemrut'un ateşine atılmakla da imtihan olacak, ileride çocuğunu kurban etmekle de... Onun en büyük imtihanlarından biri de hanımını, kucağındaki bebeğiyle ıssız bir vadiye bırakma imtihanı olacaktır. Bu çilekeş insanın Urfa'da başlayan yaşantısı hep sıkıntılarla doludur. Dönemin Nemrut'u, o yıl doğacak bir bebeğin saltanatını sallayacağını öğrenince önüne gelen bütün bebekleri öldürtme kararı alır. Bu acımasız katliamdan Hz. İbrahim, annesinin onu bir mağarada saklamasıyla kurtulmuştur. Put yapıp satan bir babanın oğludur. Babası, zaman zaman eline bu putları verip satmasını istemektedir. Putların boyunlarına bir ip bağlayıp yerlerde sürükleyerek sokak sokak gezdirip, "Kimseye faydası ya da zararı olmayan bu putu kim ister!" diye seslenmektedir.

Hz. İbrahim'in doğduğu mağara, bugün Mevlit Camii

Gençlik yıllarındadır. Her sene olduğu gibi o yıl da bayram döneminde şehir halkı önce puthaneye gitmiştir. Ellerindeki bütün hediyeleri putlara sunmuş ve eğlenmek için şehirden ayrılmışlardır. Âdet böyledir. Böyle yaparak sundukları hediyelerin ruhlarını putların aldığını düşünmektedirler. Sonra geriye dönüp puthanede bıraktıkları yiyecek ve içecekleri yine kendileri tüketirler. Döndüklerinde putların tamamının kırılmış, sadece en büyük putun durmakta olduğunu görürler. Bunu yapsa yapsa İbrahim yapmıştır deyip onu sorgularlar. Hz. İbrahim, "Balta büyük putun boynunda. O yapmış olmalı," der. Tabii mahkeme edilecek ve devrin hükümdarı Nemrut'un karşısına çıkarılacaktır. Nemrut kendisini sorguladığında, kendi ilahlığını kabul etmediğini görür ve merak içinde Hz. İbrahim'in Rabbini sorar, "Benim Rabbim insanlara hayat ve ölüm verir," der Hz. İbrahim. Nemrut, "Bunu ben de yaparım," der ve idama mahkûm iki kişiyi zindandan getirtip oracıkta birini öldürtüp diğerini serbest bırakır. Nemrut, "Peki başka?" diye sorar. Hz. İbrahim, "Benim Rabbim güneşi doğudan doğdurur, batıdan batırtır," der. Nemrut bu sözler karşısında aciz kalmıştır. Hz. İbrahim'i feci bir ölümle cezalandırmayı düşünür.

Hz. İbrahim'in ateşe atıldığı yer, Balıklı Göl

Herkese ibret olacak bu ceza şöyledir; çok büyük bir ateş yakılacak, uzaktan mancınık yardımıyla Hz. İbrahim bu ateşin içine atılacaktır. Günler ve haftalarca odun biriktirilir. Nihayetinde ceza günü gelir. Hz. İbrahim mancınık ile ateşe fırlatılacak ama ateş ona Allah'ın izniyle zarar vermeyecektir. Hz. İbrahim bu zulüm topraklarında daha fazla duramayacak ve eşi Hz. Sare'yi de alarak güneye göç edecektir. İşte bu göç sırasında yolları Mısır'ın hâkim olduğu bölgelere kadar uzanır. O günlerde büyük bir devlet olan Mısır'ın sınırları Suriye'yi de içine alacak şekilde Mezopotamya'ya kadar genişlemiştir. Firavun, kendini tanrı ilan edip zulüm üzerine zulüm yapmaktadır. Sınır boylarındaki askerler tembihlidir. Gelen

Hz. İbrahim ve Hz. Sare'nin evleri

kervanlar incelenecek, eğer gösterişli kadınlar varsa alıkonulacaktır. Bu kadınlar durumlarına göre Firavun'a arz edilecektir.

Hayâsızlığın yönetici tabakayı da ele geçirdiği bu zaman diliminde insanlık ölmek üzeredir. Aslında Hz. İbrahim vazifeli olduğu topraklara ilerlemektedir. Kudüs'ün ilerisindeki Halil bölgesine gidecek ve buradan insanlığa ışık olmaya çalışacaktır. Ancak yolda nice dikenli tarlalar vardır. Mısır sınırında görevliler Hz. İbrahim ve eşi Hz. Sare'yi durdururlar. Hz. Sare hesaplamalarımıza göre o günlerde 40 yaşlarındadır. Ancak görevlilerin dikkatini çeker. Firavun'un emri üzere Hz. Sare'yi alıkoyarlar. Hatta bu sırada Hz. İbrahim'e, Hz. Sare'nin neyi olduğunu sorarlar. Eğer Hz. İbrahim, eşi olduğunu söylerse onu öldüreceklerdir. Çünkü alıkonulan bir kadının eşi intikam alabileceğinden orada ortadan kaldırılması gerekmektedir. Hz. İbrahim durumu kavradığı için, "Sare benim kardeşimdir," der. Bu söz yalan hükmünde değildir çünkü müminler aynı zamanda zaten birbirlerinin kardeşidir. Hz. Sare alıkonulmasından sonra Mısır'ın başkentine götürülür ve orada Firavun'a sunulmak üzere hazırlanır. Hz. İbrahim, eşinin peşinden gider ve onu kurtarmanın yollarını arar. Ancak sebeplerin sükut anıdır. Ne Firavun'un sarayına ulaşabilmektedir ne de başka bir yolla eşini

Hz. İbrahim'i ateşe atan mancınığın bağlı olduğu söylenen sütunlar

kurtarabilecek bir gücü vardır. Allahu Teâlâ'ya sığınmak ve O'ndan[cc] yardım istemekten başka yapabilecek hiçbir şeyi yoktur.

Hz. Sare de bir hayli endişelidir. Bu son derece iffetli kadın, gözünü kocası Hz. İbrahim'in yanında açmış ve Allah'a büyük bir bağlılık ile başına gelecekleri endişeli bir şekilde beklemektedir. Muhafızlar onu alarak Firavun'un sarayına götürecek, sonra da Firavun'a arz edeceklerdir. Nice genç kızı kirletmiş, nice çifti birbirinden ayırarak zulmetmiş olan zalim Firavun Hz. Sare'ye yaklaşmak ister. Bu mübarek kadın bütün hücreleriyle Allah'a sığınarak O'ndan yardım ister. Firavun, Hz. Sare'ye doğru sadece birkaç adım atmıştır ki olduğu yere çakılıp kalır. Ardından yere yıkılır ve ağzından köpükler çıkararak hızlı hızlı nefes almaya başlar. Âdeta taş kesilmiştir. Gözleri kaymakta, başı dönmektedir. Son gücünü kullanarak Hz. Sare'den yardım ister. Bu hassas ve merhametli kadın Firavun için bile dua edebilecek bir yaradılıştadır. Ellerini açarak Rabbinden Firavun'a şifa vermesi için dua eder. Gerçekten de Firavun birden kendine gelir. O kasılma hali gitmiş, gözleri normale dönmüştür. Ayağa kalkması ile az önce yapmayı arzu ettiği çirkin fiili işlemek için Hz. Sare'nin üzerine yürümesi bir olur. Hz. Sare'nin, "Senden Allah'a sığınırım!" diyerek haykırmasıyla Firavun'un taş kesilip

Bir firavun heykeli

yere çakılması bir olur. Aynı tepkimeleri veren vücudu, onun değil tanrısallık, kendine bile hâkim olamayacak kadar aciz bir kişi olduğunu çok iyi anlatmaktadır. Firavun bir kez daha nâdim olacak ve Hz. Sare'den yardım isteyecektir. Bu kez yalvarmaları daha içten ve dokunaklıdır. Hz. Sare dayanamaz ve bir kez daha dua eder. Firavun bir kez daha kendine gelir. Ancak bu kez saldırmayacak ve Hz. Sare'den özür dileyecektir. Firavun bu yaptıklarından dolayı o kadar utanmıştır ki, Hz. Sare'ye kendisini affettirmek için ona bir hizmetçi kadın hediye edecektir. Hz. Hacer olarak bildiğimiz bu köle kadın, sonrasında Hz. Sare tarafından çocuğu olmadığı için kocası Hz. İbrahim ile evlendirilecek ve bu izdivaçtan Hz. İsmail dünyaya gelecektir.

Firavun'un karşısındaki Hz. Sare'nin Allah ile kurbiyeti onu manen ve maddeten korumuş, sanki gizli bir el Firavun'un vücudunu kilitlemiştir. Bu hadise meşhur olacak ve yüzyıllar boyunca insanlar Firavun karşısındaki bir kadının Allah'a teslimiyeti ile nasıl korunduğunu konuşagelecektir. İşte bu dönemden sonra Firavun'un yakalandığı bu hastalığa Hz. Sare'nin adından dolayı, "sare" ya da bugün bizim söylediğimiz şekliyle "sara hastalığı" ismi verilecektir.

Mısırlı bir kadın

Hz. İbrahim'in kabri

Soru: Hz. İbrahim, eşi Hz. Sare (Sara) ile Mısır'a gidişinde Firavun'un adamları bu güzel hanıma el koyup Firavun'a sunuyorlar. O da bu hanıma saldırınca, Hz. Sare her defasında Allah'a sığınıyor ve Firavun'un vücudunda titreme ile birlikte bir katılaşma meydana geliyor. Sonra tövbe edip Hz. Sare'ye dokunmadan onu serbest bırakıyor. Bu rahatsızlığa bu hanımın adından dolayı "sara hastalığı" deniliyor. Bu hastalık neden oluşuyor, tehlikesi var mı ve nasıl tedavi edilebilir?

Cevap: Epilepsi (sara) beyinden çıkan anormal uyarıların oluşturduğu sinir sisteminin işlevsel bir bozukluğudur. Dünyada sinir sistemini ilgilendiren hastalıklar arasında en sık görülen durumlardan biridir. Toplumun %2 ila %4'lük kısmının nöbet geçirdiği görülmektedir. Erkeklerde kadınlardan daha fazladır. Bilim adamları henüz epilepsiye neden olan mekanizmayı tam olarak aydınlatamamışlardır. Bir nöbete epilepsi demek için nöbetin en az iki kere geçirilmesi ve herhangi tetikleyici bir etken yokken

El-Halil'de içinde
Hz. İbrahim'in kabri olan cami

Hz. Sare'nin kabri

nöbetin gelişiyor olması şartı aranır. Örneğin, küçük çocuklarda bir enfeksiyon hastalığı durumunda görülen havale (febril konvülziyon), ateşin tetiklemesiyle olmuştur ve genelde bir epilepsi değildir. Fakat daha sonraki ateşlenmelerinde tekrarlama riski bulunur. Çocuğun doktor takibinde olması gereklidir.

Epilepsinin tarihi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Geçmişte sara nöbetlerinin sorumlusu olarak cinler ve şeytan görülmüştür. Gerçekten insanlığın eski tarihlerinde hastalıklar genelde doğaüstü güçlere dayandırılmış ve bu nesiller boyu sürmüştür. Tedaviler de bu yönde yapılmıştır. Tedavi olarak adak, büyü ve fal gibi yöntemler kullanılmıştır. Günümüzde bile bu yöntemlerden vazgeçilmemiştir. Editörlüğünü Prof. Dr. İbrahim Bora'nın yaptığı *Epilepsi* adlı kitap bize bu hastalığın tarihçesiyle ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Şimdi bu bilgileri özetleyelim: Epilepsi nöbetlerini ifade etmek için eski toplumlar birçok kelime kullanmıştır. Örneğin, "sar'a" kelimesi Arapçadan gelmektedir. Epilepsiye ait en eski kayıt Mezopotamya'dandır (MÖ 1750). Babil Kralı Hammurabi'nin yasalarında konuyla ilgi bir yazı, "Eğer bir kişi erkek ya da kadın bir köleyi satın alır ve bir ay geçmeden kölede Bennu (epilepsi) hastalığı ortaya çıkarsa, köleyi satıcısına geri verecek ve ödenmiş parayı geri alacaktır." Babil'de bulunan MÖ 1067-1046 yıllarına ait çivi yazısı bir tablet, Sümerlerin hastalığın "Cin" tarafından oluşturulduğuna inandığını ve sara tedavisi için büyüyü kullandığını göstermektedir. Eski Mısır, Hindistan, Çin uygarlıklarında da sara bilinmekteydi. Hipokrat (MÖ 460-375) hastalığın beyne ait bir sorun olduğunu ortaya koymuştur. MS I. yüzyılda Adana'da doğmuş olan Dioskoride, Roma İmparatorluğu'nda hekimlik yapmış, sara tedavisinde büyü ile ilgisi olmayan, bitkisel kaynaklı ürünlerin kullanılmasını da

önermiştir. Halbuki aynı zaman diliminde Roma'da gladyatörlerin kesilmiş gırtlağından alınan kan, tedavi amacıyla epilepsili hastalara içirilmektedir.

Ortaçağda epilepsi nöbeti Avrupa'da şeytan, cin ve ay etkisi gibi doğa üstü güçlere bağlanmıştır. İslam dünyasının ünlü hekimi İbn-i Sina da kitabında sara hastalığına önemli bir yer vermiştir. Osmanlı dönemini incelediğimizde Şerafeddin Sabuncuoğlu'nun kitabında sara için ilaç tedavisinin yetersiz kaldığı durumlarda dağlama[1] yöntemi önerilmiştir. Eski dönemlerde hem dağlama hem de kafatasında delik açma operasyonları Batı'da ve Anadolu'da kullanılmıştır. Osmanlı döneminde de epilepsi için mistik inanışlar ağır basmaktadır. Prof. Dr. Bora'nın *Epilepsi* adlı kitabından bir bölüm, "17. yüzyılın günlük yaşamını, zaman zaman abartılı anlatımlarla da olsa, renkli çizgilerle günümüze aktarmış olan dönemin en ünlü yazarı Evliya Çelebi'nin *Seyahatneme*'sinde halkın inançlarınca epilepsinin tedavisinin yatırların yardımına bağlandığı görülmektedir. ...Kemal Paşa oğlu Süleyman oğlu Şeyh Mevlana Şemseddin Ahmet; Bayezid Han ve Selim Han bilginlerindendir. Edirnekapısı dışında, ana yol üzerinde demir pencereli ve üstü açık bir yerde yatar. İnsan ve cinlere fetva sahibi olduklarında her cumartesi seher vaktinde yüzlerce saralı adamlar gelirdi. Üç hafta ziyaretine gelirlerse Allah'ın emriyle sara hastalığından kurtulurlar," demektedir.

Bu hastalıkla ilgili dünya tarihinden birkaç not verecek olursak, Nazi döneminde Alman uygulaması dikkat çekicidir. Naziler çıkardıkları bir yasa ile epilepsi hastalarını kısırlaştırmışlardır. 1933 ilâ 1945 yıllarına kadar büyük çoğunluğu epilepsili olan 350.000 insan kısırlaştırılmıştır. Eskiden Amerika Birleşik Devletleri'nde de benzer kısırlaştırma yasaları bulunmaktaydı. İngiltere ve Amerika'da bu hastaların evlenmeleri yasayla engelleniyordu. Elbette günümüzde bu tür uygulamalar yok.

Sara hastalığı ile ilgili Osmanlı tıbbının kaynaklarına ait belgelere göz gezdirecek olursak bu konuda en güzel kaynak Dr. Coşkun Yılmaz ve Dr. Necdet Yılmaz'ın editörlüğünü yaptığı *Osmanlılarda Sağlık* adındaki harika eserdir. Bu eserde sara hastalığı ile ilgili bilgiler veren Osmanlı döneminin kitaplarının bazıları şunlardır: İbn Şerif'in *Yadigar* adlı kitabı Osmanlı tıp medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuş, sara hastalığı hakkında bilgiler vermektedir. Buna ek olarak 1644 yılında yazılmış olan, Sakızlı İsa Çelebi'nin *Devâü'l-Emraz* adlı kitabında, ayrıca el-Kosoni'nin ve Davud-i Antaki'nin kitaplarında da sara hastalığı işlenmiştir. Sara hastalığını ilgilendiren Osmanlı

1 Kızgın bir demir ucuyla vücuttaki bir bölgenin yakılması. Bunun için tıpta koterizasyon terimi kullanılır.

[CC BY 4.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0)], via Wikimedia Commons

Epilepsi nöbeti geçirmiş bir kişi

dönemine ait bazı belgeler: I. Süleyman (1520-1566) dönemindeki bir belge, "Sara hastalığına yakalanan Ergani Sancağı Beyi Velid Bey'in yerine Timarlar Kethüdası Kasım Kethüda'nın tayin talebi", 26 Şubat 1556'daki bir belgede, "Sara hastalığı nedeniyle bölüğünden çıkarılan Ahmed'in iyileşmesi üzerine yeniden aynı bölüğe tayin edilmesi", 27 Kasım 1658'de, "Manisa'dan Hasan kızı Sade'nin sara hastalığına tutularak ateşe düşmesi ve bazı yerlerinin yanmasında kimsenin kusur ve müdahalesinin olmadığına dair keşif raporu", 5 Haziran 1664'te, "Konya'nın Kürekçi Mahallesi sakinlerinden Mevlana Mustafa Efendi'nin, cariyesi Gülistan'ın sara hastalığına müptela olduğunu ve gece sarası tuttuğundan üzüm çardağına kendisini ip ile asıp öldüğünü bildirmesi ve mahkemeden keşif talebinde bulunması."

Şimdi günümüz bilgilerini özetleyelim: Hastalığın oluşum nedenleri bazı hastalarda bilinmez, bazılarında beyin tümörleri gibi kafa içinde yer kaplayan kitleler, beyin damarı hastalıkları, kafa travmaları, beyin iltihabı gibi nedenler saraya neden olabilir. Kalıtımla epilepsiye yatkınlık aktarılabilmektedir. Epilepsilerin %50'sinde genetik faktörler rol oynar. Tedaviyle kontrol altında tutulabilen bir hastalık olmakla birlikte bazen ölüme de neden olabilir. Nöbetlerin neden olduğu kazalar veya suda boğulmalar gibi. Bazen status epileptikus denilen uzun süren nöbetler de ölüme yol açabilir. Bu durumda nöbetin kısa sürede sonlandırılması gereklidir, uzun süren nöbet beyin hasarı riskini artırır, hatta ölüme yol açabilir.

Epilepsinin çeşitli sınıflandırılmaları bulunmaktadır. Nöbet tiplerini kısaca ikiye ayırırsak bunlardan "jeneralize" nöbet tipinde beynin tüm alanlarında aşırı uyarı oluşur, vücut sertleşir, kişi düşer ve bazen travmaya maruz kalır.

Beynin elektriksel aktivitesine ait kayıt

Nöbet sırasında dilini ısırabilir, solunum güçlüğü çekebilir. Kişi idrarını ve dışkısını kaçırabilir. Kaslarda ritmik sıçramalar şeklinde kasılmalar ortaya çıkar ve ağızda köpürme olur. Kişi nöbet sonrası çok yorgun düşer ve uyur. Bu nöbetleri tetikleyen bazı nedenler arasında aşırı duygusal bir durumun gelişmesi, şiddetli parıltılı ışıklar, şiddetli gürültü, ateşlenme, bazı ilaçların etkisi veya kullanılan ilacın kesilmesi sayılabilir. Bazı nöbetlerde ise saniyeler süren şuursuzluk atakları olur. Hasta birkaç saniyeliğine sabit bakar, genellikle gözler yukarı, tavana takılıp kalır, hasta o an yürüyorsa yürümesi kesilir, konuşuyorsa konuşması, yemek yiyorsa yemesi aniden durur, sonra eski aktivitesi kaldığı yerden normale döner. Âdeta bir film kopmuş, yeniden başlamıştır. Nöbet süreleri kısa olduğu için bu tip hastaların fark edilmesi daha zor olur. Bu tip nöbetler çoğunlukla okul çağı çocuklarında görülür.

Epileptik nöbetin diğer türü parsiyel, lokal (bölgesel) ya da fokal nöbet olarak isimlendirilir. Bunda nöbet beynin herhangi bir bölgesiyle sınırlı alandan gelen uyarılarla oluşur. Nedenleri arasında beyindeki bir tümör veya beyinde hasar görmüş bir alan sayılabilir. Bu tip nöbette ani huzursuzluk, korku, sıkıntı, hiddetlenme, tutarsız konuşma, geçici hafıza kaybı gibi bulgulara rastlanabilir. Örneğin, uyarının kaynaklandığı beyin bölgesinin özelliğine bağlı olarak nöbette işitsel halüsinasyonlar,[2] kötü koku ve tat, yüzler görme gibi görsel halüsinasyonlar, ani ışık çakmaları görülebilir.

Epilepsi teşhisi öncelikle hastanın bulguları ile konur. Yardımcı laboratuvar yöntemleri olan EEG (Elektroensefalografi) ve MRG (Manyetik rezonans görüntüleme) de kullanılır. EEG başa yerleştirilen elektrotlar yardımıyla beynin elektriksel aktivitesinin kaydedilmesidir. Hastalığın teşhis ve takibinde önemli bir laboratuvar yöntemi olmakla birlikte EEG sonucunun normal olması epilepsi olmadığı anlamına gelmez.

2 Varsanı. Var olmayan şeylerin var olarak sanılması. Var olmayan şeylerin görülmesi, işitilmesi gibi.

Hastalığın tedavisi incelendiğinde; insanların zaman içinde mistik tedavi yöntemlerinden uzaklaşıp bitkisel ve hayvansal ürünleri tedavide kullanmaya başladığı görülür. İlk ciddi tıbbi tedavi fenobarbital adlı ilacın bulunmasıyla 1912 yılında başlamıştır. Genç yaşta başlayan ve erkenden tedaviye alınan epilepsi vakalarında iyileşme daha kolaydır. Geç teşhis alıp, nörolojik veya psikiyatrik sorunları bulunan kişilerde tedavi daha zordur. Hastalığın gidişi hastalığa sebep olan faktöre de bağlıdır. Beyin tümörü ve kafa travması gibi bir sebeple oluşan epilepsinin gidişi iyi değildir. Hastalığın tedavisinde antiepileptik ilaçlar kullanılır. İlaçla düzeltilmeyen bazı epilepsi hastalarında cerrahi uygulanır. Bunda epilepsiye neden olan uyarının geldiği yer çıkarılmaktadır. Cerrahiye uygun olmayan hastalarda kullanılan bir yöntem, beyinden gelen epilepsiye yol açan uyarının engellenmesi amacıyla kullanılan vagal siniri uyarma (VNS) tedavisidir. Bunda boynun sol bölgesindeki Nervus vagus adlı sinire elektrotlar yerleştirilmektedir. Bu elektrotlar vasıtasıyla sinire aralıklı uyarılar verilerek nöbetlerin sıklığı ve şiddeti azaltılmaktadır.

Elektroensefalografi çekimi

By Aschoeke (GFDL (http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html), CC-BY-SA-3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/) or CC BY-SA 2.5-2.0-1.0 (http://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.5-2.0-1.0)], via Wikimedia Commons

Tedavi yanı sıra koruyucu önlemler de çok önemlidir. Epilepsi nöbeti geçirenler veya ne olduğu bilinmeyen bilinç kaybı atağı geçirenler araç kullanmamalıdırlar. Durum tedavi edilip, kontrol altına alınıp, tedavi için makul süre beklenip ondan sonra araç kullanım izni verilmelidir.

Elbette epilepsili bir kişinin de hayatı fazla sınırlanmamalıdır ama kendi hayatını ve toplumun hayatını tehlikeye atacak olaylardan uzak tutulmalıdırlar. Örneğin, epilepsisi olanlar tek başına yüzme, dağa tırmanma, kanoya binme, yamaç paraşütü gibi sporları yapmamalıdırlar. Banyo veya tuvalette iken de kapıyı kilitlememelidirler. Kısacası saralılar bir nöbet geçirmeleri durumunda kendilerine kolay erişilecek konumda olmalıdırlar.

İLKÇAĞ'DAN GÜNÜMÜZE MARATON

ÇATLAYINCAYA KADAR KOŞMAK ÖLDÜRÜR MÜ?

Sorumuza konu olan hadiseler, aslında ilkokul yıllarından beri aşina olduğumuz bir zaman dilimine dayanmaktadır: İlkçağ Anadolu medeniyetleri. Anadolu'ya önce Hititler, ardından Frigler hâkim olurlar. Derken parayı icat eden Lidyalılar. Son derece zengin bir toplum olan Lidyalılar bugün Manisa Salihli'nin yakınlarında bulunan Sard bölgesini kendilerine başkent olarak seçerler. Aynı dönemde Ege kıyılarında İyon şehir devletleri mevcuttur. Efes, Milet, Prien, Didim gibi bölgelerde yaşayan bu tüccar toplumlar, vergilerini vererek varlıklarını sürdürmektedirler. İşte ne olursa bundan sonra olur. Anadolu'ya karşı bir Pers istilası başlar. Bugünkü İran topraklarından gelen Persler, kendi topraklarındaki Medleri yendikten sonra Mısır'ı da sindirmiş ve gözlerini Anadolu'ya dikmişlerdir. MÖ 500'lere gelindiğinde Lidyalıları yenerek Anadolu'nun hemen hemen tamamında hâkimiyetlerini ilan edeceklerdir.

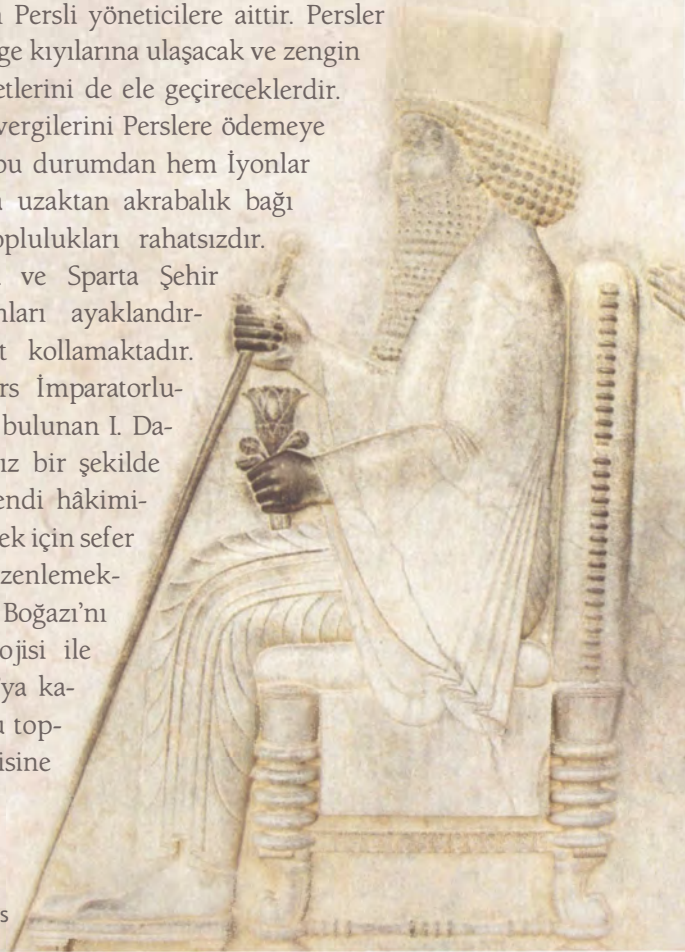

Pers İmparatorluğu

Pers saldırı güzergâhları

Bugün Amasya, Fethiye gibi birçok şehrimizde bulunan kaya mezarları sanıldığı gibi Roma gibi Avrupa kökenli krallıklara ait değil, bölgeyi yöneten Persli yöneticilere aittir. Persler bir süre sonra Ege kıyılarına ulaşacak ve zengin İyon şehir devletlerini de ele geçireceklerdir. İyonlar bu kez vergilerini Perslere ödemeye başlarlar. Ama bu durumdan hem İyonlar hem de onlarla uzaktan akrabalık bağı olan Balkan toplulukları rahatsızdır. Özellikle Atina ve Sparta Şehir devletleri, İyonları ayaklandırmak için fırsat kollamaktadır. O günlerde Pers İmparatorluğu'nun başında bulunan I. Darius, tahtı haksız bir şekilde ele geçirmiş, kendi hâkimiyetini pekiştirmek için sefer üzerine sefer düzenlemektedir. İstanbul Boğazı'nı ilkçağın teknolojisi ile geçerek Trakya'ya kadar uzanmış, bu toprakları da kendisine bağlamıştır.

I. Darius

O günlerde içten içe kaynamakta olan İyon şehir devletlerinde Perslere karşı ilk hareket Milet'te baş gösterir. Demokrasiyi ilan eden Miletoslular, Pers yönetimini tanımadıklarını ilan ederler. Böyle bir hareket Persler tarafından cezasız bırakılmayacaktır. Bunu iyi bilen İyonyalılar, Ege'nin karşı tarafındaki dostlarına haber göndererek Grek şehir devletlerinden yardım isterler. Bu çağrıya sadece Atina ve Eretria olumlu cevap verecektir. Balkan topraklarından gemilerle İyonya'ya geçen yardımcı kuvvetler İyon askerleri ile birleşip bir zamanlar Lidyalıların başkenti olan Sard'a saldırırlar. Zamanın ihtişamlı başkenti, çevresi altın madenleriyle çevrili Sard o günlerde Pers hâkimiyetindedir ve Sard'ın merkezindeki tapınak artık Jüpiter tanrılarına değil, Perslerin ateş tanrılarına hizmet etmektedir. Romalıların da tapacağı tanrılara adanmış sunağın olduğu yerde sönmemesi için uğraş verilen bir ateş devamlı dalgalanmaktadır.

Atina ve Eretria birlikleri ile birleşen İyon Kuvvetleri Sard'a saldırdılar ancak sadece dış surları aşabildiler. İç kale direnmeye

Maraton Mücadelesi'nde ölen Atina askerlerine ait tümülüs

devam etti. Sard'ı alamayacağını anlayan birlikler, çekilirken ele geçirdikleri kısımları ateşe verdiler. Efes civarına geldiklerinde onları takip eden Pers ordularıyla karşılaştılar. Aslında savaşmak istemiyorlardı. Perslere bir ders vermişlerdi ve memleketlerine dönmek istiyorlardı. Ancak Persler onları fena sıkıştırmıştı. Burada yapılan çarpışmayı kaybettiler ve bozguna uğrayarak gemilerine dönmek zorunda kaldılar. İyonlar kaderleri ile baş başa kalacaktı.

Ege kıyılarında İyon kolonileri

Bu neticesiz seferin en önemli sonucu, Pers İmparatoru Darius'un intikam yemini etmesi olmuştur. Sard'ın yakılmasına çok içerlemiş ve İyonlara yardıma gelen Atina ve Eretria'yı yakma yemini etmiştir.

Persler ilk hedef olarak kendilerine Ege kıyılarındaki İyonları seçtiler. Onlara öyle bir ders vermeliydiler ki bir daha bu tarz

Nakş-ı Rüstem I. Darius'un mezarı

bir ayaklanmaya teşebbüs edememeliydiler. İyonlara zarar vermenin yolu denizden geçmekteydi. Çünkü bu tüccar toplum bütün gelirlerini deniz ticaretinden sağlıyordu. Akdeniz'in muhtelif yerlerinde kolonileri vardı. MÖ 494'te gerçekleşen Lade Deniz Savaşı'nda Persler, İyonların deniz gücüne büyük bir darbe vurdular. Bu hezimet İyonların çabucak çözülmesine sebep olacaktı. Ardından bütün İyon şehir devletleri tek tek ele geçirildi. Sırada karşı kıyı vardı: İntikam yemini edilen Atina ve Eretria toprakları. Darius plan yapıyordu. Karşı kıyıdaki halklar da şehir devletleri halinde yaşıyorlardı. Yani ele geçirilmeleri zor olmayacaktı. En güçlüleri Spartalılar ve Atinalılardı. Onların sindirilmesi, Anadolu topraklarının güvenliği açısından önemliydi. Ayrıca demokrasinin konuşulduğu bu toprakları kendisi için tehlikeli görüyordu.

Darius öncelikle damadı Mardonius'u bir kara ordusuyla Trakya'ya gönderdi. Kara orduları Makedonya'ya kadar ilerlediler ve başarılı oldular. Ancak onları destekleyen donanmanın

Akdeniz havzasında Grek kolonileri

bir fırtınada zarar görmesi, hareketi neticesiz hale getirdi. Mardonius bu seferden yaralı olarak dönebildi. Bu seferin akabinde ikinci bir donanma bu kez direkt Ege Adaları üzerine gönderilecektir. Bir önceki seferin başındaki Darius'un damadının yerinde bu kez bizzat kardeşi ve Sard Satrabı Artaphernes'in oğlu vardı.

Önlerindeki ilk hedef Rodos Adası idi. Rodos'un en muhkem yeri Lindos'dan kuşatmayı başlattılar. Bu dev bir kaya üzerine kurulu şehir son derece muhkem bir mevkideydi ve ulaşılması gayet zordu. Bugün bile Rodos'a giden turistlerin ancak merkeplerle çıkabildikleri bu şehir, Perslere teslim olmadı. Adanın birçok yerini alan Persler, Lindos'u alamadan ayrıldılar. Eğriboz'un fethi sonrasında Pers ordusunun ilk durağı intikam yemini yapılan Eretria olacaktır. Bir haftaya yakın süren Eretria Kuşatması, Perslerin

aleyhinde gelişiyor, şehre giriş bir türlü sağlanamıyordu. Nihayet şehir içinden elde edilen casuslar sayesinde sur içine sızıldı ve Eretria kısa sürede ele geçirildi. Darius'un emri üzere yağmalandı ve yakıldı. Halkı ise köleleştirilmek üzere alıkonuldu.

Perslerin Atina Seferi

Bir sonraki hedef Atina için yeniden yolculuğa çıkılacaktı. Pers donanması Atina'nın güneyine doğru ilerliyordu. Derken çıkartmanın yapılacağı koya gelindi. Burası konumuzun da ana başlıklarından biri olan Maraton Koyu idi. Eretria'nın bulunduğu körfezin karşı kıyısı olan Maraton Koyu, Atina'ya 40 km uzaklıkta olmasına rağmen neden çıkartma yeri olarak seçildiği bugün hâlâ tartışma konusudur. Bazı kaynaklar, Perslerin, Atina ordusunu sur dışına çekmeyi amaçladığını, bazıları da ordunun şehirden ayrılmasıyla şehirdeki rakiplerinin bir ihtilâl gerçekleştirmesiyle düşmanın gücünü kırmayı planladıklarını iddia etmektedirler.

Persler, Maraton Ovası'na yürüyedursun, Atinalılar da diğer şehir devletlerinden yardım isteme seferberliğine başlamışlardı. Ancak birçoğu yardım etme konusunda isteksizdi. Coğrafyanın en güçlü diğer şehir devleti Spartalılar,

Lindos Kalesi

Atinalıların en büyük umuduydu. Ünlü atlet Pheidippides, yardım talebi amacıyla Spartalıların şehrine gönderildi. Spartalılar o günlerde geleneksel bir festivalin kutlamalarını gerçekleştiriyorlardı. On günden önce yardım edemeyeceklerini bildirdiler. Atinalıları zor günler bekliyordu. Bu zor günlerin en büyük tesellisi bölgenin en küçük şehir devleti Pletea'nın, 1000 kişilik bir birlikle Atinalılara yardıma gelmesi oldu.

İlkçağ tarihinin bu en meşhur karşılaşmasına artık günler kalmıştı. Atina ve Pers ordusu Maraton Ovası'nda karşı karşıya geldi. Ama kamp kuran iki ordu bir türlü savaşmıyordu. Heredot, çarpışmanın ertelenmesini birtakım tezlerle izah etmeye çalışmaktadır ama ne olursa olsun iki ordu da birbirinden emin değildir. Atinalılar içinde savaşmama sadece savunma yapma taraftarı olan generaller de vardı. Ancak yapılan oylamada çarpışma kararı çıktı.

Maraton Koyu

Atina ordusunun sayısının 9 binken, gelen Pletea askerleri ile 10 bin olduğunu Heredot söylemektedir. Pers ordusu için ise 300 bin ilâ 20 bin arasında gidip gelen rakamlar telaffuz edilmektedir. Atinalılara göre çok daha kalabalık olan Pers ordusunun en büyük dezavantajı farklı toplumlardan meydana gelen bir orduya sahip olmasıdır. Afganistan'dan Hindistan'a, Horasan'dan Etiyopya'ya kadar geniş bir coğrafyanın insanı bu ordu içinde yer almaktadır. Dilleri, âdetleri, savaş teknikleri farklı bu insanları yönetmek hiç de kolay olmayacaktır.

Maraton Koyu

Atinalıların Perslere karşı hemen savaşa girmeyip uzun süre Maraton Ovası'nda beklemede kalmasında, Persleri kıyıda sabitleme, Spartalılardan gelecek yardım için vakit kazanma ve arkada ihtiyat kuvvetleri olmadığı için şehri koruma altında tutma gibi kaygıların etkisi vardı.

Atina ordusunun yönetimi kendisine verilen ve daha önce Pers ordusunda da vazife yapan Miltiades, Maraton Ovası'nda beklemekte olan öncü Pers ordularına saldırma kararı aldı ve ani bir baskınla bunu gerçekleştirdi. Perslerin öncü kuvvetleri bu ani saldırı

Maraton Savaşı öncesi iki tarafın konumu

ile imha edilmişti. Ama ana ordunun karaya çıkarılması ve savaş hazırlıklarını tamamlamaları gecikmedi. Kısa sürede artık beklemek yerine iki ordu karşı karşıya geldi.

Pers ordusu ile Atina ordusu arasında 1.5 km'lik bir mesafe vardı. Eski savaş geleneklerinde iki ordu, yavaş adımlarla birbirlerine doğru ilerler ve nihayetinde kapışırlardı. Ancak Pers ordusunda daha önce savaşmış olan Miltiades, karşılarındaki ordunun ciddi bir okçu birliği olduğunu biliyordu. Pers okçularının atış mesafesi olan 200 metreye girildiğinde yavaş bir yürüyüş, her saniye için insan kaybı demekti. Bu nedenle son 200 metrenin en hızlı sürede aşılması gerekiyordu. Aynen planlandığı gibi oldu. Pers askerlerinin ok atışı başladığında, önce ağır zırhlı Pletea askerleri olmak üzere Atinalılar çılgınlar gibi koşmaya başlamışlardı. Üzerlerindeki zırh nedeniyle Pers okları kendilerine bir zarar vermiyordu. Ciddi

bir ok yağmuruna rağmen karşıdaki ordunun paniklemeden hızlıca saldırması Pers ordusunda panik havası oluşturmuştu. İlk karşılaşmada Pletealıların uzun mızrakları Perslerin ön hatlarını kolayca etkisiz hale getirdi. Bu panikle birlikte Atina ve Pletea askerleri, Pers hatlarından içeri girmeye başladılar. Pers ordusunun merkezindeki asıl Pers ve Saka askerleri iyi eğitim almış birlikler olsalar da panikleyen ve dağılmaya başlayan bu büyük kalabalığın içinde bir etki sağlayamadılar. Pers ordusunun büyük bir kısmı gerideki gemilere kaçarken bir kısmı da yanlardaki bataklık bölgesine kaçmaya başladılar. Ancak sonuç Persler için hüsranla neticelendi. Birçoğu gemilere binip uzaklaşabilseler de yedi gemi Atinalıların eline geçti. Tabii Perslerin geride bıraktıkları ganimetler de cabası.

Maraton Savaşı'nda manevralar

Perslere karşı kazanılan bu zafer Balkan şehir devletleri için büyük bir hadise idi. Ve bunun acilen Atina'ya duyurulması gerekiyordu. Daha önce Spartalılardan yardım istemek için gönderilen ünlü atlet Pheidippides bu kez Atina'ya gönderilecekti. Anlatıldığına göre Pheidippides Maraton Ovası'ndan Atina'ya son derece hızlı bir şekilde koştu. Şehre girdiğinde, "Zafer bizim!" diye haykırdı ve düşüp öldü.

Miltiades

Atina olimpiyatlarında dünyanın ilk maraton müsabakası

By ΥπουργείοΕξωτερικών [CC BY-SA 2.0 (http://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0)], via WikimediaCommons

Heredot tarihinde geçmemesine rağmen daha sonraki yüzyılların kayıtlarında yer alan bu hadise o kadar meşhur oldu ki, bugün dünyanın en önemli müsabakalarından birine ismini bile verdi. Maraton hadisesinin meşhur olmasının altında tabii ki birtakım nedenler yatıyordu. Balkan şehir devletlerinin çok zayıf olmalarına rağmen Persleri yenebileceğinin anlaşılması, Doğu ile Batı'nın mücadelesinde, Büyük İskender'in kazanacağı zaferler öncesinde Maraton Zaferi'nin bir başlangıç teşkil etmesi ve klâsik Yunan uygarlığının bu dönem sonrasında serpilip gelişmesi gibi.

19. yüzyılın başında Avrupalı devletler, Osmanlı topraklarından Mora tarafını kopartarak burada suni bir Yunanistan devletçiği kurmuşlardı. Halbuki bugünkü Yunanistan'ın nüfusunun çoğunluğu o günlerde Müslüman bulunan halktan oluşmaktaydı. Hem nüfus hem de kültür olarak

Heredot

Perslerin başkenti Persepolis

Hristiyanlığın o topraklarda acilen etkin hale getirilmesi gerekiyordu. Avrupa'nın köklerimiz dediği Grek, Helen ve Roma medeniyetlerinin burada İslam dokusunun önüne geçmesi şarttı. Bu amaçla 1896 yılında Atina'da, dünyanın ilk olimpiyatlarını gerçekleştirme kararı aldılar. Bu olimpiyatlarda Grek ihtişamını vurgulayacak bir şeyler arıyorlardı. Fikir Fransız dilbilimci Michel Breal'dan geldi. Olimpiyatların kurucusu Pierre de Coubertin ve Yunanlılar bu teklifi coşkuyla desteklediler. Böylece dünya kamuoyunda yediden yetmişe herkesin çok iyi bildiği maraton koşuları bu şekilde cilalanarak bir "Grek Zaferi" olarak sunuldu. Yunanlıların ne kadar köklü bir toplum olduğu, Osmanlı'dan kopup bağımsız bir devlet olmalarının ne kadar yerinde olacağı dünya kamuoyuna kabul ettirildi.

Bu uzun tarihî sürecin sonunda, baştaki soruyu yeniden hatırlayacak olursak, bir insan kendisini zorlarcasına uzun koşarsa ne olur? Vücudu nasıl tepkiler verir? Bu zorlanma kişinin hayatını kaybetmesine neden olabilir mi?

Soru: Pheidippides'in Maraton'la Atina arasını günlerce koştuğu ve zafer haberini verdikten sonra yığılıp öldüğü anlatılır. Bir insan kendisini zorlarcasına koşarsa ölür mü?

Cevap: Milat'tan önce 490 yılında Atina ve Sparta'yı almak isteyen Persler Ege Denizi'ni geçerek Atina'ya 40 km uzaklıktaki Maraton Ovası kumsalında karaya çıktılar. Pers ordusu Atina ordusundan çok daha kalabalıktı. Atinalılar Pers ordusunun ilerlemesini durdurmak için Spartalılardan yardım istemek amacıyla yaklaşık 225 km uzaklıktaki Sparta'ya Pheidippides (bazı kaynaklara göre Philippides) adlı sporcuyu göndermiştir. Aynı kişi daha sonra bu yolu geri dönmüştür. Tarihte bu konuda farklı görüşler olmakla birlikte, Maraton Ovası'nda yapılan savaştan sonra Pheidippides'in Maraton'la Atina arasını koşarak geçip Atinalılara, "Zafer bizim!" dedikten hemen sonra düşüp öldüğü ileri sürülmüştür. Bu olaydan yola çıkılarak 1896 yılında Atina'da yapılan ilk olimpiyat oyununda maraton koşusu Maraton Ovası ile Atina arasında yapılmıştır. Başlangıçta 40 km olan yarış daha sonra 42.195 km'ye çıkarılmış olup günümüzde de bu şekilde koşulmaktadır.

Pheidippides'in ne kadar sürede ne kadar yol aldığı açık olmamakla birlikte en az 40 km yol aldığı bellidir. Maraton, vücudu oldukça zorlayan bir yarıştır. Maraton sırasında metabolizma yaklaşık 15 kat daha hızlı çalışmaktadır, yarış sırasında vücutta ısı üretimi arttığından vücut sıcaklığı artar. Normalde vücut sıcaklığı 37°C iken maraton sonunda 40,5°C'ye çıkabilmektedir. Vücut sıcaklığı arttığında vücut sıcaklığını düşürmek için terleme başlar, terin buharlaşmasıyla ısı yitirilir. Buharlaşmayan terin ısı yitirilmesine etkisi yoktur. 70 kg ağırlığında bir kişi maratonu iki saat otuz dakikada tamamladığında yaklaşık 1000 Watt ısı üretir. Her damla terin buharlaştığını varsayarsak koşucu saatte yaklaşık 1,5 L su kaybedecektir. Ancak terin bir bölümünün yere düşeceğini düşünürsek koşucunun saatte yaklaşık 2 L,

Persepolis

yarış sırasında 5 L sıvı yitirdiğini hesaplayabiliriz. Koşunun hangi sıcaklıkta ve nemde yapıldığı da önemlidir. Eğer nem yüksekse, terin buharlaşması zorlaşacağından vücut sıcaklığı normale döndürülemeyecektir. Örneğin, bir kişi, kuru havada 50°C'nin üstündeki sıcaklığa dayanabilirken, havanın nemi %100 iken sıcaklık 34°C'nin üstüne çıktığında vücut ısısı yükselmeye başlar. Sıcaklığı yaklaşık 30°C iken yapılan şiddetli egzersizler sıcak çarpmasına neden olabilir. Pheidippides tarihçilerin hesaplamalarına göre Ağustos ayında koşmuştur. Ağustos ayında büyük olasılıkla ortam sıcaklığı 30°C'nin üstünde, yani 37°C olan vücut ısısına çok yakındır. Vücut ısısını düşürmek için buharlaşma kadar etkili olmamakla birlikte başka mekanizmalar da bulunmaktadır. Ancak ortam sıcaklığı vücut sıcaklığına eşit olduğunda tek ısı yitirme mekanizması olarak terin buharlaşması kalmaktadır. Koşu sırasında sıvı kaybı arttıkça terleme de azalacak ve vücut sıcaklığı artacaktır. Maraton yarışları sırasında vücut sıcaklığının 41,5°C üzerine çıkması sonucu ölüm görülebilmektedir. Pheidippides'in ölüm nedeni büyük olasılıkla vücut sıcaklığındaki artış, diğer bir deyişle ısı çarpması olabilir. Vücut sıcaklığındaki artış kanamalara ve beyinde hasara neden olarak ölüme yol açar.

Pheidippides'in ölüm nedeni su zehirlenmesi de olabilir. Terleme sırasında suyla birlikte tuz, yani sodyum da kaybedilir. Terleme ne kadar hızlı ve fazla ise sodyum yitirilmesi de o kadar fazla olur. Yaz aylarında aşırı terlediğimizde koyu renk giysilerimizde görülen beyaz lekeler terle atılan sodyumdan kaynaklanır. Hücrelerin içindeki sodyum hücre zarını geçemediğinden hücrelerin içinden sodyum yitirilmez, ancak hücre dışı sıvıdan ve hücre dışı sıvının bir bölümü olan kandan sodyum yitirilir. Kandaki sodyum düzeyi azalır. İçme suyunda ise sodyum bulunmaz. Pheidippides terle su yitirdiğinden susayacak ve bulduğunda su içecektir. Suda sodyum olmadığından aşırı su içildiğinde kanın içindeki sodyum daha da seyreldiğinden kan sodyum düzeyi daha da düşer. Vücutta hücrenin içindeki çözünmüş maddeler (sodyum, potasyum gibi iyonlar, proteinler vb) ile hücrenin dışındaki sıvıda çözünmüş maddelerin miktarları eşit tutulmaya çalışılır. Kandaki çözünmüş maddelerin, özellikle sodyumun miktarının düşük olduğunda kandan hücrelere su geçerek hücrelerin şişmesine neden olur. Bunu farklı bir örnekle de açıklayabiliriz. Ağır kış şartlarında kar yağışı yüzünden bazen yollar kapanır. Bu durumda karayolu işçileri kamyonlar dolusu tuzu (sodyum içerir) yola, karların üzerine kürekle atarlar. Bir süre sonra karların eridiği ve yolun açıldığı görülür. Burada sodyum suyu çekmiş ve karın erimesine yol açmıştır. Vücut hücrelerinde sodyumun çok olduğu, kanda ise az olduğu durumda, diğer bir deyişle kanda suyun daha çok olduğu durumda, sodyum hücre içinde çok olduğundan suyu hücrelere çekecek ve hücrelerin şişmesine yol açacaktır. Örneğin, kas hücrelerine su geçişi olduğunda kaslar şişer. Tüm vücut hücrelerine, bu arada beyin hücrelerine de su geçişi olur, ancak beynin genişleyebilecek bir boşluğu olmadığından beyin hücrelerinin şişmesi beyin dokusuna zarar vererek ölüme neden olabilir.

Pheidippides'in ölüm nedeni kalp krizi de olabilir. Yoğun fiziksel stres, kalbi besleyen damarlarda tıkanıklık olan kişilerde kalp krizine neden olabilir. 35 yaşın üstündeki kişilerde sıcak ve nemli ortamlarda yapılan şiddetli egzersizler kalp krizinden ölüm riskini daha da artırır. Pheidippides terlediği için su kaybedecek ve vücudunda dolaşan kan azalacaktır. Eğer su ya da başka içecek bulamazsa kanın sıvı kısmı azaldığından akışkanlığı da azalacaktır. Kalp, akışkanlığı azalan kanı pompalamak için daha güçlü kasılacak, güçlü kasılma da kalbi besleyen damarların daralmasına, kalp kasına daha az kan gelmesine neden olacaktır. Eğer koşucunun kalbi besleyen damarlarında tıkanıklık varsa damarın daha da daralmasına bağlı olarak yeteri kadar oksijenin kalp kasına gidememesi sonucu kalp krizi ortaya çıkacaktır. Oksijensiz kalan kalp hücreleri öldüğünde, kalp yeterince kasılamadığından kan pompalanamaz ve buna bağlı olarak organlar beslenemeyeceğinden hasar görür ve kişi ölür. Sonuç olarak, bir insan kendisini zorlayan uzun bir koşu neticesinde ölebilir. Profesyonel sporcu olmayan kişiler spor yaparken kendilerini zorlamamalıdır. Hekimlere veya spor bilimcilere danışılarak egzersiz yapılması sağlık açısından en uygun olanıdır.

ZEHİR İNSAN VÜCUDUNU NASIL ETKİLER?

İnsanlık tarihi ne yazık ki her zaman dostane muhabbetlerle geçmemiştir. Husumetler, kavga ve hırslar, rekabet ve benlik kavgaları nice can almış, nice ocak söndürmüştür. Kabil'in gerçekleştirdiği ilk cinayetten bu güne on binlerce insan birbirinin kanına girmiş, üç günlük dünyalarını ve ahiretlerini berbat etmişlerdir. Cinayetler tarihi elbette bu sayfalara sığmayacak kadar geniş bir konudur. Ama cinayet şekilleri

Zehir şişeleri

Hz. Habil'in Şam'daki kabri

denildiğinde akla gelen birtakım ölüm metotları vardır. Bunların bazıları göz önünde büyük bir cesaretle işlenirken bazıları da sinsice ve gizlice gerçekleştirilmiştir.

İnsan katletmek tarih içinde birçok toplumda en büyük suçlardan biri olarak kabul edilmiştir. Babil'in Hammurabi kanunlarında katli gerçekleştirene kısas uygulanırken, birçok toplumda işkenceyle öldürme yoluna gidilmiştir. Cezanın ağırlığı, suçu işleyenin kendisini saklama arzusu, ölüm yöntemlerinde arayışlara sebep olmuştur. Belli etmeden, iz bırakmadan gerçekleştirilecek katl yöntemleri içinde en çok öne çıkanı şüphesiz zehirleme yöntemidir. Geçmişte nice insan, hasımlarını hep bu yöntemle ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Taht kavgaları, mal paylaşımları, aile içi husumet, kan davası ve daha birçok ihtilaf ve rekabet zehirle çözülmeye çalışılmıştır.

Hammurabi'ye ait kabartma
ve kanunlarına ait kitabe

Avrupa kraliyetinde iktidar mücadelelerinde sık sık zehir kullanılırdı

Ortaçağ Avrupa'sında aristokrasi içindeki kavgalarda zehirleme çok kullanılan bir yöntem haline gelmiştir. İtalya'nın Borjiyaları, düşmanlarına karşı hazırladıkları özel zehirlerle meşhur olmuş bir ailedir.

Fransız edebiyatçılarından Rabelais, taşrada parasız kaldığında, Paris'e dönebilmek için muzipçe bir plan yapar. Kaldığı han odasında üç cam şişe hazırlayıp üzerlerine, "Kral, kraliçe ve prens için zehir" yazar. Odayı toplayanlar bu yazıyı görüp şikâyet edecek, tutuklanan Rabelais, polis eşliğinde Paris'e getirilecektir. Tetkik sırasında şişedekilerin zehir olmadığı anlaşılır ve salıverilir. Bu

plan sayesinde para ödemeden Paris'e gelebilmiştir.

Kleopatra'nın saklandığı dehliz ve gizli oda

Avrupa tarihinde zehir o kadar yaygındı ki birçok kral, parmağında, içinde zehir bulunan yüzük taşırdı. Soylular birbirlerine karşı çok sık ihtilâl girişiminde bulunabiliyor ve indirilen kral acımasızca işkenceye uğrayabiliyordu. Böyle bir darbe sırasında kralın kendisini kestirmeden kurtarabileceği en kesin yöntem, yüzüğündeki zehri içmekten geçiyordu. Halbuki bizim toplumlarımızda bu tarz ihtilâller olmadığı için yüzükte zehir taşımak gibi bir âdet hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Osmanlı tarihini yazarken kendi tarihleri gibi yorumlayan Avrupalılar, Yıldırım Bayezid'in ölümünü de böyle bir Avrupai anlayışa bağlamışlardır. Tarihte hiçbir Osmanlı padişahı parmağındaki yüzükte zehir taşımamıştır.

Zehir denince akla sadece mantar gibi birtakım bitkisel zehirler gelmemelidir. Yılan zehri de tarihte sıklıkla kullanılmıştır. Önce Roma İmparatoru Sezar, ardından halefi Antonius ile evlenen ve

Dendera Tapınağı

Büyük komutan Anibal

Roma'nın Mısır'ı ilhakına engel olan Kleopatra, Oktavyus'un Antonius'u Aktium Deniz Savaşı'nda yenerek Mısır üzerine yürümesi nedeniyle intihar etmek zorunda kalmıştır. Dendera Tapınağı'nın mahzenlerine saklanan bu güzel kadın, başka bir kurtuluş yolu kalmayınca bir yılan zehriyle hayatına son verecektir.

Dev Roma ordularını dize getiren tarihin en büyük komutanlarından Anibal, düşmanının başkentini yok etmediği için büyük bir hezimet yaşayacak, ordusu bozularak kaçmak zorunda kalacaktır. O günlerde her yer Roma'dır. En son, Bitinya kralı olan dostu Prusya'nın başkenti Bursa'ya gelecektir. Romalılar burada da peşini bırakmayınca Bursa'dan Gebze'ye geçer. Yakalanması an meselesidir. Romalılara esir düşmektense özgürce ölmeyi tercih eder ve burada kendisini zehirleyerek hayata gözlerini yumar.

Tarihte zehir, sadece intihar ve intikamlarda değil, meşru infazlarda da kullanılmıştır. İlkçağın ünlü düşünürü Sokrat, devrin önde gelenlerinin ayaklarına bastığı için idama mahkûm edilir.

Sevenleri evine toplanmış, âdeta onunla vedalaşmak için çevresinde halka olmuşlardır. Öğrencileri gözyaşı dökmektedir. İnfazı bizzat kendisi gerçekleştirmek ister. Baldıran zehri, bir kapla önüne getirilir. Hanımı ağlayarak, "Ama suçsuzsun," der. Hayat arkadaşına dönüp, "Suçlu olarak öldürülsem daha mı iyi olurdu?" diyecek ve çevresindekilerin hüzünlü bakışları arasında kabı ağzına boşaltacaktır.

Bir Sokrat büstü

Dost gibi görünen düşmanların elinden zehirlenen ne çok insan vardır tarih sayfaları arasında. Devir, Emevîler dönemidir. Hz. Ali'den sonra haksız güç kullanarak yönetimi ele geçiren Emevîler, kavmiyetçilik yapmaktadır. Mekke ve Medine'deki sahabe çocukları, devrin en yaşlı âlimleri olarak hâlâ dimdik ayaktadır ve Emevî yönetimini kabul etmemektedirler. Peygamber Efendimiz'in(sas) biricik torunları Hz. Hasan'ı, karısını kandırarak bizzat onun eli ile zehirleyenler, suyuna elmas tozu attırıp ciğerlerini parçalatmış, Hz. Hüseyin'i Kerbela'da şehit etmişlerdir. Mekke şehrinin başına zalim mi zalim bir vali olan Haccac getirilmiş, oradaki bütün ayrılık hareketlerini bastırmıştır. Ama Medine'de emin bir vali vardır; Ömer bin Abdülaziz Hazretleri. Onun kanatları altındaki sahabeye hiçbir Emevî dokunamamaktadır. Ancak o günlerde Emevîlerin

Sokrat'ın zehirlenişini tasvir eden bir resim

Mekke'deki Şühedâ mevkiinde bir evin bahçesinde kalmış Abdullah bin Ömer Hazretleri'nin[ra] kabr-i şerifi

ödünü koparan büyük bir sahabe hac ibadeti için Mekke'ye geçer.

Bu kişi, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah bin Ömer'dir[ra]. Onun bir işaretiyle Emevîlere karşı binlerce insan ayaklanabilecekken o güzel insan, "Kardeş kanı dökülmesin!" diye susmaktadır. Haccac aradığı fırsatı yakalamıştır. Hacda tavaf sırasında bu büyük sahabenin ayağının altından geçirdiği zehirli bir telle onu zehirleyecektir. Zehrin etkisiyle ne konuşabilmekte ne de hareket edebilmektedir. Ama gözleriyle bile son anlarında yanındakilere abdest aldırmalarını anlatmayı başarabilmiştir.

O gün Medine valiliği yapan, sahabeyi koruyan, ileride Emevîlerin başına gelip iki buçuk yıllık iktidarında zekât verilecek fakir bırakmayan büyük devlet adamı Ömer bin Abdülaziz de bu menfur saldırıdan kurtulamayacaktır. Hanımının akrabaları, kendi menfaatlerine engel olan bu adalet timsali damadı acımadan zehirleme kararı alacaklardır. İşin ibretlik tarafına bakın ki, Ömer bin Abdülaziz kendisini zehirleyen kişiyi tahmin de edecektir.

Sağdan; Hz. Abbas[ra], Hz. Fâtıma[ra], arka sağ; Hz. Hasan[ra], Hz. Zeynelabidin[ra], Muhammed el-Bakır[ra], Cafer-i Sadık[ra]

Yardımcılığını yapan bu zatı yanına çağıracak, kendisini neden zehirlediğini soracaktır. "1000 altın aldım," diyen yardımcısına, "Ahiretini kurtarmak için bu aldıklarını devlete bağışla, seni affettim," der. Ve ekler, "Hemen buradan uzaklaş. Ben bu şekilde ölürsem ve bu işi senin yaptığını öğrenecek olurlarsa sana zarar verirler," der.

Cem Sultan

Büyük Sultan Fatih'in ölümüyle iki oğlu arasında amansız bir taht mücadelesi başlar. Küçük kardeş Cem, abisi Bayezid'e karşı gerçekleştirdiği iki savaşın ikisini de kaybetmiştir. Ama gözükara ve cesurdur. Rodos şövalyeleriyle anlaşacak, onların gemileriyle Trakya'ya geçip mücadelesini buradan sürdürecektir. Ancak şövalyeler kendisine ihanet eder ve tutuklayarak Fransa kralına satarlar. Oradan Roma'ya götürülür ve Papa'ya teslim edilir. İki sene boyunca kendisine Hristiyan olması ve Osmanlı'ya karşı kendileriyle işbirliği yapması telkin edilir. İhanet kokan bütün teklifleri şiddetle reddeder. Papa kendisinden umudu kestiğinde, Cem Sultan'ı yavaş yavaş zehirleme kararı alır. Dost gözüken düşman eller bu yiğit delikanlıyı, Fatih'in yadigârını Roma'da katledeceklerdir.

Shakespeare

Fatih Sultan Mehmed

Avrupa'da yaygın olarak kullanılan zehir kültürü edebiyatta bile yerini almıştır. Mesela Shakespeare birçok eserinde zehir vurgusu yapmıştır. Kahramanı

Hasan Sabbah

Nizamülmülk'ün öldürülmesini tasvir eden bir resim

Romeo, bir ara hasımlarıyla mücadele etmek için zehir ararken, zehir üreticisi kendisine bütün detaylarıyla bunu nasıl kullanacağını anlatmaktadır.

Zehrin iz bırakmadan insan hayatına son verme yöntemi yanında hızlı ve kesin bir şekilde etkili olması da popülaritesini arttırmıştır. Tarihin en büyük suikastçı topluluğu olan Hasan Sabbah ve Haşhaşîleri, suikastlarının hemen hepsinde zehir kullanmayı âdet haline getirmişlerdir. Yalnız onların metotları biraz farklıdır. Hasımlarının yiyecek ve içeceklerine zehir karıştırmak yerine en etkili zehir mâyîsini, hançerlerinin ucuna sürmektedirler. Kalabalık bir ortamda düşmanlarına sinsice yaklaşmakta ve ellerindeki ucu zehirli hançeri vücuduna saplamaktaydılar. Bu zehir o kadar güçlü idi ki değil saplanmak, sadece ucu çizse bile karşıdaki

Alamut Kalesi'nin haritadan görünümü

Nizamülmülk'ün büstü

Alamut Kalesi'ni ve sakinlerini gösteren çizim

kişiyi öldürebiliyordu. Nitekim Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah ve veziri Nizamülmülk hep bu şekilde katledilmiş, etraflarındaki muhafızların varlığı, onları kurtarmaya yetmemiştir.

Fatih Sultan Mehmed, sadece Venedikliler tarafından 20'nin üzerinde zehirle suikasta uğramış ve hepsinden de kurtulmasını bilmişti. Osmanlı padişahları, yemek yoluyla zehirlenmeye karşı yanlarında devamlı "çeşnicibaşı" denilen görevliler tutarlardı. Bunların görevi padişahtan önce yemeğini tatmak ve böylece sultanın zehirlenmesini önlemekti.

Deve üzerinde Selçuklu çifti

Bağdaş kurmuş bir Selçuklu

Osmanlı yüzükleri

Bugün Topkapı Sarayı mutfaklarında uçuk yeşil renkte birtakım kaplar bulunmaktadır. Çin'de imal edilmiş seledonlar olarak bilinen bu kapların bazıları öyle özelliklere sahiptir ki içine zehirli bir yemek konsa tabak ya kırılıyor ya da boyası atıyordu. Böylece padişahı kimse zehirleyemiyordu.

İlkçağdan beri uygulanan öldürme metotlarından zehirle öldürme ilerleyen yıllarda çeşitlilik kazandı. Sadece bitkisel yöntemlerle değil, kimyasal birtakım elementlerle de etkili zehirler keşfedildi. Artık sadece kurbağa ve yılan zehri değil civa ve sülfat gibi maddeler de kullanılmaya başlandı. 18. yüzyılın sonlarına kadar bilim, bir kişinin sülfattan zehirlendiğini anlamakta aciz kalıyordu.

Tabiatta bulunan zehir aslında diğer bir bakış açısıyla Yaratıcı'nın insana bahşettiği bir şifa idi. Çünkü nice zehirli madde, az ve yerinde kullanıldığında şifa yerine geçebiliyor. Sorumuzun cevabına geçmeden önce sözlerimi, antik çağdan önemli ve meşhur bir hikâyeyle bitirmek istiyorum. Bu hadiseyle, şifa ile zehir

Seledon sürahi ve tabaklar

arasındaki perdenin ne kadar ince olduğunu çok daha iyi görebileceksiniz.

Bir gün yolunuz Ayasofya'mıza düşerse, ana giriş kapısından nartekse geçtiğinizde sol tarafta taştan oyulmuş dev bir çanak göreceksiniz. Tek bir ayak üzerinde duran çanağa yaklaştığınızda, iki yılanın çanağa dolanmış ve başlarını da çanağın birer kenarından içeriye daldırmış, bir şeyler içmekte olduklarını gösteren bir sunak tasına şahit olacaksınız. İşte Hristiyanlık öncesinden kalma bu meşhur sunak tasının hikâyesi İzmir Bergama'ya kadar uzanmaktadır.

Roma İmparatorluğu üzerinde bulunan en büyük üç hastaneden biri zamanında Bergama'da (Pergamon) bulunmaktaydı. Asklepyon olarak adlandırılan bu hastanedeki görevlilerin bir âdeti vardı. Kapıya bir hasta geldiğinde içeri alınmadan önce tetkik edilirdi. Eğer hastalığı iyileşecek gibiyse içeri alınırdı. Yok iyileşmesi mümkün olmayan bir illet olduğu anlaşılırsa kapıdan sokulmazdı. Hastanede ölen bir hasta sebebiyle Asklepyon'un ününe gölge düşsün istenmezdi. O gün yine bir hasta Asklepyon'un kapısını çalmıştı. Görevliler baktılar hasta iyileşecek gibi değil. Âdet olduğu üzere kapıdan içeri sokulmadı. Zaten rahatsız olan adam, bu durum karşısında iyice umutsuzluğa kapılarak bir an önce ölmek istedi. O sırada az ileride yerde bir kap gördü. İçinde bir miktar süt vardı ve iki yılan başını sokmuş hem süt içiyor hem de içine zehirlerini akıtıyorlardı. Hasta kişi kısa yoldan ölmenin yolunu bulmuştu. Kabı eline aldı ve zehir akıtılmış sütü içti. İşe bakın ki bu zehir onun hastalığına panzehir oluvermişti. Şifa buldu ve iyileşti. İşte o gün bugündür ilacın ve şifanın sembolü olarak kaldı; bir kap ve içine başlarını sokmuş iki adet yılan.

Bir kabın içinden süt içen iki yılanı tasvir eden sunak

Soru: Tarihte zehirle insan öldürmek yaygındır. Haşhaşîler (Hasan Sabbah'ın fedaileri) genelde hasımlarını hep ucu zehirli hançerleriyle öldürüyorlardı. Sokrat'tan Abdullah bin Ömer'e, Melikşah ve Nizamülmülk'ten Fatih Sultan Mehmed'e kadar nice büyük lider bu tarz saldırılara maruz kalmışlardı. Zehirle öldürmek insan vücudunda nasıl bir etki yapardı? Vücut her zehire aynı tepkiyi verir miydi?

Cevap: Herhangi doğal veya sentetik bir kimyasal maddenin yüksek dozda alınması durumunda zehir etkisi gösterebileceğini ve hücre, doku veya organlarda hasar yapabileceği unutulmamalıdır. İlaç ile zehir arasında belirleyici olan şey dozdur, yani ilaç, tedavi edici dozların üzerinde alındığında zehir etkisi gösterebilir.

Zehirler hücreyi çevreleyerek dış ortamdan koruyan, yaşaması için gerekli oksijen ve besin maddelerini almasını sağlayan hücre zarını veya hücre içindeki yapıları etkileyebilir. Hücre çekirdeğindeki genetik materyal (DNA) üzerinde veya hücrede enerji üretmekten sorumlu olan yapılar üzerinde de etkili olabilirler. Zehirlerin hücreleri etkilemesi sonucunda; hücreyi koruyan zar yapısını bozarak hücre içine yaşamsal öğelerin (besin, oksijen gibi) girişini azaltabilirler. Hücre içi yapıları etkileyerek enerji üretimini bozabilirler. Hücre içindeki proteinleri parçalayabilirler. Yaşam için gerekli bazı maddeler ile birleşip onları kullanılamaz duruma getirebilirler (tuzlar ve çökeltiler oluştururlar). Bütün bu etkileri ile hücrenin işleyişini bozabilirler. Bu etki bazen hücre işlevlerinin hızlanması bazen de artması şeklinde olabilir.

Zehirler, zararlı etkilerini bölgesel veya sistemik olarak gösterebilirler. Ancak zehirlerin büyük bir çoğunluğu, sistemik zehirlenmelere neden olur. Şimdi bunu bir örnekle açıklayalım: Örneğin, tuz ruhu (hidroklorik asit) cildimize dökülürse ya da gözümüze sıçrarsa orada bölgesel olarak hasara neden olur (deride yanık, gözde konjüktivit, gözde kornea hasarı gibi). Ancak küçük bir çocuk yanlışlıkla tuz ruhunu içerse, sindirim sistemi tüm bir sistem olarak etkilenir. Ağız içinde, yemek borusunda, mide ve barsaklarda yanıklara hatta bazen bu organlarda delinmelere neden olabilir.

Zehirler bir organda hasara neden olarak organ yetmezliğine, organın artık iş göremez hale gelmesine neden olabilir veya bazen organın bir kısım işlevinde bozulmaya neden olabilir ya da genetik materyal üzerinde yaptığı değişikliğe bağlı olarak karsinojenik (kanser yapıcı) etki gösterebilir. Örneğin özellikle baharatlar, tahıllar ve kuru yemişlerin doğru depolanmaması

durumlarında nemli ve sıcak ortamlarda oluşan küf mantarlarının toksini olan aflatoksin adlı toksik maddenin karaciğer kanserine neden olduğu bilinmektedir.

Strychnos nux-vomica bitkisi

Zehirler, akut (kısa sürede) veya kronik (uzun sürede) zehirlenmelere neden olabilirler. Örneğin, ağrı kesici ve ateş düşürücü etkisi olan ve neredeyse hemen hepimizin kullandığı parasetamolün bir kerede 7 gram veya üstünde alınması 24-72 saat içinde karaciğer yetmezliğine, hatta ölüme neden olabilir. Kronik zehirlenmeler ise daha çok endüstride kullanılan kimyasal maddelere uzun süre maruz kalan işçilerde (silikozis, asbestozis gibi) veya çevresel faktörlere bağlı olarak görülür. Bu kimyasal maddeler havaya, suya, besin maddelerine karışmış olan tarım ilaçları (insektisit) veya kurşun, cıva ve kadmiyum gibi ağır metaller olabilir. Ağır metaller, yüksek dozda alındığında akut zehirlenmelere de neden olabilirler. Tarım ilaçları da intihar amaçlı veya kazara yüksek dozda ağızdan alındığında akut zehirlenmelere neden olurlar. İçilen sigaranın yaptığı zehirlenme kronik bir zehirlenme olduğu gibi, küçük bir çocuğun anne-babasının sigarasını yemesi sonrasında nikotine bağlı akut zehirlenme de görülebilir. Yani bazı maddeler hem akut hem de kronik zehirlenmelere neden olabilir.

Eskiden ok ve benzeri silahların uçlarına sürülerek kullanılan zehirler; ya bitkisel kaynaklı ya da hayvansal kaynaklıdır. Bitkisel zehirlerden en çok bilineni, Amazon bölgesi ve Guyana bölgesi yerlilerinin ok zehri olarak kullandıkları çizgili kasları felç eden ve kürar diye bilinen bir zehirdir. Bu zehir Strychnos ve Chondrodendron grubu bitkilerin çeşitli türlerinden elde edilir. Kasları belirli bir sıra ile felç eder. Önce küçük kaslar, sonra boyun, gövde, kol ve bacak kasları etkilenir, en sonunda solunum kasları felç olur ve solunum durur, kişi nefes alamaz ve ölüm gerçekleşir.

Eskiden Afrika yerlileri tarafından ok zehri olarak ada soğanı ve zakkum gibi bitkilerden elde edilen zehirler kullanılmıştır. Bu zehir türü kalbin

By H. Krisp [CC BY 3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/3.0)], via Wikimedia Commons

By Geoff Gallice from Gainesville, FL, USA (Pleasing poison frog) [CC BY 2.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/2.0)], via Wikimedia Commons

çalışması için gerekli iyon[1] alışverişini bozup aritmi denilen kalbin çalışma ritminde düzensizliğe neden olarak ölüme yol açabilmektedir. Günümüz tıbbında bu bitkilerden elde edilen "kardiyak glikozidler" denilen ilaçlar kalp yetmezliği tedavisinde kullanılmaktadır.

Yine bitkisel kaynaklı olan striknin adlı madde, merkezî sinir sistemini hızlıca etkileyen ve kaslarda felç, sara benzeri nöbet ve kalp durmasına neden olan bir zehirdir. Bu, ok ve benzeri silahlar için zehir olarak kullanılmıştır. Striknin, Hindistan ve Asya bölgelerinde yetişen Strychnos nux-vomica adlı ağacın tohumlarından elde edilen bir maddedir. Ülkemizde, striknin belediyeler tarafından sokak köpeklerini yok etmek için kullanılır.

Aconitum (Kurtboğan otu) özellikle Doğu Asya'da ve Doğu Sibirya'da bulunan zehirli bir bitkidir. Kalpte ritim bozukluğu, kalp durması ve solunum durması ile ölüme yol açar.

1 Pozitif veya negatif elektrik yükü taşıyan atomlardır.

By Brian Gratwicke [CC BY 2.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/2.0)], via Wikimedia Commons

Yılanlar ve kurbağaların zehirlerinin de ok zehri olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu hayvanların zehirleri genellikle sinir ve kasın birleşim bölgesine etkilidirler. Özelikle Güney Amerika'da zehirli kurbağaların zehirleri olan batrokotoksin ve homobatrokotoksin iyon alışverişini bozarak kalpte ritim bozukluklarına ve kalp yetmezliğine neden olarak öldürür. Bu zehirli kurbağaların derisinde yüzden fazla toksinin saptandığı bildirilmektedir.

thesandiegomuseumofartcollection (Flickr) [Public domain], via Wikimedia Commons

Ok ve benzeri silahlarda kullanılan zehirler hakkında uluslararası düzeydeki en önemli kaynaklardan biri 1989 yılında *Journal of Ethnopharmacology* dergisinde yayımlanmış olan Londra Üniversitesi Farmakoloji Araştırma Laboratuvarı'ndan araştırıcı Bisset'in çalışmasıdır. Bisset, ok ve benzeri silahlarda kullanılan zehirlerin dünyadaki dağılımını bir harita üzerinde belirtmiştir. Bu harita incelendiğinde Anadolu ve Trakya toprakları, Doğu Avrupa ve Arap Yarımadası için özel bir zehrin varlığının belirtilmediği görülmektedir. Ok ve benzeri silahlarda kullanılan zehirlerin daha çok Güney Amerika, Afrika ve Doğu Asya bölgelerinde bulunduğu vurgulanmıştır.

[CC BY 4.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0)], via Wikimedia Commons

[CC BY 4.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0)], via Wikimedia Commons

SAVAŞLARDA BURUN KEMİĞİNİ ve ENSE KÖKÜNÜ KORUMAK NEDEN ÖNEMLİDİR?

İnsanlık tarihi, tekâmülü arttıran medeniyet unsurlarıyla süslü olduğu gibi ne yazık ki kan ve esaret getiren savaş ve mücadelelerle de doludur. Rekabet ve birbirine üstün gelme, güçlü olma ve gösteriş, insanı arayışa itmiş, nice saldırı ve savunma sistemleri icat edilegelmiştir. İlkçağdan itibaren başlayan rekabet duygusu klanların korunma ve saldırı hedefli yerleşmelerine, buna göre donanımlar edinmelerine sebep olmuştur. İnsanla başlayan savaş tarihinde saldırı ve savunma amacıyla geliştirilen eşyalardan en yaygını da zırhlar ve miğferler olmuştur. Önceleri kalın derilerden imal edilen koruma elbiseleri ve başlıkları, madenin keşfiyle yerini vücudu rahatlıkla

sarabilen ince ve kalın saç tabakalara bırakmıştı. Yakın dövüşte insan başının korunmasında en önemli savunma araçlarından biri de şüphesiz miğferlerdir. İnsan vücudunun en hayati parçalarından biri olan kafa kısmını herhangi bir saldırıya karşı korumak azami önem arz etmekteydi.

Eski savaşlarda ordular birbirlerine belli bir mesafe yaklaştıkları zaman önce okçularıyla karşılıklı atışa başlarlardı. Ellerdeki büyük kalkanlar bu ok yağmurunda çok işe yarardı. Kalkanlarının altında birbirlerine doğru ilerler. Ok sağanağı altındaki ilerleyişte, kalkan kadar miğfer de iş görürdü. Önemli olan vücudun en hayati organı olan başı koruyabilmekti. Baştan darbe alan bir kişi hızla savaş dışı kalabiliyordu. Bir süre sonra artık ok kullanılamayacak kadar yaklaşılır ve bu kez mızraklar devreye girerdi. Öncü kuvvetler uzun mızraklarıyla karşı tarafla aralarında dikenli bir engel oluşturur, düşmanın içerilere sirayetini engellemeye çalışırlardı. Derken birbirlerine karşılıklı mızrak atmalar başlardı. Oka göre daha uzun ve ağır mızraklar, öldürücü yaralar açabilmekteydi. Böyle bir durumda üzerinizdeki zırh sizi olabildiğince korur ama zırhın ek yerlerinden giren bir mızrak ucuna karşı yapılabilecek çok da bir şey yoktur. Bir süre sonra artık mızrak da işe yaramayacaktır. Çünkü iki tarafın orduları iyice birbirlerine girmişlerdir. Artık göğüs göğüse bir mücadele başlamıştır. Bu yakın dövüş anlarında kısa ve dar alanda, kullanımı rahat silahlar devreye girer; kılıç, kama, balta gibi İşte bir askerin üzerindeki zırh ve başındaki miğferin en çok işe yarayacağı zaman dilimi bu anlardır. Karşıdaki hasmın

rakibinin başına savuracağı bir balta, üzerinize doğru kalkıp inen kılıç darbeleri bu anlarda çok tehlikeli olabilmektedir. Hem karşı tarafa kılıç düşürme, hem de kendini savunmada zırh ve miğfer önem arz etmektedir.

Korunma kıyafetlerinden olan zırh ve miğferin tarihine baktığımızda İlkçağ medeniyetlerine kadar uzanabilmekteyiz. İlk kez Mezopotamya medeniyetlerinde gördüğümüz miğfer kullanımı, Anadolu'da Hititlerle devam etmiştir. Roma lejyonerlerinin vazgeçilmezi olan miğferler Arap toplumlarında da yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak tarihte demiri ilk kullan kavimlerden olan Türklerin Altay Dağları'nda bu tarz savunma giysileri ürettikleri bilinmektedir. Özellikle Pazırık Kurganlarından çıkan madeni eşyalar bu iddiayı doğrulamaktadır. Çin kaynakları, Türklerin miğfer giydiklerini anlatmaktadır. Hatta bazı kaynaklar, Türk kelimesinin bu toplumun yüzyıllardır kullandığı Tulga'dan (Tolga-Miğfer) geldiğini iddia etmektedirler.*

Tarih boyunca miğfer, sadece savaşlarda değil, bir ihtişam göstergesi olarak törenlerde de kullanılmıştır. Orta Asya kazılarında çıkan meşhur Altın Adam'ın elbiselerinin yanındaki altın kaplı miğfer de arkeoloji tarihinde silinmez bir iz bırakmıştır.

Arap toplumlarında da miğfer ve zırh kullanılmıştır. Hz. Muhammed'in(sas) müveşşah ve sebuğ adı verilen iki miğferi bulunduğu bilinmektedir. Hatta Uhud Savaşı sırasında meydana gelen arbedeler sırasında miğferindeki halkalardan biri yüzüne batmıştır. Ebu Ubeyde bin Cerrah Hazretleri bu halkayı mübarek yüzlerinden çıkarırken bir dişlerini kaybedeceklerdir. Ayrıca 630'da Mekke'nin Fethi'nde şehre başında bir miğferle girdiği bilinmektedir.

İslam dininin ortaya çıkışıyla aynı döneme denk gelen Göktürk Devleti ordularının da zırh ve miğferleri vardır. Hatta bu miğferler şaşılacak derecede ileride Anadolu'da yer edecek Selçuklu ve Osmanlı miğferlerine benzemektedir. İlk Türk İslam devletlerinden olan Sağmaniler, Karahanlılar ve Gaznelilerin de miğferleri son derece ilginçtir. Başlıklarının altında tüylü ya da keçeden Kedük denilen altlıklar olup bunun sayesinde miğferin başa daha iyi oturması sağlanırdı.

Osmanlı Devleti şüphesiz savaş sanatlarında dünyada parmakla gösterilecek bir medeniyet seviyesine ulaşmıştı. At koşumlarından, silahlarına, tören kıyafetlerinden zırh ve miğferlerine kadar her birim kendi grubuna has kıyafet ve donanımlarla arz-ı endam ederdi.

Osmanlı ordusunda hafif süvari birlikleri olduğu gibi zırhlı birlikler de mevcuttu. Padişahın etrafında toplanan bu birlikler güneşte parlayan miğferleriyle göz doldurmaktaydı. Biz bu miğferli askerleri Osmanlı savaş ve geçit resmi minyatürlerinde rahatlıkla görebilmekteyiz. Ayrıca Topkapı Sarayı Müzesi ve Askerî Müze koleksiyonlarında paha biçilmez Türk İslam silahları arasında zırh ve miğferler de göz doldurmaktadır. Askerî müzede elimizde bulunan en eski miğfer Osman Gazi'ye ait olup başlık kısmı sivri külahlıdır. Tören miğferleri altın ve kıymetli taşlarla kaplanmıştır. Ayrıca bu sergilerde, başka devletlerle yapılan savaşlardan elde edilen ganimet hükmündeki savaş araçları da sergilenmektedir. Bunların arasında Emevî, Abbasî, Eyyubî, Memlûklu, Safevî gibi Doğu medeniyetlerine ait zırh ve miğferler olduğu gibi Avrupa devletlerine ait olanları da mevcuttur.

"Dâvûdî miğfer, tas, tolga, tulga, togulga, Dâvûdî togulga, derbendî, kallâvi, şehriyârî, zer-nişanî tulga, serpenâh, şirinkale, zırh

külah" gibi farklı adlarla adlandırılan Osmanlı miğferleri kendi içinde ikiye ayrılmaktadır:

Peçelikli miğferler denilen ilk grubun en önemli özelliği, miğferin yanlarından ve arkasından sarkan, örgü halkalardan oluşan bir koruma perdesine sahip olmasıydı. Çelik halkaların örülmesi ile oluşturulan bu zırh ve miğfer korumaları, hem kumaş gibi elastik bir özellik gösteriyor, hem vücuda hava aldırıyordu. Halkalardan oluştuğu için hafifti. Enseye inecek bir darbe bu halkalı zincir koruma ile engellenebiliyordu. Boynun ense kısmını ve yanlarını örttüğü, peçelediği için de bu isimle adlandırılmıştı.

Bir diğer miğfer çeşidi ise siperlikli miğferlerdir. Peçeliklinin aksine bu miğferde hayati kısımları koruyan bir zincir perdesi yerine metal levhalar kullanılmıştır. Başın önemli kısımlarından olan alın, kulak ve ensenin korunabilmesi için bu miğferde siperler oluşturulmuştur. Diğerine göre daha ağır olan bu miğferde kulakları koruyan kısımlar ana bedene birkaç halkayla tutturulur ve böylece hareket edebilmesi sağlanırdı. Kişi, başını sağa sola çevirdiğinde bu hareketli kısımlar esner, böylece savaşçı, vücudunun belli yerlerini rahatlıkla oynatabilirdi. Özellikle enseliğin hareketli olması, başın geriye atılabilmesi, kişinin arkasını kollarken rahat hareket edebilmesini sağlıyordu.

Miğferlerin bazı parçaları toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir. Bazıları yüzün tamamını örterken, bazılarında

yüz kısmı açıkta kalabilmekteydi. Gözlerin, miğfer başta yken dışarıyı iyi görebilmesi için ön kısım ya tamamen açıkta bırakılır ya da kafes gibi bir unsurla perdelenirdi. Miğferlerin en önemli bölümlerinden biri de burunluk ya da burun siperliği olarak adlandırılan kısımdır. İnsan yüzünde ileri doğru uzanan ve her an bir yere takılma ihtimali bulunan burun özellikle savaşlarda iyi korunmak zorundaydı. Arbede anında bir yumruk ya da dirsek darbesi, bir kılıç ya da balta saldırısı insanın başı ile direkt irtibatlı bu organa isabet ettiğinde savaşçı için kötü haber anlamına gelebilirdi. Burunluklar miğferin alınlık kısmından aşağı sarkan küçük bir metal parçadan ibaretti. Bu kısım bazen şekilli olur ve kişinin elmacık kemiklerini de sarardı. Ancak bir kişinin iki gözü arasından yukarıdan aşağıya uzanan bir metal parçası her zaman çok da rahat olmazdı. Miğferin içindeki kişinin karşı tarafı iyi görememesi ya da bakış açısının daralması başka olumsuzluklara sebep olabileceği için sonraki yüzyıllarda miğferlerdeki burunluk kısmı hareketli hale getirilmiştir. Yani savaşçı arzu ettiği takdirde burunluk kısmını yukarıya kıvırabiliyor, hareket ve bakış rahatlığı kazanıyordu.

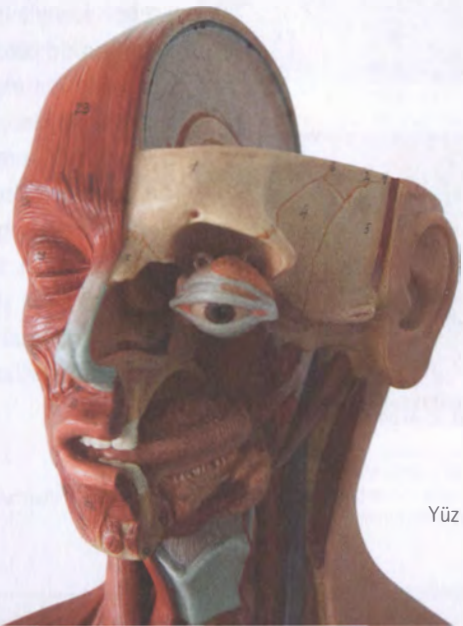
Soru: Savaş zırhlarında başa giyilen miğferlerin özellikle burunluk ve enselikleri vardır. Bir mücadelede burun kemiğini ve ense kökünü korumak neden önemlidir?

Cevap: Burnumuz solunum sisteminin başlangıç yapısı olup, havanın soluk borusuna iletilmesini, bu sırada vücut ısısına getirilmesini ve nemlendirilmesini, dışarıdan gelecek zararlı partikül[1] ve mikropların temizlenmesini sağlar. Soğuk ve kuru hava solunum yollarını tahriş eder. Bu nedenle burnumuz tıkalı olduğunda burun, görevini yapamaz ve havayı ısıtıp nemlendiremez. Böyle du-

Roma Colessium'da zırhlı Roma askerlerinin arasında

1 Tüm küçük parçacıklar (zerre) için kullanılan bir terimdir.

Yüz anatomisi

Ekremkoç from nl [GFDL (http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html) or CC-BY-SA-3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)], from Wikimedia Commons

By Richard Taylor from Australia (CC BY 2.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/2.0)], via Wikimedia Commons

By Andrzej (CC BY 2.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/2.0)], via Wikimedia Commons

rumda özellikle sabah uyandığımızda boğazımızdaki tahrişin oluşturduğu ağrıyı hemen hepimiz hissetmişizdir. Boğazımızda oluşan bu tahriş, hastalığımızın daha da ilerlemesine yol açabilecektir. Bu nedenle solunum yolu hastalıklarına yakalandığımızda burnumuzu açık tutmak çok yararlıdır. Bunun da en güzel ve zararsız yolu burnumuzu serum fizyolojik[2] ile yıkamaktır. Burnun bu görevleri yanında ses oluşturmaya da katkısı vardır. Bu yüzden burnumuz tıkalı iken konuştuğumuzda ses tonumuz değişir. Burnun öneminden bahsettikten sonra şimdi sorumuza gelelim.

Miğferlerde neden burunluk bulunmaktadır? Burun yüzün en çıkıntılı noktasıdır, yani darbeye en kolay maruz kalabilecek yerdir. Ayrıca birçok kemiğe göre daha narin bir yapıya sahiptir. Burun kemiğinin yüz kemikleriyle de bağlantısı vardır. Onlar için de koruyucu bir destektir. Eğer burun kırılırsa göz ve yüzümüzle ilgili kemikler de hasar görebilecektir. Ayrıca yaralanma hem burun kanamasına yol açacak, hem de oluşacak hematom[3] gözün görüş alanını olumsuz etkileyecektir. Bir savaşçı için görme en önemli duyulardan biridir. Onun zayıflaması savaşçıyı da zor duruma düşürecektir.

2 % 0.9'luk NaCl solüsyonu.

3 Kanın dokuların içinde birikmesidir. Darbe ile kan kılcal damarlardan dışarıya çıkar ve vücut içinde bir bölgede birikir.

By Alexstrat (Own work) [CC BY-SA 3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)], via Wikimedia Commons

Şimdi miğferlerde neden enseliğe gerek duyulduğunu açıklayalım. Ense kökümüze denk gelen yerde beynin devamı olan beyin sapı adlı yapı, hayati önem taşıyan organlarımızın çalışmasını düzenler. Her bir nefes alışımız bu yapılarda yer alan solunum merkezlerinden gelen sinyaller ile düzenlenir. Eğer bu yapılarda bir arıza oluşursa normal nefes alıp verme işlemini yapamayız. Beyin sapında dolaşım merkezi de bulunmaktadır. Kalp, aslında kendi kendine çalışan bir organdır. İçinde yer alan özel hücreler kendi kendine sinyal doğmasına yol açarak kalbi çalıştırır. Fakat kalbin ve dolaşım isteminin düzenli bir şekilde işlevini yerine getirebilmesi için beyin sapındaki dolaşım merkezinin sağlam olması gereklidir. Vücudumuzdaki kanın tüm dokularımıza uygun şekilde dağıtılmasında, kan basıncımızın ayarlanmasında dolaşım merkezi etkilidir. Bu merkezin ağır hasarı yaşamı sonlandırabilir. Bu yüzden haklı olarak miğferlerde enselikler bulunmaktadır.

Günümüze bakacak olursak hayatımızın birçok alanında enselikleri (boyunlukları) kullanıyoruz. Kasklar buna bir örnektir. Motosiklet ve bisiklet sürücüleri, rafting ve araba yarışı yapanlar benzer sebeplerden dolayı kask kullanırlar. Otomobillerin koltuklarında ense kökümüzü koruyan boyunluklar bulunmaktadır. Çünkü bir kaza anında boynun boşta kalıp aşırı derece öne arkaya hareketi boyun bölgemizde yaralanmaya neden olarak hayati sonuçlar doğurabilir. Acil sağlık müdahalesinde de boyunluğun önemi büyüktür. Bir yaralı, boynu korunmadan aceleyle yerinden kaldırılırsa ve omurgasında bir hasar varsa boynun hareketi yaralanmayı artıracak, omuriliğin zarar görmesine yol açarak kişide felce sebep olabilecektir. Bu yüzden acil sağlık ekipleri bir yaralıya ulaştığında hemen hastanın boynuna boyunluk takar. Böyle bir durumla karşılaşırsanız sakın hastayı kucaklayıp taşımayınız, yarar sağlamak yerine zarar verebilirsiniz. 112'yi arayıp ambulans çağırınız.

TARİH BOYUNCA DURDURULAMAYAN HASTALIK: VEREM

İnsanlık tarihi kadar eski hastalıklardan biri de veremdir. İlkçağ medeniyetlerinden Roma'ya, İslam toplumlarından Rönesans Avrupa'sına, Sanayi Devrimi dünyasından günümüze verem, umulmadık yerlerde kendini göstererek can almaya devam etmiş, toplu ölümlere sebep olmuştur.

Her toplum ona ayrı bir isim takmıştır. Bizim ülkemizde vereme "ince hastalık" denilirken, insanları zayıflatarak öldürmesi nedeniyle "tüketim hastalığı" da denmiştir. Veremli bir hastanın beti benzi attığı ve hep solgun göründüğü için "beyaz ölüm" diyenler de olmuştur. Bir topluma geldiğinde tek can alıp gitmediği için "ölüm kaptanı" da denmiştir. Romalılar, veremliler hırıltılı nefes alıp verdikleri için bu anlama gelen "phytisis" ismi ile anmışlardır veremi.

Bu tarz salgın hastalıklarda genelde hastalığı başlatan mikrobu sorumlu tutarız. Ancak

bu hastalıkta mikrop kadar mikrobun üreme ve gelişme şartları da önem arz etmektedir. Thomas Domandy, *Beyaz Veba* kitabında, veremin yayılmasında hava kirliliği, nüfusun artması, göç ve sürgünlerdeki olumsuz yaşam şartları ve yetersiz beslenme gibi birçok neden saymaktadır. Tarih boyunca hemen hemen her toplum bu şartlara maruz kalmıştır. İşte insanların zayıf düştüğü bu anlarda verem hemen kendini gösterecektir.

Hammurabi kanunlarının Akatça yazılışı

Verem, saymış olduğumuz nedenlere bağlı olarak tarih boyunca belli dönemlerde ve bazı coğrafyalarda müthiş bir artış göstermiş, sonra bir anda gerileyerek normal seyrine dönmüştür. Mesela MÖ 1500-0 yılları arasında iki büyük verem salgını tespit edilmiştir. Bu tarz bir yükseliş ya da düşüş görülmesinde nüfusun artışı, yoksulluk, sosyo-ekonomik durum, bağışıklık sistemi gibi sebepler etkili olmuştur.

İlkçağ anlayışında başa gelen musibet ve hastalıklar, ya ilahi bir ikaz ya da kişinin günahından kaynaklanan bir cezalandırılma olarak kabul edilirdi. MÖ 2250'de hazırlanan Hammurabi kanunlarında veremin ilahi bir ceza olarak algılandığı görülmektedir. Bilinen ilk verem bulgusu MÖ 1000'de yaşamış olan Rahip

Sanayi Devrimi'ni tasvir eden bir resim

Hipokrates

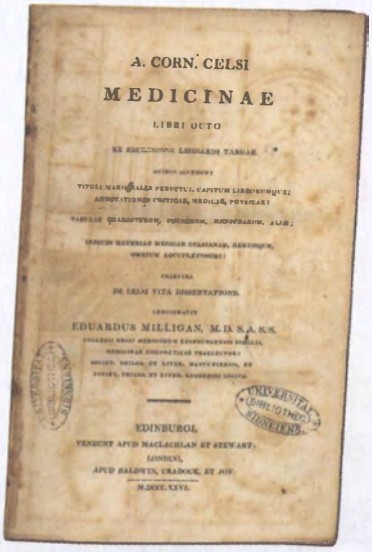
Nesperehan'ın mumyalanmış vücudunda tespit edilmiştir.

Hipokrates, kendi döneminde veremden bahsederek bu hastalığın 18-35 yaş arasında daha çok görüldüğünü vurgulamıştır. Celsus ise Hipokrates'ın çalışmalarını geliştirmiş ve vücudun erimesi anlamına gelen "tuberculum" kelimesini ilk kez o kullanmıştır.

Beyazların Amerika'ya göçü her anlamda burada yaşayan yerliler için felaket olmuştur. Sömürgeci Avrupalıların bu toprakların asıl sahibi olan yerlileri birtakım kitle imha silahlarıyla katletmeleri yanında, getirdikleri hastalıklar da bu insanlara ölüm saçmıştır. Kasıtlı olarak çiçek hastalığı bulaştırılmış battaniyeleri Kızılderililere hediye ederek onları toplu şekilde öldürmeye çalışmışlardır. Kasıtlı olmayan bazı mikropların bulaştırılması hadiseleri de yerliler için

Celsus

A. CORN. CELSI

MEDICINAE

LIBRI OCTO

EDUARDUS MILLIGAN, M.D. S.A.S.S.

EDINBURGI,

Celsus'un *Medicinae* adlı kitabın

hiç iyi olmayacaktır. Avrupalılar tarafından getirilen verem mikrobuyla büyük kayıplar vermişlerdir.

Bronte kardeşler

Tarih içinde bazı hastalıklar zengin, bazıları da fakir hastalığı olarak bilinir. Verem öyle bir hastalıktır ki karşısına varlıklı-yoksul kim gelirse gelsin ayırmadan avlamasını bilmiştir. 18. ve 19. yüzyıl Avrupa'sında nice ünlü yazar ve müzisyen veremin pençesinde can vermiştir. Bunlar arasında Moliére, Anton Çehov, Friedrich Schiller, Paganini, Franz Kafka, Charlotte Bronte gibi nice isim sayılabilir.

Veremin pençesinden krallar da kurtulamamıştır. İngiltere Kralı VIII. Henry öldüğünde oğlu Edward 9 yaşında tahta geçirilmiştir.

Anton Çehov

Franz Kafka

Önce kızamık, ardından çiçek hastalığı geçiren Edward bütün bu hastalıklardan kurtulmuş ancak verem hastalığına yenik düşmüştür.

Avrupa denilince aklımıza günümüzün modern kıtası akla gelse de aslında Ortaçağ dünyasında feodaliteyle birlikte cehaletin de tavan yaptığı bir toplumla karşılaşmaktayız. Sadece eğitimsiz halk kitleleri değil, krallar da bu cehaletin tam ortasındaydı. Aynen ilkçağ firavunları gibi kutsal ve özel insan olduklarına o kadar inanıyorlardı ki elleriyle temas ederek nice hastaya şifa verdiklerini zannediyorlardı. Özel merasimlerde, balolarda, halkın içinden geçerken veya birtakım arzlarda onlarca hatta bazen yüzlerce hastaya şifa dağıtmak için dokunurlardı. Güya kutsal elleriyle Hz. İsa gibi şifa vereceklerdi! Ama değil şifa vermek, bu akılsızca davranışları dolayısıyla nice Avrupa kralı bu hastalıklara yakalanarak vefat etmiştir. Ortaçağ krallarına en çok zarar veren hastalıklardan biri de halk arasında "kral şeytan" olarak adlandırılan lenf bezi tüberkülozu idi.

Friedrich Schiller

Fransa Kralı IX. Charles'tan İngiltere Kralı I. Edward'a, VI. Edward'dan III. Haçlı Seferleri'nde Selahaddin Eyyûbî ile savaşmaya gelen Fransa Kralı Philippe Auguste'a kadar nice kral bu hastalıktan hayatını kaybetmişti. I. Edward bir keresinde bir ay içinde 533 hastaya el sürüp şifa dağıtmaya çalışırken, Fransa Kralı Philip sadece bir toplantı esnasında 1500 civarında hastaya el sürme cesareti gösterecektir. Sadece Ortaçağ değil, modern dönem Avrupa kralları da bu hastalıktan paylarını almışlardır. Avusturya-Macaristan Kralı Franz Joseph ile Kraliçe Anna da veremin kurbanları arasında yer alacaktı.

Moliére

Tarih Tıbbı Konuşturdu kitabında şifa için insan bedeni (mumya) yiyen Avrupalıları anlatmıştık. Ne yazık ki verem konusunda da bu insanlık dışı uygulamaları görmekteyiz. Avrupa'da bir ara verem

Niccolo Paganini

VIII. Henry

tedavisinde taze insan kanı içmenin şifa olacağı kanısı yaygınlaşmıştır ki o dönemde kaçırılan çocuklar olmuştur. İspanya'nın Endülüs bölgesinde kaçırılan 8 yaşındaki bir çocuğun koltuk altlarından alınan kanın, bölgenin en zenginlerinden verem hastası bir adama satıldığı kayıtlara geçmiştir.

İnsanoğlunun bu hastalık karşısında aciz kalması nedeniyle yüzyıllar boyu fırsatçılar bu durumu kullanmıştır. Ortaya atılan uyduruk şifa reçeteleri, küçük şişelerde pazarlanan nice iksir, at arabalarıyla diyar diyar dolaştırılmış, hitabeti

X. Charles

İbn-i Sina'nın *el-Kanun fi't-Tıb* adlı kitabının Yale Üniversitesi'nde bulunan 1597 tarihli Arapça nüshası

güçlü pazarcıların methiyeleri eşliğinde toplumlara arz edilmiştir. Bir asırdan fazla süren bu gezici verem pazarı yüzbinlerce kişinin ilaç diye uydurulmuş renkli suları içmeleriyle neticelenmiştir.

Avrupa'nın Ortaçağ karanlığını yaşadığı bağnazlık dönemi, İslam medeniyetinin zirveye oturduğu bir dönemdir. Birçok ilimde olduğu gibi tıpta da çağını aşan çalışmalar yapılmaktadır. MS 980-1038 yılları arasında yaşamış olan İbni Sina, Avrupalılardan yüzyıllar önce verem hastalığının insandan insana bulaşabileceği tezini ortaya koymuştur. *El-Kanun fi't-Tıb* adlı kitabında bu hastalığın ne şekilde bulaşabileceğini ayrıntılarıyla anlatmıştır. Hatta veremli bir annenin emzirdiği çocuğuna bu hastalığı geçirebileceğini söyleyerek bu konuda hassas olunması

I. Edward

I. Abdülhamid

II. Mahmud

gerektiğini belirtmiştir. Gül suyu ya da gül şerbeti gibi solüsyonlarla hastanın rahatlatılması gerektiğini vurgulamıştır.

Verem şüphesiz Osmanlı sarayını da etkilemiştir. III. Selim'in eşi Safinaz Kadın önce ciddi bir şekilde zayıflamış, akabinde arkası kesilmeyen öksürük nöbetleri kendisine ince hastalık teşhisi konulmasına sebep olmuştur. Padişahın bütün gayreti boşa gitmiş, Safinaz Kadın kurtarılamamıştır.

18. yüzyıl saray kayıtlarına göre veremin Harem'de de yaygın olduğu görülmektedir. Osmanlı'nın son iki asrında saray kızları genelde Rus Kafkas bölgelerindeki sürgünlerden gelen kızlardan seçilmekteydi. Mesela Sultan II. Abdülhamid Han'ın hem annesi hem de analığı Çerkez'di. Sürgün demek açlık, soğuk, mahrumiyet ve eziyet dolu bir yolculuk demekti. Küçük yaşta bu ağır şartları yaşayan vücutlar verem hastası adayı

haline geliyorlardı. Her ne kadar sarayda rahat bir yaşam geçirseler de bu illet bir şekilde nüksedebiliyordu.

15. ve 16. yüzyıl yapılarından oluşan Topkapı Sarayı, kalın kesme taşlardan inşa edilmişti. Güneşin içeriye az girdiği, bazı mevsimlerde gayet soğuk olabilen bu yapılar hastalıklara davetiye çıkarabiliyordu. I. Abdülhamid, kendi döneminde sarayın bu klasik yapılarını terk ederek, Şehzadeler dairesinin karşısına, tipik bir Anadolu konağı formunda bir dizi yapı inşa ettirdi. Bu ahşap yapılar daha sıcak ve ısınması çok daha kolay mekânlardı. Bugün

I. Abdülmecid

Nakşidil Valide Sultan'ın türbesinin içi

Topkapı Sarayı turlarında Harem'in taş kısımlarını gruplara rahatlıkla gezdirirken, I. Abdülhamid'in yaptırdığı binalara girilememektedir. Bu yapılara ziyaretleri imkânsız kılan şey içerideki hemen her şeyin ahşap olmasıdır. Her gün yüzlerce insanın adım ve ağırlığı bu eski ahşaplara ciddi zarar vermektedir.

I. Abdülhamid'in bu tedbirleri bir rahatlama meydana getirmiş olsa da veremin önüne geçilememiştir. Eşi Nakşidil Valide Sultan da veremden vefat edecektir. Dönemin doktorları ona "akciğer

I. Abdülhamid'in eşi Nakşidil Valide Sultan'ın türbesinin dışı

tüberkülozu" teşhisi koyacaklardır. Sadece Nakşidil Valide Sultan değil oğlu, II. Mahmud, torunu Sultan Abdülmecid ve onun eşi Gülcemal Sultan da veremden vefat edeceklerdir. Gülcemal Sultan'ın tedavisi için Viyana'dan getirilen Doktor Spitzer, hastalığın verem olduğunu teşhis edecektir. Bu hastalıktan saray paşaları da nasiplerini almıştır. Sultan Abdülmecid döneminin ünlü devlet adamı Âlî Paşa da tüberkülozdan vefat etmiştir. Yapılan araştırmalarda, 19. yüzyılda Osmanlı şehirlerinde insanların %15'inin veremden vefat ettiği ortaya çıkmıştır.

Robert Koch

Osmanlı'da veremle en ciddi mücadeleyi Sultan II. Abdülhamid Han vermiştir. 1890'da Almanya'da Koch'un tüberkülini kullanması üzerine İstanbul'dan bir heyeti Almanya'ya yollamıştır.

II. Mahmud'un kızı Adile Sultan'ın kabri

Hamidiye Etfal Hastanesi

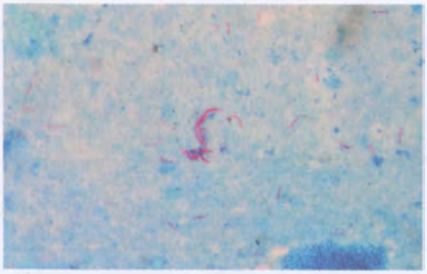
Hamidiye Etfal Hastanesi doktorları

Zaten Alman İmparatoru II. Wilhelm ile dost olan padişah, bunu da kullanarak verem ile ilgili bütün gelişmeleri yakından takip etmiş, hemen her ilerlemeyi ülkesine taşımaya çalışmıştır. Osmanlı'da ilk verem hastanesi yine Sultan II. Abdülhamid Han tarafından kurulmuştur. 1910'da Bakteriyolojihane-i Şahane'de tüberkülin üretimine başlanmıştır. Yine bu padişah tarafından Şişli'de açılan Etfal Hastanesi'nde ilk çocuk sanatoryumu faaliyete geçmiştir.

Soru: Osmanlı Padişahı II. Mahmud'un annesi Nakşidil Sultan, oğlu Sultan Abdülmecid ve torunu (Adile Sultan'ın kızı) dahil, Osmanlı hanedanından nice insan veremden vefat etmiştir. Verem, tarih boyunca çok can almış, tehlikeli bir hastalıktı. Peki verem nedir, tarih boyunca neden bir türlü durdurulamamıştır ve bugün bu hastalık önlenebilmiş midir?

Cevap: Eski Yunanlıların "fitizis" (erime) adını verdiği hastalık, daha sonra "beyaz veba" adıyla anılmış olup, 19. yüzyıldan itibaren tüberküloz ismi kullanılmaya başlanmıştır. Tüberküloz için halk arasında ince hastalık, verem, zafiyet, ciğerde duman gibi isimler de kullanılmaktadır.

Robert Koch, 24 Mart 1882' de tüberküloz mikrobunu keşfetti. Tüberküloz aşısı olan *BCG*[1], Fransız araştırmacılar Calmette ve Guerin tarafından 1921'de, ilk tüberküloz ilacı olan streptomisin ise 1944'te Waksman tarafından bulundu.

Verem mikrobunun mikroskobik görünümü

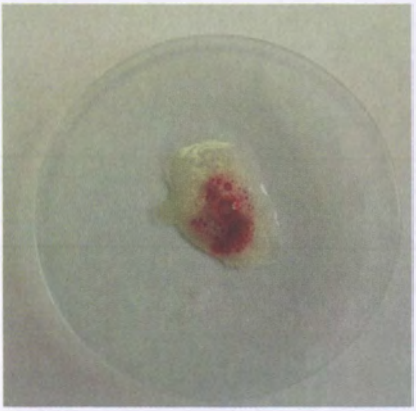
Tüberküloz, BCG ismi verilen aşısı ve etkili ilaçlar olmasına rağmen kökü tamamen kazınamamış bir hastalıktır. Hem geri kalmış ülkelerde hem de gelişmiş ülkelerde önemli sağlık sorunlarından biri olmaya devam etmektedir.

Dünya nüfusunun 1/3'ü, yani yaklaşık 2 milyar insan tüberküloz mikrobu taşımaktadır. Bu sayıya her yıl 100-200 milyon kişi eklenmektedir. Kişinin tüberküloz mikrobunu taşıması enfekte olduğu anlamına gelip, hastalık olduğu anlamına gelmez. Tüberküloz için hasta olma ya da hastalık varlığı başka bir kavramdır. Kişi enfekte olabilir, yani mikrobu alabilir, ancak hasta olmayabilir. Dünyada yılda yaklaşık 8 milyon kişi tüberküloz hastalığına yakalanmaktadır. Bunların %95'i geri kalmış ülkelerde, %5'i ise gelişmiş ülkelerde yaşayan insanlardır. Tüberküloz, her yıl 3 milyon kişinin ölümüne neden olmaktadır. Buna göre, tüberküloz dünyada ölüm nedenleri sıralamasında 5. sırada yer almaktadır.

Tüberküloz, eskiden daha çok düşük sosyo-ekonomik tabakanın hastalığı olarak bilinirken, günümüzde artık her kesimden insanda görülmektedir. Dengesiz ve bilinçsiz beslenme, ağır ve stresli yaşam koşulları, fazla alkol ve sigara kullanımı, madde bağımlılığı, kortizon ve bağışıklığı baskılayıcı ilaç kullanımının artması, aşırı ruhsal ve bedensel yorgunluklar ile bağışıklık sisteminin baskılanmış olduğu kanser, AIDS gibi hastalıkların tüberkülozda görülen artışta çok önemli etkileri vardır.

Türkiye'de veremle mücadele yüz yıldan uzun zamandır sürdürülmektedir. İlk veremle savaş cemiyeti 1918 yılında kurulmuştur. Türkiye 1950'li yıllara kadar veremle savaşmak için dispanserler ve hastaneler açmıştır. Yaygın BCG uygulanmasına ülkemizde 1951 yılında başlanmış, 1952 yılından sonra Sağlık Bakanlığı, Dünya Sağlık Örgütü ve UNICEF ile anlaşmalar yapılmış;

1 Bacillus Calmette Guerin ifadesinin kısaltmasıdır.

Tükrükte kan

geniş çaplı aşı kampanyaları ve bütün Türkiye'yi kapsayan mikrofilm taramaları yapılmıştır. 1960 yılında Verem Savaşı Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Böylece Sağlık Bakanlığı veremle savaştaki rolünü en üst düzeye çıkarmıştır. 1960 yılından 1976 yılına kadar tüm yerleşim yerleri mikrofilm taramasından geçirilmiştir. Veremle savaşa hükümetlerin verdiği önem ve yürütülen program nedeniyle 1950'lerden 70'li yılların ortalarına kadar hastalığa karşı başarılar elde edilmiştir. Yetmişli yılların ortalarından itibaren konuya verilen önem azalmış ve Verem Savaşı Genel Müdürlüğü, 1982 yılında Daire Başkanlığı'na dönüştürülmüştür. 1990 ve 2000'li yıllarda Verem Savaş Dispanserleri ve idari otoritenin kararlı yaklaşımları, doğrudan gözetimli tedavinin uygulanmaya başlanması ile veremle savaş ivme kazanmıştır. Önemli başarı hedeflerine ulaşılmış olmakla beraber, sağlıkta dönüşüm programı ve aile hekimliğine ülke çapında geçiş ile verem savaş dispanserlerinden ayrılıkların başlaması, gelecekte verem açısından sıkıntılı günler yaşanmasına neden olabilir.

Tüberküloz, tıbben hem kolay teşhis edilebilen hem de yüzde 100'e yakın başarı oranıyla tedavi edilebilen ve hatta büyük oranda korunulabilen bir hastalıktır. Bu bakımdan tüberküloz tıbbi bir sorun değildir. Yönetimsel bir sorundur. Tüberküloz olgularının ve ölümlerin yüzde 90'dan fazlası gelişmekte olan ülkelerde olmakta ve olguların yüzde 75'i üretken yaş grubunda (15-54 yaş) yer almaktadır.

Veremli hastaların akciğer filmlerinde, genel olarak akciğerlerde erimeli iltihaplı alanlar gözlenir.

Verem nasıl bulaşır, belirtileri nelerdir ve nasıl tedavi edilir? Verem mikrobu, hasta insandan sağlam kişiye hava yoluyla geçer. Bulaştırıcı bir hasta, yılda 10-15 sağlam kişiye mikrobu taşımaktadır. Çoğu zaman, hasta tüberkülozlu olduğunu bilmemekte; bu nedenle toplumda rahatça gezip

Veremli bir hastanın akciğer filmi

dolaşmakta ve çevresine hastalığı yaymaktadır. Hasta olduğu anlaşılan bir kişinin yakınında olan ev halkı, mesai arkadaşları, sınıf arkadaşları, oda arkadaşlarının mutlaka taranması gerekir.

Bulaşma hava yoluyla olduğundan, kişi farkında olmadan mikrobu alabilmektedir. Konuşma, nefes alıp verme ve öksürme sırasında etrafa saçılan mikroplar havada asılı kalmakta; hastayla aynı kapalı mekânda bir arada bulunan sağlam kişilerin akciğerlerine nefes alırken gidip yerleşmektedir. Bazen de hasta sığırların sütlerinden insanlara bulaşabilmektedir.

Mikrop alındıktan sonra aylarca, bazen yıllar boyu bir hastalık yapmaksızın kalabilmekte ve günün birinde vücut direncinin düşük olduğu bir dönemde hastalık ortaya çıkmaktadır. Alkol, sigara alışkanlığı, yetersiz beslenme, kötü yaşam koşulları, şeker hastalığı, böbrek hastalığı, maden ocaklarında çalışmaya bağlı oluşan hastalıklar gibi bazı süreğen hastalıkların varlığı ve bağışıklığı baskılayan bazı ilaçlar, hastalığın ortaya çıkışını kolaylaştırmaktadır.

[CC BY 4.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0)], via Wikimedia Commons

Aşılama

Verem, halsizlik, iştahsızlık, kilo kaybı, ateş, terleme, öksürük, balgam çıkarma ve bazen kanlı balgam gelmesi gibi yakınmalarla kendini belli eder. Kişinin önceden verem geçirmiş olması veya ailede, yakınları ve arkadaşları arasında veremli ya da verem geçirmiş bir hastanın varlığı, sıklıkla söz konusudur.

Teşhis için bir akciğer filminin çekilmesi ve balgam tahlili ile verem mikrobunun varlığının araştırılması gerekir. Bazen de verem bir idrar yolu hastalığı, eklem-kemik iltihabı veya ciltte yara şeklinde karşımıza çıkabilir.

Verem yaklaşık 60 yıldır tedavi edilebilen bir hastalıktır. Tedavisi en az 6 ay sürmektedir. Tedaviye başlandıktan sonra 20 gün içerisinde hasta tamamen iyileşmektedir. Fakat eğer hasta "iyi oldum" diyerek tedavisini keser veya aksatırsa hastalık birkaç ay içerisinde nüksetmekte ve ikinci tedavi ilki kadar etkili olmamaktadır. Eğer tedavi kısa tutulursa, yeterli sayıda ve dozda ilaç kullanılmazsa ya da düzensiz kullanılırsa, tedavi aksatılır, ihmal edilirse

ilaçlara karşı direnç gelişebilir ve tedavi edilemez bir hastalık haline gelebilir. Bu nedenle, hastaların doğru tedaviyi, tarif edildiği gibi ve sonuna kadar uygulamaları çok önemlidir.

Veremden korunmak için geliştirilen BCG aşısı, doğumu takiben ikinci ayda yapılır. Bir kişiye verem teşhisi konduğunda uzun süreli ve yakın teması olan kimseler taranmalıdır. Hasta olmasalar bile bazen bu kişilerin korunma amacıyla bir süre koruyucu ilaç kullanmaları gerekebilir. Verem geçiren bir kişi, tedaviyle iyileştikten aylar yıllar sonra yeniden hastalanabilir. Hastalık nüksedebilir. Bu bakımdan, dikkatli olmalı, benzer yakınmaları olduğunda kontrollerini ihmal etmemelidir. Önceden verem geçirmiş veya yakınları arasında verem hastası bulunanlar sigara ve alkol almamalı, dengeli beslenmeli, hijyene dikkat etmeli, düzenli yaşamaya gayret etmelidirler.

Verem sadece bir hastanın sorunu değildir. Veremli hasta, çevresinde bulunan herkese mikrobu bulaştırabilir. Bütün toplum risk altındadır. Verem, bu nedenle bir toplum sağlığı sorunudur.

Baştaki sorumuzun yanıtına gelince; verem, tarihte aralarında birçok ünlü isim de dahil çok sayıda insanın canını almıştır. Günümüzde de can almaya devam etmektedir. Ancak aradaki en önemli fark, geçmişte tanı konulabilse de etkili tedavi şansı yok iken, günümüzde tanı konulduğunda çok etkili ilaçlarla tamamen tedavi edilebilme şansı vardır. Ayrıca BCG aşısı ile veremin özellikle öldürücü ve ağır formlarından korunabilme şansı söz konusudur. Sonuç olarak, teşhiste ileri tekniklerin geliştirilmesi yanında, BCG aşısının ve vereme karşı etkili ilaçların keşfedilmesinin, veremden ölümlerin azaltılmasında çok etkili olduğu söylenebilir.

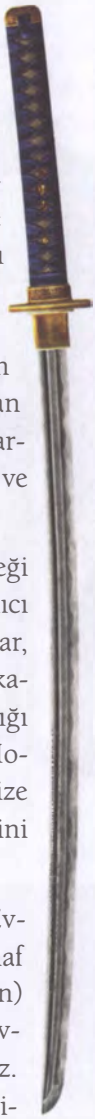
KILIÇLARDAKİ KAN OLUKLARININ SIRRI NEDİR?

Kan oluğunu konuşmak için önce kılıcın ne olduğunu, kimler tarafından, ne amaçla kullanıldığını ve tarihten günümüze hangi şekillere girdiğini incelememiz gerekmektedir.

Tarih boyunca birçok topluluk tarafından kullanılan kılıç, bir savunma ve saldırı silahı olarak ün kazanmıştır. Taşınması kolay, hızlıca çekilip savrulabilen yapısı ile yakın dövüş silahı olarak tarihten bu yana orduların vazgeçilmezi haline gelmiştir. Keskin kenarlı, sivri uçlu yapısı ile hem kesici hem de delici özelliğe sahiptir. Nice büyük devlet ve medeniyet, bu hafif dövüş silahını kendine özgü karakteristik özellikleriyle şekilden şekile sokmuşlardır. Romalıların Gladius'undan, Japonların Katana'sına ve Türklerin Yatağan'ına kadar

kılıç şekil değiştirirken belli özellikleri ile üstün kullanım başarısı da kazanacaktır.

Kılıcın dünya orduları tarafından bu kadar yaygın kullanılmasında taşınma kolaylığı başta gelmektedir. Kılıç, bele asılabildiği gibi özel askılar yardımı ile sırta ve göğse de sabitlenebilmektedir. Hatta atlı birlikler kılıcı atın kayışına da bağlayarak savaşta kullanım kolaylığı elde edebilmekteydi. Kullanım durumuna göre yarım metreyle beş metre arasında değişen uzunlukları olan kılıçlar, birtakım bölümlerden oluşmaktadır. Elle tutulan bölümüne kabza, kabzanın bitiş kısmına taban, kılıcı tutarken karşı tarafın saldırısından eli koruyan kısma balçak ve kılıcın yuvasına da kın denilmekteydi.

Kılıç imali, her demirci ustasının altından kalkabileceği bir iş değildi. Türkler tarihin eski devirlerinden beri kılıcı en iyi işleyen kavimlerden biri olagelmiştir. Sadece Hunlar, Göktürkler döneminde değil, Cengiz Han'ın dünyayı kasıp kavurduğu dönemde bile kılıçların Türklere yaptırıldığı bilinmektedir. Moğol topraklarına giden Çinli elçiler, Moğolların kılıç konusunda başarısız olduklarını, dünyayı dize getirdikleri kılıçlarını Uygur Türklerine imal ettirdiklerini anlatmaktadırlar.

17. yüzyıl Osmanlı'sını bütün detaylarıyla anlatan Evliya Çelebi *Sehayatnamesi*'nin ilk cildinde bahsettiği esnaf teşkilatları arasında, kılıç esnaflarından (esnâf-ı kılıççıyân) da bahsetmektedir. Şemşirger de denilen kılıççılar için Evliyamız, "Pîrleri demir işlemede Hz. Dâvûd'dur, ammâ Hz. Peygamber(sas) döneminde Hz. Esîr Hindî-i Seyyâf'dır," diyor. Kılıççılar esnafı, onun tarifine göre Çemberlitaş'ın altında, Nuruosmaniye Camii'nin altındaki sokaktan Mahmud Paşa Camii yanına kadar uzanan cadde, boydan boya bu ustaların dükkânlarıyla bezeliymiş. 205 dükkân ve 1000'in üzerinde çalışanıyla bu esnaf teşkilatı son derece gözdeymiş.

Osmanlı minyatürlerinde, özellikle 1582'de gerçekleşen sünnet merasimindeki geçit törenlerini gösteren minyatürlerde,

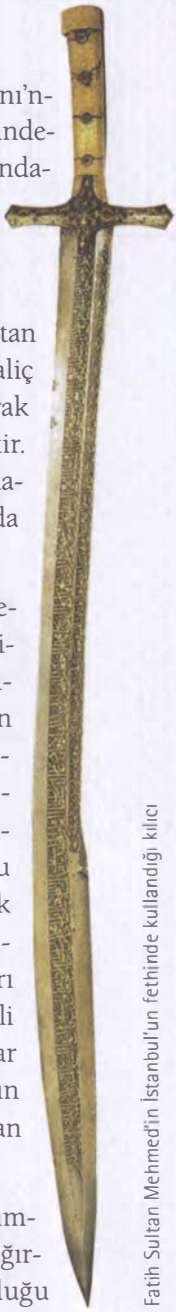

Sultan Abdülmecid

kılıççılar esnafının da Sultanahmet Meydanı'ndaki yürüyüşleri dikkat çekmektedir. Ellerindeki çeşit çeşit kılıçlarıyla geçerken, aralarındaki arabada, bir usta durmadan kılıç yapımı için demir dövmekte, çeliğe su vermektedir.

Bir ara At Meydanı'nda, Sultan Abdülmecid döneminde de Haliç Tersanesi'nde Kılıçhane kurularak üretime burada devam edilmiştir. 1867'de açılan Sanat Mektebi, Sultanahmet'teki eski Kılıçhane binasında faaliyet göstermiştir.

Osmanlı kılıçları bazı özellikleriyle kendisinden önceki medeniyetlerin kılıçlarına benzerken diğer bazı özellikleriyle de onlardan ayrılır. Hindistan kökenli, Memlûklu ve Eyyûbî kılıçlarındaki eğrilik Osmanlı kılıçlarında görülürken, Avrupa'nın düz ve kullanışsız kılıçları bu estetiğin çok uzağında kalır. Hafiflik yönüyle de Osmanlı kılıçları benzersizdir. Haçlı Seferleri'nde Avrupalıların kullandıkları hantal ağır kılıçlar hezimetlerinde ciddi anlamda etkili olacaktır. Kanunî'nin bir buçuk saat içinde dev Macar ordusunu imha ederken kullandığı eğri hafif kılıçların yanında Macarlara ait devasa boydaki kılıçlar, uzaktan korkutsa da savaşta pek bir işe yaramamıştır.

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'un fethinde kullandığı kılıcı

Türk kılıçlarının bir özelliği de ağırlıklarının uç kısımda toplanmış olmasıdır. Hafif kılıcın uç kısmındaki ağırlık kolay sallanmasını, sert indirilmesini ve dokunduğu yerdeki tahribatı arttırmasını sağlamaktadır. Bu kılıçlar o kadar etkilidir ki, tek vuruşta bir deve yavrusunu ortadan ikiye

ayırabilmekte, yine bir vuruşta ipeği, atlası hatta keçeyi kesebilmektedir. Ayrıca Avrupa kılıçları düz olup her iki yanı keserken, eğri Türk kılıçları sadece bir yönü kesebilmektedir. Onlar için kılıç o kadar kutsaldır ki, öldüklerinde silahlarıyla gömülmek istedikleri için kurganlarına kılıçları da konulmaktadır. İslamiyet sonrası Türklerde mezara eşya koyma yasağı söz konusu olduğu için bu kez lahitli mezarların üzerlerine, yan aynalarına kılıç işlenmeye başlanmıştır. Taşa işlenen bu kılıçların bir kısmı ağzı kında olup o kişinin vefat etmiş olduğunu simgelerken bazıları Hz. Ali'nin(ra) Zülfikâr'ı gibi çift ağızlıdır.

İslam coğrafyasının öyle mevkileri vardır ki kılıcı ve kılıcın imal edildiği demir ile meşhur olmuştur. Bunlardan en meşhuru Şam kılıçları idi. Arapların tabiri ile Dımaşk'ta (Damaskus, Şam) mülhem Dımışkî denilen bu kılıçlar, görünüşleriyle de dillere destandı. Bir kılıcın sağlamlığı, içindeki demir oranının saflığıyla alakalıdır. Ama tabiatta oksitle birlikte yer alan demiri oksitten ayırmak asıl meseledir. Odun kömüründe saatlerce körüğün altında demiri defalarca eritip döverek içindeki cüruf ve diğer cevherlerden sıyırmak çok zordur. İşte bu işlemler sırasında Dımışkî kılıçlarının yüzeyinde dalgalı hareler meydana geliyordu. Son

Kılıç Ali Paşa haziresinde Zülfikârlı bir lahit

derece dayanıklı ve özel kılıçlar, Haçlı Seferleri için Ortadoğu'ya gelen Avrupalılar arasında bir efsaneye dönüşmüştü.

Osmanlı'da kılıç aynı zamanda üzerine yemin edilecek kutsal bir eşya hükmündeydi. Fatih Sultan Mehmed, Bosna'da yaptığı meşhur ahitnamesinde, "Kuşandığım kılıç hakkı için," demiştir. Yavuz Sultan Selim de Venediklilere verdiği sözü pekiştirmek için, "Kılıcım hakkı için," sözünü kullanmıştır.

Bir güç simgesi olan kılıç, her daim bakımlı ve temiz olmalıdır. Kılıcın hem maddi hem de manevi olarak parlak ve göz alıcı olması gerektiğini anlatan bir hadise de Yavuz Sultan Selim zamanında vuku bulmuştur. Sultan Selim, elçi kabulü yapacaktır. Elçiler

padişahla görüşüp huzurdan ayrıldıktan sonra Yavuz, yanındaki vezirine, "Git sor bakalım, bizi nasıl bulmuşlar?" der. Vezir, elçileri bulur ve sorar. Elçiler, "Vallahi padişahın yanındaki kılıcın parıltısından başımızı kaldırıp yüzlerine bakamadık," derler. Vezir gelir ve Yavuz Sultan Selim'e anlatılanları aktarır. Padişah bunun üzerine şu ibret dolu sözleri söyler, "Biz zaferlerimizle kılıçlarımızı parlak tuttuğumuz müddetçe düşmanın yüzü hep yerde olur. Ne zaman zaferler yerini hezimetlere bırakır, kılıçlar kararır, o zaman bu keferenin yüzü yerden yukarı kalkmaya başlar."

Tarihçi Lofyor, "Kılıç, acemi ve dikkatsiz bir elde, toprak çanak gibi kırılır; kullananın bileğinin kuvveti ve yeteneğiyle de üstünlük kazanır. İşte bu bilek Türklerde vardır," demiştir.

Peygamber Efendimiz'in(sas), "Cennet, kılıçların gölgesindedir," hadis-i şeriflerinde vurguladığı gibi kılıcın ayrı bir kutsiyeti vardır. Osmanlı'nın her bir padişahı muhakkak Taklid-i Seyf töreniyle tahta çıkardı. İstanbul'da Peygamber Efendimiz'i(sas) temsil eden en önemli zat, Ebu Eyyûb el-Ensarî Hazretleri'nin huzuruna gidilir ve burada Peygamber Efendimiz'in(sas) kılıcı kuşanılırdı. Osmanlı padişahlarından V. Murad, akli melekelerindeki sıkıntı nedeniyle Taklid-i Seyf merasimini gerçekleştirememiştir. Bundan dolayı da bazı otoriteler tarafından meşru bir Osmanlı padişahı olarak görülmemiştir.

Yavuz Sultan Selim'in kılıcı

Yavuz Sultan Selim'in kılıcından detay

Sultan II. Bayezid'in kılıcından detay

Sultan II. Bayezid'in kılıcı

18. yüzyıla gelindiğinde artık ateşli silahların iyice yaygınlaşmasıyla kılıç önemini kaybetmeye başlamıştır. Piştovlar, kale ve omuz tüfekleri ve dahi toplar savaşlarda kısa dövüş silahlarının yerini alacaktır. Artık kılıçlar, belde ve askıda sadece birer tören aksesuarı olarak kalacaktır. Tabii böyle bir süs unsuruna dönüşen kılıçların görüntüsü de değişecek, ince kibar, hafif bir tığ görünümüne bürünecektir. Topkapı Sarayı silah sergisindeki Sultan Mehmed Reşad'ın kılıcı, görüntüsüyle her şeyi anlatmaktadır. Ama aynı sergide tek başına büyük bir vitrini dolduran devasa bir kılıç vardır ki ona baktığınız zaman, kılıçtan hiç anlamayan biri dahi olsanız, o bölümdeki yüzlerce kılıcın hepsi gözünüzden silinecek ve siz hayranlık içinde, "İşte gerçek bir kılıç," diyeceksiniz. Karşınızdaki sanat, deha ve maharet eseri kılıç, gerçek bir Türk kılıcı olarak Fatih Sultan Mehmed Han'a aittir.

Uzunluğu 126,5 cm olan bu kılıç, kalın sırtlı, hafifçe eğridir. Gövdesi üzerinde kalınca bir kan oluğu uzanmaktadır. Altın kakma süslemeler arasında Besmele-i Şerif, dualar ve salat ü selamlarla Osman Gazi'den Fatih'e, Osmanlı padişahlarının isimleri yazmaktadır.

Fatih'e ait bir başka kılıçta da yine çift kan oluğu vardır. Bu olukların içine, padişahın ismi, bazı hadis-i şerifler ve Kelime-i Tevhid işlenmiştir.

Osmanlı kılıçlarının karakteristik özelliği olan eğrilik yanında kan oluğu hemen birçok kılıçta kendini gösterir.

Sadece eğri değil, düz kılıçlarda da bunu görmemiz mümkündür. Topkapı Sarayı'nda bulunan Sultan II. Bayezid'e ait kılıç düz olmasına rağmen gövdesinde dalgalı kıvrımlar bulunmaktadır. 90 cm uzunluğundaki bu kılıcın üzerinde dört sıra halinde kan oluğu uzanmaktadır.

Çift ağızlı, düz, yılankavî, miğvel, yatağan ve pala gibi nice farklı Osmanlı kılıçlarında; ticânî, mağribî, zivzikî, tırâzî, gaddare, kirmanî, karabela ve horasanî gibi farklı adlarla bize özgü silahlar geliştirilmiştir.

Bugün Japonların katanalarını tüm dünyaya çağları aşan en iyi silah diye sunanlar onun geçmişini görmeyi istememektedir. Japonlar katanalarıyla iç savaşlarda yüzyıllarca sadece kendilerini doğrarken, Orta Asya'dan yola çıkan tarihî Türk kılıçlarına sahip yiğitler, davaları ve mefkureleri uğruna serhatten serhate koşmuşlardır. Dostun yanında güvence, düşmanın ise korkulu rüyası olarak hep kötülerin ensesinde bitmiş ve yüzyıllarca dünyaya dağıtılan adaletin teminatı olmuşlardır. Bu şanlı tarihin şahitleri olan kılıçların nice hikâyesi vardır. Bugün Topkapı Sarayı depolarında 11.000, Askerî Müze'de 25.000'in üzerinde kılıç olup, 1000 yıllık bir tarihte nice medeniyetin kılıcı muhafaza edilmektedir. Tez zamanda tamamen kılıçlardan oluşan özel, bir müzede hikâyeleriyle sergilenebilmeleri dileklerimizle Osmanlı kılıçlarının onlarca özelliğinden sadece birine dikkat çekmek istiyorum.

Yazı boyunca da dikkatinizi çektiği üzere, bize özgü kılıçların olmazsa olmazı kan oluklarıdır. Birçok kaynak, bu olukların nice faydasından söz etmektedir. Kılıcın hafifliği, kolay kullanımı, sağlamlığını sağlayıcı faktörleri, karşıdaki hasmı zayıflatıcı özellikleri anlatılagelmektedir. Peki, gerçekten Osmanlı kılıçlarındaki kan oluklarının ne tür faydaları vardır? Karşıdaki rakibe saplandığında ya da kesici halde savrulduğunda hasma karşı nasıl bir etki yapmaktadır?

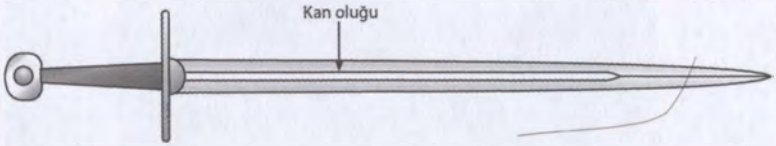
Soru: Bazı kılıçlarda kan oluğu denilen bir boşluk bulunur. Bu kan olukları ne işe yaramaktadır?

Cevap: Kılıçlardaki kan oluğunun önemini açıklayabilmek için öncelikle kılıçla yaralanmada ölümün nasıl gerçekleştiğini açıklayalım: İç organların kılıçla yaralanması kişiyi hemorajik şoka sokup ölümüne neden olur. Hemorajik şok; kan kaybı nedeniyle organlara yeterli kanın gönderilememesine bağlı olarak dokuların yeterli olarak oksijenlenmemesinin oluşturduğu ölümcül durumdur. Kan kaybı oluştuğunda dokulara yeterli oksijeni gönderebilmek için dolaşım sistemi ve solunum sistemi daha fazla çalışmaya başlar. İstirahat koşullarında erişkin insanların dakikadaki solunum sayıları genellikle 12 ilâ 16, kalp atım sayıları ise dakikada 60 ilâ 100 arasındadır. Ağır bir yaralanmada kan kaybı 2 litreyi ya da toplam kan miktarının %40'ını aşarsa kişinin solunum sayısı dakikada 40'ın üstüne, nabzı ise dakikada 140'ın üstüne çıkar. Bir kişide kan kaybı olduğunda şu bulgulara rastlanır: Güçsüzlük, baş dönmesi, sersemlik, deride soğuma, kan basıncının düşmesi, solunum sayısı ve kalp atım sayısının artması ve ölüm korkusu. Ciddi bir yaralanma sonucunda kan basıncı aşırı derece düşer, oksijensizlik sebebiyle organlar yetmezliğe girer, kişi bilincini kaybeder ve tedavi edilmezse kısa sürede ölür. Bu durumdaki kişinin kurtarılabilmesi için damar yolundan acilen sıvı verilmeli, kan nakli yapılmalı ve cerrahi tedaviye alınmalıdır.

Savaşlarda silahlarınız ne kadar etkiliyse elbette ki zafer kazanmanız o kadar kolay olacaktır. Eğer silahınız bir kılıç ise, hızlı öldürücü etkiye sahip olmalıdır ki yaralanan düşman askeri hemen etkisiz hale gelebilsin. Bu yüzden kılıçlarda bulunan kan oluklarının savaşçıya ek bir avantaj sağlama mantığı ile yapılmış olması gerekir. Avcılıkta kullanılan bazı oklarda da bu olukların var olduğu gözlenmektedir. Şekilde bir kılıç üzerindeki kan oluğu gösterilmektedir. Kılıçlardaki kan oluklarının varlığı tartışma konusu olmuştur.

Klasik hipoteze göre bu oluklar, kılıcın saplanmış olduğu vücut bölgesinden daha kolay ayrılabilmesini ve kanın vücuttan kolayca dışarıya boşalmasını sağlayabilmektedir. Bir savaşçı, kılıcı düşmanına sapladığı zaman, vücudun yarayı kapatma girişimi ile kılıç düşmanın vücudunda sabitlenir. Bu durum kılıcın vücuttan geri çekilmesini zorlaştırır. Bu sorunu çözmek için, çoğu askerî kılıçlara, kılıcın her iki tarafına dövme işlemi yapılarak kan oluğu adı verilen oluklar yapıldığı ileri sürülmüştür. Eski zamanlardaki savaşlarda, savaşçı çok sayıda düşmanla karşı karşıya kaldığı için, mümkün olduğunca hızlı bir şekilde saplanmış kılıcı vücuttan geri alması gerekirdi. Kılıçlarda kan oluğu olmadığında, saplanmış kılıcı serbestleştirmek için savaşçı ya kılıcı kıvırarak yarayı genişletecek ya da kılıca dokuların yaptığı baskıyı kırmak için kılıcı vücut içine daha da itecektir.

Stannered [GFDL OR CC-BY-SA-3.0], via Wikimedia Commons

Eğer oluk olmasaydı kılıcın bir kişiye saplanmasının etkisiyle vücuttaki kasların kasılması ve dokuların sürtünme kuvveti ile kılıcın saplandığı yerden çıkarılmasını zorlaştırabilecekti. Kılıçlardaki kan olukları sayesinde dokular kılıca yan kısımlarından fazla basınç veremeyecek, kılıç ile saplanan dokular arasında sürtünme etkisi azalacak, vücut içinden kanın çıkışı daha kolaylaşacak, böylece yaralının ölümü daha hızlı gerçekleşecektir. Fakat birçok kişi kan oluklarının farklı amaçlar için yapıldığını öne sürmekte ve bu teoriye karşı gelmektedirler.

Bu teoriye günümüzden örnek olarak mutfaklarımızda kullandığımız peynir bıçaklarını verebiliriz. Bir peynirini normal bıçakla kesmek isterseniz peynire yapıştığını görürsünüz. Halbuki aynı peyniri özel olarak dizayn edilmiş, üzerinde delikler olan peynir bıçakları ile çok daha rahat kesebilirsiniz. Çünkü o delikler peynirin bıçak üzerine olan baskı alanını azaltacak ve bıçağa yapışma olasılığı azalacaktır. Diğer bir örneği ise yaralanmalardan verebiliriz. Örneğin, bir kişinin vücuduna bir demir saplandı ise onu çıkarmanın oluşturacağı boşluğun kanamayı artırması ihtimali nedeniyle yaralıyı o şekilde hastaneye ulaştırıyoruz. Buna ek olarak yüzyıllarca kılıçla savaşmış askerlerin tecrübelerini de göz ardı etmemek gereklidir.

Bu konuyla ilgili farklı yorumların ortaya çıkış kaynağı samuray kılıçlarıdır. Çünkü samurayların kılıçla öldürme teknikleri ile diğer kılıçla öldürme teknikleri aynı değildir. Çoğu savaşçı, kılıcı düşmana saplarken, samuraylar ise genellikle vücut içine kılıcı saplama yapmayıp, vücudu kesmek, yarmak şeklinde kılıcı kullanırlar. Fakat samuray kılıçlarında da kan olukları bulunabilmektedir. Öyleyse kılıçlardaki bu olukların başka yararlarının da bulunduğu düşünülmelidir. Kan olukları kılıcın dengesinde hiçbir zarar vermeden ağır kılıçların ağırlığını azaltarak kullanımını kolaylaştırır. Bu oluk sayesinde kılıçlarda birden çok omurga oluşturulmakta, bu şekilde kılıcın sertliği de artmaktadır. Bir başka yararı ise kılıçların yapımında dövme işlemi esnasındaki kusurları düzeltmede ustaya bir rahatlık sağlamasıdır. Ayrıca bu oluklar, kılıç ustalarına kılıçlarda herhangi bir yapısal bozukluğa yol açmadan kılıç yapımında daha az materyal kullanımını sağlar. Sonuç olarak, kan oluklarının kılıçlara birden çok fayda sağladığını söyleyebiliriz.

By Thomas Kees (Powerbiker1) [CC-BY-SA 3.0 de (http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/de/deed.en)], via Wikimedia Commons

Bir peynir bıçağı

TARİHTEN BUGÜNE **MADEN KAZALARINDA** İNSANLAR NEDEN ÖLÜYOR?

Fatih Sultan Mehmed döneminde maden konusunda sistemli çalışmaların yapıldığını biliyoruz. İstanbul'un fethinde kullanılan dev topların döküldüğü yer olan Kırklareli Demirköy mevkii gibi birtakım yerler devlet kontrolünde yönetilmekteydi.

Ayrıca Balkanlar'a doğru hızlı ilerleyişle birlikte Batı'daki nice maden yatağı Osmanlı'nın eline geçecektir. Fatih'in, o gün Macarların elinde bulunan Belgrad Kalesi ve civarını ele geçirme arzusunun sebeplerinden biri de bölgenin zengin maden yataklarıdır. Nitekim bu bölge alındıktan sonra buradaki madenler kara yolu ile Dubrovnik'e (Bugün Hırvatistan) getirilmekte,

Fatih Sultan Mehmed

Demirköy'ün Türkiye haritasındaki yeri

buradan deniz yolu ile Osmanlı'nın arzu ettiği limanlara aktarılmaktaydı. Özellikle Belgrad civarından çıkarılan gümüşün bu limandan sevki önem arz etmekteydi. 1475 tarihli gümrük yasaklarının 7. maddesine göre, Dubrovnik taraflarındaki yolcuların yüklerinin aranması ve eğer üzerlerinde gümüş bulunursa o kişinin tutuklanması ve bulunan gümüşün de darphaneye teslimi gerekiyordu.

15. yüzyıldan itibaren maden ocaklarında üretimin aksamadan yürütülebilmesi için periyodik olarak maden yönetmelikleri yayımlanmıştır. Osmanlı hukuk sisteminde toprak altındaki madenler devletin malı sayılıyordu. Devlet arzu ederse bunları birtakım kişi ya da kurumlara işletmek üzere devredebilirdi.

Belgrad Kalesi

Dubrovnik'in kuş bakışı görünümü

Fatih dönemi maden kanunnamelerinde; ocaklarda çalışanların sosyal yaşantıları, yükümlülükleri, madenin çıkarılması, ayrıştırılması, dağıtılması gibi birçok konuda hükümler belirlenmiştir. Madenin üretime devamı için kanun çıkarıldığı gibi korunmasına da azami özen gösterilmiştir. Her madenin özel koruma birlikleri olduğu gibi, onların aciz kalmaları durumunda yayalar, derbentçiler, yörükler gibi ordunun gerisinde hizmet eden gruplar da bu konuda istihdam edilmiştir.

Fatih dönemi ile birlikte Balkanlar kadar Anadolu'da da söz sahibi olan Osmanlı, Anadolu maden ocaklarını da yönetmeye başladı. Osmanlı öncesinde Anadolu madenleri bölgelerine göre farklı devletler tarafından yönetiliyordu. Doğu Anadolu'daki madenler Akkoyunlular'ın, Karadeniz Bölgesi'ndekiler Candaroğulları'nın gözetimi altındaydı. Ancak bu dönem sonrasında ocakların tamamını Osmanlı yönetimi devralacaktır.

Çeşitli Osmanlı padişahların adına basılmış sikkeler

Fatih Sultan Mehmed madalyası

15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı'nın maden çıkarma teknikleri de Avrupa'dan ileriydi. Osmanlı topraklarını gezen seyyahlar Osmanlı'nın maden teknolojisinden hayranlıkla söz etmektedirler. Ocak içindeki suyun tahliyesi, havalandırma, cevherin ayrışma işlemleri, su ve insan gücü ile çalışan çarklar ve daha birçok husus da Osmanlı siyasi ve ordu sistemleri kadar iyi yürüyordu.

Osmanlı'nın son 300 yılında en yoğun maden çıkarma bölgeleri arasında Bilecik, Gümüşhane, Kastamonu, Ergani, Divriği, Maraş, Bosna, Sırbistan, Üsküp, Sofya gibi daha birçok yer sayılabilir.

Osmanlı madencileri

Sadece demir, bakır gibi maden ocakları değil, Simav civarında, Germiyanoğulları döneminden beri çıkarılan şap ocakları da son derece faaldir.

Osmanlı, topraklarından çıkan zengin madeni dışarıya ihraç da etmekteydi. Ancak bazı ülkeler ambargoluydu. Mesela Avusturya ve İran ile uzun süreli savaşlar süregeldiği için savaş malzemelerinde kullanılabilecek demir, bakır gibi maddelerin bu ülkelere gönderimi yasaklanmıştır.

Osmanlı döneminde Zonguldak'ta bir maden kömürü ocağı

Osmanlı döneminde yurdun herhangi bir bölgesinde maden bulunduğuna dair haber alındığında, bundan bir örnek getirtilir ve darphanelerde maden incelenirdi. Eğer uygun bulunursa işletmeye açılırdı. O bölgenin köylüleri maden işçisi olarak madenlerde çalışırdı ve bu işçiler vergiden muaf tutulurdu.

Osmanlı'da madenler, önceleri orduya silah ve cephane sağlamanın yanı sıra devletin hazinesine katkıda bulunmak amacıyla işletilmiştir. Sonraları buhar gücünün kullanılmaya başlaması, demiryollarında ve savaş gemilerinde kullanmak üzere kömürün dışarıdan ithal edilmesinin getirdiği mali yük Osmanlı Devleti için kömürün ne denli önemli olduğunu ortaya koymuştur.

Ülkemizin kömür madenlerinde uzun yıllar yabancı işletmeler etkin olmuştur. Bunlar arasında İngiliz, Fransız, Rus, Ermeni, Rum, Alman, İtalyan ve Çinli firmalar sayılabilir. Madenlerde çok sayıda yabancı işçi de çalışmıştır.

Hazine-i Âmire'nin dış kapısı

Hazine-i Âmire dairesinin genel görünümü

Demir, bakır, gümüş gibi madenlerin işletmesinin çok eski, kömür gibi cevherlerin ise çok daha yeni olduğu ülkemizde tarihten bu yana ne yazık ki hiç arzu etmediğimiz kazalar meydana gelmektedir. Ocaklarda bu kazalar neden meydana gelmekte ve insanlar hayatlarını hangi sebeplerden kaybetmektedir?

Soru: Osmanlı döneminde maden kazaları var mıydı? Tarihten bugüne maden kazaları nasıl gerçekleşmekte, insanlar neden ölmektedir?

Cevap: Ülkemizin kömür madenciliği tarihini inceleyecek olursak; Osmanlı'da kömürün ilk bulunduğu tarih, 1822 olarak verilmekle birlikte gerçek anlamda kömürün işletilmeye başlaması 1848 yılını bulmuştur.

Maalesef bu yüzyılda bile gündemimizde yer alan maden ocağı kazaları Osmanlı döneminde de ciddi bir sorundu. Ancak Osmanlı'da verilerin sistemli bir şekilde kaydedilmemesinden dolayı o dönemdeki kaza sıklığıyla ilgili yeterli bilgilere sahip değiliz. Bu yüzden o yıllardaki kaza oranları ile gelişmiş ülkelerdeki maden kazaları arasında tam bir kıyaslama yapılamayacaktır. Buna karşın ölüm oranları incelendiğinde Osmanlı dönemindeki oran İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'nden kat kat fazlaydı. Ölenlerin büyük çoğunluğunu ameleler oluşturuyordu. Bunların içinde ise

Osmanlı'nın son dönemlerinde Zonguldak Kozlu'da bulunan tünel usulü bir kömür ocağı ağzı

en çok ölenler kazmacılardı. Ölüm nedenleri arasında bir kayanın veya kömür kütlesinin altında kalma, patlamalar ile yanma, vagonla ezilme veya sıkışma, boğulma bulunuyordu.

New York Devlet Üniversitesi'nden Amerikalı tarih profesörü Donald Quataert, Ortadoğu ve Osmanlı tarihi uzmanıdır. Zonguldak maden ocağıyla ilgili önemli bir kitabı bulunmaktadır. Şimdi bu eserde yer alan bazı bölümlerden ilginç alıntıları sunuyoruz:

1880-1890 yılları. O dönemlerde Zonguldak'taki birçok işletmeci sürekli nakit akışı sıkıntısı yaşıyordu ve yeterli sermayeye sahip olmadıkları için işçilere barınma sağlayamıyorlardı. Bu işletmecilerin ocaklarında çalışan işçiler, çoğunlukla kendi yaptıkları ya da yamaçlara oydukları mağara gibi barınaklarda yaşarlardı. O dönemin işçilerinden Ethem Çavuş'un bir hatırası şu şekildedir:

> O zamanlar, ocaklarda çalışan amelenin barınabilmesi için madenciler amele barakaları yapmazlardı. Her amele birtakım çalı çırpıdan bir şeyler örer, üzerini çamurla sıvardı. Bu, madenlerde çalıştığı müddetçe içinde yattığı barakayı meydana getirirdi.
>
> Ben, benden yaşlı olan ağabeyimin ve arkadaşlarının kulübesine sığınabilmiştim. Geceleri toprağın üstüne serilir, kafamızın altına bir kütük yerleştirir, ortada yanan ateşe tabanlarımızı verir, böylece kasık kalıbı kandil ışığıyla iş başı sinyali veren horoz sesini beklerdik.

Kulübe yapamayan acemi ameleye gelince, onlar da bir höyüğün altını oya oya mağaramsı bir şey meydana getirir ve onun içinde gecelerlerdi.

Ethem Çavuş bu mağaramsı barınakların birinin yıkıldığını ve 16 kişinin enkaz altında kaldığını söylemiştir. Sonuçta on üçü kurtarılmış, ancak geri kalanlar uykularında can vermiştir.

Ethem Çavuş'un bir hatırası daha var ki sanırsınız bir asır önceki olayda bize, Ermenek Madeni'ndeki su baskınını anlatıyor. Tarihten ibret almadığımızın acı bir delili olarak bu hatırayı okurlara arz ediyoruz:

Bu sabah genç bir çocuk gelmiş. Tepeye doğru yürüdükçe duyulmaya başlayan küf kokusu gittikçe artıyordu. Tavandan biraz pestil (çamur) aldım. Burnuma götürdüm. Eskimiş, bayatlamış, yıllanmış suyun kendisine mahsus bir kokusu vardır. O kokunun ta kendisi.

Tepemizde bizden çok evvel işlenmiş ve sonra terk edilmiş bir metruk ocak olabilir. Ocak kazılırken meydana çıkan su damarları da yıllardan beri terk edilmiş bu ocağı tıpkı bir sarnıç gibi doldurmuş da olabilir.

Gece yarısından sonra baca bir homurdanmış, bir daha homurdanmış. Kaçan kaçana. Derken homurdanan bacadan su bir kere kütlemiş kaçanlar kaçmış amma, daha altı kişi var. Altı kişi kuytu bir yere atılmışlar, boyunduruklara sarılmışlar.

Ocaklarda kaza oldu mu gece nöbeti, gündüz nöbeti yoktur. Herkes iş başına koşar. Ben de kazayı haber alınca fırladım. Su patlayan bacaya girmenin imkânı mı var! Ocağa sel basalı üç saat olmuş, baca ağzından hâlâ üç belim kalınlığında su akıyor. Arka nefeslikten dolaştık.

- Uşaklar, diye seslendim.

- Buradayız Ethem Çavuş, diye cevap aldım.

- Kaç kişisiniz?

- Beş!

Orada, su hücumuna uğrayan bacada çalışanlar altı kişi idi. Biri yok!

Su, ancak sabaha kadar hafifledi. Beş amele suların hücumuna sapa düşen bir bacaya sokulmak ve tavanları tutan direk bağlarına asılmak suretiyle karşı durmuşlardı. İçlerinde küfecilik eden bir çocuk yoktu. Ocağın her tarafını didik didik aradık; altını üstüne getirdik, yok, yok.

Ocaktan yorgun argın dışarı çıktığım zaman şafak henüz sökü-yordu. Simsiyah olan ellerimi ve yüzümü yıkamak için dere kenarına yürüdüm. Avucuma su doldurup yüzüme çarparken gözüme ilişti. Dikkatli baktım. Bu, dere sularının tertemiz yıkadığı bir çift ayaktı. Ayakları yakaladım, çektim; dere sularına tepe üstü saplanan bir çocuk cesedi çıkardım. Bu, ocakta patlayan suların çarpa çarpa buraya kadar sürükleyip attığı kayıp çocuk amelenin cesedi.

O sabah doğan güneşin ilk hediyesi işte bana, dere sularının tertemiz yıkadığı bir çift taban oldu.

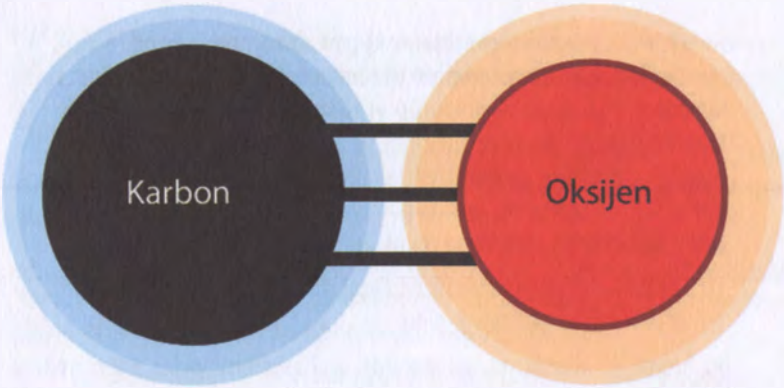
Bu hatıra, o yıllarda da madenlerde su baskınlarının bir ölüm nedeni olduğunu gösteriyor.

Madenlerde önemli bir ölüm nedeni de grizu[1] patlamalarıdır. Eski dönemlerde grizu patlamalarından ölümleri önlemek için tehlikeli bir yönteme başvurulurdu. Amerika'daki madenlere sabah hiç kimse girmeden bir işçi girer ve metan gazının olup olmadığını test ederdi. Bunun için elinde bir alevle dolaşırdı. Benzeri uygulama Zonguldak'ta da uygulanmıştır. Bunun için bir amele sırtına ıslak bir çuval sarar, ucu gaza batırılmış bir top bez sarılı uzun bir sırıkla madene girerdi. Sırığın ucunda yanmakta olan bez ile bacalar kontrol edilir, eğer metan gazı birikmişse bir miktar patlamalar olurdu. Ufak yaralanmalarla bu uygulama atlatılsa da zaman zaman ölümcül kazalara da yol açardı.

Günümüzde de madencilik, iş kazaları ve meslek hastalıklarının en fazla görüldüğü sektörlerdendir. Kömür madenlerindeki kaza nedenleri arasında, grizu patlaması, göçük, yangın, sel, karbonmonoksit zehirlenmesi, nakliyat sırasındaki çarpma kazaları sayılabilir.

Günümüzde maden kazalarıyla ilgili ülkeler arası bir kıyaslama yapacak olursak; dünyanın beşinci büyük kömür üreticisi Avustralya'nın kömür üretiminin Türkiye'den 8 kat fazla olduğunu, buna karşın hem kömür hem de diğer tüm maden ocaklarındaki toplam kazalarda ölü sayısının ülkemizden az olduğunu, ayrıca bu ölümlerin çoğunun nedeninin yer üstündeki çarpma kazalarından kaynaklandığını görürüz.

1 Yanıcı ve patlayıcı olan metan gazı (CH_4) ile havanın karışımıdır. Metan gazı renksiz, kokusuz ve patlayıcı bir gazdır, belli bir orana ulaştığında patlama riski taşır ve bitkilerin kömürleşmesi esnasında oluşur. Gaz yeraltındaki çatlaklardan çıkarak ortamdan uzaklaşır. Bitki artıkları tamamen kapalı bir bölgede kalırsa gazlar burada sıkışırlar. Grizu patlamasını başlatan nedenler arasında; ateşle temas, taşların birbirine çarpması, metal taş sürtünmesi, metalin metale sürtünmesi, elektrik kaçakları sayılabilir. Günümüzde gelişmiş ülkelerde metan drenaj sistemleri ile bu risk azaltılmaktadır. Patlamalar ve kömür yangınları, karbonmonoksit gazı zehirlenmelerine de yol açmaktadır.

Şimdi bu tarihî bilgilerden sonra maden kazalarında önemli bir ölüm nedeni olan karbonmonoksit gazından zehirlenmenin nasıl olduğunu açıklayalım:

Kanımızdaki alyuvarlar, oksijeni taşıyan hücrelerimizdir. Alyuvarların içlerinde hemoglobin adlı moleküller vardır ve bunların yapısında demir bulunur. Bu moleküller oksijenle bağlandığı zaman rengi kırmızılaşır. Kanımızın kırmızı olmasının nedeni budur. Nefes alarak akciğerlerimize aldığımız oksijen gazı, alveollerimizden hemen komşusu durumundaki kılcal damarlara geçer ve kanla dokularımıza taşınır. Dokular da oksijeni kullanarak, karbonhidrat ve yağ gibi maddelerden enerji molekülü olan ATP'nin yapımını sağlarlar. Elde edilen enerji hücrenin yaşamasını sürdürmesi için gerekli olan işlemlerde kullanılır. Böylece hücrelerimiz canlılığını korumaya devam edebilir.

Karbonmonoksit (CO) renksiz, kokusuz ve tatsız bir gazdır. En dikkat çekici özelliği, hemoglobin molekülünün oksijen bağlayan bölgelerine oksijenden 200 kat daha hızlı bağlanmasıdır. Böylece oksijen ile yarışarak hemoglobine oksijenden daha fazla bağlanır, bu da hemoglobinlerdeki oksijen miktarını azaltır. Buna ek olarak hemoglobin molekülünün yapısında değişikliğe yol açarak hemoglobinlerin oksijenleri bırakmasını da zorlaştırır. Tüm bu olumsuz etkileri sebebiyle karbonmonoksit, hemoglobinlerin dokularımıza oksijen vermesini azaltır. Beyin ve kalp, oksijeni en çok kullanan organlarımızdandır ve beyin oksijensizliğe çok az süre dayanabilir. Beyin oksijensizlikten ilk etkilenen organ olduğu için karbonmonoksitten zehirlenen kişi bilincini kaybeder. En sık ölüm nedeni ise kalbin çalışmasının bozulması sonucu kalp durmasıdır.

Maden kazaları dışında da karbonmonoksit zehirlenmeleriyle karşılaşılır. Örneğin, araba egzozu, yanan bir binada duman soluma, soba, mangal ve şofbenden dolayı da zehirlenmeler görülebilir. Karbonmonoksit zehirlenmesi

esnasında başlangıçta kişide halsizlik, baş ağrısı, baş dönmesi, gözlerde yaşarma, bulantı, kusma gibi şikâyetler olabilir. Bu bulgular soğuk algınlığı ya da gıda zehirlenmesi gibi rahatsızlıklarla da karışır. Bu şikâyetlere ek olarak göğüs ağrısı, solunum güçlüğü, kalp çarpıntısı, uykuya meyil, sinirlilik, karın ağrısı, kusma, hayal görme, bayılma, idrar kaçırma, yürüyüş bozukluğu, hafıza kaybı gibi bulgulara rastlanabilir. Kan tahlili ve radyolojik görüntüleme yöntemleri ile teşhis konulur.

Hiperbarik oksijen tedavi odası

Karbonmonoksit zehirlenmesi olan kişilerin tedavisinde yüksek yoğunluklu oksijen tedavisi kullanılabilir. Ağır vakalarda hiperbarik oksijen tedavisi (HBO) uygulanabilir. Bu uygulama basınç odalarında yapılır. Basınç odalarında hava basıncının atmosfer basıncının üzerine çıkarılması aynı zamanda oksijen basıncını da artırır, bu da karbonmonoksitin hemoglobinden ayrılmasına yardımcı olur.

Evlerde karbonmonoksit zehirlenmesi ile ilgili alınması gereken bazı önlemler şunlardır:

- Bulunduğunuz yerde karbonmonoksit gazı zehirlenmesi şüpheniz olursa hemen temiz havaya çıkın.
- Yatmadan önce sobaya yakıt koymayın ve sobalı odada kesinlikle uyumayın.
- Eğer yatmanız gerekiyorsa sobanın söndüğünden emin olup sonra uyuyun.
- Sobalı odaları mutlaka havalandırın.
- Lodoslu havalarda soba yakmayın. Eğer soba yanmaktaysa söndürdükten sonra yatın.
- Banyoda şofben kullanıyorsanız mutlaka bacaya bağlı olmalıdır. Ayrıca şofbenli yere mutlaka temiz havanın girmesi sağlanmalıdır.
- Güvenlik için karbonmonoksit sensörleri kullanılabilir. Bu cihazlar karbonmonoksit gazını algılayınca alarm vererek ev halkını uyarmaktadır.

OSMANLI'DA DELİLER

İNSAN ELİ SİLAH HALİNE GELEBİLİR Mİ?

Osmanlı ordusu, dünya savaş tarihinin gördüğü en sistemli ve en teferruatlı ordularından biridir. Nasıl ki mehter takımı dünyanın bilinen ilk ordu bandosudur, bunun gibi Osmanlı savaş teşkilatlarında da çağını aşan mükemmellikte ve donanımda farklı farklı birlikler bulunmaktaydı. Öncelikle Osmanlı ordusu kara ve deniz kuvvetleri olarak ikiye ayrılmaktaydı. Osmanlı'nın merkezdeki sabit ordusunun yanında uçlarda devamlı hareket halinde olan birlikleri de mevcuttu. Bunlar içinde tarzları,

görüntüleri ve savaştaki maharetleriyle diğerlerinden ayrılan bir birlik vardı ki tarih boyunca hep ilgi çekmiş ve bu topluluğa kısaca "Deliler" denilmiştir. Bu isim onların gerçekten deli olmalarından değil, cesur ve gözü pek olmalarından kaynaklanıyordu. Bu birliğin, aldıkları vazifeyi neticelendirene kadar dur durak bilmeyen ve gözlerini budaktan sakınmayan bir yapısı vardı. Orduların ön saflarında dururlar, görüntüleriyle karşıdaki düşmanın yüreklerini hoplatırlardı. Bu ocağa alınacak kişilerin boyu posu ve cesareti önem arz etmekteydi. Bu son derece heybetli adamlar, garip denilecek kıyafetler giyerlerdi. Eski gravür ve hatıratlardan öğrendiğimiz kadarıyla başlarına kartal tüyleri takarlar, üzerlerine yırtıcı hayvan postları giyerlerdi. Koltuk altlarından ve sırtlarından yine bu canlılara ait kanat, kuyruk, pençe gibi unsurlar sarkardı. Zaten boylu poslu olan bu yiğitler, bu kıyafetlerle birleşince karşıdakinin yüreğini hoplatan bir yenilmezler ordusuna dönüşürlerdi. Kısa bacaklı atları üzerinde her türlü silahı kullanabilirler, eğri kılıçları ve oklarıyla yanlarından geçen düşmanı anında yere sererlerdi. Orduların önünde durmalarının en önemli sebebi, görüntüleriyle hem düşmanın yüreğine korku salmak hem de cesaretleriyle hücum sırasında arkalarındaki askerin tüm tereddüdünü yok etmekti. Hücum

emri yükseldiğinde yayından fırlamış bir ok gibi fırlar ve artık hiç duraklama ve korku belirtisi göstermeden düşmanın bağrına dalarlardı. En önde giden bu doludizgin deli grubunun en küçük bir duraksama göstermeden düşmanın ön saflarına dalışı, karşıdaki ordunun bir şerit gibi nizami duran öncü birliklerini dağıtışı iki tarafta da bomba etkisi yapardı. Karşı tarafın daha savaşın başında yerlerde sürünen morali ve Osmanlı ordusunun "bu iş bitmiştir kararlılığı" ile yüklenişiyle bu durum genelde Osmanlı'nın zaferiyle neticelenirdi.

Osmanlı ordusunun Deliler birliği, yabancıların da dikkatini çekmiştir. Venedikli Vecellio, 1550'de hazırladığı eserinde, "Öylesine cesur hareket ederlerdi ki, insanları gölgelerinin bile öldürücü olduğuna inandırmışlardı," derken, ondan bir buçuk asır sonra Fransız ordusuna mensup Alain Manesson Mallet, "Bunlar öylesine cesurdurlar ki bir kralın hizmetine girdikten sonra onları vazgeçirebilecek hiçbir ceza korkusu yoktur. Bu nedenlerden dolayı Türkler onlara deli adını vermişlerdir ve bu ad, dillerinde 'gözü pek' anlamına gelir," demiştir.

1672'de, dönemin Fransız elçisi ile İstanbul'a gelen Antoine Galland, Osmanlı ordusunu temaşa ederken hayran kaldığı Deliler birliğine neden deli dediklerini şöyle izah eder:

"Deli sözü Türkçede mecnun anlamına gelir, ama bundan bu adamların mecnun ya da akıllarını yitirdikleri anlamı çıkarılmamalıdır. Bu, kendilerini tehlikeye atmak konusunda gösterdikleri azim ve inattan, gerçekten deliymişçesine, pervasızca nefislerini tehlikeye atışlarından dolayıdır."

Bir savaş ortamı ya da geçit resminde Delileri gören yabancılar, onların kıyafetlerinden de bahsetmeden edememişler.

İtalyan Luigi Bassano; şartları yerine getiren erkeklerin, düzenlenen bir törenle yemin ettiğini ve deli başlığını giyerek ocağa resmen katıldığını söylüyor. Bassano sözlerine, başlarını benekli sırtlan, leopar, kaplan derisinden imal edilen postlara bürünen, belden aşağılarını ayı ve kurt postlarıyla kaplayan Delilerin en dikkat çeken yanlarının ise başlık ve elbiselerindeki bu kürklerin üzerlerini kuş tüyleri ve kanatlarıyla donatmaları olduğunu söyleyerek sözlerine devam ediyor.

Delilerin bıyıklı ya da sakallı olması gibi bir kural söz konusu değil. Ancak bazıları saçlarını kazıtıp sadece başlarının tepesinde bir tutam saç bırakıyorlardı. Genelde bağlanan ve bir urgan gibi başlarından sarkan, görkemli, kamçı görünümlü saç, Avrupalıları en çok etkileyen detaylardan biridir.

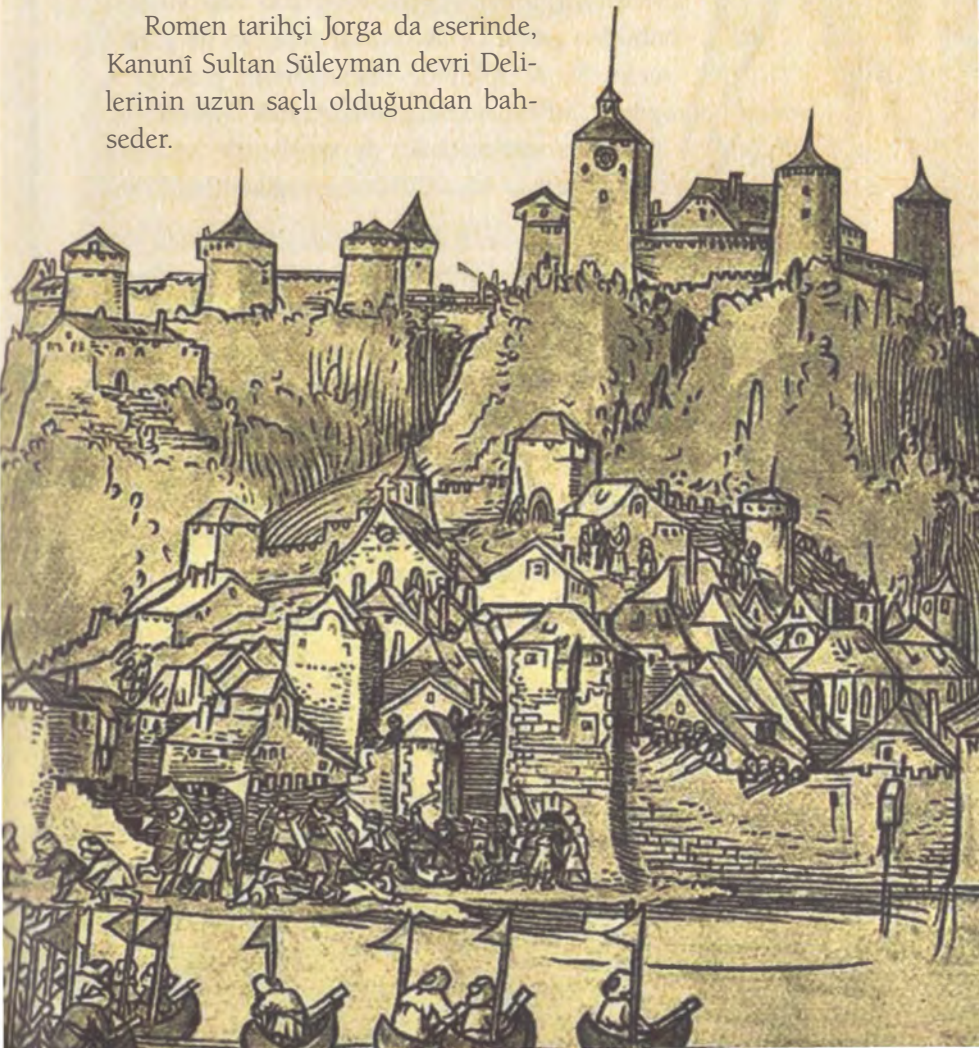
Aslında Osmanlı ordusunun içindeki en küçük birimlerden biri olan Deliler, nedense bu karizmatik duruşları nedeniyle Avrupa halklarının gözünde Osmanlı ordusunun temsilcisi olarak kabul edilmişlerdir. Bir yerde Osmanlı ordusundan bahsedilecekse ya da bir esere Osmanlı askeri yansıtılacaksa deli figürlü bu askerleri betimlemeye çalışmışlardır. Elbette böyle yapmalarında, kendi halklarına, Osmanlı'yı barbar ve cani olarak gösterme çabalarının da etkisi büyüktür.

Avrupa Haçlı zihniyetinin en önemli Katedrali olan ve nice Haçlı Seferi'nin başlangıç yeri olarak kabul edilen Viyana'daki St. Stefan Kilisesi'nin üzerindeki heykelde, bir Latin papazının ayakları altında çiğnenen Osmanlı askerinin Deliler grubundan olduğu görülmektedir. Yine bugün Macaristan'ın başkenti

olan Budapeşte'nin Buda kısmındaki Macar Kraliyet Sarayı'nın bahçesinde Avusturyalılar tarafından yapılan anıtlardan birinde, kral, at üzerinde durmakta olup atın ayakları altında elleri bağlanarak esir edilmiş Osmanlı Delileri görülmektedir. Osmanlı'yı hakir gösterme çabasının ürünü olan bu tarz heykellerde, Delilerin yanına üzeri hilalli tuğları, üç hilalli kalkanları ve silahları da eklenmiştir.

Bahsettiğim örneklerin hepsinde, heykelleştirilen Deliler, saçları tamamen kazınmış, sadece başın üst kısmında bir tutam saç, at kuyruğu halinde gösterilmiştir.

Romen tarihçi Jorga da eserinde, Kanunî Sultan Süleyman devri Delilerinin uzun saçlı olduğundan bahseder.

Avrupalıların gravürleri kadar Osmanlı minyatürlerinde de Delileri görmek mümkündür. Evliya Çelebi'nin, mehabetli (ulu) ve şeci (yiğit) askerler olduğunu ve koltuk altlarına karakuş kanatları bağladıklarını söylediği Deliler, Sultan III. Murad döneminde, Şehzade III. Mehmed'in 54 gün süren sünnet merasimi minyatürlerinde geçit törenine katılmışlardır. Dönemin *Surnamesi'inde* (düğün kitabı), At Meydanı'ndan, padişah ve şehzadenin töreni seyrettikleri İbrahim Paşa Sarayı'nın balkonunun önünden geçen Deliler bütün detayları ile görülmektedir. At üzerinde maharetlerini göstererek geçen Deliler, zaman zaman çıplak bedenlerine kesici ve delici aletler de saplayarak acıya ne kadar dayanıklı olduklarını sergilemektedirler.

Osmanlı toplumunda her meslek erbabının bir pîri vardır. Demircilerin pîri Davut Peygamber, berberlerin pîri Selman-ı Farisî(ra) gibi. Osmanlı ordusunun da pîri, kahramanlığı ve bilgeliği ile Hz. Ali'dir. Ancak Delilerde durum farklıdır. Onlar cesaret ve gözükaralığı dolayısı ile Hz. Ömer'i kendilerine pîr olarak seçmişlerdir. Hatta Hz. Ömer'in bu özelliğine öykünme, IV. Murad döneminde de kendini gösterir. Çocuk yaşta başa geçen Sultan IV. Murad, bozulan Yeniçeri ordusuna gözdağı vermek için tahta geçeceği Taklid-i Seyf (Kılıç Kuşanma) merasiminde Peygamber Efendimiz'in(sas) kılıcını kuşanırken Hz. Ömer'in de kılıcını kuşanacaktır.

IV. Murad

Osmanlı ordusunun geçit merasimlerinde sıra Delilere geldiğinde yüksek sesle, "Kalpaklarımız Emirü'l-Mü'minîn Hz. Ömer'in çizmesinin koncudur, ocağımız müşarünileyh Efendimize mensuptur!" diye haykırmışlardır.

Osmanlı Delileri, devletin kurulduğu ilk dönemden son döneme kadar dikkatleri daima üzerine çekmiştir. Daha kuruluş yıllarından, Bizanslı tarihçi Chalkokondyles, Delilerle karşılaşan düşmanın durumunu anlatırken, "Delilerle karşılaşan düşman, öncelikle neyle karşı karşıya olduğunu, nasıl bir varlıkla savaştığını, karşısındakinin insan mı insan dışı bir varlık mı olduğunu anlamaya çalıştığı için şaşkınlık içinde kalır," demektedir. Osmanlı'nın son dönemlerinden II. Mahmud döneminin 1828–1829 Osmanlı-Rus Savaşı'ndaki gözlemlerini aktaran İngiliz Sir Adolphus Slade, Delilerin Ruslarla âdeta spor yaparak çarpıştığını, Rus siperlerinin dibine kadar sokulup süvarilerine laf atıp onları kızdırdığını ve eğitimli atları ile Rus piyade saflarını parçaladığı, atlarıyla âdeta bütünleşen Delilerin manevraları karşısında Rus topçularının onlara zarar veremediğinden bahseder.

Bütün bu anlatımların yanında Tarihçi Neşrî'nin savaş ortamındaki Delileri yorumlayışı da benzersizdir:

"Topların, tüfeklerin seslerinden kulaklar sağır oldu, gürültüsünden beyinler dondu; okların vızıltısından hava yüzünde periler korktu, bu ulu cengin heybetinden deniz dibindeki balıklar ürktü, dağ canavarları vatanlarını koyup gittiler, bağırtıdan, yankıdan, atların kişnemelerinden, erenlerin naralarından, bağırıp çağırmalar nefirinden ödler patladı, nicelerinin korkudan ödleri sıttı, nicelerinin başı gitti, kan ırmak gibi aktı, dumandan tozdan havanın yüzü kapkara oldu, can alıcı can almaktan yoruldu... Deri takkeli Delilerin atlarının boyunlarında öten ziller, dürtüştükleri kâfirlerin iniltileri ve figanları idi. Bu garip tarz ve acayip tavırla kâfirlere köpeksiz koyuna kurd girer gibi koyuldulardı...

Öldürülmüş, ayaklar altında çiğnenen Osmanlı Delilerinden biri

Dünya depreme tutuldu, Kaf dağı yerinden oynadı, gökler yer üstüne yığıldı sandılar, gaziler kâfirleri öyle kırdılar ki..."

Gelelim Delilerin kendileri kadar meşhur savunma ve saldırı silahlarından olan tokat meselesine... Osmanlı Delileri, savaşta yakın dövüş sanatına hâkim bir gruptu. Düşmanın içine gözükara bir şekilde dalan bu birliklerin düşmanla iç içe bu savaşlarında mızrak ve ok kullanma imkânları yoktu. Ucu eğri kısa yatağanlar, kamalar ve şişler yanında en çok tercih ettikleri yöntemlerden biri de tokat ile adam devirme teknikleri idi. Elin ve kolun her iki yanı ile açısız ve omuzdan gerçekleştirilen bu vuruşta hasım muhakkak sendeler, bazen atından düşer, eğer ense kökü, burun kemiği gibi hayati bir yerine darbe alırsa ya bayılır ya da bir daha savaşamayacak hale gelebilirdi.

Osmanlı toplumunda bir kişinin yüzüne yumruk atmak yoktu. Kavgada, kişinin haddini bildirme, ona ders verme adına yüksek sesle ikaz, yetmiyorsa da hafifçe bir tokat yeterliydi. Ancak savaşta Delilerin attığı bu tokat o kadar etkili ve öldürücü olabiliyordu ki, Avrupa tarihlerine Osmanlı Tokadı olarak geçecekti.

Osmanlı Yatağanı

Bir insanın gayet narin bir deri ile kaplı, küçük ve ince kemiklerden oluşan eli, nasıl oluyor da dev gibi adamları yıkan bir silah haline gelebiliyordu?

Sipahiler

Soru: Osmanlı tokadının tıbbi sırrı nedir? Osmanlı ordusunda Deliler denilen ve orduya öncülük yapan bir grup vardır ki, savaş talimlerini avuçlarıyla kayaları tokatlayarak yaparlar, savaşta da elleriyle düşmana sille atarlarmış. Kayaları tokatlamak insana ne kazandırır?

Cevap: Herkesin bildiği gibi, "İşleyen demir ışıldar." Deliler denilen bu grup, aslında antrenman[1] yapmaktadır. Bu da bu insanların yeterli antrenman yapmadıkları takdirde güçlerini kaybedeceklerini bilecek kadar akıllı olduklarını göstermektedir. Ne kadar güçlü olursanız olun eğer antrene[2] değilseniz gücünüzü kaybedersiniz.

İskelet kasları vücudun ve kol, bacak gibi kısımlarının hareket etmesini sağlar. İnsan iskelet kasının her bir cm²'lik alanı, 3-4 kg'lık bir kuvvet meydana getirebilir. Yani kaslarınız ne kadar gelişmiş ise kuvvet oluşturma şansınız o kadar artacak demektir. Şimdi kasları nasıl büyütebileceğimizden bahsedelim. İskelet kasını oluşturan hücrelere kas lifi denmektedir. Liflerin içinde kasılmayı sağlayan proteinler bulunmaktadır. Kas çalıştıkça proteinlerin de üretimi artar ve kas büyür (hipertrofi).[3] Bir kası ne kadar çok yük vererek çalıştırırsanız kas da o kadar çok büyüyecektir. Bunu sağlayan önemli etken, sinir sistemimiz tarafından kasın uyarılması ve bu uyarıların da kas içinde protein sentezini artırmasıdır. Normalde ayakta durduğumuzda yerçekimine karşı direniriz ve yerçekiminin bizi yere sermesine izin vermeyiz. Bu durumda kaslarımız uyarılmakta ve bizi ayakta tutan kaslarımızda protein yapımı devam etmektedir. Eğer kişi yatalak olursa yerçekimine karşı yaptığı bu direnç azalacağı için bacaklarında protein yapımı azalacak, yıkımı ise artacaktır. Yatalak kişilerin kaslarının incelip zayıflaması (atrofi)[4] bu yüzdendir. Bu durumdan etkilenen sadece kaslarımız değildir, aynı zamanda kemiklerimiz de etkilenir. Eğer yerçekimi etkisi olmasaydı kemiklerimiz erir, zayıflar ve her an kırılma riski taşırdı. Çünkü antrenman kemiklerimizi de güçlendirmekte-

1 Kişinin en yüksek verime ulaşabilmesi için planlı biçimde yaptığı bedensel ve ruhsal çalışmalar.
2 Düzenli antrenman yapan kişi.
3 Tıpta kasın büyümesini ifade etmek için kullanılan terim.
4 Tıpta kasın zayıflamasını, incelmesini ifade etmek için kullanılan terim.

dir. Yerçekiminin kas ve kemik üzerine etkisini en somut olarak astronotlarda gözlemliyoruz. Uzayla ilgili haberleri izliyorsanız uzun süre uzayda kalan astronotların dünyaya dönüşlerinde uzay aracından ayakta inmediklerini, koltuklara oturtularak taşındıklarını görmüşsünüzdür. Uzun süre yerçekimsiz ortamda kalmak kas ve kemiklere bir yük bindirmeyeceğinden yani antrenmansız kalınacağından kas ve kemikleri zayıflatacaktır. İşte bu yüzden günümüzde uzay gemilerinde antrenman yapmayı sağlayan cihazlar bulunur ve astronotlar boş vakitlerinin büyük bir bölümünü antrenman yaparak geçirerek yerçekiminin bu olumsuz etkilerinden korunmaya çalışırlar. Uzak gezegenlere insanlı yolculukların yapılamamasında henüz teknolojinin uzay gemilerinde yerçekimi etkisini oluşturmayı başaramamış olması da büyük etkendir. Osmanlı ordusundaki savaşçılar kayaları tokatlayarak el ve kol kaslarını hem antrene ediyorlar hem de savaş tekniklerini geliştirmeye çalışıyorlardı. Düşünün ki kayalar insan vücudundan çok daha serttir. Bu savaşçılar sert zemine karşı çalışarak zor bir antrenman yapıyorlardı. Böylesine sert zeminle temas, derinin de kalınlaşmasına hatta nasır tutmasına yol açacak, kuvvetli ve sertleşmiş bir elin düşman üzerindeki tesiri daha fazla olacaktır. Osmanlı tokadının tıbbi sırrı kısaca bu şekilde açıklanabilir.

By NASA/Bill Ingalls [Public domain], via Wikimedia Commons

KANUNÎ VE HÜRREM'İN OĞLU CİHANGİR HANGİ HASTALIKTAN ÖLDÜ?

Cihangir, Kanunî ve Hürrem Sultan'ın son çocukları olup 1531 yılında İstanbul'da doğmuştur. Anomalili olarak dünyaya gelen bu çocuk, doğuştan büyük bir kambura sahiptir. Vücudunun üst kısmında sadece kambur olmayıp aynı zamanda omurgası ciddi bir eğriliğe sahiptir. Yani bir omuzu diğer omuzundan daha yüksektir. Kaburga kemiklerinde eğrilik olan bu çocuk zor nefes almakta ve sağlıklı yürüyememektedir. Hürrem Sultan'ın mektuplarından öğrendiğimiz kadarıyla kamburu üzerinde, hiç kapanmayan iri yaralar bulunmaktadır. Ailenin en küçüğü olan Cihangir, bütün son kestiler gibi çok sevilecek ve bol

bol şımartılacaktır. Nice tedavi denenmiş ama Cihangir iyileşememiştir.

Hürrem Sultan'ın uzun seferlerdeki kocasına yazdığı mektuplarında güzel bir girişten sonra gelen ikinci konu hep Cihangir olmaktadır. Bu hastalıklı oğullarını gündeme getirmekte, onun rahatsızlıklarından bahsetmektedir. Hürrem Sultan'ın hayatına baktığımızda oğullarının başında sancağa çıkmamış bir kadınefendi görürüz. Aslında hadiseyi incelediğimizde sancağa çıkmamış değil, çıkamamış bir anne olduğu müşahede edilecektir. Aslında kısa süreli de olsa oğlu Mehmed'in yanına Manisa'ya ve diğer oğlu Selim'in yanına Konya'ya gittiğini biliyoruz. Hatta oğlu Selim Han,

Hürrem Sultan'ın Karapınar Hamamı

Konya-Karaman hattında bulunan Karapınar'a dev bir külliye yaptırmaya başlayınca, anne Hürrem Sultan da bu külliyenin hamamını yaptırma işini üstlenecektir. Bugün bu hamam binası hâlâ Karapınar'da tüm sağlamlığı ile ayaktadır. Hürrem Sultan'ın, değil sancağa çıkmak, bu ziyaretler dışında evlatlarını bile görememesinin sebepleri arasında Cihangir'in durumunu saymak gerekir. Hangi anne tedaviye ve bakıma muhtaç çocuğunu bırakarak bir yerlere gidebilir? Gitse bile o yerde rahatsızlık çeken çocuğunu düşünmeden nasıl rahat edebilir?

Cihangir 8 yaşına girdiğinde, abisi Bayezid ile birlikte At Meydanı'nda görkemli bir törenle sünnet olmuştur. Bu törende sünnet olan şehzadeler İbrahim Paşa Sarayı'nda tutulacak, kabuller burada gerçekleşecektir. Cihangir, abileri gibi devrin büyüklerinin gözetiminde ciddi bir eğitime tâbi tutulacaktır. Kendisi Zarifî mahlasıyla şiirler yazmaktadır. Hat sanatına da ilgisi vardır. Durumu sıkıntılı olsa da kendisini bir sancağa gönderme meselesi düşünülmüş, hatta bu konuda Amasya şehrinin adı geçmiş, ancak Cihangir, sancağa çıkma meselesini kabul etmemiştir. Sağlık durumu nedeniyle bir bölgeyi yönetemeyeceği ortadadır. O, hayatı boyunca İstanbul'da kalacak sadece iki kez şehirden ayrılacak ve ikinci ayrılışında İstanbul'a ancak cenazesi dönecektir.

Cihangir artık 20 yaşlarında bir delikanlıdır. Abileri, babasıyla durmadan sefere çıkmakta, haliyle bir erkek çocuk olarak o da sefere çıkmayı arzu etmektedir. Ama bu sıkıntılı durumu dolayısıyla sefere nasıl dayanacaktır? Sonunda Sultan Süleyman tüm riski göze alarak en küçük oğlu Cihangir'in bu seferlerden

katılmasına razı olur. Tarihler 1548 yılını göstermektedir. Kanunî II. İran Seferi'ne çıkacaktır. Bu sefere oğullarından Bayezid'i götürürken Cihangir'i de sefere dahil eder. Son derece itinalı davranılacak, çok büyük bir problem çıkmadan Halep'e kadar gelinecektir. Sultan Süleyman Halep'i çok sevmektedir. Özellikle Halep'te kışlamak onun için bir tutku gibidir. Öyle yapılır, kış Halep'te geçirilir ve arkasından dönüş başlar. Cihangir ciddi bir sıkıntı olmadan bu seferi tamamlayabilmiştir. Ancak orduyla sefere çıkmak, Kanunî'nin oğlu olarak düşman üzerine yürüyenlerle birlikte

yürümek herhalde bir erkek çocuk için son derece heyecan vericidir. Cihangir bir sonraki askerî harekâtta, yine sefere katılma arzusunu dile getirecektir. Baba ve anne onu kırmayacaklar, Kanunî'nin üçüncü oğlu Cihangir'in, II. İran Seferi'ne iştirakini onaylayacaklardır.

Matrakçı Nasuh'un minyatürlerinde Halep

1553 yılının Ağustos ayı sonlarında İstanbul'dan hareket ederler. Kanunî bir önceki seferinde olduğu gibi yine Halep'te kışlamayı düşünmektedir. Böyle yaparak Osmanlı'nın doğu topraklarını emniyet altına almakta, Safevîlerin tazyiklerine buradaki varlığıyla en güzel cevabı vermektedir. Ayrıca dev Osmanlı ordusunun başında Sultan Süleyman olduğu halde tüm kışı İran'ın ensesinde geçirmesi Safevîleri ciddi anlamda endişelendirmektedir.

Kasım ayının ortalarına doğru Konya Ovası'na ulaşılmıştır. Konya Ereğlisi düzlüklerinde konaklanır. Bu uçsuz bucaksız düzlük, Osmanlı ordusunun istirahat edebileceği güzel bir coğrafyadır. Sultan Süleyman'ın otağı da kurulur. Çok geçmez, Kanunî'nin büyük oğlu Şehzade Mustafa da Konya birlikleriyle çıkagelir. Yapılan plan gereği Şehzade Mustafa o gün Aktepe mevkii denilen, bugün hâlâ ismini aldığı beyaz kayalarla çevrili o yerde hal' edilecektir. Hadise duyulduğunda, orduda ciddi bir moral bozukluğu meydana gelecektir. Özellikle Cihangir bu durum karşısında şok

geçirir. Abisi Mustafa'ya ayrı bir düşkünlüğü vardır. Yarı engelli haliyle çocukluk yıllarında hep Mustafa'nın himayesini görmüştür. Tabir yerinde ise Şehzade Mustafa, İstanbul'da bulunduğu zamanlarda Cihangir'i yanından ayırmamaya çalışmıştır.

Ama şimdi ortada hassas bir durum vardır. Dünya devletlerinin siyasi çekişmeleri içinde Mustafa, sönmek durumunda kalan bir yıldız gibi kayıp gitmiştir. Cihangir bunları tabii ki anlamayacak, anlamak istemeyecektir. Önemli olan Devlet-i Ebed-Müddet'tir. Ordu İran üzerine hareket eder. Cihangir orduyla Halep'e ilerlemektedir ama artık o, eski şen şakrak Cihangir değildir. Halep'e gelindiğinde Cihangir'in melankoliye müptela olduğu anlaşılır. Bu zayıf bünyeli delikanlı yol meşakkati ve kendi vücudî arızaları yanında bir de bu dayanılması güç durumu kaldıramaz ve Halep'te vefat eder.

Sultan Süleyman, bir ay içinde iki oğlunu birden kaybetmiştir. Böyle iki ciğerpârenin arka arkaya kaybı Sultan Süleyman'ı ne kadar üzmüş, ne derece sarsmıştır bilinmez ancak bir evladın

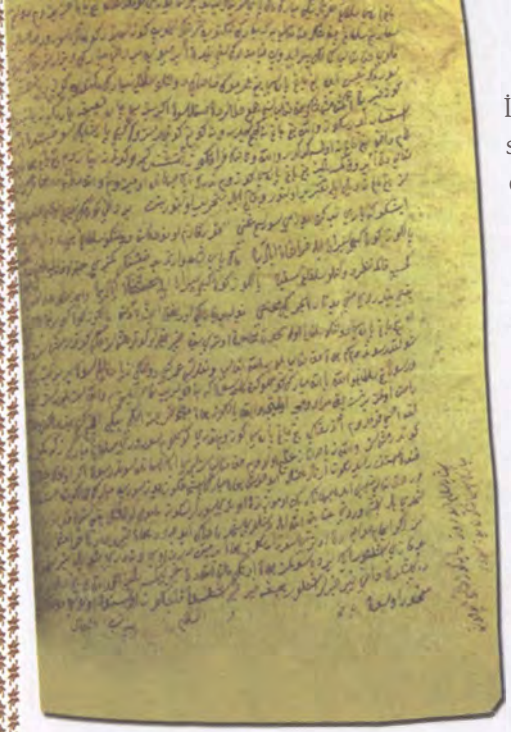

kaybının her ne olursa olsun vereceği acı tahmin edilebilir. Hele hele son kesti konumunda olan ve hep el üstünde büyütülen bu çocuğa herkes çok düşkündür. Ayrıca engelli olan bu çocuk, bu yönüyle de şefkati celbetmekte, çevresinin ona karşı hassasiyeti artmaktadır. Biliyorsunuz, engelli çocuğu olan aileler onların üzerine âdeta titremektedirler. Daha çok emek verdikleri, kendisiyle daha çok vakit geçirdikleri için onlara gösterilen ilgi daha büyüktür.

Cihangir'in cenazesi Halep'ten İstanbul'a uğurlanır. Hürrem Sultan'a haber nasıl ulaştırıldı, bu acı haberi duyduğunda nasıl bir ruh haline büründü, yüreği yanarken neler söyledi? Bunların hiçbirini bilmiyoruz. Tek bildiğimiz şey, dünya üzerinde en acı şeyin evlat acısı olduğudur. Kanunî, oğlu Şehzade Mehmed'in ölüm haberini Edirne'de aldığında, atına atlamış ve dolu dizgin sürerek iki günde İstanbul'a gelmiş ve bu yolculuk sırasında gözünün yaşı hiç dinmemiştir. Kanunî, bir ay içinde iki evladının kaybıyla elbette ki sarsılmıştı. Ama seferde idi. Devletin bekası adına yoluna devam edecekti. O kışı Halep'te geçirecek, bahara doğru

Halep Ulucamii

Hürrem Sultan'ın mektubu

İran üzerine yürüyecek ancak sefer sonrasında İstanbul'a dönmeyecektir. Normalde tüm seferlerinde sadece bir kışı dışarıda geçiren sultan, bu kez âdetine zıt bir şekilde Amasya'ya gelir ve taşradaki ikinci kışını bu şehirde geçirir. Amasya'da tam 7 ay kalır. Bu süre zarfında Osmanlı'nın nefesini ensesinde hissetmekten rahatsız olan İran ile Avrupa'daki Osmanlı tuzaklarıyla şaşkına dönen Şarlken'in elçileri Amasya'yı resmen yol edinirler. Bir dönem Osmanlı'ya karşı ittifak edip ellerini ovuşturanlar, baba ile oğlu birbirlerine düşürmek için oyun üzerine oyun kuranlar, devletin selameti adına evladını bile hiçe sayan bu anlayışın karşısında aciz kalmışlardır. Amasya'da önce İran ile ardından Şarlken'in adamlarıyla görüşmeler sürer. Neticede Safevîlerle, meşhur Amasya Antlaşması imzalanır. Osmanlı'dan her defasında Doğu Anadolu'yu geri almaya çalışan İran pes etmiş, bu toprakların Osmanlı'ya ait olduğunu onaylamak zorunda kalmıştır. Amasya'daki bu 7 aylık ikamet süresinde Şarlken'in elçileri de Kanunî'yi rahat bırakmayacaktır. Etekleri tutuşmuş olan V. Karl, elçisi Busbecq'i resmen Amasya'da ikamete tâbi tutmuştur. Osmanlı, Avrupa'nın bu dize gelmiş hali karşısında antlaşmayı hemen kabul etmeyecek, Karl'ın (Şarlken) elçilerini âdeta Anadolu'da süründürecektir. Nihayetinde yine antlaşmayı imzalamayacak, 6 aylık bir geçici anlaşmaya onay verecektir.

Sultan Süleyman'ın üst üste iki yılını Anadolu'da geçirmesinin arkasında yatan sebepleri net bilememekle birlikte kestirmeye

çalışıyoruz. İran'a artık kesin bir gözdağı verebilmek burada amaç olsa da, daha seferin başında en büyük ve en küçük evlatlarını arka arkaya kaybetmek eminim Sultan Süleyman'ı da zorlamıştı. Aynı yılın sonunda İstanbul'a dönmek, bu acılarla yeniden yüzleşmek anlamına geliyordu. Başkentte hayatını adadığı, acılı bir anne, gözü yaşlı bir eş onu beklemekteydi. Halbuki ona, seferde ordunun başında kafasını dağıtması, İstanbul'da oturmasından çok daha iyi gelecekti.

Süleymanname'de yer alan, I. Süleyman'ı Nahcıvan Seferi sırasında gösteren bir minyatür

III. İran Seferi'nden dönen Sultan Süleyman, eşi Hürrem Sultan ile birlikte, vefat eden oğulları Cihangir için hayrat yaptırmak isterler. Cihangir, Şehzadebaşı Camii'nin kıble duvarı önündeki hazirede bulunan abisi Mehmed'in türbesine defnedilir. Mimar Sinan'ın elinden çıkan bu türbe, Osmanlı türbe mimarisinin en güzel örneklerinden biridir. Şehzade Mehmed'in sağ tarafına yatırılan Cihangir, bugün bu yivli kubbeli türbede medfundur.

Anne ve baba, oğulları Cihangir'in anısına, bugünkü Cihangir semti sırtlarına bir cami inşa ettirir. Bir dönem Cihangir'in burada bir ağacın altında oturması ve bu manzarayı çok sevmesi dolayısıyla yapıldığı söylenen bu eser, tek minareli bir cami olarak inşa ettirilir. Sonradan cami etrafında yerleşim çoğalacak ve bugünkü Cihangir semti meydana gelecektir. Cihangir Camii, 1894 İstanbul depreminde çok ciddi hasar görmüş, devrin padişahı II. Abdülhamid Han tarafından yeniden yaptırılmıştır. Bu ikinci

Hürrem Sultan'a ait temsilî bir resim

inşasında minare sayısı ikiye çıkarılmıştır. Caminin günümüzdeki hali, ilk yaptırıldığı dönemdeki klasik Osmanlı mimarisi anlayışının dışında barok ve ampir tarzda bir görünüm arz etmektedir.

Kanunî ve Hürrem Sultan'ın son çocukları olan, devamlı el üstünde tutulan ve 23 yaşında hayata gözlerini yuman Cihangir'in hastalığı tarih boyunca hep konuşulmuş ama tam adı hiçbir zaman konulamamıştır. Doğuştan gelen bu anomalide durum tam olarak nedir? Omurga eğriliği bir insanı ölüme götürür mü? Nefes problemlerini niçin

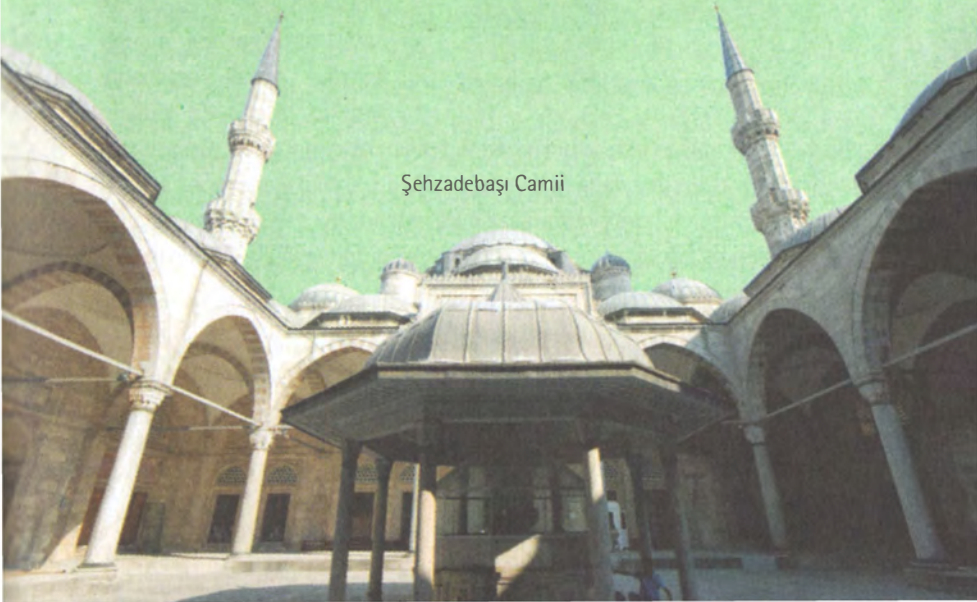

Şehzade Mehmed ve Cihangir'e ait sandukalar

yaşamaktadır? Daha uzun yaşayamaz mıydı? Dünyanın en kudretli devletinde, bu devletin başındaki adamın oğlu olarak, dönemin bütün imkânları ellerinin altında iken bu çocuk neden tedavi ettirilememişti ya da uygulanan tedaviler neden şifa getirmemişti? Hürrem Sultan'ın mektuplarında geçen, kapanmayan yaralar ne anlama geliyordu? Bazı kaynaklarda geçen melankoli neydi ve ölümcül bir hastalık mıydı?

Soru: Kanunî ve Hürrem Sultan'ın oğlu Şehzade Cihangir'in hastalığı ve ölüm sebebi nedir?

Cevap: Şehzade Cihangir'in doğuştan kambur olduğu bilinmektedir. Doğuştan kambur olmak insanı ölüme götürebilir mi? Öncelikle bu problemi çözmemize yardımcı olacak olan, insanın omurga yapısına ait bilgileri verelim: Omurga *(Columna vertebralis)*, tıpta vertebra kemikleri denilen omurların üst üste sıralanmasıyla oluşmuştur. Omurların ortalarındaki büyük deliklerin oluşturduğu kanal içinde beynin devamı olarak kabul edilen ve tıp dilinde *medulla spinalis* dediğimiz omurilik bulunmaktadır. Omurgamız sayesinde omurilik korunmaktadır. Omurların yanında bulunan aralıklardan çıkan omuriliğin sinir dalları vücudumuza dağılmaktadır. Bu sinirler sayesinde dokunmayı, ağrıyı, ısıyı ve diğer duyuları algılarız. Yine bu sinirler sayesinde

Şehzadebaşı Camii

By BruceBlaus. Blausen.com staff. "Blausen gallery 2014". Wikiversity Journal of Medicine. DOI:10.15347/wjm/2014.010. ISSN 20018762. (Own work) [CC BY 3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/3.0)], via Wikimedia Commons

kaslarımıza kasılma emrini gönderip hareket edebiliriz. 33 omurun oluşturduğu omurga, kafatasının hemen altından başlayıp kuyruk sokumuna dek uzanırlar. Omurga hem sağlamdır hem de eğilebilir bir yapıdır.

Omurganın normal pozisyonundan daha fazla olan arkadan öne doğru eğriliğine *kifoz* (kamburluk), yana doğru olan anormal eğriliğine skolyoz, her iki durumun birlikte bulunmasına *kifoskolyoz*, anormal düzleşmesine de *lordoz* denmektedir.

Kifoz çeşitli sebeplerle oluşur. Bunlar hatalı vücut duruşundan kaynaklanan, doğumsal olan, bir travma sonucu gelişen, osteoporoz gibi kemik yapısını zayıflatan hastalıkların neden olduğu kifozlar olarak sayılabilir. Yetişkin insanlarda kifozun en sık nedeni halk dilinde kemik erimesi denilen osteoporozdur. Osteoporoz kadınlarda erkeklerden daha fazla görülmektedir. Özellikle menapoz sonrası kadınlarda östrojen hormonunun azalması osteoporoz riskini, dolayısıyla kifoz gelişmesi riskini de artırır. Östrojen hormonu üreme ile ilgili görevlerinin yanı sıra, kemik üzerine de koruyucu etkilidir.

Skolyoz için en ünlü örnek *Notre Dame*'ın kamburudur. Skolyozu ilk tanımlayan ise Hipokrat'tır (MÖ 460-377). Skolyozlularda bir omuz veya kalça diğer taraftakinden daha yüksektedir. Skolyoz toplumda %3 oranında

görülür. En çok "*adolesan idiyopatik skolyoz*"[1] tipine rastlanır. Skolyoz sebebiyle eğer omuriliğe baskı oluşursa, kasların birlikte uyum içinde çalışmasının bozulması nedeniyle yürüyüş de bozulur.

Konjenital skolyoz (doğuştan omurga eğriliği) , intrauterin (anne karnındaki) hayatta omurganın gelişimiyle ilgili kusurlar sonucunda oluşur. Doğumsal kusur çocuk büyüdükçe omurganın gelişimini daha da olumsuz etkileyecektir. Cihangir'in vücudunda büyük bir kamburu olduğu ve kamburunu kaplayan deri tabakasında ise hiçbir zaman kapanmayan yaraları olduğu belirtilmiştir. Bu bilgiler bize hastada büyük bir olasılıkla *spinal disfarizm* olduğunu işaret etmektedir. *Disfarizm* terimi, Eski Yunancadan gelir ve normalde birleşmesi gereken dokuların birleşmemesi ile ortaya çıkan anomalileri[2] tanımlamak için kullanılır. *Spinal disfarizm;* hem omuriliğin hem de omurga kemik sisteminin gelişimsel ve yapısal kusurlarını ifade eden terimdir. Bu kusurun türüne göre omuriliğin örtüsü veya bir miktar kendi parçası omurga üzerindeki kapanmamış bölgeden dışarı çıkmaktadır. Bu kusurların kimi türleri nörolojik bulgular vermezken, kimilerinde kas gücü ve duyu kayıpları, hatta tuvaleti tutma sorunları bile görülebilir. Spinal disfarizmin ağır türleri çok erken yaşlarda ölüme neden olduğu için Cihangir spinal disfarizmin hafif bir türü ile doğmuş olmalı.

Konjenital skolyoza farklı sistem ve organların konjenital anomalilere eşlik edebilir. Bunlar arasında konjenital kalp hastalıkları, boşaltım sistemi anomalileri, kas-iskelet sistemi anomalileri sayılabilir.

Kifozun ve skolyozun sebep olduğu problemleri özetlersek: Öncelikle bu sorun postür dediğimiz vücut duruşunda bir anormallik oluşturacaktır. Kifozun öne doğru, skolyozunda yana doğru oluşturduğu bu durum vücut imajına ait olumsuz bir görünüme yol açar. Kişinin yaşam kalitesi bozulabilir, kendine olan saygısını da azaltabilir. Bu da kişide psikolojik sorunlara yol açabilir. Özellikle çocuklarda ve gençlerde psikolojik etkilenme daha fazladır. Yine her iki deformite[3]de de omurların dizilimindeki hatalar sırt ağrılarına yol açacaktır. Kifozun oluşturduğu eğriliğin karın bölgesine yaptığı baskı nedeniyle iştah azalması da görülecektir. Şiddetli skolyozda göğüs kafesinin şekli bozulur ve göğüs kafesi, akciğerlere ve kalbe karşı bir basınç oluşturur, bu da kişinin nefes almasını ve kalbin kanı vücuda pompalamasını zorlaştırır.

1 Ergenlik döneminde görülen, nedeni bilinmeyen skolyoz tipi.
2 Normal şeklin dışında olma durumu.
3 Şekil bozukluğu.

100 derece ve üstündeki skolyozlarda göğüs kafesi, kalp ve akciğere daha fazla bir itme basıncı uygulayacak, bu da kalp ve akciğerde hasara neden olabilecektir. Bu şartlarda akciğerlerde enfeksiyon gelişme riski artar ve kişi pnömoni (zatürre) olabilir, kalpte de yetmezlik gelişebilir. Skolyozlularda kronik sırt ağrısı mevcuttur ve onların omurgasında artrit (eklem iltihabı) gelişme riski daha fazladır.

Şehzade Cihangir'in ciddi doğumsal anomalisine rağmen babası ile sefere çıktığı da bilinmektedir. Bu sağlık şartlarındaki bir kişinin at sırtında sefere çıkması mantıklı görünmüyor. At sırtında vücudun birçok kası kullanılmaktadır. Günümüzde çoğu binici karın ve sırt kaslarını destekleyen özel yelekler giyerler. Bu kadar ağır iskelet sistemi bozukluğu olan bir kişi için at üstünde yolculuk ıztırap verici olacaktır. Büyük olasılıkla Şehzade Cihangir bir araç içinde sefere götürülmüş olmalıdır. Ne şekilde olursa olsun böyle bir yolculuk, bu durumdaki bir kişinin şikâyetlerinin artmasına neden olacaktır.

Cihangir'in kardeşini kaybetmenin verdiği üzüntü nedeniyle öldüğü de söylenmektedir. Cihangir'in yaşadığı gibi yakınını kaybeden bir insan, büyük bir üzüntü içine girer, fakat zaman içinde normal hayatına devam eder. Bazen durum böyle olmaz. Kişi üzüntüsünü hafifletemez, yaşama sevincini

kaybeder, heyecansız bir hayat sürdürür, hareketli yaşam tarzını terk eder, sosyal işlevleri bozulur ve günlük yaşamda normalde yaptığı işler dahi bozulabilir. Cihangir'de büyük ihtimalle klinik depresyon adı verilen bu psikolojik bozukluk oluştu. Bu bozuklukta dikkatte azalma, unutkanlık, kararsızlık, değersizlik hissi, intihar düşünceleri, karamsarlık, yorgunluk gibi bulgular da görülür. Ciddi bir durumdur, bazen bu hastalar intihar edebilir ama hastalık kendi başına ölüm nedeni değildir.

Cihangir ile ilgili bir başka konu ise kendisine bir tedavi uygulanma ihtimalidir. Cihangir'e omurgasındaki eğriliğin tedavisi için traksiyon (çekme) tedavisi uygulanmış olabilir. Traksiyon; eklem aralıklarını genişletmek ve kırık kemik parçalarını birbirinden uzaklaştırmak amacıyla kullanılan bir çekme tekniğidir. Fizik tedavi alanında kullanılmaktadır. Traksiyon cihazları günümüzde özellikle disk hernileri (bel fıtıkları) gibi bazı omurga sorunlarında kullanılmaktadır. Elbette ki günümüzdeki cihazlar eski zamanlardakilerle kıyaslanamayacak kadar modern, hassas ve güvenilir sistemlerdir. Bundan 500 yıl önce uygulanan bir traksiyon işleminin yarardan çok zarar getirme olasılığı yüksektir. Çünkü bu işlem sırasında yapılacak bir hata, omurga kemiklerinin içinden geçen omuriliğe hasar verebilir. Bu hasarlar felce kadar gidebilen ciddi sorunlara yol açabilir.

Cihangir'deki gibi ağır skolyozu olan kişilerde sırt ve bel ağrıları, yorgunluk ve nefes darlığı gibi şikâyetler bulunabilir. 110 dereceyi aşan skolyozlarda solunum yetmezliği gelişir ve ölüme neden olabilir. Sonuçta bu deformiteden ölüm; solunum yetmezliği ve kalp-damar hastalıklarından ileri gelir. Şehzade Cihangir'in belirgin bir kamburluğu ve ağrı şikâyetleri olduğu bilinmektedir. Büyük bir olasılıkla doğumsal omurga deformitesinin yol açtığı solunum ve kalp sorunları sebebiyle hayatını kaybetmiştir.

Günümüzde skolyozların tedavisi, genellikle fizik tedavi teknikleriyle yapılır. Bazı durumlarda ise cerrahi tedavi gereklidir.

SULTAN ABDÜLAZİZ İNTİHAR MI ETTİ, ÖLDÜRÜLDÜ MÜ?

32. Osmanlı Padişahı Sultan Abdülaziz Han, kardeşi Sultan Abdülmecid'in vefatı üzerine 31 yaşında Osmanlı tahtına geçmiştir. II. Mahmud ile Pertevniyal Valide Sultan'ın oğlu bu genç padişah gayet iri yapılı, pehlivan gibi bir görünüşe sahipti. Zaman zaman güreş de tutan padişah, Kırkpınar Başpehlivanı olan Kel Aliço ile de 27 kere kapışır, Ihlamur Kasrı ve Dolmabahçe Sarayı'nın bahçesinde gerçekleşen bu karşılaşmalarda bazen Kel Aliço'yu yerden yere çarpardı.

Sultan Abdülaziz, Avrupa seyahati sırasında Fransa'daki fuara uğradı, buradaki eğlence merkezini gezerken, insandaki gücü yumrukla ölçen aracın önünde durdu; kuvvetle ilgili sporlara düşkün olması

Sultan Abdülaziz Han

dolayısıyla bu aracın nasıl çalıştığını sordu. Meşin topa vuruluyor, sonra top karşı diske çarpıp arkadaki şeridi gücün oranına göre yükseltiyordu. Hoşuna gitti ve bu aracın adını sordu. Yanındaki yetkililer suspus oldular. Kimse bu ismi söylemek istemiyordu. Nihayetinde zorlanarak da olsa söylemek zorunda kaldılar. Batılılar bu araca "Türk Kafası" ismini takmıştı. Sultan Abdülaziz Han bozulsa da belli etmedi. Yanında, kendisinden de endamlı olan Ali Paşa vardı. Paşaya dönerek, "Bir vur bakalım paşa, ne kafası imiş bu öğrenelim!" dedi. Ali Paşa'nın yumruğunu meşin topun üzerinde vurması ile birlikte top arkadaki platforma çarptı ve vuruşun etkisi ile şerit yükseldi. O kadar şiddetli vurdu ki şerit hareket ettiği yivin sonuna kadar gelip üstteki engeli kırıp havaya yükseldi ve düştü. Herkes hayret içinde kalmıştı. Abdülaziz Han son derece keyifli idi. Lafı gediğine koyma zamanı gelmişti. Yanındaki gazetecilere dönerek ibret levhası şu sözleri söyledi, "Hayret ki bir vuruşta dağıldı. Bu Türk Kafası değil, Avrupalı Kafası olsa gerek!"

Sultan II. Mahmud

Kel Aliço ve Hergeleci İbrahim

Sultan Abdülaziz Avrupa seyahatinde

Sultan Abdülaziz Han, Osmanlı ordusunun ve donanmasının yenilenmesi için ciddi çaba sarf etmiştir. Onun döneminde donanma, dünyanın en güçlü üçüncü deniz gücü haline gelmiştir. Kara ordusuna çeki düzen verip en modern teçhizatlarla donatmıştır. Onun bu gayretleri yabancı devletlerin hiç de hoşuna gitmemiştir. Osmanlı'nın yeniden diriliyor olması, sömürgeci güçleri son derece rahatsız etmekteydi.

Sultan Abdülaziz Han, halkının gözünde Yavuz Sultan Selim

Sultan Abdülaziz Han

gibi görülmektedir. Padişah, hem köklerine bağlı ve dindar hem de yenilikleri en iyi şekilde takip eden bir yapıya sahiptir. Yavuz Sultan Selim'den bu yana Mısır'a giden ikinci Osmanlı padişahı olmuştur. 1863 yılında gerçekleşen bu ziyaret Kahire'de coşkulu bir karşılama törenine dönüşecektir. Mısır halkının Osmanlı'ya bağlılığı ortadadır. Birkaç sene sonra (1867) Avrupa'ya gerçekleştireceği seyahatinde Fransa, İngiltere, Almanya, Belçika, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi birçok devleti ve devlet başkanlarını ziyaret etmiştir. Onun bu ziyaretleri Avrupa kamuoyunda Osmanlı sempatizanlığı oluşturmuştur.

Mahmud Nedim Paşa

Avrupa'da gördüğü her yeniliği ülkesine kazandırma azminde olan padişah, İstanbul'un ilk raylı sistemini de kurma gayretine girişmiştir. Sarayburnu'ndan geçecek olan (bugün hâlâ kullanılmakta) ray sistemi için Alman mühendislerin kendisine endişe ile, "Efendim tren hattı evinizin (Topkapı Sarayı) bahçesinden geçecek, uygun mudur?" diye sormaları üzerine şu ibret dolu sözleri söyler, "Halkımın bu ilerlemeden istifade etmesi için sırtımdan bile geçirseniz razıyım!"

Rusya'nın etkisi, İngiltere ve Fransa'nın da göz yumması ile Balkanlar sistemli bir şekilde kışkırtılmaya başlanmıştı. Bulgar, Karadağ, Sırp çeteleri çevrelerini yakıp yıkıyor, masum insanları katlederek Rusya'nın menfaatleri doğrultusunda Osmanlı'yı zayıflatmaya çalışıyordu. Sultan Abdülaziz Han'ın aldığı önlemler Balkanlar'da çıkarılmaya çalışılan yangının, etrafı kavurmadan söndürülmesini sağladı.

Karadağ, Bulgar ve Girit ayaklanmaları başarılı bir şekilde bastırıldı. İşte bütün bu başarılar ve padişahın eğitim alanındaki

çabaları bardağı taşıran son damlalar oldu. Avrupa devletlerinin taşeronu birtakım Osmanlı devlet adamları Sultan Abdülaziz'i hal' etmenin planlarını aramaya başladılar. Tahttan indirmeleri için öncelikle önemli vazifelere gelmeleri gerekiyordu. İşe huzursuzluk çıkaracak birkaç toplumsal olayla başlamayı uygun gördüler. Medrese talebeleri kışkırtılarak 10 Nisan 1976'da sokağa döküldü. Mahmud Nedim Paşa'nın istifası amacıyla gerçekleştirilen yürüyüş, amacına ulaştı ve Nedim Paşa görevinden alındı. Yerine geçen ekip, Sultan Abdülaziz'i tahtan indirmek için planlar yapan Mithat Paşa, Hüseyin Avni Paşa ve avaneleriydi. Mütercim Rüştü Paşa sadrazam, daha önce azledilen ve rüşvet işlerine karıştığı ispatlanan Hüseyin Avni Paşa serasker, Mithat Paşa nazır, Hayrullah Efendi ise şeyhülislamlık makamına getirildi.

Hüseyin Avni Paşa

Hüseyin Avni Paşa askerî kanadı ikna etmeye çalışırken Mithat Paşa da idari kanatla uğraşıyordu. Sultan Abdülaziz'in yerine tahta geçirmeyi düşündükleri V. Murad'ın bankerinden aldıkları paraları, padişahı devirdikten sonra bizzat onun kasasından ödeyeceklerdi. Mithat Paşa'nın köşkünde sıklıkla toplanıyor ve kimleri ikna ettiklerini birbirlerine anlatıyorlardı. Merkez Komutanı Süleyman Paşa ve Fetva Emini Kara Halil Efendi son ikna edilenlerdendi. El altından Çırağan'da gözetim altındaki Şehzade Murad'la görüşülüyordu. O, kesinlikle amcasına bir zarar verilmemesini tembihliyor, kansız bir darbe istiyordu.

Mithat Paşa

O günlerde Sultan Abdülaziz Han çok mutluydu. Yıllardır hayalini kurduğu

büyük külliyesinin ayağa kalkmasına çok az kalmıştı. Bugün Dolmabahçe Sarayı'nın arkasındaki Beşiktaş stadının bulunduğu mekânda, büyük bir külliyenin temelleri atılmıştı. Kanunî'nin Süleymaniye'si büyüklüğünde olması planlanan bu hayır kurumunda cami merkezli okullar, imaretler, şifahaneler olacaktı. Sultan Abdülaziz, bu eserin masrafını bizzat karşılamak için Osmanlı'nın ilk toplu konut projesi olan Akaretleri yaptırmıştı. Bugün hâlâ tüm sağlamlığı ve zarafetiyle Maçka yokuşunda sıra sıra uzanan ve kullanılmaya devam edilen bu konutların geliri, bu külliyenin masrafları için kullanılacaktı. Aziziye Küllyesi'nin temelleri atılmıştı atılmasına ama takvimler de 1876 yılının Mayıs ayını gösteriyordu. Yani darbeye günler kalmıştı!

Akaretler

30 Mayıs sabahı çok erken bir saatte Dolmabahçe Sarayı, Hüseyin Avni Paşa'nın emriyle Süleyman Paşa ve askerleri tarafından basıldı. Saray görevlileri direnemediler. Sultan Abdülaziz, çarpışabilir ve yanındakileri de bu konuda teşvik edebilirdi. Ancak kan dökülsün istemedi. Teslim olmayı tercih etti.

Dönemin önemli sadrazamlarından Mehmed Emin Âlî Paşa Paris Konferansı'nda

Makam ve mansıp delisi bu dünyaperest grup o gün sarayı da yağmalamayı ihmal etmedi. Padişah, annesi Pertevniyal Valide Sultan ve eşleri, uygunsuz kıyafetlerle, âdeta itile kakıla Topkapı Sarayı'na götürüldüler.

Sultan Abdülaziz Han, halk arasında sevilen bir padişahtı. Onun tahttan indirilmesi kısa zamanda her yerden duyuldu. Halkı karşılarına almaktan korkan darbeciler hal' fetvasını hızlıca yayınladılar. Bu fetvanın gerekçesi padişahın aklını kaybettiği yönündeydi. Ancak meşhur sözdür, "İnsanlar zulmeder, kader adalet eder." Onlar böyle bir bahaneyle yüreği vatan sevgisiyle dolu bir padişahı indirmişlerdi ama yerine düşündükleri V. Murad'ı hiçbir zaman resmî bir padişah olarak ilan edemeyeceklerdi. Aklındaki gelgitler sebebiyle ve halk içinde anormal bir davranışta bulunur mu korkusuyla ona hiçbir zaman taklid-i seyf merasimi yaptırılamayacaktır. Bu tören yapılamadığı için de kendisi hiçbir zaman meşru bir Osmanlı padişahı sayılmamıştır.

Topkapı Sarayı yıllardır kullanılmıyordu. Taş duvarlar arasında, yerde sadece bir kilimin üzerinde ikamete mecbur edilen Abdülaziz Han üç gün boyunca annesi ve ailesi ile sıkıntı içindeydi. V. Murad'a yazdığı mektupta bunları dile getirecek ve Sultan Murad'ın emriyle Feriye Saraylarına aldırılacaktı.

Darbecilerin yüreği ağızlarındaydı. Topkapı Sarayı'nın bulunduğu Sarayburnu mevkii gözlerden uzak bir yerdi. Feriye ise Boğaz'ın ortasında her gün birçok tekne ve kayığın önünden geçtiği bir yerdi. Abdülaziz Han pencereye çıkıp elini sallasa onlarca insan görürdü. Sabık padişah bir an önce ortadan kaldırılmalıydı. V.

Feriye Sarayları şimdilerde Galatasaray Üniversitesi binası olarak kullanılıyor

Murad'ın aklının nisyana uğrama halleri duyulursa eski padişahın yeniden avdeti söz konusu olabilirdi. O zaman darbecilerin halleri nice olurdu?

Bütün bu olanları, Avrupalı devletleri avuçlarını ovuşturarak seyrediyorlardı. İstedikleri olmuş; devletin ömrünü uzatabilecek kabiliyette bir padişah, 46 gibi genç bir yaşta tahtan indirilmişti. Darbecilerin arkasındaki güçler Osmanlı'ya en fazla birkaç yıl daha ömür biçiyorlardı. Yani onların hesaplarına göre Devlet-i Aliyye 1900'lü yılları göremeyecekti. Ama unuttukları bir şey vardı: Hesap yapanların üstünde daha büyük hesapların yapıldığı büyük bir makam! 3 ay sonra kendi elleriyle tahta çıkardıkları Şehzade Murad'ı yine kendi elleri ile indirip hayatlarını karartacak ve bütün planlarını bozacak padişahı (II. Abdülhamid Han) yine kendi elleriyle başa geçireceklerini hiç tahmin etmiyorlardı!

Topkapı Sarayı'ndan yine onur kırıcı muamelelere maruz kalan padişah ve ailesi 2 Haziran günü Feriye Saraylarına nakledildi. Günlerden Cuma idi. Tutuklu padişah başına gelecekleri biliyormuşçasına ömrünün son iki gününü büyük bir kulluk şuuru içinde ibadetle geçirdi. Resmen şehitliğe hazırlanır gibiydi. O, son saatlerini Kur'ân tilaveti ve ibadetle geçiredursun, Feriye'nin tam karşı sahilindeki yalısında Serasker Hüseyin Avni Paşa, saraydan gelecek haberlere kulak kesilmişti.

V. Murad

Beklediği haberin gelmesi gecikmedi. Pazar günü sabah saatlerinde Dolmabahçe Sarayı'nın duvarlarında yankılanan çığlık kısa sürede bütün

Sultan Abdülaziz Han'ın Topkapı Sarayı'nda bulunan kanlı gömleği ve iç kıyafetleri

İstanbul'da duyulacaktı! Kanlar içindeki padişahı gören görevlilerin duyurması üzerine Abdülaziz Han'ın odasına giren annesi Pertevniyal Valide Sultan ile Mabeyinci Fahri Bey dayanılmaz bir manzara ile karşılaştılar. İki bileğinin kol damarları kesilmiş ve padişah durmadan, "Allah, Allah!" diye inliyordu. Tutuklu padişah son anlarını yaşarken, Hüseyin Avni Paşa, çoktan karşıya

Sultan Abdülaziz'in Çemberlitaş'taki türbesi

geçmiş ve olay mahalline gelmişti. Soğuk bir emirle, oğlunun başında ağlayan ve akan kanı durdurmaya çalışan anneyi sürükleterek dışarıya çıkarttı. Ardından oradaki askerlere, hâlâ hayatta olan padişahı kaldırıp bahçedeki karakol binasına taşımalarını emretti. Karakolun alt katında, erlerin oturup kahve içtikleri yer minderleri üzerine uzatılan padişah burada ruhunu teslim edecektir.

Olay anında mahalle acil bir doktor çağırılmaması ve tedavisi konusunda herhangi bir girişimde bulunulmaması hâlâ tartışma konusudur. Az sonra karakola Sadrazam Rüştü Paşa ile Mithat Paşalar da gelir. Hüseyin Avni Paşa onlara dönerek, "Sultan Abdülaziz vefat etti. Makasla bileklerini kesmiş. Birazdan doktorlar gelip rapor tutacak. Padişahımızın uygun gördüğü yere gömülecek. İşi uzatmamak gerekiyor," dedi. Herkesin gözü pehlivan padişahın cenazesindeydi. Sanki birden doğrulup oradaki ciğeri beş para etmez güruhun gırtlaklarına sarılıverecekmiş gibi duruyordu. Sadrazam dahil birçok rütbeli rical, ürkek gözlerle bu heybetli naaşı süzüyorlardı. Hüseyin Avni Paşa, Abdülaziz Han'ın cansız vücudundan bile korkan bu güruhu biraz sakinleştirmek için karakolun perdelerinden birini elleriyle yırtıp padişahın naaşının üzerini örttü.

Feriye Saraylarına çağrılan doktorlardan sadece ikisi Sultan Abdülaziz'in naaşını görebildi. Onlar da uzaktan, sadece bileklerini görebildiler. Bu durumda ölüm raporunu imzalamakta tereddüt ettiler. İnat eden bir doktorun hemen Trablusgarp'a tayini çıkarıldı. Bir diğeri vazifesinden azledilince diğerleri raporu

Sultan Abdülaziz'in kabri (ortadaki)

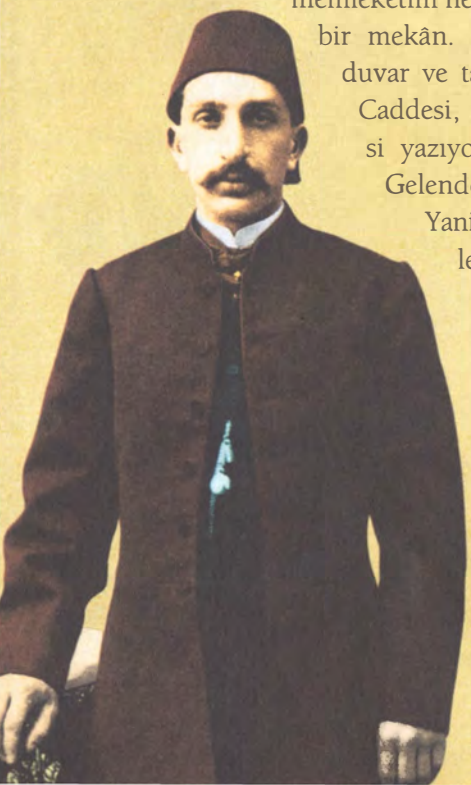

imzalamak zorunda kaldı. Doktorlar kesin bir rapor veremedi ama asıl raporu cenazeyi yıkayan imamlar net bir şekilde ortaya koydular. Padişahın ağzındaki dişlerden ikisi kırılmıştı. Sakalının bir kısmı yolunmuştu ve sol memesinin altında da büyük bir çürük vardı.

Sultan Abdülaziz Han'ın cenazesinin görkemli olması istenmiyordu. Halk Hüseyin Avni Paşa'dan çekiniyordu. Hüseyin Avni Paşa ve avanesi küçük bir topluluk halinde defni gerçekleştirmeyi planlıyorlardı. Ancak cenaze Babüsselam'da görününce her şeyi göze alıp gelenlerin avluyu kapladığı görüldü. Abdülaziz Han, babası II. Mahmud'un türbesinde, hemen yanına defnedildi. Halk, padişahını türkülerinde yaşatmaya devam edecekti.

"Seni tahttan indirdiler/ Beş çifteye bindirdiler/ Topkapı'ya gönderdiler/ Uyan Sultan Aziz uyan/ Kan ağlıyor bütün cihan."

Hayat süprizlerle dolu, kader insana ne tuhaf oyunlar oynuyor kıymetli okurlarım. Size bu satırları yazdığım yer, ne benim memleketim ne de kitap yazmak için uğradığım bir mekân. Ama bulunduğum şehrin bazı duvar ve tabelalarında Hüseyin Avni Paşa Caddesi, Hüseyin Avni Paşa Kütüphanesi yazıyor. Evet bu satırları Isparta'nın Gelendost ilçesinden yazıyorum size. Yani Hüseyin Avni Paşa'nın memleketinden. "Adamı kendi memleketinde yazdığın yazılarla mı kötü anıyorsun?" diye sakın beni itham etmeyin. Çünkü onu kendi hemşerileri de pek sevmiyor. Bir Gelendostluya Hüseyin Avni Paşa'yı sorsanız, size çocukluğunuzdan bu yana duyduğunuz meşhur hikâyeyi anlatacaktır.

Sultan II. Abdülhamid

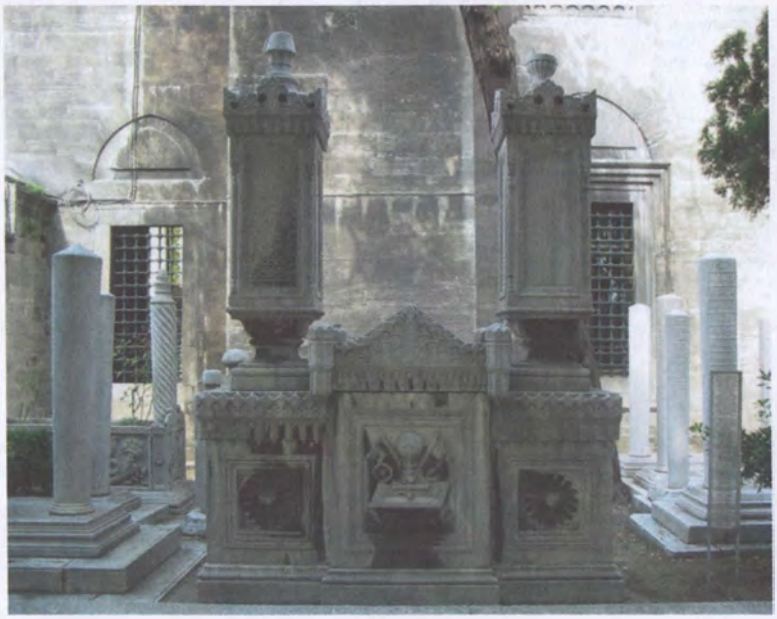

Sultan Abdülaziz'in eşi Neşerek Kadınefendi'nin kardeşi Çerkez Hasan, Abdülaziz'in intikamını almak isterken yakalanıp idam ediliyor

Hani bir adam varmış, oğluna devamlı, "Sen adam olamazsın," dermiş. Oğlan okumuş ve paşa olmuş. Sonra da vazife yaptığı başkente, taşradaki babasını bir merkep üzerinde zahmetli bir şekilde getirtmiş. Karşısına almış ve, "Baba bak, sen adam olamazsın diyordun ama ben hangi makamlara geldim," demiş. Yaşlı baba, paşa rütbesindeki oğluna, "Ben sana paşa olamazsın demedim ki oğlum, adam olamazsın dedim," ikazında bulunmuş. İşte Gelen-dostlulara göre bu münasebetsiz paşa, Hüseyin Avni Paşa'nın ta kendisidir!

O günden bugüne Sultan Abdülaziz'in ölümündeki sır perdesi aralanmamış hep tartışılmıştır. Sultan Abdülaziz sakalını düzeltmek için istediği makasla bileklerini keserek intihar mı etmişti yoksa öldürülmüş müydü?

Anne Pertevniyal Valide Sultan, saraya sokulan pehlivanlar eliyle oğlunun öldürüldüğünü ifade etmiştir. Hatta bu acılı anne, o gün oğlunun üzerinde bulunan bütün elbiselerini tarihe not düşürmek istercesine saklamıştır. Yıllar sonra Topkapı Sarayı

Hüseyin Avni Paşa'nın kabri

depolarından çıkarılan sandıkta, annenin sakladığı oğluna ait pantolon, gömlek, hırka, atkı, dizlik ve iç elbiseler vardır. Üzerinden 131 sene geçmesine rağmen sandık açıldığında hâlâ keskin bir kan kokusu duyulur. Padişahın bilekleri o kadar derinden kesilmişti ki, vücudundaki bütün kan âdeta elbiseleri tarafından emilmişti. Aslında bu yazdıklarımızın hepsi bir dedektif hassasiyetiyle çalışan tıpçılarımıza birer delil teşkil edebilecek şeylerdir.

Deliller elbette bunlarla sınırlı değil. Devlet-i Âl-i Osmanî'nin en başındaki adamın otopsi yapılmadan defni, ölümü ile ilgili hiçbir soruşturmanın açılmaması, şahitlerin dinlenmemesi, o güne ait hiçbir şeyin kayıt altına alınmaması bu ölüm üzerinde hâlâ ciddi şüpheler uyandırıyor. Nitekim V. Murad'ın nevrozlarının devleti yönetmesini imkânsız kılması üzerine onu tahttan indirenler yerine II. Abdülhamid Han'ı getirdiler. II. Abdülhamid Han, bir zamanlar kendisini de Avrupa seyahatinde yanında götüren ve yeğenlerine karşı son derece ilgili olan bu vefakâr amcasının intihar etmediğini düşünüyordu. 1881 yılında kurdurduğu Yıldız Mahkemesi'nde hadiseyi inceleterek yargıya taşıdı. O günün

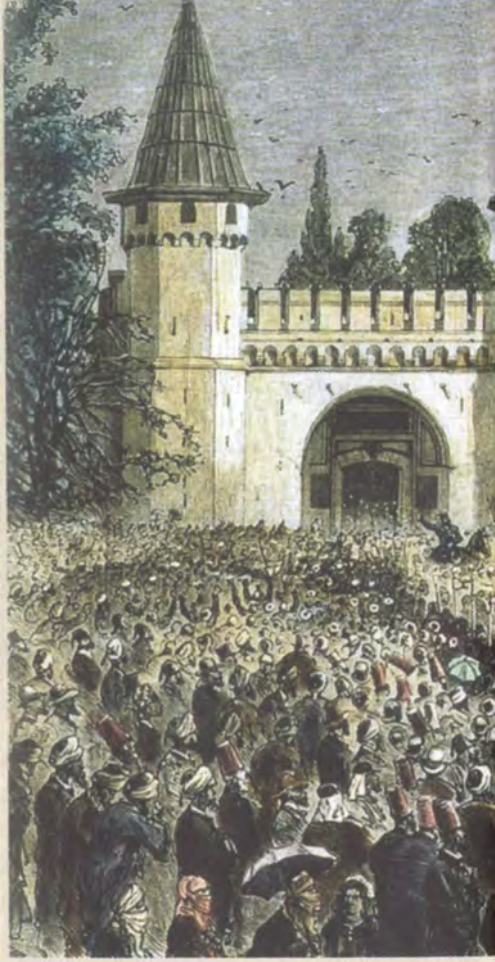
Hüseyin Avni Paşa yalı çeşmesi

mahkemesi, elindeki delillere dayanarak Sultan Abdülaziz Han'ın intihar etmediği, öldürüldüğü yönünde karar verdi. Hatta bu cinayetin içinde olanların İngilizlerle derin bağları da ortaya çıkarıldı. Aralarında Mithat Paşa'nın da bulunduğu 9 sanık hakkında idam kararı da verildi. Ancak hayatı boyunca kan dökmemeye azami dikkat gösteren II. Abdülhamid Han bu idamları uygulatmadı. Hatta mahkeme kurulduğunda, Süleymaniye Camii'nin kıble duvarı önünde, son derece görkemli kabrinde yatan Serasker Hüseyin Avni Paşa'nın mezarına da dokundurmadı. Başkası olsa o gözalıcı lahiti kaldırtır hatta topraktan kemiklerini çıkartıp en ücra yere nakil bile ettirirdi. Ancak o hiçbir zaman birilerinin "Kızıl Sultan" diyerek yaftalamaya çalıştığı gibi bir padişah olmamıştı.

Yakın zamanda Türkiye gündemine bomba gibi düşen bir fotoğraf, aslında Sultan Abdülaziz Han'ın sonunu bizlere anlatır gibidir. Saray fotoğrafçısı Vasilaki Kargopulo'nun çektiği bu karede, ahşap bir sandalyede, üzerindeki bahçıvan kıyafetleriyle oturtulmuş kişi Sultan Abdülaziz Han'dan başkası değildir. Daha

acısı arkasında duran askerler, onunla dalga geçer gibi kollarıyla dirseklerini ona dayamış ve aşağılayıcı bir şekilde poz vermişlerdi.

Abdülaziz Han'ın vefatının üzerinden neredeyse bir buçuk asır geçti. Ama bu yara hiçbir zaman kapanmadı. Yüreklerdeki bu ateş hiçbir zaman küllenmedi. Vicdanlar onun intihar ettiğini hiçbir zaman kabul etmedi. Ama dönemin idaresi ve sonrasında Osmanlı'yı tahkir etmeyi görev telakki eden kitaplar hep bu intihar hadisesini işlediler. Biz de kitabımızın bir bahsi olarak dedektif hassasiyetiyle bu mevzuyu bir de tıbbın aydınlatıcı bakış açısına sunduk. Acaba Sultan Abdülaziz Han gerçekten intihar mı etti, yoksa öldürüldü mü?

Sultan Abdülaziz'in naaşı
Topkapı Sarayı'ndan çıkarılıyor

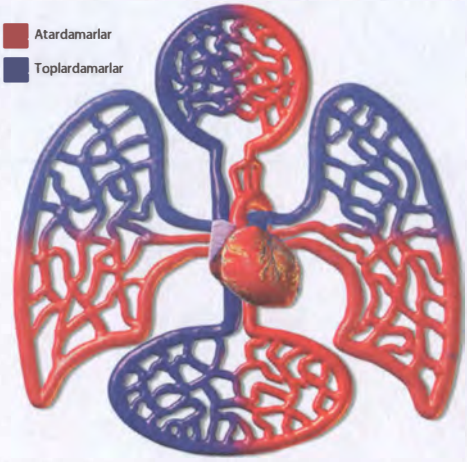
Soru: Sultan Abdülaziz'in her iki bileğini keserek intihar etmesi sonucu öldüğü iddia ediliyor? Gerçekten insan bir makasla her iki bileğini de kesebilir mi? Yıllardır tartışıldığı üzere bu vaka intihar mıdır yoksa cinayet mi?

Cevap: El bileğini keserek ölüme yol açmak için ciddi düzeyde bir kanamanın sağlanması gereklidir. Öncelikle kanamayla bir insanın nasıl hayatını kaybettiğini izah edelim. Kanın damar dışına çıkmasına kanama

adı verilir. Kan, damarlarımızda dolaşan kırmızı renkli bir sıvı olup, kırmızı renkli olmasının nedeni alyuvarlarda yer alan hemoglobin adlı molekül içinde demir ile oksijenin birleşmesidir. Kan içindeki alyuvarlar akciğerlerden dokulara oksijen, dokulardan akciğerlere karbondioksit taşınmasını sağlar. Kanımız, şeker, protein, yağ ve vitaminler gibi besin maddelerini sindirim sisteminden alıp hücrelerimize götürür. Hücrelerde

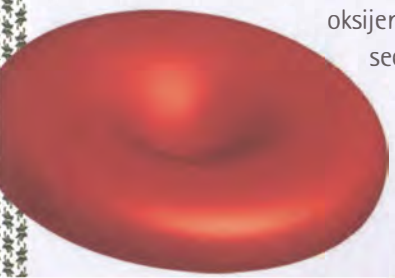
Sultan Abdülaziz Han ve onunla dalga geçer gibi poz veren askerler

Dolaşım sistemi

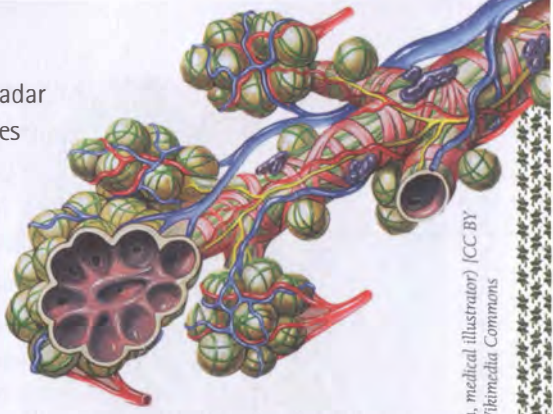
oluşan artık ürünleri böbreklere, karaciğere, akciğerlere ve ter bezlerine taşıyarak atılmasını sağlar. Ayrıca bir yaralanma durumunda pıhtılaşmayı sağlayarak kanamayı durdurur. Kan vücut ısısının taşınmasını da sağlar, deriye kan akımının artması ya da azalmasıyla vücut sıcaklığının düzenlenmesine katkı sağlar. Kanda bulunan akyuvarlar ise mikroplarla savaşır ve vücudu yabancı etkenlerden korur. Alyuvarlar kılcal damarlardan geçerken şekillerini o denli değiştirebilirler ki kendi çaplarından daha küçük çaptaki kılcal damarlardan geçerek en uzak vücut noktalarına kadar ulaşırlar ve buradaki oksijenlenmeyi sağlıklı olarak sürdürebilirler. Alyuvarların bu şekil değiştirebilme yetenekleriyle kanımız bütün vücudumuzda rahatlıkla dolaşır. Erişkin bir insanda alyuvarlar kemik iliğinde yapılır ve ömürleri 120 gündür. Yaşlanan alyuvarlar karaciğer, dalak ve lenf bezlerinde parçalanırlar. Bu arada kemik iliği de sürekli olarak kan yapımına devam etmektedir. Kısacası şu an damarlarımızda dolaşan kan 120 gün sonra tamamıyla değişmiş olacaktır. Kanı vücudumuzda dolaştıran sistem, dolaşım sistemidir. Dolaşım sistemi kalp ve damarlardan oluşur. Damarlar, atar damarlar (arterler), kılcal damarlar ve toplardamarlardan (venler) oluşurlar. Bu sistem kapalı bir tüp sistemdir.

Eğer damarlar bir yerlerinden hasarlanırsa (elimizi kesmek gibi) o zaman kan dışarıya akmaya başlar. Kalp ikili bir pompa gibidir. Kalbin sağ tarafı venlerden gelen oksijenini kaybetmiş kanı, daha basit bir deyimle kirli kanı akciğerlere pompalar. Aldığımız nefesle bol oksijenli hava akciğerlerin alveol denilen hava keseciklerine dolar. Akciğerlerimiz öylesine muazzam bir organdır ki göğüs kafesimiz içindeki hava keseciklerini bir alana yayarsak

Alyuvar

Database Center for Life Science (DBCLS) [CC BY 3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/3.0)], via Wikimedia Commons

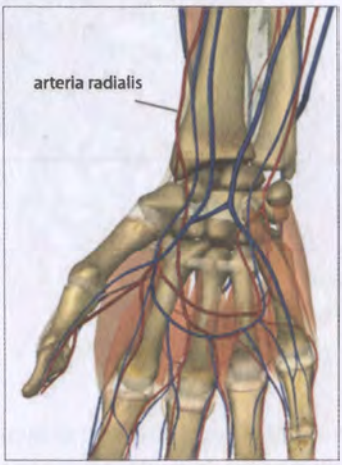
Solunum yolları ve alveoller

By Patrick J. Lynch, medical illustrator (Patrick J. Lynch, medical illustrator) [CC BY 2.5 (http://creativecommons.org/licenses/by/2.5)], via Wikimedia Commons

boyutunun bir tenis kortu kadar olduğunu görürüz. Her nefes alışımızda bu büyük organın temizlediği kan miktarı ise bir çay bardağından daha azdır. Bir tenis kortunu gözünüzün önüne getirin ve bir çay bardağından daha az kanın üzerine döküldüğünü hayal edin. Her nefes alışımızda ne kadar büyük bir alanın az miktardaki kanı temizlediğini görüyoruz. Hava keseciklerinde oksijen fazlalaştığında, hemen yanındaki kılcal damarlardaki kanın oksijeni az olduğu için kural gereği oksijen damarların içine süzülür ve orada alyuvarlara bağlanarak kanı yeniden oksijenle buluşturur. Bu temiz kan olarak ifade ettiğimiz oksijenli kan, kalbin sol tarafına gelir ve buradan aort damarı vasıtasıyla tüm vücuda ulaştırılır. Kan içindeki oksijeni bütün vücudumuza götürür, hücrelerimiz oksijeni kimyasal olaylarda kullanır. Örneğin, bu sayede, karbonhidrat ve yağ gibi besin maddelerinin yakılması ile ATP adı verilen enerji molekülü üretilir. Böylece hücrelerin yaşamı devam eder. Bu esnada kimyasal olaylar sonucu oluşan artık ürünler hücrelerin dışına çıkıp hücre çevresindeki kılcal damarlara geçmektedir. Kılcal damarlar, toplardamarlar olarak devam ederek bu ürünleri kalbin sağ tarafına taşırlar. Kan, kalbin pompalamasıyla tekrar akciğere gidip oksijenlenir ve oradan kalbin sol tarafına gelip temizlenmiş olarak tüm vücuda pompalanır. Bu döngü hayat sürdükçe kesilmeden devam eder.

Şimdi Padişah Abdülaziz'in ölüm şeklini yorumlayalım: Padişahın her iki bileğini keserek intihar ettiği söylenmektedir. Öncelikle şu sorulara yanıt vermemiz gereklidir: Gerçekten el bileklerini kesmek ölüme neden olur mu?

İnsan her iki el bileğini kesebilir mi? Vücudumuz belirli bir düzeyin üzerinde kansızlığa dayanamaz. Çünkü ciddi bir kansızlık demek, oksijensizlik demektir ki o da hayatla bağdaşmaz. Yaralanmaya bağlı kanamaları incelersek; atardamar kanamasının toplardamar kanamasına göre daha tehlikeli olduğunu görürüz. Çünkü atardamarlarda diğer damarlara göre

By Michael Hale (Own work) [CC BY-SA 3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)], via Wikimedia Commons

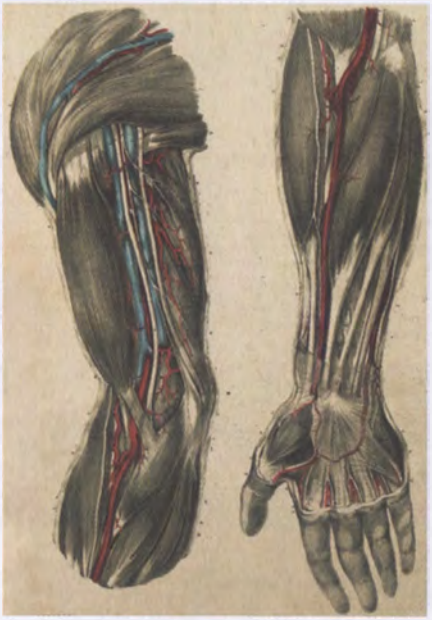
El bileği kesiği

daha yüksek basınç mevcuttur, kan yaralanma yerinden fışkırır ve kısa zaman içinde çok kan kaybına neden olabilir. Büyük boyutlu olmayan toplardamar yaralanmalarında ise kanama başladığında pıhtılaşma mekanizmaları devreye girerek yaralı damar bölgesini kapatır, böylece bu kan kaybı ile kişinin hayatı tehlikeye girmez. Vücut ağırlığımızın yaklaşık %7-8'i kandır. Ortalama bir değer vermek gerekirse 70 kg'lık erişkin bir insanın 5 litre civarında kanı olduğunu söyleyebiliriz. Kanın %30'una kadar olan kaybını vücut tolere edebilir ama kayıp oranı yükseldikçe hayati tehlike riski de artmaktadır. Arter yaralanmasına bağlı ciddi bir kan kaybı olduğunda kişinin kan basıncı düşmeye başlar, rengi soluklaşır, nefes alma sıklığı artar, nabzı yükselir, sonuçta kişi şuurunu kaybedip şoka girer ve tıbbi müdahale yapılmazsa kaybedilir.

El bileğini keserek ölüme yol açacak düzeyde bir kanama için el bileğinde yer alan arterlerin kesilmesi gerekir. Bu arterler *arteria radialis* ve *arteria ulnaris*'tir. Toplardamarlar el bileğinde daha yüzeye yakın yer alirken atardamarlar daha derindedir. Bu yüzden elin arterlerini kesmek için yapılacak yaralamada tendonlar da kesilecektir. Tendonlar kasları kemiğe birleştiren yapılardır, elin ve parmakların hareketlerinden sorumludurlar.

Avuç içi yönündeki tendonlar (Fleksör tendonlar) parmaklara içe doğru bükülme hareketlerini yaptırırlar. Elin bir cismi tutma, yakalama, dokunma, yumruk yapma gibi işlevleri eldeki sinir, damar, kas ve tendonların birlikte çalışmasının bir sonucudur. Eğer bir kişi el bileğinin arterlerini kesecek kadar ciddi yaralandıysa elin tendonlarını da kesecek,

bu durumda artık eli işlev yapamaz duruma geleceği için diğer bileğini kesmek için gerekli el hareketlerini yapamayacak demektir. Padişahın her iki bileği de kesilmiş olduğuna göre olayı intihar olarak yorumlamak güçtür. Küçük bir ihtimal intihar ise bunu nasıl yapabilirdi? Eğer elinde makas yerine 2 adet keskin bıçak olsaydı o zaman bıçakları çapraz bir şekilde tutup aynı anda hızlı ve kuvvetli bir şekilde her iki bileğine uygulama ihtimali olabilirdi. Fakat Abdülaziz'in bu iş için bir makas kullandığı söylenmektedir. Şimdi ihtimalleri daha da zorlayalım. Padişah makasla bir el bileğini kesmiş durumdadır. Bu durumda ikinci el bileğini kesmek için tek ihtimal kalıyor. O da makasın bir yere sabitlenmesi ve sağlam el bileğinin oraya kuvvetlice sürtülmesi. Eğer bulunduğu yerde bir tabure ya da benzeri bir yer varsa makası onun üstüne koyup ayağı ile sabitleyip bileğini yaralamaya çalışabilir. Ama görüldüğü gibi bunlar biraz zorlama hipotezler. Abdülaziz'in her iki bileğini keserek kendisini öldürmesi biraz uzak ihtimal olarak görünmektedir.

El tendonları

[CC BY 4.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0)], via Wikimedia Commons

Günümüzde el bileği yaralanmalarda nasıl bir tedavi yolu izlendiğine bakacak olursak; öncelikle kanama önlenir, kan kaybı tehlikeli boyutta ise kan nakli yapılabilir. Damar, tendon gibi yapılardaki yaralanmalar için cerrahi tedavi yapılır. Sonrasında kalacak olan nedbenin (yara izi) oluşturacağı olumsuzlukları önlemek için de fizik tedavi uygulanır.

SEYİT ONBAŞI 215 KİLOLUK TOPU NASIL KALDIRDI?

Devir, Osmanlı Devleti'nin hasta adam olarak görüldüğü ve sömürgeci devletler tarafından paylaşılmasına karar verildiği bir dönemdir. Avrupa'nın, dünyayı parselleme yarışına girmiş bu emperyalist güçleri hızlarını alamamış, sömürge yarışında birbirlerine de girmişlerdir. Patlak veren I. Dünya Savaşı'nın en önemli sebebi dünyayı paylaşamama kavgasıdır. Bu sıkıntılı günlerde her ne kadar Osmanlı Devleti, denizlere açık devletlerden yana bir tavır koymak istese de onlar Osmanlı'yı yanlarında istememişlerdir. Önce Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu halledilecek, sonra rahat rahat Osmanlı'nın paylaşılmasına geçilecektir. Postu pahalıya satmaktan başka çare yoktur. Osmanlı Devleti Almanya'nın yanında bu büyük dünya savaşına girecektir. Girmesi ile birlikte, ilerisi için düşünülen Osmanlı'yı bertaraf etme planları hemen hayata geçirilir. İtilaf güçlerinden oluşan dev

I. Dünya Savaşı'nda Akdeniz havzasının genel durumu

deniz ittifakı ile Çanakkale Boğazı'ndan geçerek hızlı bir şekilde Osmanlı'nın başkentini alma planları yapılır. Bu amaçla 1915 yılının Ocak ayında Çanakkale Boğazı'nın ağzındaki adalar işgal edilir. Midilli, Semadirek, Gökçeada ve Bozcaada'ya askerî yığınak başlar. Dev gemiler adalara ait limanlara demirlemiş, Boğaz'dan geçecekleri günü beklemektedirler.

Çanakkale Boğazı, Osmanlı'nın Ege'ye açılan önemli bir deniz kanalıdır. En önemli yanı Marmara Denizi'ne ve tabii ki İstanbul'a bağlanmasıdır. Yani

Osmanlı'nın kalbine ulaşmanın yolu bu Boğaz'dan geçmektedir. Zaten düşmanın da amacı budur. Hızlı bir şekilde Osmanlı'nın kalbine bir hançer saplayıp ortadan kaldırmak ve bu geniş coğrafyayı arzu ettikleri gibi paylaşabilmek. Ayrıca kendi gruplarında yer alan Rusya sıkıntı içindedir. Çarlık Rusya'sı sallanmaktadır. Ülkedeki Bolşevikler her an patlayabilecek güce ulaşmak üzeredirler. Büyük Rus gücünü yanlarına almanın yolu da Çanakkale'den geçmektedir.

Bu harekâtın kendileri için zor olmayacağını düşünmektedirler. Çünkü Osmanlı Devleti uzun zamandır hemen hiçbir zaferin içinde olamamıştır. Yakın zamanda Ruslardan (1828-1878 savaşları) yedikleri darbenin etkisi hâlâ devam etmektedir. Ayrıca üç sene önce (1912) Balkan Savaşı'nda, devlet olma özelliği bile kazanamamış Bulgar, Yunan, Karadağ çetelerinden oluşturulan ordulara yenilmiştir. Yani İtilaf devletlerine göre, Osmanlı'yı devirmek bir mumu üflemek kadar kolay olacaktır.

18 Mart sabahı büyük bir deniz harekâtı ile Boğaz'ı geçmeyi planlamaktadırlar. Ancak Almanlar tarafından Boğaz'a döşenen mayınlardan endişe duymaktadırlar. Bu nedenle de sık sık tayyareleri ile Boğaz'ı taramakta, tespit ettikleri mayın hatlarını, gece Boğaz'a soktukları mayın tarama gemileriyle temizlemeye çalışmaktadırlar. 16 Mart gününe gelindiğinde İtilaf güçleri bir hayli rahatlamıştır. Çünkü Osmanlı'nın Boğaz müdafaası için güvendiği mayın hatlarını gizli bir operasyon ile temizlemişlerdir. Artık 18 Mart'a gönül rahatlığı ile girebileceklerdir. Ancak o gün göklerde İtilaf güçlerine ait olmayan bir tayyare de dolaşmaktadır. Ertuğrul adındaki bu tayyare daha önce düşmüş ve iki parça halinde Edremit Hangarı'nda beklemektedir. O yıl Edremit'ten İstanbul'a getirilmiş, onarılarak Çanakkale'de vazifeye başlamıştır. 16 Mart keşif uçuşunda mayınlarımızın temizlendiği haberini bu tayyaremizin şanlı pilotu Selahaddin Bey bildirecektir. 17 Mart gecesi, Müstahkem Mevkii Kumandanı Cevat Paşa, Nusret mayın gemisi kumandanları Hakkı ve Nazmi Beyleri çağırır ve Anadolu yakasına, Karanlık Liman'a kıyıya paralel bir şekilde mayınların döşenmesi emrini verir. Halbuki böyle bir sıralama çok da stratejik

değildir. Fakat ertesi gün öyle hadiseler cereyan edecektir ki gelişen olaylar karşısında, "Mayınlar iyi ki böyle döşenmiş," diyeceğiz.

İngilizlerin Çanakkale Savaşı için asker toplama afişlerinden biri

18 Mart sabahı kendilerine "Yenilmez Armada" adını veren İtilaf güçlerine ait 400 parça gemi Boğaz'dan içeri girmeye başlar. Uzun menzilli toplarıyla, yerini çok iyi bildikleri tabyalarımızı bombalamaya başlarlar. Ringdeki iki boksörden biri durmadan vurmakta, diğeri beklemektedir âdeta. Ne zaman atış menzilimize girerler, askerlerimiz de o zaman onlara cevap vermeye başlar. İşte bu sırada Rumeli Mecidiyesi'nde ilginç hadiseler cereyan etmektedir. Hadiseyi bize birkaç kaynak anlatıyor. Ben size bir Alman generalden aktaracağım:

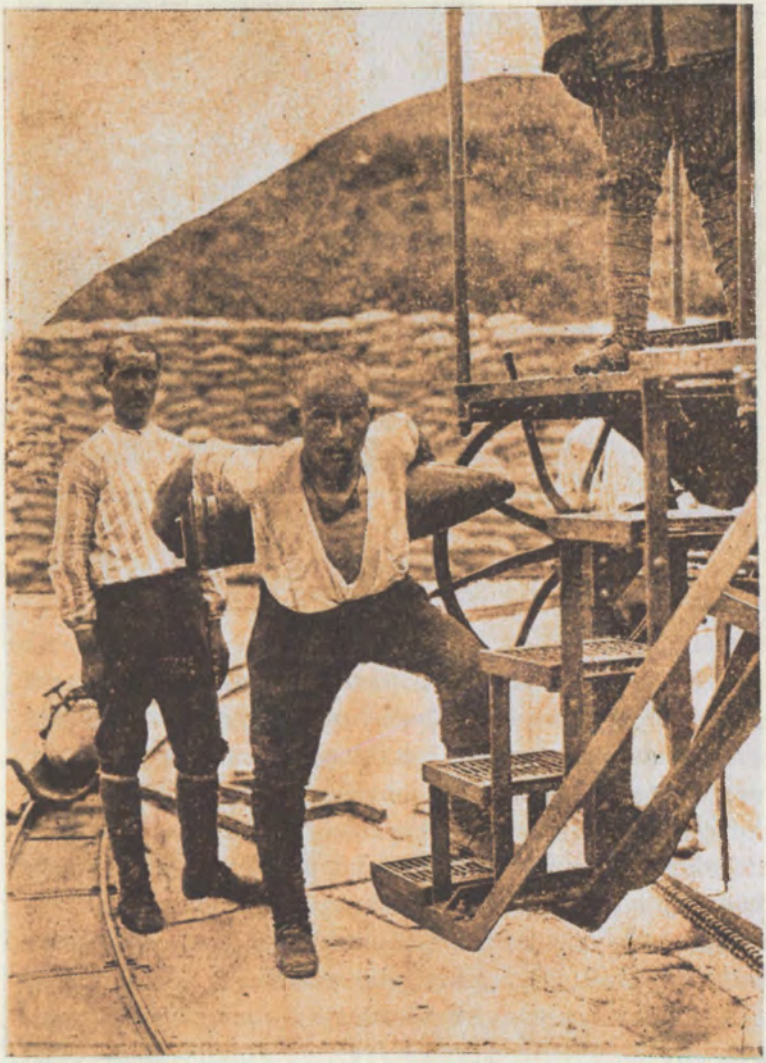
"Dünyanın en büyük gemisi Queen Elizabeth ve dev zırhlı Ocean, Rumeli Mecidiyesi önünde durmuş, dev mermilerini üzerimize göndermeye başlamışlardı. Mermiler isabet etmeye başlayınca kıyamet koptu. Tonlarca toz toprak havaya kalktı. Toz toprak dağılırken etrafta parçalanmış asker cesetleri gördüm. Toplar kullanılmaz haldeydi. İri yarı bir asker yarı beline kadar toprağa gömülmüştü. Bir diğeri onu kurtarmaya çalışıyordu. Derken başardı. Bu asker doğruldu. Ocean mermi yağdırmaya devam ediyordu. Topraktan çıkan asker geriye baktı. Tek bir top sağlam kalabilmişti ama onun da vinci kırılmıştı. Arkada üç top mermisi vardı. Mermilere yaklaştı. Ben kaldıracağına ihtimal bile vermiyordum. Ama birden mermiyi sırtladı!"

حرب مجموعه‌سی

بیل—۱ — صایی—۲

صفر ۱۳۳٤ — فنباغی: ۲۰ پاره — قانون اول ۱۳۳۱

اوزلش کوندره‌جکلر عسکریه محاربه دائر بحث ایدن رساله‌در. محرری

جبلی قلعه استحکامنده ۵۵ ۲۱۰ لیق آغر لقنده‌کی مرمی‌لری اطلاعه ملتباسه کوسترن رسم نقره: محمد ارفلی بیه

اردوه‌مزده حرب عشقلمن بر ثوریلك

İşte Mecidiye Tabyası'nda an be an Seyit'in kahramanlığını anlatan Alman generalin izlenimleri. Seyit Onbaşı yıllar sonra gazeteci Niğdeli Ali ile yaptığı röportajda da aynı şeyleri anlatacaktır. 1914-18 yılları arasında Osmanlı Genelkurmayı'nın çıkardığı *Harp Mecmuası*'nın sayılarından birinin kapağında bu kahraman asker yer alacaktır. Siyah beyaz bir kare, geniş omuzlar ve güçlü kollar tarafından kavranmış dev bir mermi ile poz veren Seyit Onbaşı. Fotoğrafın altında, "215 okkalık mermiyi kaldıran Koca Seyit" yazıyor.

Seyit, o gün art arda mermileri sırtlanmış, yanındakilerle birlikte düşman gemilerine aman vermemişti. Bugün Genelkurmay arşivlerimizde, Seyit Onbaşı ve 18 Mart günü gerçekleştirdiği mücadele hakkında şöyle yazmaktadır:

"18 Mart günü 190 ve 220 kg ağırlığındaki mermileri sırt ve koltuğu altında taşıyarak topun seri bir şekilde ateş etmesini sağlamıştır."

O gün Seyit'in attığı mermilerden biri karşı tarafın en büyük savaş gemilerinden birini vuracaktır. Vurulan gemi kendi etrafında dönmeye başladığında diğer gemiler, bize çarpmasın diye geriye doğru manevra yapacaklardır. Geride, Anadolu yakasında bulunan bu gemileri, dün gece Nusret mayın gemisinin çift sıra

halinde döşediği mayınlar beklemektedir. Bir bir mayınların kucağına düşerler. Irresistible, Inflexible, Bouvet ve dönerek mayınların kucağına düşen Ocean zırhlısı.

18 Mart günü büyük bir zafer kazanılmış ve dünyanın süper güçleri utanç içinde Boğaz'ı terk etmek zorunda kalmıştır. Hasta adam Osmanlı'nın üç sene önce Balkan Savaşı'ndaki hezimetinden sonra büyük devletlerin sırtını yere getirişi vatanımızda büyük sevinç kaynağı olmuştur.

Müstahkem Mevkii Kumandanı Cevat Paşa tabyaları geziyor ve askerleri kutluyordu. Mecidiye Tabyası'na geldiğinde tek tek askerleri gezerken methini duyduğu Seyit ile de görüştü, "O nasıl kahramanlık öyle yiğidim?" dedi ve bu önemli hadisenin unutulmaması için fotoğraflanmasını istedi. Fotoğrafçı geldi ama Seyit'in

bu dev mermiyi kaldırıp kaldıramayacağı belli değildi. Nitekim savaş sırasında kaldırdığı, yerinden oynamayan bu mermiyi, bir türlü sırtlanıp götüremedi. Bu hadise günümüze birkaç kanaldan ulaşmıştır. Hatta bu durumu en net anlatanlardan biri, düne kadar aramızda olan ve bugün Harput Kabristanı'nda medfun bulunan Albay Hulusi Yahyagil'dir. Çanakkale Harbi patlak verdiğinde 19 yaşında bir delikanlı olarak Harp Akademisi'nde öğrenci olan Hulusi Bey, Seyit Onbaşı'nın fotoğrafı çekilirken orada olanlardan biriydi. Anlattıklarına göre, Seyit çok istemesine rağmen mermiyi kaldıramamıştı. Ama 18 Mart günü çarpışmanın en şiddetli anında bu devasa ağırlığı defalarca kaldırmıştı. O zaman bu an fotoğraflanmalıydı. Aynı boydaki bir başka merminin içinin boşaltılıp bu şekilde sırtlanması düşünüldü. Ancak bu boşaltma sırasında mermi patlar, bir sakatlık olur düşüncesiyle bundan vazgeçildi.

Seyit Onbaşı'nın savaştan sonra "Odunculuk" yaparken çekilmiş bir fotoğrafı

Nihayetinde maket bir mermi yapma kararı verildi. Bir kısmı metal, bir kısmı ahşap olacak şekilde aynı mermi kısa sürede imal edildi ve Seyit bu mermi ile pozunu verdi.

Bu muhteşem kare, 1915'lerden günümüze kalan şanlı bir hatıra olarak hâlâ durmaktadır. Ancak o günlerden bu günlere kafalarda hep bir soru işareti kalmıştır. Seyit o gün kaldırdığı mermiyi daha sonra neden kaldıramamıştır? Kilo olarak çok da cüsseli olmamasına rağmen dev bir mermiyi kaldırabilen bir adam, daha sonra bunu neden başaramamıştır? Ya da soruyu tersinden soracak olursak, hayatı boyunca böyle bir ağırlığı hiçbir zaman kaldırmamış bir adam, o gün acaba ne olmuştur da bu mermiyi hem de bir hamlede defalarca kaldırabilmiştir?

Aslında bu zor sorunun cevabını Seyit Onbaşı o gün fotoğrafı çekilirken vermiştir. Cevat Paşa, "Yiğidim, Seyidim haydi evladım şu mermiyi bir daha sırtlan da seni fotoğraflayalım," dediğinde defalarca deneyip başaramayan Seyit utanarak şöyle demiştir, "O, o zamandı paşam!"

Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanı Cevat Paşa

Soru: Seyit Onbaşı'nın 215 kg ağırlığındaki bir top mermisini kaldırabilmesinin tıbbi açıklaması nedir?

Cevap: Günümüzde Seyit Onbaşı'nın benzer vücut yapısına sahip sporcuların halter dünya rekorlarını incelediğimiz zaman hiçbirinin bu miktarda bir ağırlığı kaldıramadığını görürüz. Öyle ise bu olay nasıl gerçekleşmiş olabilir? Öncelikle bir cismin nasıl kaldırılabildiğinin fizyolojik açıklamasını yapalım: Vücut ağırlığımızın %40'ı iskelet kaslarından oluşur. Kısacası en büyük dokumuz, kas dokusudur. Biz bunlara iskelet kasları diyoruz, çünkü iskelet kası dışında da kaslarımız mevcuttur. Bunlardan biri kalbimizi oluşturan ve myokard adı verilen kalp kası, diğeri ise iç organlarımızda yer alan düz kaslardır. İskelet kaslarını diğer tip kaslardan ayıran en büyük özellik onun istemli kasılmasıdır. Yani bizim isteğimizle beyinden çıkan uyarılarla iskelet kaslarımız kasılır. Halbuki düz kaslarımızı ve kalbimizi kendi isteğimizle kasamayız, onlar bizim istemimizle çalışmazlar. İskelet kaslarımız; kemik, eklem, tendon ve bağlarla birlikte hareket sistemimizi oluşturur. Hareketimizin kontrolü ise beyin, beyincik, omurilik, göz, iç kulak ve kas reseptörleri gibi birçok yapının birlikte çalışması sayesinde sağlanır. Hareketi kontrol eden yapılardan birinde dahi sorun olması hareketin düzgün yapılmasını olanaksız hale getirir. Bir ağırlığı kaldırmadan önce onu tutarız, sonrasında ise kaldırma hareketini yaparız. İşlem sırası şu şekildedir: Öncelikle yapacağımız hareketi beynimizde hayal ederiz. Bu çok kısa sürede gerçekleşir. Beynimizin, hareketle ilgili merkezinde, şekillenen emir, motor sinirlerle[1] ilgili kas gruplarına iletilir. Yalnız bu emir kaslara iletilene kadar hareketi kontrol eden sistemler tarafından âdeta bir süzgeçten geçirilerek hareketin mükemmel olması sağlanır. Örneğin, bir kişinin beyincik ya da iç kulağında bir hastalık oluşursa

1 Beyinden hareketle ilgili uyarıları iskelet kaslarına taşıyan sinirlerdir. Bunun dışında vücudumuzda ağrı, sıcak, soğuk, dokunma gibi duyularımızı beyne ileten duyusal sinirler de mevcuttur.

El, kol kasları

o kişi hareketleri dengeli yapamaz. Bu durumda olup yürürken yalpalayan birçok kişiye şahit olmuşsunuzdur. En basitinden, fazla alkol almış kişilerde dengeyi kontrol eden bazı sistemlerin geçici olarak bozulmasından dolayı bir dengesizlik oluşur ve kişi günlük yürüme hareketini bile düzgün yapamaz.

Kasta kasılma olayı şu şekilde gerçekleşmektedir: Beyinden motor sinirin getirdiği uyarı kasa ulaştığında kasta kasılma ile ilgili olaylar başlar. Kasların içinde yer alan proteinlerin birbirleri üzerinde kayması ile kasın boyu kısalır. Bir kemikten diğer bir kemiğe tendonlarla bağlı durumdaki kasın boyu kısalınca iskeletimizin bağlantı kısımları olan eklemler sayesinde kemiklerin hareketi sağlanır. Kasılma sırasında kasların oluşturduğu kuvvet, tendonlar yoluyla kemiğe aktarılmaktadır. Bir kas kasıldığı zaman ürettiği çekme kuvveti sayesinde bağlı olduğu kemiği kendine çekmektedir. Eğer kasın içinde oluşmuş olan kuvvet, kaldırılmasını istediğimiz cisimden daha büyükse cismi kaldırabiliriz.

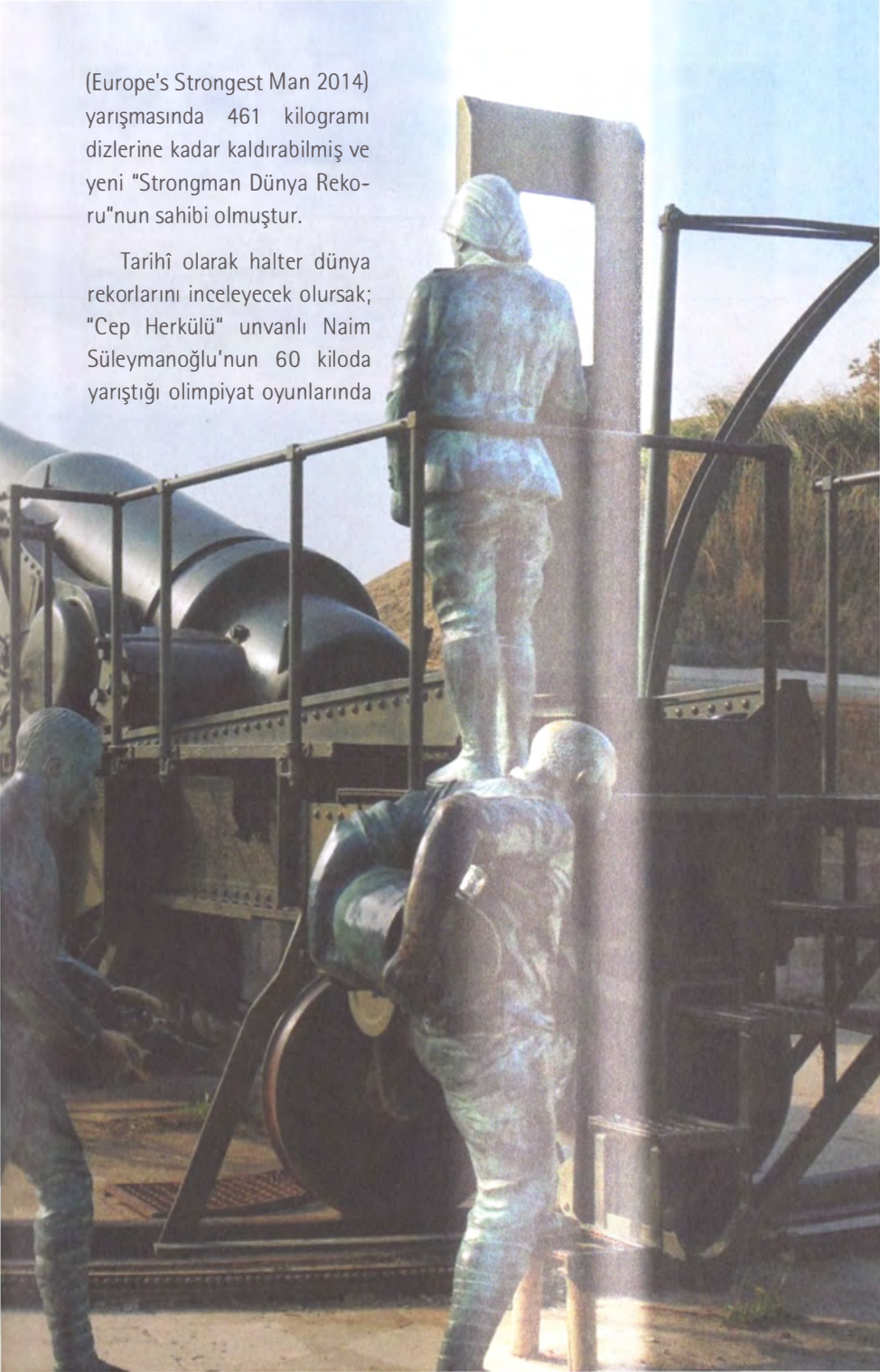

Böylece bir cismi bir yerden başka bir yere hareket ettirebiliyoruz. İskelet kaslarının 1 cm^2'si 3-4 kg'lık bir yükü kaldırabilmektedir. Bu da şu demektir; ne kadar çok kasınız varsa o kadar çok kuvvet oluşturma şansına sahipsiniz. Örneğin, bir erkekte uyluk bölgesinde yer alan quadriceps femoris kasının enine kesiti ortalama 150 cm^2'dir ve 525 kg'lık bir kuvvet oluşturabilir. Futbolcuların şutlarında topu alışılmadık biçimde hızlı hareket ettirmeleri bu sayededir. Kolda pazımızı oluşturan bisesp kası ortalama 40 cm^2 olup 135 kg kuvvet oluşturabilir. Tendonların kemiklere bağlanma noktalarının bulunduğu yere göre kasın oluşturduğu kuvvet de değişmektedir. Örneğin, bisesp kası 135 kg'lık bir kuvvet üretme potansiyeline sahipken eldeki kaldırma gücü 20 kg kadardır. Sporcular antrenman ve özel beslenme ile kasların enine kesit alanını artırarak daha fazla kuvvet oluşturma potansiyeline sahip olurlar. Fakat büyük boyutta kas kütlesine sahip olmak onu mükemmel şekilde kullanmak anlamına gelmez. Birçok kez şahit olmuşuzdur ki aynı yapıdaki iki sporcudan biri diğerinden daha fazla güç üretebilmektedir.

Dünya en yüksek ağırlığını kaldırma rekorlarına bakacak olursak; dünyada kaldırılabilen en büyük ağırlığın 461 kg olduğunu, o ağırlığın sadece diz seviyesine kadar kaldırıldığını ve kaldıran kişinin devasa ve çok yüksek oranda kas kütlesine sahip olduğunu görürüz. İzlandalı, 1983 doğumlu, Benedikt Magnusson, 2014 yılında yapılan, Avrupa'nın en kuvvetli adamı

(Europe's Strongest Man 2014) yarışmasında 461 kilogramı dizlerine kadar kaldırabilmiş ve yeni "Strongman Dünya Rekoru"nun sahibi olmuştur.

Tarihî olarak halter dünya rekorlarını inceleyecek olursak; "Cep Herkülü" unvanlı Naim Süleymanoğlu'nun 60 kiloda yarıştığı olimpiyat oyunlarında

Seyit Onbaşı'nın Balıkesir Havran'daki kabri

190 kg'lık halteri kaldırarak dünya rekoru kırdığını görürüz. Süleymanoğlu, kendi ağırlığının 3 katından fazlasını kaldırarak Cep Herkülü unvanını hak etmiştir. Eski yıllarda +110 kiloda yarışan Rus halterci Leonid Taranenko ise 266 kg kaldırabilmiştir.

Seyit Onbaşı'ya gelecek olursak, o cephede savaşmaktadır, diğer rekortmenler gibi beslenme şansı sıfırdır. Bırakın yüksek düzeyde protein ve ek gıdalarla beslenmeyi, cephede aç kalmamak bile büyük başarıdır. Devasa yapıya sahip biri de değildir. Sporcular gibi özel cihazlarla yıllar süren düzenli antrenman yapma olanağı olmadığı da açıktır. O sadece ülkesi için savaşan bir askerdir. Peki bu olay nasıl gerçekleşmiş olabilir? Kas liflerimiz kemiklerimizin üzerinde demetler halinde yer alır. Bir kas demetinde bulunan kas liflerinin ne kadarına uyarı gönderebilirsek o kadar kas lifini kasma şansımız olur. Kısacası beyinden gönderdiğimiz emir düşük şiddetli ise kasılacak kas lifi sayısı ve onun üreteceği kuvvet miktarı düşük olacaktır. Aynı kilodaki birçok haltercinin yıllardır benzer antrenmanları yapmalarına, hatta aynı kas kütlesine sahip olmalarına rağmen aynı ağırlığı kaldıramamaları bundandır. Yani Seyit Onbaşı'nın Çanakkale'de bu büyük ağırlığı kaldırmasında maddi olduğu kadar manevi konsantrasyonunun da büyük etkisi vardır. Vücudumuz o kadar harika bir şekilde dizayn edilmiştir ki eğer geliştirebilirsek hem

beynimiz hem de kaslarımız sınırları zorlayacak işler yapabilmektedir. Vatan sevgisinin oluşturduğu yüksek motivasyon ile insanoğlu kimbilir daha neler başarabilecek bir potansiyele sahiptir. Biz bu durumu tarih boyunca karşılaştığımız sayısız örnekte görebilmekteyiz. İşte Seyit Onbaşı meselesi de böyle bir konudur.

Çanakkale Savaşı, bizim için bir ölüm kalım mücadelesiydi. Düşman buradan geçerse iki günde İstanbul'a girecek, Fatih'in İstanbul'u, fethinden yüzyıllar sonra yine yabancıların eline geçecektir. Ayrıca cebrî olarak ülkeyi işgal eden düşman, başta yönetim merkezleri olmak üzere istedikleri her kapıyı kırabilecek, ırza namusa musallat olabileceklerdi. 18 Mart günü düşmanın ilk saldırısında manzara, onların kazanacağı yönündeydi. Hatta İngiliz generallerinden birine ait şu sözler ne kadar manidardır:

"Yarım saat önce, biz kazanacağız derken yarım saat sonra hezimet içinde Boğaz'dan çekilişimizi anlayamıyorum!"

Düşmanın savaşın başındaki bu başarısı, İstanbul'a girme ihtimalleri, tabyalarımızın üzerine kara bulut gibi çökmüştür. Mecidiye Tabyası'nın hemen hemen susturulması, gemilerin sorunsuz ilerleyişi ve isabetli atışları her şeyin sonu gibidir. Osmanlı'nın düşmesi demek, dünya üzerindeki son bağımsız İslam devletinin esareti demektir. Vatan, inanç, namus her şey ve her şey ayaklar altında kalmak üzeredir.

Görünen odur ki bütün bu hadiseler madden ve manen Seyit Onbaşı'yı o kadar etkilemiştir ki ruhu bedenini ateşlemiş ve bedeni de yapılması zor olanı başarmasını bilmiştir. Bilim gözüyle izah edilecek olursa, Seyit'in beyninden gönderilen güçlü uyarılar, vücudunda, iskelet kaslarına giden bütün sinirleri öyle bir ateşlemiştir ki ortaya inanılmaz bir güç çıkmıştır. Onun kırdığı rekor, dünyanın en anlamlı rekorudur. Bu olay, insanlığa vatan sevgisinin ve inancın ne denli yüce bir duygu olduğunu göstermeye devam etmektedir.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK ZEHİRLENDİ Mİ?

Mustafa Kemal Atatürk'ün kesin ölüm nedeni yıllardır tartışılmış ve net bir çözüme ulaşılamamıştır. Ölüm nedeni kimilerine göre alkole bağlı siroz, kimilerine göre alkole bağlı olmayan sirozdur. Bazı yazarlar ise zehirlendiğini iddia etmektedir. Böylesine tartışmalı bir konuda, bir hekimle bir tarihçinin birlikte çalışması doğru sonuca ulaşmanın en iyi yolu olabilirdi. Biz de bu düşünceyle kendimizi uzun zaman alacak bir çalışmanın içinde bulduk. Öncelikle eski kaynaklara ulaşma çabasına girdik, sonrasında yeni kaynaklardaki görüşleri inceledik. Eski yeni ulaştığımız tüm kaynaklardaki bilgileri bir araya getirip sentezledik. Bu kaynaklardan aldığımız bilgiler doğrultusunda Atatürk'ün olası hastalıklarını not ettik ve tıbbi yönden araştırdık. Tarihsel ve tıbbi bilgileri bir araya getirip Atatürk'ün gerçek ölüm nedenini bulmaya çalıştık.

Atatürk'ün hastalığının karaciğerle ilişkili olduğu bilindiğinden yediklerinin, içtiklerinin ve aldığı ilaçların bilinmesi önem arz eder. Atatürk'ün ne yiyip ne içtiğini en iyi bilen, onun uşaklığını yapan kişi olmalıdır. İşte bu kişi Cemal Granda'dır. Granda, Atatürk'ün yanında sofracı ve hizmetkâr olarak 1927'den ölümüne kadar, 11 yıl boyunca çalışmıştır. Granda hatıralarını topladığı kitabında konuyla ilgili şu bilgilere yer vermiştir:

Kurmay Kıdemli Yüzbaşı Mustafa Kemal, Şam, 1907

Atatürk sabahları erken kalkmazdı. Geceleri çok geç, çoğunlukla şafak sökerken yattığı için, gündüz saat on bir, on ikiye doğru kalkar, zile basardı. Hemen bir fincan kahveyle o günkü gazeteleri götürürdüm. Kahveyi orta şekerli içerdi... Uzun uzun günlük gazeteleri okurdu. Bu okuma bazen bir buçuk saat kadar sürerdi. Sonra banyosunu yapardı. Banyodan çıktıktan sonra soğuk ayranla bir dilim francala yer, bazen ayranın yerine bir kâse yoğurt alırdı. Binde bir davetli bir

I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı askerleri

konuk olacak ki ayıp olmasın diye yemek yesin. Bazen sütlü kahve ile çay istediği de olurdu. İkindi kahvaltısı yapmaz, onun yerine bir bardak ayran içerdi. Akşam yemeklerini ise kesinlikle arkadaşlarıyla yemek alışkanlığındaydı. Çankaya ve Dolmabahçe Sarayı'ndaki akşam yemeklerinde sayısı ondan aşağı düşmeyen bir davetli topluluğu her zaman hazır bulunurdu. Özel Kalem Müdürü seçilen kişilere telefon edip, "Gazi Hazretleri sizi bu akşam bekliyorlar," derdi... Sofrası, çoğu akşamlar bir edebî sohbet meclisi halini alırdı. En çok tarih, politika, sanat konuları görüşülür, anılara değinilirdi. Günlük olaylar üzerinde de durulur ve tartışılırdı. Sanat ve musiki görüşmeleri de yapılırdı... Sofrası sanki arkadaşları ve dostları ile tartışma ve eğlence yerini birleştiren bir köprü görevini görüyordu... Fakat burası hiçbir zaman bir içki ve cümbüş bayağılığına inmemiş, bir sohbet ve tartışma meclisi olarak kalmıştır.

Cemal Granda Atatürk'ün içtiği içki miktarı ile ilgili hatırasını şu şekilde anlatmıştır: *10 Ağustos 1929 gecesiydi. Söğütlü yatıyla Boğaz'da bir gezinti yapmayı buyurdu. Hareket ettik. Benim içimde bir merak belirmişti. Ne kadar içki içtiğini anlamak istiyordum. Söğütlü yatında kurulan sofranın başından hiç ayrılmadım... Atatürk o gece çok neşeliydi. Hayatında en çok içkiyi de yine o gece içmişti... Hepsini hesaplamıştım: Üç şişe bira, yarım şişe Dimitrokopulo rakısı (üç kadeh de fazlası vardı). İşte bütün milletin ve benim merak ettiğim içki miktarı bu kadardı. Atatürk içki olarak bira ve rakıdan başka şampanyayı severdi. Öbür içkileri ender içerdi... Her gece içen Atatürk, gündüzleri alkol kullanmaz, yalnız çok sıcak günlerde bir iki bardaktan fazla olmamak üzere bira içerdi.*

Dolmabahçe'nin yapım emrini veren ve ilk kullanan padişah Sultan Abdülmecid

Osmanlı zamanında Bezmialem Valide Sultan Camii ve Dolmabahçe Sarayı

Her gece içtiği halde Atatürk'ün bir kere bile içki yüzünden kendinden geçtiğini, taşkınlıklar yaptığını görmedim, duymadım. Acele etmezdi, sohbet ederek, yavaş yavaş içmeyi severdi...

Prof. Dr. Akil Muhtar'ın notlarında Atatürk'ün hemen her akşam ½-1 litre arasında rakı içtiği belirtilmiştir.

Çeşitli kaynaklarda Atatürk'ün günde 10-15 fincan kahve ve 40-50 adet sigara içtiği ifade edilmiştir.

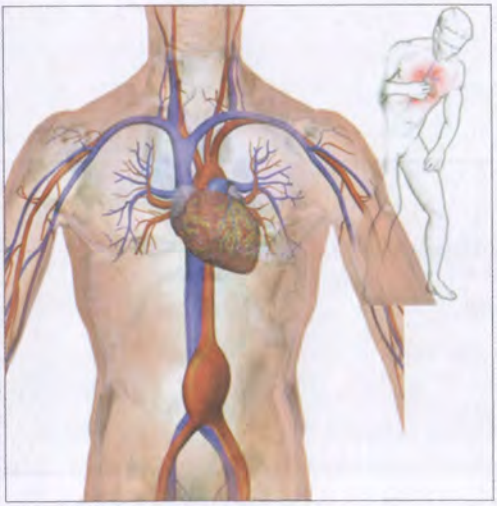

Mustafa Kemal Paşa Çanakkale'de

Atatürk'ün sağlık durumuyla ilgili pek çok kitap yazılmıştır. Hatta bu konu üzerine Dr. Eren Akçiçek bir tez yazmıştır. Şimdi birçok kaynaktan edindiğimiz bilgileri tarihsel sırasıyla verelim.

Atatürk 11 ve 13 Kasım 1923 tarihlerinde iki kez koroner spazm[1] geçirmiştir. 22 Mayıs 1927'de bu rahatsızlık tekrarlamış, Berlin Tıp Fakültesi'nden Prof. Dr. Friedrich Kraus ve Münih Tıp

1 Kalp kasını besleyen koroner damarların daralması sonucu kalp kası hücrelerine yeterli oksijenin gönderilememesinden kaynaklanan, göğüs ağrısı yapabilen durum.

By Bruce Blaus. Blausen.com staff. "Blausen gallery 2014". Wikiversity Journal of Medicine. DOI:10.15347/wjm/2014.010. ISSN 20018762. (Own work) [CC BY 3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/3.0)], via Wikimedia Commons

Fakültesi'nden Prof. Dr. Ernest Von Romberg bu hastalık için çağrılmıştır. Yapılan kontrol sonucunda hastadan sigara, kahve ve alkolü azaltması istenmiştir.

Dönemin ünlü hekimlerinden Prof. Dr. Bedii Şehsuvaroğlu, *Atatürk'ün Sağlık Hayatı* adlı kitabında Atatürk'ün hayatı boyunca geçirdiği hastalıklar konusunda bilgiler sunmaktadır. Bunlar arasında bize Atatürk'ü ölüme götüren hastalığın nedenlerine götürecek değerli veriler bulunmaktadır. İşte Prof. Dr. Şehsuvaroğlu'nun 22 Mayıs 1927 gecesi ile ilgili yazdıkları:

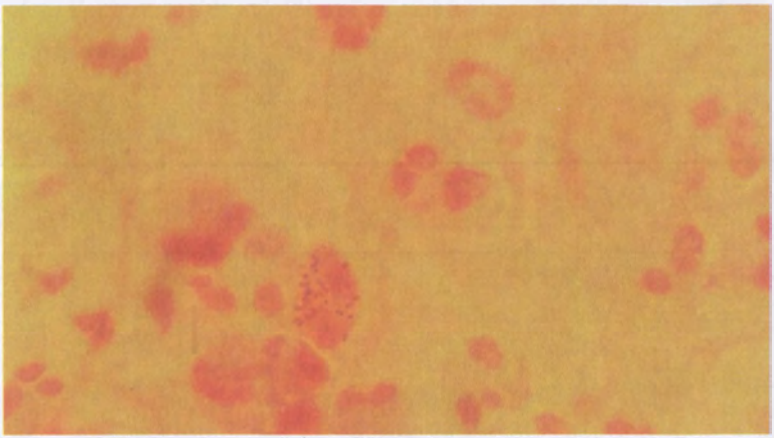
Yarbay Mustafa Kemal, Sofya'daki baloda yeniçeri kıyafetiyle, Bulgaristan, Sofya, 1914

...Cumhurbaşkanı şiddetli bir göğüs ağrısıyla uyanmış, terlemesi ve bulantısı olmuş. Bu şikâyetleri birkaç gün arayla tekrarlamıştı. Dr. Neşet Ömer İrdelp, Dr. Asım Arar, Almanya'dan çağrılan Prof. Dr. Friedrich Kraus ve Prof. Dr. Ernest Von Romberg Gazi'ye ilk konsültasyonu[2] yaparlar. Hastanın özgeçmişinden[3] edinilen bilgiler şu şekildedir: Hastanın kalp bölgesinden başlayan ve sol koluna yayılan şiddetli bir ağrı şikâyeti olmuş ve bu şikâyeti iki kere daha tekrar etmiştir. Bu şikâyetler angina pectoris'i[4] işaret etmektedir. Hastanın geçmişi

2 Birden fazla hekimin bir araya gelerek hastanın teşhis ve tedavisi hakkında görüşlerini bildirmesi.

3 Hastanın geçmişte geçirdiği sağlık sorunları hakkındaki bilgiler.

4 Kalp kasına yeterli kan sağlanamamasının neden olduğu kalp ağrısı.

İdrarın mikroskobik incelemesinde Neisseria gonorrhoeae bakterisi noktalar şeklinde görülüyor

incelendiğinde ise çocukluk döneminde bilinen çocuk hastalıklarını geçirmiş, ek olarak sıtmaya yakalanmıştır. 20 yaşından önce Blennorragie[5] hastalığı olmuş, bu hastalığı birkaç kez nüksetmiş ve pyelit[6] geçirmiştir. Son şikâyetleri için doktorların nasıl bir tedavi uyguladıkları bilgisi de şu şekildedir: ...Krizler esnasında, ağrıların her defaki tekerrüründe morfin şırınga edilmiş ve her türlü meşguliyet, tütün ve alkollü içkiler yasak edilerek hasta mutlak bir istirahate tabii tutulmuş ve süt ile sebzeden ibaret bir rejim takip edilmiştir...

Atatürk bu hastalığından birkaç ay sonra kendisini iyi hissederek eski yaşantısına geri dönmüştür.

Atatürk'ün özgeçmişi incelendiğinde; gençliğinde sıtmaya yakalandığı ve sıtma nöbetlerinin birçok kez tekrarladığı görülmektedir. Örneğin, Çanakkale Savaşı'nda, Samsun'a çıkışında sıtma nöbetleri olmuş, 1920'de Ankara Cebeci

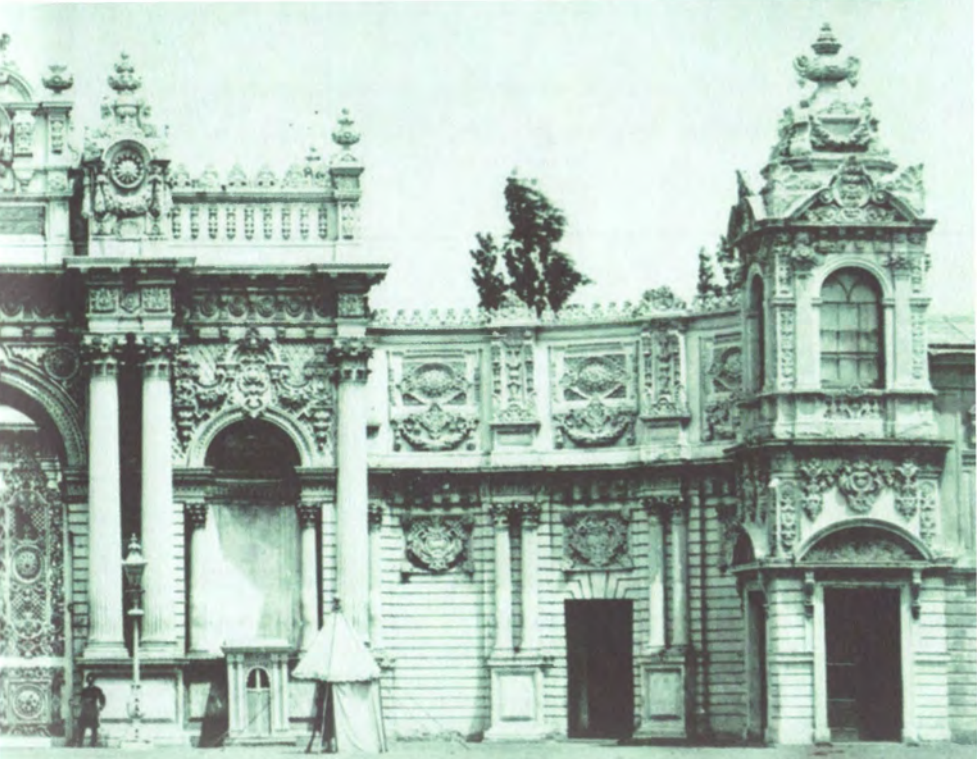
5 Bel soğukluğu (Gonore) da denilen Neisseria gonorrhoeae adlı bakterinin oluşturduğu idrar yolu enfeksiyonu.
6 Böbrekte idrarın topladığı bölümün iltihabı.

Askerî Hastanesi'nde kanında sıtma etkeni saptanmıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında askerlerde sıtmanın yaygın olduğu söylenmektedir. Sıtma (Malarya), anofel cinsi dişi sivrisineklerin ısırmasıyla bulaşan ateşli bir hastalıktır. Etkeni plazmodyum adlı parazittir ve farklı tipleri bulunmaktadır. Bunlar karaciğere ve alyuvarlara yerleşirler. Bu hastalık ateş, titreme, halsizlik, baş ağrısı, adale ve eklem ağrısı, karın ağrısı, bulantı, kusma, anemi (kansızlık), sarılık ve şuur bulanıklığına neden olabilir. En önemli bulgusu nöbetler şeklinde gelen ateştir. Nöbet sırasında şiddetli bir titreme ve ateş görülür, sonrasında terleme ile nöbet sonlanır. Hastanın muayenesinde karaciğer ve dalak büyümüş olarak bulunabilir. Bu hastalık böbrek yetmezliğine de sebep olabilir.

Yirmili yaşlarda iken akıntılı idrar yolu enfeksiyonu olan Blennorragie geçirmiş, daha sonra ise "Pyelonefrit"[7] denilen bir

7 Böbreği tutan enfeksiyon hastalığı.

Osmanlı zamanında Dolmabahçe Sarayı

böbrek hastalığına yakalanmıştır. Bu hastalığı sebebiyle 1918'de Viyana'da ünlü ürolog[8] Prof. Dr. Zuckerkandl'a muayene olur ve orada tedaviye alınır. Bundan sonraki yıllarda da böbrek hastalığı tekrarlar.

Atatürk'ün dişleri ile ilgili de problemleri vardı. Zaman zaman diş tedavileri oldu. Hatta ölümüne yakın dönemde üst damak protezi kullanıyordu. Prof. Dr. Bedii Şehsuvaroğlu kitabında Atatürk'ün dişçisinin II. Abdülhamid'in de dişçisi olan Osmanlı Sarayı'nın diş hekimi Musevi asıllı Sami Günzberg olduğunu bildirmiştir.

Atatürk savaş esnasında sol gözünden rahatsızlanmış ve görme kaybı oluşmuştur. Göz rahatsızlığı yüzünden Ocak 1912'de Derne Hilaliahmer (Kızılay) Hastanesi'ne yatar, tam olarak iyileşmeden

8 İdrar yolları ve üreme sistemiyle ilgili hastalıklar konusunda uzmanlaşmış hekim.

hastaneden çıkar. Bu rahatsızlığı sebebiyle Kasım 1912'de Viyana'da dönemin ünlü göz hekimi Prof. Dr. Fuchs'a muayene olur ve bir müdahale geçirir.

Bu hastalıklara ek olarak Atatürk birkaç kez de zatürre[9] geçirmiştir.

Soru: Mustafa Kemal Atatürk neden öldü? Zehirlendi mi? Alkol kullanımına bağlı siroz sebebiyle mi, yoksa başka bir nedenle mi öldü? Atatürk'ün hastalığına teşhisin geç konulduğu iddiası doğru mudur?

Cevap: 1937 yılında Atatürk'ü ölüme götürecek hastalığın bulguları belirginleşmeye başlamıştır. İdrarından kan gelme, burun kanaması, karın bölgesi ve bacaklarda kaşıntı yakınmaları olmuştur. 1937 yılı Nisan ve Mayıs aylarında birçok kez burun kanaması şikâyetiyle Ankara Numune Hastanesi'ne

9 Tıpta pnömoni denilen akciğer enfeksiyonu

Atatürk ve Milli Mücadele'deki silah arkadaşları;
Kazım Karabekir, İsmet İnönü ve Fevzi Çakmak

gider. Tekrarlayan burun kanamaları kulak burun boğaz uzmanı Dr. Ziya Naki Yaltırım tarafından tedavi edilmektedir. Tampon uygulamaları ve koterizasyona[10] rağmen iyileşme sağlanamamaktadır. Konunun uzmanı Prof. Dr. Max Meyer'den de sonuç alınamaz.

1937 yılının yaz aylarında Atatürk'ün yorgun görülmekte olduğu söylenmektedir. Merdivenleri dinlenerek çıkmasından dolayı Dolmabahçe'deki dairesine asansör yaptırılmıştır.

1937 Ekim ayında vücudundaki kaşıntı şikâyetlerinin nedeninin karınca ısırıkları olduğu sanılarak Çankaya Köşkü ilaçlanır. Fakat kaşıntıların sürmesi üzerine 21 Ocak 1938'de kaplıca tedavisi için Yalova'da Termal Otel'e gelir. 22 Ocak 1938'de kaplıca doktoru Nihat Reşad Belger'e muayene olur. Karın bölgesini muayene eden doktor, karaciğeri üç parmak büyük ve sertleşmiş bulur. Böylece karaciğer rahatsızlığı teşhisi ilk kez konulmuş olur. 23 Ocak 1938'de Yalova'ya çağrılan Atatürk'ün özel doktoru Neşet Ömer İrdelp'te aynı bulguları elde eder. Daha öncesinde Dr. Nihat Reşad Belger 22 Haziran 1937'de Atatürk'ü muayene ettiğini ve karaciğere ait bir bulguya rastlamadığını söylemiştir.

10 Dokuların yakılması işlemi.

Prof. Dr. Bedii Şehsuvaroğlu'nun kitabında yer alan, Atatürk'ün doktorlarından biri olan Prof. Dr. Akil Muhtar'ın notlarından bir kesit:

...Atatürk'ü hastalığı için ilk defa Ankara'da 27 Şubat 1938'de görmüştüm... Hususi (özel) tabibi Dr. Neşet Ömer İrdelp bize Atatürk'ün hastalığı hakkında şu malumatı (bilgiyi) vermişti: Karaciğer rahatsızlığının ilk arazı (belirtileri) 1938 Kanunisanisi (Ocak ayı) sonlarında Yalova'da müşahade edilmiş (görülmüş). Oraya erkenden bir kür (su tedavisi) yapmak için gelmişti. Dr. Neşet Ömer, Dr. Nihat Reşat Belger Bey karaciğerin büyümüş olduğunu görmüşler, adlaı (kaburgaları) üç parmak geçiyormuş, başka bir alameti yokmuş. İşretten (içkiden) men etmek istemişler. Atatürk hoşlanmamış.

...Şikâyetleri bilhassa bacaklarındaki kaşıntılardan ve bir de burun kanamalarından idi. Kaşıntı birkaç ay evvelinden beri varmış. Hatta kendileri bunu köşkte çoğalan karıncaların ısırmalarına atfediyormuş. Karıncalara karşı mücadele yapılmış, burun kanamaları da birkaç defa tekerrür etmiş. Muayenemde büyük bir karaciğer buldum. Adlaı üç parmak geçiyordu ve sertçe idi. Tahal (dalak) da kaburga alt kenarını iki parmak tecavüz ediyordu (geçiyordu).

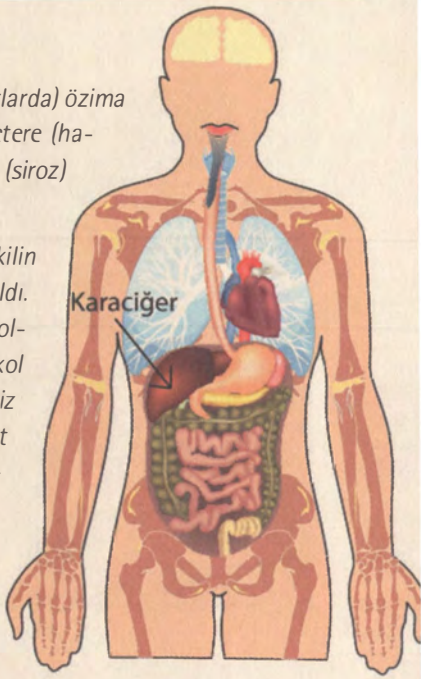
Karaciğerin sathı (yüzeyi) emles (düzgün) idi. Batın (karın) yumuşaktı. Eviye teressümü (karında yüzeysel damarlarda şişkinlik) yoktu. Hiçbir ascites (asit: karında su toplantısı) arazı bulunmadı. Atatürk'ün rengi bozulmuş,

Dolmabahçe Sarayı bahçesi

kuvveti azalmış idi. Etrafta (kollarda ve bacaklarda) özima (ödem: su toplantısı) yoktu. Gözlerde sub-ictere (hafif sarılık) buldum. Atatürk, evvelce malarya (siroz) çektiğini söyledi. 6 sene evvel tekrarlamış.

...Köşkün kütüphanesine gittik. Başvekilin huzuru ile tıbbi istişare (konsültasyon) yapıldı. Hastalığın bir Hepatite (karaciğer iltihabı) olduğunu ve bunun en mühim sebeblerinin alkol olduğunda şüphe edilemeyeceğini hepimiz kabul ettik. Az etli munasip bir perhiz tespit edildi. İlaç olarak da lazım gelen tertipler yapıldı. Bunları bir rapor şeklinde tespit ettik.

28 Şubat 1938'de Türk hekimlerinin muayenesi ve konsültasyonu sonucunda karaciğerin kaburga kavsini 3 parmak, dalağın ise 2 parmak geçtiği ve gözlerde hafif sarılık bulunduğu saptanır. Alkol yasaklanır, diyet ve istirahat verilir.

12 Mart 1938'de İstanbul Üniversitesi Dahiliye Klinik Şefi Alman Prof. Dr. Erich Frank Atatürk'ü muayene eder ve Atatürk'e sadece idrar tahlili

Atatürk, küçük Ülkü ve kardeşi Makbule Hanım'la

Tokat'ta bir yurttaşın derdini dinleyen
Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, 1930

yapıldığını ama hiçbir kan tahlili yapılmadığını öğrenir. Dr. Neşet Ömer İrdelp'e bunun nedenini sorduğunda, "Atatürk'ten kan almaya çekindik" cevabını alır. Atatürk'ün laboratuvar tahlili yaptırmak istemediği belirtilmektedir.

Bu aşamadan sonra karaciğer sirozu konusunda dönemin önemli ismi olan Paris Tıp Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Noel Fissinger davet edilir ve 28 Mart 1938'de Atatürk'ü Çankaya Köşk'ünde muayene eder. O da hastanın teşhisinin siroz olduğunu saptar ve gerekli tavsiyelerde bulunur. 8 Haziran 1938 ve 7 Eylül 1938'de Prof. Dr. Fissinger iki kez daha gelir. Çeşitli kaynaklar Dr. Fissinger'in ilk muayenesi sonucunda koyduğu teşhisin "Hepatite sclero-congestive ethyliğue" olduğunu bildirmesine karşın Prof. Dr. Fissinger, Prof. Dr. Belger ve Prof. Dr. İrdelp'in 8 Eylül 1938'deki raporunda şu ifadelere yer verilmiştir, "...Bu vakada 'Laennec' tipinde bir skleröz hepatit söz konusu

1938'de satın alınarak Mustafa Kemal Atatürk'e tahsis edilen Savarona

olamaz. Söz konusu olan 'Hanot ve Gilbert' tipinde bir hipertrofidir." Fissinger'in rapordaki ek notu ise şu şekildedir: "Teşhis, Mart ayında formüle edilen teşhistir. Hepatite sclereuse hypertrophique, type Hanot et Gilbert." Bunlara ek olarak Prof. Dr. Fissinger splenomegalinin (dalak büyümesi) sebebinin de sıtma olduğunu not etmiştir. Birçok yazar yukarıdaki ifadeler üzerinde yoğunlaşmışlar ve bu teşhis karışıklığını yorumlamaya çalışmışlardır. Fakat günümüzde sirozun sınıflandırılması tıptaki modern teknolojik ilerlemeler sayesinde değişmiş olduğu için o günkü şartlarda konulmuş teşhisler üzerinde tartışmak bir yarar sağlamayacaktır. Sadece şunu söyleyebiliriz ki "hepatite sclero-congestive ethyligue (alkole bağlı oluşmuş karaciğer iltihabı)" teşhisi üzerinde duran hekimlerin hastalığa neden olan etkenin alkol olduğu görüşünde olduklarıdır. Fissinger'in yorumunun ise bu şekilde olmadığı anlaşılıyor. O dönemde birçok teşhis yöntemi henüz bulunmamış durumdadır ve sadece muayene bulguları, hasta şikâyetleri, birkaç kan ve idrar tahlili ile hastada siroz tipi ve ona yol açan etken için elbette ki yargıya varılamaz. Bu hastalığa yol açan etkenler arasında virüsler, alkol, karaciğere toksik etki yapan kimyasal maddeler, ilaçlar, hatta bazı parazitler varken biyopsi yapılmadan alkole bağlı karaciğer iltihabı teşhisi kesin konamaz.

Karında asit gelişmiş sirozlu hasta

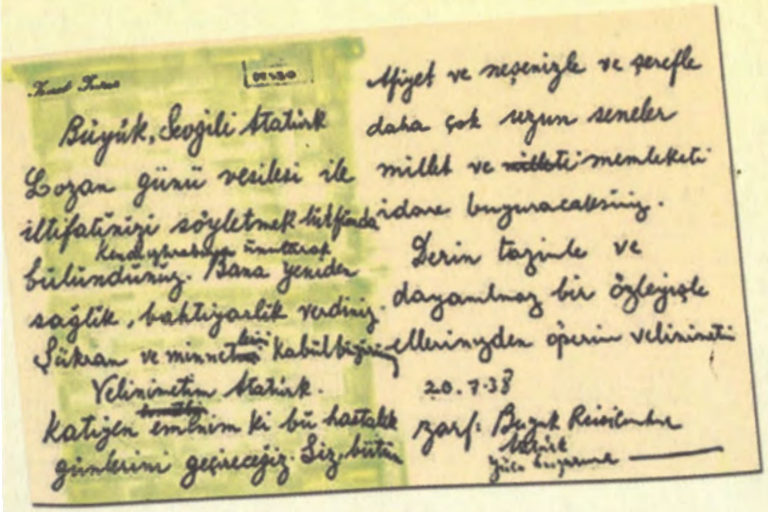
29 Mayıs 1938'de Dr. İrdelp, Atatürk'ün karnında su toplanmaya başladığını saptar. Hastalığın şiddetlenmesi üzerine Almanya'dan Prof. Dr. Von Bergmann ile Avusturya'dan karaciğer hastalıkları konusundan uzman Prof. Dr. Eppinger çağrılır. Atatürk'ün karnında sıvı birikmiş durumdadır. 2 Ağustos 1938'de karındaki asit[11] için Salyrgan enjeksiyonu yapılmasını önerirler. 3 Ağustos 1938'de bu yabancı hekimler ile birlikte Türk hekimleri Dr. Neşet Ömer, Dr. Nihat Yaşar, Dr. Mim Kemal, Dr. Mehmet Kamil, Dr. Süreyya Hidayet, Dr. Abravaya ve Dr. Akil Muhtar, Başvekil Celal Bayar'ın hazır bulunduğu ortamda bir konsültasyon yaparlar. Konsültasyon sonucunda hastada siroz,

11 Karın boşluğunda sıvı toplanması.

karında asit bulunduğu, vücudun subikterik[12] olduğu bildirilmiştir. Bu duruma yol açan nedenin alkol olduğu fakat Malarya'nın bir etkisinin olmadığının söylenmesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir. Vena Porta[13] adlı damara ait bir iltihabın da olasılıklar arasında yer alabileceği yazılmıştır. Hasta gidişatının kötü olduğu da belirtilmiş, tedavide karındaki asidi azaltmak için Salyrgan enjeksiyonu, kalbi kuvvetlendirmek için verilen bir ilaç olan Oubaine enjeksiyonu yapılmasına karar verilmiştir. Salyrgan enjeksiyonundan önce amonyum klorid verilecektir. Eğer karındaki asit ilaç ile tedavi edilemezse karın ponksiyonlarına[14] geçilmesi gerektiği bildirilmiştir. Bunlara ek olarak tedaviye ateş düşürücü, kinin, kabızlık ilacı, sakinleştiriciler ve B vitamini eklenmiştir. Salyrgan öncesinde amonyum klorid'in verilme önerisi yabancı hekimlerin tıp literatürünü yakından takip ettiğinin bir göstergesidir. Çünkü

12 Ciltte hafif sarılık.
13 Karın organlarındaki kanı karaciğere getiren toplardamar.
14 Özel bir iğne ile karında birikmiş sıvının çekilmesi.

Büyük, Sevgili Atatürk
Lozan gürü vesileri ile iltifatinizi söyletmek hükmünde bulundurmuş. Bana yeniden sağlık, bahtiyarlık vadiniz. Şükran ve minnetle kabülbuyurunuz.
Yelinimetim Atatürk.
katiyen emniyim ki bu hastalık günlerini geçireceğiz. Siz bütün
Hürmet ve sevgiyle ve şerefle daha çok uzun seneler millet ve memleketi idare buyuracaksınız.
Derin tazimle ve dayanılmaz bir özleyişle ellerinizden öperim velinimetim.
20.7.38
Zarf: Büyük Reisicumhur Atatürk yüce huzurlarına

İnönü, Atatürk'e yazdığı 26 Temmuz 1938 tarihli mektupta, "Derin tazimle ve dayanılmaz bir özleyişle ellerinizden öperim velinimetim," diyor

1930'lu yılların bilimsel çalışmalarında bu maddenin civalı diüretiklerin[15] etkinliğini arttırdığı, böylece birikmiş sıvının vücuttan daha fazla atılmasının sağlandığı bildirilmektedir.

Salyrgan adlı civalı diüretik uygulanır fakat sonuç alınamaz. Hastalık daha da ağırlaşır. Karında biriken sıvı miktarı 10-12 litreye ulaşmıştır, Atatürk nefes almakta zorlanmaktadır. Prof. Dr. Fissinger üçüncü kez getirtilir ve muayenesini yapar. İlaçla karından sıvının atılamaması üzerine ponksiyon uygulanmasına karar verilir. Atatürk doktorlardan yapılacak işlem hakkında bilgi almış olmasına rağmen çok güvendiği Prof. Dr. Mim Kemal'in de görüşünü aldıktan sonra bu işlem için ikna olur. Karnından su çekilmesinin oluşturabileceği bir komplikasyon[16] ihtimaline karşı vasiyetini de hazırlar. Artık hasta, dönüşü olmayan ağır döneme girmiştir. Hastalığın ağırlaştığı dönemde Atatürk'ün sağlık durumu hakkında hükümete düzenli olarak detaylı rapor verilmektedir.

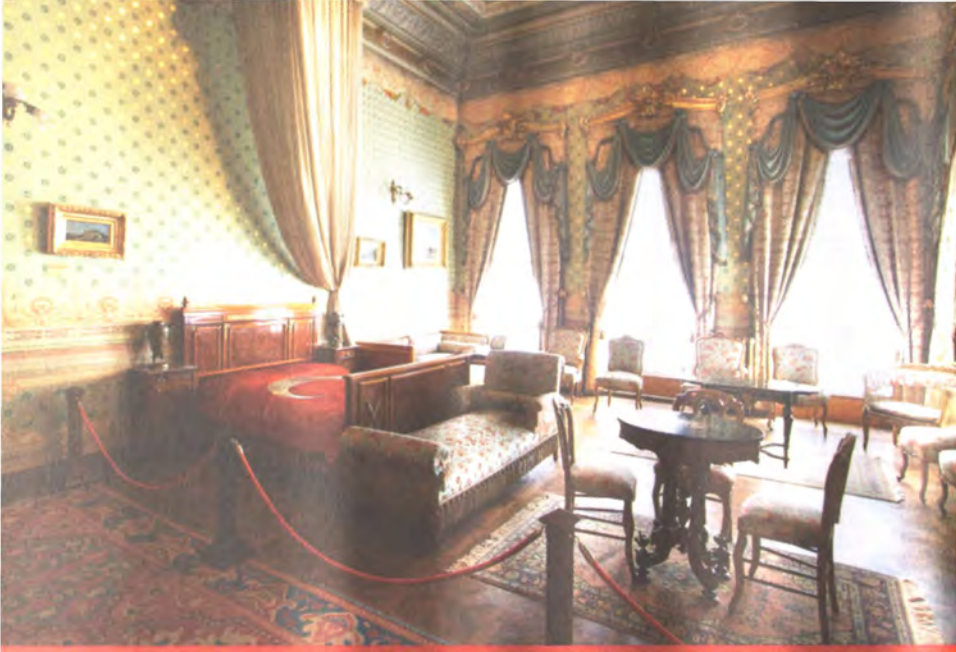
7 Eylül 1938'de Dr. Mim Kemal Öke ilk karın ponksiyonunu yaparak karındaki asidi boşaltır. Bu sırada Dr. Fissinger de oradadır. Ponksiyon sıvısının görünümü sarı ve berraktır.

22 Eylül'de ikinci ponksiyon yapılır. Ponksiyonlarda 10-12 litre arasında sıvı çıkarılmaktadır. İkinci ponksiyon sonrasındaki muayenede karaciğer yine büyük, pürtüksüz, kıvamı sert ve kenarı künt olarak tespit edilmiştir.

15 İdrar miktarını artırarak vücuttaki fazla suyun atılmasını sağlayan ilaçlar.
16 Bir hastalığın veya hastaya yapılan bir müdahalenin vücutta oluşturduğu diğer istenmeyen sorunlar.

Dolmabahçe Sarayı
deniz tarafı kapısı

Atatürk'ün hayatını kaybettiği Dolmabahçe Sarayı'ndaki odası

İlerleyen zaman içinde Atatürk'ün hastalığı ağırlaşmış, bir kez komaya girip çıkmıştır. 22 Ekim 1938'de Atatürk'ün Türk hekimleri, Paris Tıp Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Fissinger'den bir telgrafla hastaya uygulanacak tedavi hakkında görüş almışlardır. Fissinger'in Türk hekimlerine mesajı şu şekildedir:

Salyrgan'ı ancak azotemi, elli santigramın üzerindeyse, o da daima ihtiyatla ve adale arası yolla deneyiniz. Günde 10 miligramlık askorbik asit enjeksiyonlarına cilt altı yolla devam ediniz. Stop Azotemi 50 santigramın üstündeyse salygran yerine biolipaz enjeksiyonlarına beş gün boyunca daha fazla askorbik asit ilave ediniz. Stop yapılacak karın delinerek su alma ameliyesinden önce glikozlu izotonik serum ve karaciğer hulasası enjeksiyonlarına yeniden başlayınız. Stop... Saygılar. Fissinger

Prof. Dr. Fissinger'in bu telgrafta yazdıkları Salyrgan adlı ilacın yan etkileri konusunda ne kadar duyarlı olduğunu göstermektedir. Hastanın tahlil sonuçları uygun olduğu takdirde bu ilacın uygulanabileceğini bildirmiştir.

7 Kasım'da üçüncü ponksiyon yapılır. Bu sefer 6 litre sıvı boşaltılmıştır. Daha sonrasında Atatürk tekrar komaya girecek ve hayatını kaybedecektir.

Atatürk'ün vefat raporundan kısa bir alıntı şu şekildedir:

Haber
Son Havadisler
AKŞAM POSTASI
5
Ulu Şefimiz Atatürk bu sabah 9.5 da öldü
Hükûmetin resmî tebliği
Abdülhalik Renda Cumhurreisi vekili olarak işe başladı
"Çekmez kürenin sırtı bu tabutu cesimi!..

10 Kasım 1938 tarihli *Akşam Postası*

Reisicumhur Atatürk'ün bu sabah elim vefatlarıyle neticelenen müzmin hastalıklarının ilk arazları Kanunisani 1937 sonunda Yalova'da müşahede edilmiştir... Paris'ten celb edilen Prof. Dr. N. Fissinger ile Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp arasında Ankara'da bir tıbbi istişare daha yapılarak ...hastalığın bir hepatite sclero-congestive ethylique olduğu tespit edilmiştir... Paris'ten iki defa daha Prof. Dr. N. Fissinger getirtildiği gibi, Berlin'den Prof. Dr. Von Bergmann, Viyana'dan Prof. Dr. H. Eppinger celbedilerek gerek bu ecnebi mütehassıslar ile gerekse bunların muvasalatlarından evvel Prof. Dr. Akil Muhtar Özden, Dr. Süreyya Hidayet, Dr. Asım Arar, Dr. Abrevaya Marmaralı, Prof. Dr. Mim Kemal Öke, Dr. M. Kamil Berk, Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp, Dr. Nihat Reşat Belger, Prof. Dr. Hayrullah Diker ile mükerrer istişareler yapılmış ve teşhisi maraz ile tedavi bakımından husule gelen bir ittifakı tam ile icabatı fenniye tatbik olunmuştur... hastalık son derece istidat etmiş ve inzar çok müzlim bir hale gelmiştir...10 İkinciteşrin 1938 Perşembe sabahı, saat dokuzu beş geçe, çok muazzez ve büyük hasta terk-i hayat etmiştir.

Bu ölüm raporunda dikkati çeken konu, raporu hazırlayan hekimlerin Dr. Fissinger'in teşhisi yerine kendi düşüncelerini rapora yansıttıklarıdır. Kısacası raporu yazanlar hastalıktan alkolü sorumlu tutmaktadırlar.

Tahnit[17] işlemi Gülhane Tıp Akademisi Patoloji Anabilim Dalı'ndan Prof. Dr. Lütfi Aksu tarafından yapılmıştır.

Şimdi Mustafa Kemal Atatürk'e verilen ilaçlar hakkındaki bilgileri özetleyelim:

Prof. Dr. Nihad Reşad Belger'in reçetesinde yer alan ilaçlar:
Charbon vegetal
Charbon animal
Carb. De chaux leger

17 Bir cesedin ilaçlanarak bir süre için bozulmamasının sağlanması işlemi.

Magnesie calcinee
Sous-nitrate de bismute leger

Türk Tarih Kurumu üyesi Bilal Şimşir *Atatürk'ün Hastalığı* adlı kitabında 1938 yılı başlarında Atatürk için yurt dışından ilaçlar sipariş edildiğini bildirmektedir. İşte bu yazışmalara ait bilgilerden bir kısmı:

4 Ocak 1938 günü saat 16.45'te Ankara'dan Paris'e "acele" kayıtlı bir telgraf çekildi. "Vaccin Enterococcique stop elli dört rue Faubourg Saint Honore stop Doktor Cuny mamulatı stop Yirmi beş kutunun acilen gönderilmesini saygılarımla dilerim.

Süreyya Anderiman.

Anderiman, Türkiye Cumhurbaşkanı Özel Kalem Müdürü'dür. Telgrafı, Paris Büyükelçisi Suat Davaz'a çekmektedir. Paris'ten acele ilaç istenmektedir. İlacın adı verilmekte, bunun hangi adresten sağlanabileceği bildirilmekte, herhangi bir yanlışlığa, karışıklığa meydan verilmemesi için ilacın "Dr. Cuny mamulatı" olması gerektiği açıklanmaktadır.

24 Ocak 1938'de Paris Büyükelçisi Suat Davaz'a gönderilen diğer bir telgraf da şu şekildeydi:

Üç kutu Chophytol, üç kutu Hepascol küçük şişelerde, bir sandık Vichy celestin küçük şişelerde, bir sandık Vichy grande grille, üç şişe Elisor Boldo Verne, üç şişe Solution Detich. İlk vasıta ile namına gönderilmesini saygılarımla dilerim.

Başyaver Celal

28 Şubat 1938'de ısmarlanan ilaçlar: "Beş kutu Pilules de haut, on iki şişe Solution Tisch, on kutu Agocholine zizine, on iki kutu Extrait hepatique ampoule choay."

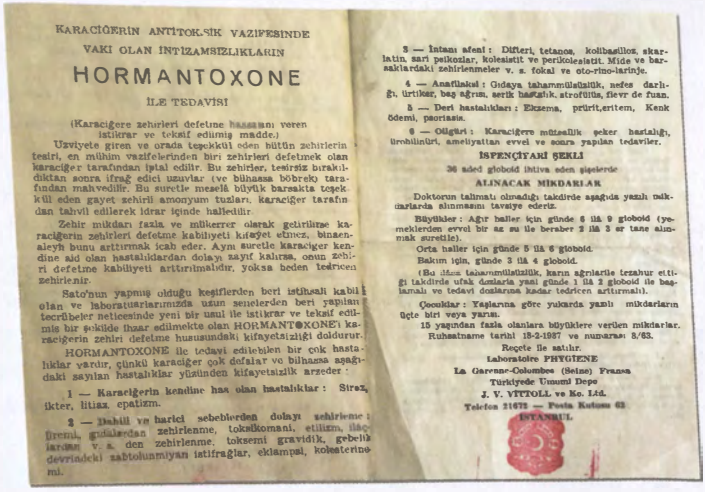
29 Mart 1938'de Ankara'dan Paris'e çekilen bir telgraf:

Dört kutu Ampoules Biolipase Hoffmann Roche stop Adresse rue Crilon No. 10 stop iki kutu Hormantoxone stop Taze ananasın soyulup suyu sıkılması için aletler ve makine stop Acele gönderilmesini saygılarımla dilerim.

Süreyya Anderiman

Yaz aylarında da siparişler devam etmiştir. Bu siparişlerdeki ilaçlar şunlardır:

Ampoules Biolipase Hoffmann Roche

KARACİĞERİN ANTİTOK-SİK VAZİFESİNDE
VAKİ OLAN İNTİZAMSIZLIKLARIN

HORMANTOXONE

İLE TEDAVİSİ

(Karaciğere zehirleri defetme hassasını veren istihzarat ve teksif edilmiş madde.)

Uzviyete giren ve orada teşekkül eden bütün zehirlerin tesiri, en mühim vazifelerinden biri zehirleri defetmek olan karaciğer tarafından iptal edilir. Bu zehirler, tesirsiz bırakıldıktan sonra ifrağ edici uzuvlar (ve bilhassa böbrek) tarafından mahvedilir. Bu suretle meselâ büyük barsakta teşekkül eden gayet zehirli amonyum tuzları karaciğer tarafından tahvil edilerek idrar içinde halledilir.

Zehir miktarı fazla ve mükerrer olarak getirilirse karaciğerin zehirleri defetme kabiliyeti kifayet etmez, binaenaleyh bunu arttırmak icab eder. Aynı suretle karaciğer kendine ait olan hastalıklardan dolayı zayıf kalırsa, onun zehirleri defetme kabiliyeti arttırılmalıdır, yoksa beden tedricen zehirlenir.

Sato'nun yapmış olduğu keşiflerden beri ihtisasi kabiliyet olan ve laboratuvarlarımızda uzun senelerden beri yapılan tecrübeler neticesinde yeni bir usul ile istihzar ve teksif edilmiş bir şekilde ihzar edilmekte olan HORMANTOXONE'i karaciğerin zehiri defetme hususundaki kifayetsizliği doldurur.

HORMANTOXONE ile tedavi edilebilen bir çok hastalıklar vardır, çünkü karaciğer çok defalar ve bilhassa aşağıdaki sayılan hastalıklar yüzünden kifayetsizlik arzeder :

1 — Karaciğerin kendine has olan hastalıklar : Siroz, ikter, ilüaz, epatizm.

2 — Dahili ve harici sebeblerden dolayı zehirleme : İfrenü, gıdalardan zehirlenme, toksikomani, etilizm, ilâçlardan v. s. den zehirlenme, toksemi gravidik, gebelik devriadeki zabtolunmıyan istifraglar, eklampsi, kolesterinemi.

3 — İntanı afeni : Difteri, tetanos, kolibasillos, skarlatin, sarı peşkozlar, kolesistit ve perikolesistit. Mide ve barsaklardaki zehirlenmeler v. s. fokal ve oto-rino-larinje.

4 — Anafilaksi : Gıdaya tahammülsüzlük, nefes darlığı, ürtikar, baş ağrısı, serik hastalık, atrofüük, fievr de foun.

5 — Deri hastalıkları : Eksema, prürit,eritem, Kenk ödemi, psoriasis.

6 — Oligüri : Karaciğere müteallik şeker hastalığı, ürobilinüri, ameliyattan evvel ve sonra yapılan tedaviler.

İSPENÇİYARİ ŞEKLİ

36 adedi globoid ihtiva eden şişelerde

ALINACAK MİKDARLAR

Doktorun talimatı olmadığı takdirde aşağıda yazılı miktarlarda alınmasını tavsiye ederiz.

Büyükler : Ağır haller için günde 6 ilâ 9 globoid (yemeklerden evvel bir az su ile beraber 2 ilâ 3 er tane alınmak suretile).

Orta haller için günde 5 ilâ 6 globoid.

Bakım için, günde 3 ilâ 4 globoid.

(Bu ilâcın tahammülsüzlük, karın ağrılarile tezahür ettiği takdirde ufak dozlarla yani günde 1 ilâ 2 globoid ile başlamalı ve tedavi dozlarına kadar tedricen arttırmalı).

Çocuklar : Yaşlarına göre yukarıda yazılı miktarların üçte biri veya yarısı.

15 yaşından fazla olanlara büyüklere verilen miktarlar.

Ruhsatname tarihi 13-2-1937 ve numarası: 8/63.

Reçete ile satılır.

Laboratoires PHYGIENE
La Garenne-Colombes (Seine) France
Türkiyede Umumi Depo
J. V. YITTOLL ve Ko. Ltd.
Telefon 21672 — Posta Kutusu 62
İSTANBUL

Hormantoxone kullanım kılavuzu

Ampoules Sodathormon Byla
Listerin
Dyspertine Hepp
Eupnine Vernade
Gastrocalcine Bismuthee Oberlin
Mendelium
Urosiphon
Clorure ethyle
Kelene
Amylodiastase Thepenier

Atatürk, şehir gezisi yapmak üzere Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrılırken

Şu ana kadar akıllarda bir soru işareti kalmaması açısından Atatürk'e verilmiş olan ilaçları ve uygulanan tıbbi uygulamaları özetlemiş olduk. Bu ilaçları tek tek ayrıntılı açıklayarak okurları sıkmak yerine ilaçlar hakkında genel bilgi verip, Atatürk'te kullanılmasında sakıncalar oluşturabileceği düşünülenler üzerinde durmayı tercih edeceğiz. Ulaştığımız kaynaklardan elde ettiğimiz, Atatürk'te kullanılan ya da onun için sipariş edilen listede ilaçların yanı sıra maden suları ve vitamin de yer almaktadır. Listenin incelemesini yaptığımızda bu ilaçların çoğunun karaciğeri korumak, karındaki sıvıyı atmak için kullanılan diüretik dediğimiz idrar söktürücüler, hastanın kaşıntılarını gidermek, kalbi güçlendirmek, kabızlığı önlemek, hazımsızlığı

gidermek, mideyi korumak, bağırsağı temizlemek, toksik maddelerin vücuttan atılımını kolaylaştırmak için o dönemde kullanılan ilaçlar olduğunu tespit ettik. Ayrıca lokal anestezide kullanılan ilaca da rastladık.

Bu tip hastalıklarda kesin teşhisin hastalarda biyopsi, ölülerde ise otopsi ile konulduğu unutulmamalıdır. Atatürk'e ne biyopsi ne de otopsi yapılmıştır. Bu yüzden onu ölüme götüren hastalığın sebebi için kesin yargıya varmak mümkün değildir. Bununla birlikte elimizdeki bilgilerle tıbbi yorumlar yapacağız.

Bugüne kadar yazılmış bazı kaynaklar Gazi Mustafa Kemal'in zehirlenerek öldürüldüğünü ileri sürmektedir. Öncelikle bu önemli iddia ile ilgili yorumlarımızı verelim: Bunu ileri sürenler Atatürk'e onu zehirleyecek ilaçların planlı bir şekilde verildiğini söylemektedirler. Halbuki Gazi Mustafa Kemal'in hem sürekli hekimleri hem de danışman hekimleri bulunmaktaydı. Bu yüzden herhangi bir tıbbi müdahale ya da ilaç kullanımının bu hekimlerin bilgisi dışında olması mümkün değildir. Atatürk'ün sağlığından sorumlu hekimlerinin listesi şu şekildedir: Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp, Prof. Dr. Nihat Reşat Belger, Prof. Dr. Abravaya Marmaralı, Dr. Mehmet Kamil Berk, Prof. Dr. Mim Kemal

Öke, Prof. Dr. Akil Muhtar Özden, Prof. Dr. Mustafa Hayrullah Diker, Prof. Dr. Süreyya Hidayet Serter. Eğer bir hekim öldürme eylemi deniyor olsaydı diğer hekimlerden birinin bunu fark etmesi beklenirdi. Ayrıca Atatürk'e son hastalığı ile ilgili tedavinin düzenlendiği zaman diliminde maalesef hastalık ilerlemiş durumdadır. Anlaşılan odur ki o dönemde geri dönüşü olmayan yola girilmiştir. Bu saatten sonra yapılacak tedavinin amacı tam bir iyileşme için değil hastanın şikâyetlerinin azaltılması ve ömrünün mümkün olduğunca uzatılması yönündedir. Zehirlenme iddiasında bulunanlar özellikle "Salyrgan" adlı civalı diüretik ilaç enjeksiyonları üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu ilacın yan etkileri düşünüldüğünde elbette haklı görünebilirler. Peki nasıl olur da alanında dünyaca ünlü yabancı hekimler zehirleme girişimi için bir araya gelmiştir ve tüm konsültasyonlar Türk hekimleri ile birlikte yapılmış olmasına rağmen bu tehlikeli ilaç kullanılmıştır? Salygran bu hastada karında birikmiş sıvının vücuttan atılması amacıyla verilmiş güçlü bir diüretiktir. Diüretik ilaçlar idrar miktarını artırarak vücutta fazladan birikmiş sıvının dışarı atılmasını sağlarlar. Salyrgan civa içerir ve civanın böbreklere zararlı etkisi bulunmaktadır. Fakat o yıllarda bugünkü gibi böylesine güçlü etkili çeşitli diüretikler yoktur. Kısacası hekimlerin daha iyi bir alternatifleri yoktur. Karında ponksiyon yapmadan biriken sıvıyı atmanın en iyi yolu elbette güçlü bir diüretik kullanmaktır. Karın ponksiyonu sonuçta invaziv (yaralayıcı) bir yöntemdir, enfeksiyon bulaştırma riski taşır. Ayrıca hasta için de rahatsız edici bir müdahaledir. Hastaya invaziv bir uygulama yapılmadan önce ilaçla fayda sağlanabilecekse hekimler bunu uygulayabilirler. O günkü tıbbi olanaklar organ işlevlerinin ne düzeyde olduğunu da tam olarak gösterecek düzeyde değildir. O yıllarda hem kan ve idrar tahlilleri organ işlevlerinin durumunu tam olarak gösteremiyordu hem de ultrason, MR (Manyetik rezonans), BT (Bilgisayarlı tomografi) gibi radyolojik görüntüleme yöntemleri henüz yoktu. Yani hekimler verilen ilacı vücudun ne derece kaldırabileceği konusunda elbette bugünkü bilgi düzeyine sahip değillerdi. 1930'lu yıllarda birçok hekim kullandığı ilaçların yan etkileri konusunda bugünkü gibi büyük bilgilere de sahip değildi. Konusunda uzman olan Dr. Fissinger o günkü kısıtlı bilgi ile bile ilaçla ilgili hassasiyetini bildirmiş ve tahlil

sonuçları uygunsa verilebilir notunu düşmüştür. Kısacası bu ilaç uygulamasında bir art niyet düşünülmemelidir. Ayrıca günümüzde ilaç kullanımı ile ilgili büyük bir hassasiyet olmasına karşın maalesef yine bazı ilaçların uzun yıllar sonra ortaya çıkan öldürücü yan etkileri tespit edilmekte ve piyasadan kaldırılmaktadır. Kısacası ilaçlara ait yan etki bilgilerinin tam olarak oluşturulması uzun yıllar alabilmektedir.

Diğer bir tartışmalı konu ise karaciğer biyopsisi ile ilgilidir. Bazı yazarlar hastaya karaciğer biyopsisi yapılmamasını ciddi bir hata olarak yorumlamışlardır. Halbuki hasta teşhisi almış durumdadır ve hastalık ileri dönemindedir. Bu saatten sonra karaciğer biyopsisinden elde edilecek bilginin tedaviye yönelik bir katkısı olmayacaktır. Bu açıdan hekimlerin biyopsi yapmamaları bir hata olarak kabul edilmemelidir. Bugün bile karaciğerinde hastalık olan her vakaya biyopsi uygulanmamaktadır. Uygulamanın kâr zarar oranı düşünülmekte, gerçekten hastanın tedavisinde bir katkı sağlayacağı düşünülürse yapılmaktadır. Günümüzde de yerleşmiş durumda olan ileri evre karaciğer sirozlarında biyopsi gereksiz görülmektedir. Atatürk'e teşhis konulduğunda siroz yerleşmiş ileri evre durumdadır. Aslında basitçe söyle denilebilir; biyopsi yapmak tedaviyi değiştirmeyecekse yapılmasına gerek yoktur.

Atatürk'ün hastalığı ile ilgili bir başka iddia ise teşhisin geciktiğidir. Gerçekten teşhiste bir gecikme olmuş mudur?

Atatürk'te uzun zamandır tekrarlayan burun kanamaları ve vücutta kaşıntı şikâyetleri mevcuttur. Burun kanamaları için tekrar tekrar müdahalede bulunulmuştur. Ayrıca kaşıntı şikâyeti için Ankara Numune Hastanesi deri hastalıkları klinik şefi Prof. Dr. Alfred Marchionini'ye başvurulmuş ama tedavisi fayda göstermemiştir. Kaşıntı sebebinin karınca ısırıkları olduğu bile sanılmıştır. Aynı yıl içinde hastada yorgunluk şikâyetleri de mevcuttur. Dolmabahçe Sarayı'nın merdivenlerinden çıkarken zorlandığı için asansör yapılmasına karar verilir. *Milli Saraylar Belgeler Dergisi*'nin 2007 senesi birinci sayısında Dolmabahçe Sarayı'na asansör yapılması ile ilgili resmî belgeler sunulmuştur. Bu belgelerde "Asansör Yerine Ait Keşifler" adlı dosya üzerinde asansör projesi tarihinin 1937 yılının Mayıs ayı olduğu görülmektedir. Belgeler arasında asansör projesi çizimleri ve kurulum sözleşmesi de mevcuttur. Öyleyse Atatürk'te hastalık Mayıs 1937'den önce ilerlemiş olmalı ki asansör yaptırılması ihtiyacı olmuştur. Teşhis ise 22 Ocak 1938'de konulacaktır.

Buna ek olarak, 1937 yılı Haziran ayında Yalova Kaplıcaları Müdürü Prof. Dr. Nihat Reşat Belger muayene sonucunda Atatürk'te sirozu gösteren bir bulguya rastlamadığını belirtmiştir. Gerçekten bazen siroz uzun süre muayene bulgusu vermeyebilir. Fakat bu dönemde Atatürk'ün yorgunluk, kanama ve kaşıntı sorunları devam etmekteydi ve Atatürk'ün sağlığını kontrol eden birçok hekim mevcuttu. Belki hekimler hastadaki bulguları birleştirememişler, şikâyetlerin farklı sebeplerden kaynaklandığını düşünmüşlerdir. İşin

Sirozlu karaciğer

şaşırtıcı yanı ise merdiven çıkmada zorlandığından asansör yaptıracak kadar kötü durumdaki bir vakada ciddi bir hastalık düşünülmemiş olmasıdır. Sonuç olarak teşhiste geç kalınmıştır. Teşhis konulduğunda ise hastalık artık ileri safhadadır.

Diğer önemli bir tartışma konusu ise siroza yol açan etkenin ne olduğu konusundadır? Bir kısım yazar, etkenin alkol olduğunu söylerken bir kısmı buna şiddetle karşı çıkmaktadır. Öncelikle siroza neden olan etkenleri gözden geçirip bizi doğru sonuca götürecek elimizdeki bilgileri kullanalım.

Karaciğer genelde 1200-1500 gram ağırlığında, insan vücudunun birçok hayati işlevinin yürütüldüğü bir organdır. Karaciğerin hayat için gerekli maddeleri üretme ve vücuda zararlı maddeleri yok etme görevi vardır. Örneğin, yaşam için hayati önemi olan kan proteinlerinin yapım yeridir. Gerektiğinde kana glikoz (şeker) verir, yağları sentezler. Alınan tehlikeli kimyasal maddelerin ve ilaçların vücuda zarar vermeyecek şekle dönüştürülmesini sağlar. Bu yüzden bu organın ciddi hasarı ölümcül sonuçlara yol açar. Siroz, karaciğerin yapısını bozan, çok çeşitli bulgulara neden olan karaciğer yetersizliği durumudur. Kısacası karaciğerin artık iş göremez hale gelmesidir. Uzun yıllar gizli kalarak belirti vermeyebilir. Sirozlu hastalarda halsizlik, çabuk yorulma, adale erimeleri, iştahsızlık, kilo kaybı, burun ve diş eti kanamaları, karında şişme, bacaklarda ödem, kaşıntı, ateş, davranış değişiklikleri

ve uyku bozukluğu gibi şikâyetler görülebilir. Ansefalopatiye[18] yol açabilir. Muayenede sarılık, karında asit, bazı deri bölgelerinde kızarıklıklar, karaciğer ve dalakta büyüme saptanabilir.

Sirozlu hastaların kendine özgü görünüşleri vardır. Bu hastalarda yüz, kol ve bacak kaslarının eridiği, karın çapının arttığı görülür. Sirozlu hastada karında asit gelişmesi hastalığın ilerlediğinin de bir göstergesidir. Bu hastaların yüzde 50'si 2 yıl içinde hayatlarını kaybederler. Benzer şekilde Atatürk karnında asit saptandıktan sonra 2 yıldan kısa sürede ölmüştür.

Siroza neden olan en önemli etkenler arasında dünyada ve ülkemizde birinci sırada hepatit virüslerinin yol açtığı viral enfeksiyonlar gelmektedir. İkinci sırada ise alkol kullanımı yer almaktadır. Bunların dışında da sebepler vardır. Bunlardan biri ilaç kullanımına bağlı sirozdur.

Atatürk'ün hastalığı döneminde henüz hepatit virüsleri tanımlanmamış durumdadır. Örneğin, Hepatit B virüsünün saptanması için Atatürk'ün hastalandığı tarihten sonra yaklaşık 30 yıl geçecektir. Günümüzde birden çok viral hepatit yapan virüs tanımlanmış olup bunlar alfabenin harfleri ile isimlendirilmiştir: A, B, C, D, E gibi. Dünya üzerinde yaklaşık 400 milyon Hepatit B Virüsü (HBV) taşıyıcısı bulunmaktadır. Türkiye'de HBV taşıyıcısı oranı %5

18 Sirozlu hastalarda karaciğer işlevlerinin bozuk olmasından dolayı amonyak ve benzeri toksinlerin vücuttan uzaklaştırılamamasından kaynaklanan beyne ait hastalık durumu.

civarındadır. Bu da yaklaşık 4 milyon kişiye karşılık gelmektedir. Bu virüsün çeşitli bulaşma yolları vardır. Bunlar arasında virüs bulaşmış kan ürünleri, iğne, tıraş aletleri ve benzeri malzeme kullanımı en başta gelmektedir. Daha az olarak cinsel temasla da bulaşır. Doğum sırasında hasta anneden bebeğe geçebilir, aynı evi ve eşyaları paylaşanlarda da bulaşma gözlenebilir. Kronik hepatitli hastalar, hastalıkları ağırlaşana kadar fazla bulgu vermezler. En fazla görülen şikâyet ise yorgunluktur. Kronik hepatit, siroz ve karaciğer kanserine yol açabilmektedir. O günkü şartlar düşünüldüğünde tıbbi aletlerden hepatit virüsü kapmak günümüz şartlarından çok daha kolaydı. Atatürk'ün dişlerinden sorunları olduğu ve dişlerine müdahale edildiği, bazı hastalıkları sebebiyle de geçmişte tedavilerinin yapıldığı bilinmektedir. Bu müdahalelerden hepatit virüsü bulaşmış olma ihtimali de mevcuttur.

Bir diğer siroz sebebi ise alkoldür. İnsanda alkolik siroz oluşması için alkolün uzun süre düzenli kullanılması gereklidir. Alkollü içkilerde yer alan "etanol" denilen alkol türünün 10 yıl boyunca günde 40–80 gram alınması veya 5 yıl boyunca günde 160 gram alınması siroz riski oluşturabilir. Alkollü içkiler çok çeşitlidir ve içerdikleri alkol oranı farklıdır. Bu yüzden kullanılan içki türündeki alkol oranı ve toplam alınan alkol miktarı önemlidir. Erkeklerin etkilenmesi kadınlara göre daha zordur. Bir başka nokta ise alkolün alınma sıklığı ile ilgilidir. Örneğin, haftanın her günü içmek, haftanın üç günü içmekten daha risklidir. Yani düzenli olarak her gün alkol kullanımı siroz açısından, aralıklı kullanımdan daha tehlikelidir. Buna karşın toplumda alkolik olarak tanımlanan "şiddetli alkol bağımlısı" kişilerin bile sadece %20'sinde siroza giden karaciğer hasarı gelişmektedir. Aynı miktarda alkollü içki kullanan kişiler arasında karaciğerin etkilenmesinin farklı olduğu görülmektedir. Bu durum genetik farklılıklarla açıklanmaktadır. Alkollü içkilerin her birinin 100 mililitresindeki alkol miktarı için örnekler verecek olursak:

100 mililitre rakıda 43-48 gram arasında, şarapta 8.7-10.7 gram arasında ve birada 3.9 gram alkol bulunur. Bir su bardağının yaklaşık 200 mililitre sıvı aldığını kabul ederek kabaca hesaplamalar yapabiliriz. Atatürk'ün tükettiği oranda rakının uzun yıllar kullanılmasının siroz açısından risk oluşturduğunu söyleyebiliriz. Buna ek olarak alkol kullanımı, siroz hastalığının ardından karaciğer kanserine yakalanmayı da kolaylaştırır.

Alkol dışında da bazı maddeler karaciğer için zararlı etkiler oluşturabilir. Örneğin, bazı ilaçların karaciğerde ciddi hasarlar oluşturduğu gösterilmiştir. Sıtma tedavisinde kullanılan kinin ve benzeri ilaçlar bunlara örnektir.

Atatürk'ün uzun yıllar sıtmadan çektiği bilindiğine göre karaciğerinin sıtma tedavisi nedeniyle etkilenmiş olması da ciddi bir olasılıktır.

Atatürk'ün hastalığı sırasında kullandığı kanlı mendili

Günümüzde bile sirozu tespit eden tek bir test mevcut değildir. Karaciğerin o kadar çok işlevi vardır ki sadece kan tahlili ile bir sonuca ulaşmak mümkün değildir. Birçok tıbbi yöntemden yararlanılarak teşhise gidilmektedir. Sirozun teşhisi için karaciğer işlevlerini ölçen kan testi olan karaciğer fonksiyon testleri ile birlikte ultrasonografi (USG), bilgisayarlı tomografi (BT), manyetik rezonans (MR) gibi görüntüleme yöntemleri yanı sıra karaciğere özgü görüntüleme yöntemleri de kullanılmaktadır. Hastanın teşhis ve tedavisine yararı olduğuna karar verildiği takdirde karaciğer biyopsisi de uygulanabilmektedir.

Günümüzde halen sirozun kesin bir tedavisi yoktur. Eğer sebep alkol ise alkol kesilir, sebep ilaç kullanımı ise ilaç bırakılır, neden hepatit virüsü ise virüse karşı tedaviler denenir. Karaciğerinde ağır hasarı olan, tedavi ile düzeltilemez durumdaki vakalar için de karaciğer nakli uygulanır. Karaciğer nakli konusunda ülkemizdeki en büyük sorun, tüm kampanya çalışmalarına rağmen organ bağışın hâlâ yetersiz düzeyde oluşudur. Gelecekte karaciğer nakillerinin yerini ksenogreftlerin[19] alması halinde tedavide büyük bir aşama kaydedilmesi beklenmektedir.

Atatürk'ü ölüme götüren hastalığı ilgili bugün bile bazı deliller bulma şansımız bulunmaktadır. Örneğin, Koç Müzesi'nde Atatürk' ün hastalığı esnasında kullandığı bir kanlı mendili sergilenmektedir. Bu mendilden elde edilecek kanda "nükleik asit izolasyonu"[20] yapılabilir. Bu hassas inceleme

19 Greft, yama anlamına gelmekte olup vücuttaki bir dokunun cerrahi olarak çıkartılıp başka bir bölgeye nakledilmesidir. Örneğin, deri, kemik, saç kökü greftleri. Greftlerin çeşitleri vardır. Bunlardan otogreft, aynı kişinin bir yerinden alınan bir dokunun kişinin farklı bir bölgesine nakledilmesidir. Allogreft ise bir kişiden alınan dokunun başka bir kişiye nakledilmesi demektir. Ksenogreft ise bir canlı türünden alınan dokunun farklı bir canlı türüne nakledilmesi demektir.

20 Nükleik asitler (DNA ve RNA) bir canlının genetik yapısını belirler. Nükleik asit izolasyonu; bir

"moleküler genetik yöntemler"[21] ile sağlanır ve bize önemli bilgiler sunabilir. Yapılacak olan böyle bir çalışmada Hepatit B, C ve D virüslerinden birinin varlığı hatta bu etkenlerin kanda ne kadar yoğunlukta yer aldıkları saptanabilir.

Bu araştırmanın yapılabilmesi Atatürk'ün mendilinin kanlı kısmının bir çözelti içinde bekletilerek kan lekesinin oradan çözülmesinin sağlanması yoluyla olabilir. Yapılacak moleküler genetik incelemesinde hastalık oluşturucu etkenlerin kalıtımsal materyalleri olan DNA ya da RNA'ları araştırılır. Buradaki ciddi sorun ise bu kalıtımsal materyallerin mor ötesi ışınlardan (Güneş), çevre ortamında yaygın bulunan bazı bakteri ürünlerinden ve sıcaklık farklılıklarından etkilenerek yıkıma uğrayabilmeleri ihtimalinin getireceği hatalı sonuç olasılığıdır. Mendilin müzede camlı bir bölümde saklanıyor oluşu, onu mor ötesi ışınlardan koruyor olacaktır ama aradan çok uzun yıllar geçtiği için tıpta yalancı negatiflik dediğimiz aslında var olduğu halde bir şey bulamama riskimiz de mevcuttur. Bunlara ek olarak kanlı mendilin moleküler analizi ile Atatürk'ün DNA'sı da elde edilebilir.

Sonuç:

1. Büyük bir ihtimalle Mustafa Kemal Atatürk kasten, zehirlenerek öldürülmemiş, hastalığı sonucu ölmüştür.

2. Hastalığın teşhisinde geç kalınmıştır.

3. Karaciğeri siroza götüren etkenin alkol olup olmadığı konusunda kesin bir yargıya varılamaz, fakat karaciğer hastalığına sahip bir kişinin alkol kullanımının karaciğer hasarını artırarak yaşam süresini kısaltacağı söylenebilir.

4. Atatürk'ün kanlı mendilinden yapılacak moleküler genetik çalışması teşhise katkı sağlayabilir.

21 Canlıların genetik yapısını inceleyen yöntemlerdir. Bu yöntemler sayesinde canlının kalıtımsal özellikleri ortaya çıkarılır.

HİTLER'İN TIBBİ SAVAŞ HİLELERİ

Kim derdi ki Avusturya'nın ücra bir yerinde dünyaya gelen, okuduğu liseyi bitiremeyen, uzun yıllar hiçbir meslekte dikiş tuttu-ramayan, ressam olmak isteyip iki kez sanat akademisinden red alan biri, bir anda gözde olsun, makamları çifter çifter atlasın, milyonları peşinden sürüklesin ve sadece bir devletin değil, dünyanın kaderine tesir etsin!

Bütün bunları göz önünde bulundurunca anlıyoruz ki aslında Hitler'in hayatı hakkında hâlâ bilmediğimiz, bilemediğimiz birtakım gerçekler var. Konumuz Hitler'in gizli kimliği ya da Hitler bir proje midir, hususu olsaydı elbette burada yazılıp çizilecek çok şey olurdu. Ancak konumuz, Hitler'in kendi başarı anlayışı adına tıbbı da hunharca kullanma metotları olduğu için bu mevzuları bir yana bırakıp onun ilginç yaşam öyküsüne bir göz atıyoruz.

Hitler çocukken

1889 doğumlu Hitler, 13 yaşında babasını, 19 yaşında annesini kaybetmişti. 20 yaşından sonra aileden miras kalan her şeyi tüketip beş parasız kalmış, bir süre evsizler yurduna sığınarak hayatını devam ettirebilmişti. Resmi çok seviyordu. Çocukluğundan beri resim yapıyor, ileride ressam olacağını söylüyordu. Bu dönemde Viyana'ya gitti ve Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'ne başvurdu. İki kez girdiği mülakatta, resme kabiliyetinin olmadığı, arzu ederse mimarlıkta ilerlemesinin daha iyi olacağı söylendi ve yüz geri edildi.

Viyana'dan Münih'e geçti. Avusturyalı olmasına rağmen Almanya'ya ve Alman ırkına hayrandı. Askerlik yaşı geçmiş ve kaçak durumuna düşmüştü. Tutuklandı ve askerlik için Avusturya'ya gönderildi. Ancak burada yapılan muayenede askerliğe elverişli olmadığı söylenerek askere de alınmadı. Zorunlu yapması gereken bir işte de dikiş tutturamamıştı. O günlerde patlak veren I. Dünya Savaşı onun için iyi bir fırsat oldu. Bavyera Dükalığı'nın birliklerine başvurarak savaşa katılmak istedi. Orduya alınmıştı.

Hitler I. Dünya Savaşı'nda

I. Dünya Savaşı'nda, Fransa ve Belçika topraklarında dört farklı muharebeye katıldı. Postacılık yapıyordu. Onbaşı rütbesinde olmasına rağmen, vazifesini eksiksiz yapması, hiçbir durumdan şikâyet etmemesi gibi nedenlerle iki ayrı nişan kazandı. Önünün açıldığını, askerlik mesleğinde ilerleyebileceğini düşünüyordu. Ama olmadı. Üstleri, yöneticilik kabiliyetinden yoksun olduğunu, kitleleri yönetme konusunda başarılı olamayacağını düşünüyorlardı ve savaşın sonunda ordudan ayrılmak zorunda kaldı.

30 yaşına gelmişti. Ne doğru dürüst bir mesleği ne de evi vardı. Bu yaşına kadar hemen hiçbir işte başarı gösterememişken, 1919 yılında Alman İşçi Partisi adında, yeni kurulmuş ve o günlerde hemen hiç kimsenin tanımadığı bir partiye katıldı. Sadece 6 üyesi olan bu partiye 7. üye olarak dahil oldu. İki yıl içinde liderliğe yükseldi. Partinin isminden dolayı bu oluşuma kısaca Nazi deniliyordu.

O günler, Almanya'nın, I. Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrıldığı, aslında bazı cephelerde yenilmediği halde yenik sayıldığı, şartları son derece ağır Versay Anlaşması'nı imzalamak zorunda bırakıldığı bir dönemdi. Osmanlı Devleti'ne Sevr'i imzalatanlar,

Almanya'ya da ağır bir ceza kesmişti. Alman halkı bu durumdan son derece rahatsızdı. Ekonomik bunalım had safhadaydı. İşte bu sıkıntılı dönem Hitler'in çok işine yaramıştı. İşine geldiği şekilde, halkların eşitliğini, komünizmi, milliyetçiliği, Germen kardeşliğini ve daha birçok kavramı kendi propagandası için kullanmaktan çekinmiyordu.

10 yıllık mücadelesinde partisi seçimlerde hâlâ %10'un bile üzerine çıkamıyordu. Ancak tarihler 1929'a geldiğinde, bütün dünyayı kasıp kavuran ekonomik kriz, oylarını arttırmaya başladı ve partinin oy oranı %18'e kadar çıktı. Hitler, iktidara yürümek istiyordu ama o günlerde Alman vatandaşı bile değildi. Bunun üzerine bir süre sonra Avusturya vatandaşlığından çıkıp siyasi bir oyunla Alman vatandaşlığına geçti.

Alman partileri, seçimlerden sonra tek başına iktidar olabilecek çoğunluğu bir türlü elde edemiyordu. Hitlere, bu ittifakı sağlama vazifesi verildi. Ancak bu da olmadı. Akabinde Hitler, ilginç bir manevra ile Almanya'yı 1933 seçimlerine götürdü. Bu seçimler öncesinde akıl almaz bir propaganda yapma yoluna gitti. Endüstri, finans ve sigorta devlerinin hemen hepsi Hitleri destekliyordu. Sanki gizli bir el, partiye para akıtıyordu. Beklenen oldu ve Hitler bu seçimlerden tek galip olarak çıktı. Çıkardığı kanunlarla diğer partileri yasakladı, yapacağı kanunlar için cumhurbaşkanının onayını devre dışı bıraktı. Artık yasama ve yürütme Hitler'in elindeydi. Devletin kaderi iki dudağının arasındaydı.

Hitler birilerinin göstermeye çalıştığı gibi kafası karışık, hırsı her şeyin önünde bir adam olabilir, ama o dönemde ya Hitler ya da onu yöneten eller muhteşem bir plan hazırlamıştı. Çünkü dünya ekonomik bunalımda çalkalanırken Almanya'da birdenbire dehşet bir iş istihdamı başladı. Ağır sanayi, silah sanayi, otomobil gibi birçok sektörde dev bir kalkınma başladı. Ülkenin dört bir yanı otobanlar ile donatıldı. On binlerce tank ve uçak üretildi. Alman Halkı ona inanmıştı. Hâlihazırdaki manzara da sonuna kadar onun arkasından gitmenin doğru olacağını gösteriyordu. Ancak ileride güvendikleri dağlara kar yağacaktı. 1934 yılında Alman cumhurbaşkanının ölümü ile Hitler bu makamı da eline aldı. Yapılan referandumda Hitler'e %89 oranında oy çıkmıştı. Artık önünde hiçbir muhalefet unsuru yoktu.

1934'ün ilk Temmuz akşamı, ordu içinde kendisine muhalefet edeceğini düşündüğü 85 üst düzey SA (Taarruz Bölüğü) mensubunu öldürttü. Artık ordu da kayıtsız şartsız emrine girmişti. Bütün sendikaları kapatan Hitler, sağa sola akan bütün gelirleri genel bir kasada topladı. Bütün işçilere zam yapıldı. Halk, durumdan son derece memnundu.

1938 yılına gelindiğinde Avusturya'yı Almanya'ya katma çalışmaları meyvesini verdi ve Avusturya ile Almanya birleşti. Versay Anlaşması'nda Almanya'dan koparılan Saar Bölgesi'ni izlediği diplomasi ile geri aldı. Çekoslavakya'nın Südet Bölgesi'ni, müttefiki Macaristan ile yaptığı ortak işgal ile ele geçirdi. Savaş ilanı olmaksızın Polonya'ya girildi. Varşova dahil Polonya toprakları

kısa sürede alındı. İngiltere ve Fransa bu durum karşısında Almanya'ya savaş ilan etti.

Olaylar son derece ilginç bir şekilde cereyan ediyordu. Alman orduları inanılmaz bir hızla ilerliyor, kimselerin bilemeyeceği askerî istihbarat çalışmaları ile karşı tarafın bütün görüşmelerini çözebiliyor ve buna göre hareket ediyorlardı. Fransızları şaşırtmak için önce Hollanda'yı işgal ettiler. Bu kanaldan ilerleyecekmiş gibi yaptılar, ama beklenmedik bir bölgeden yüklendiler. Fransız ordusu 20 gün içinde teslim olmak zorunda kaldı. Paris dahil bütün Fransa, Alman işgaline maruz kalmıştı.

Almanya'nın o dönem gerçekleştirdiği dağınık saldırı tarzı aslında dikkatle incelendiğinde pek de stratejik görülmemektedir. Kısa soluklu, sanki bir şeyleri kısa sürede gerçekleştirircesine birçok yere yapılan saldırılar, başta başarılı gibi görünse de sonunda büyük hezimetlere sebep olabilecekti. O günlerde Yugoslavya'ya saldırılıp bu bölge alınacak, ayrıca Yunanistan ilhak edilecekti. İtalya, Kuzey Afrika'da İngiltere'ye karşı zor durumdaydı. Almanya burada da duruma el atacak ve Rommel gibi başarılı askerleri ile Avrupa'yı Afrika üzerinden de sıkıştıracaktı.

1941 yazında Hitler belki de en büyük hatasını yaptı ve Rusya'ya savaş açtı. 4 yıl sürecek bu doğu savaşlarında Hitler'in ordusu başta başarılı olsa da iklim şartlarının ağır olması, savaşın geniş bir coğrafyaya yayılması, kısıtlı insan gücü sebebi ile bir süre sonra kaynaklarının sonuna geldi.

Müttefik güçler önce İtalya'yı devre dışı bırakma planı yaptılar. Sicilya'dan başlatılan çıkartmada Roma önlerine geldiklerinde, İtalyan hükümeti teslim bayrağını çoktan çekecekti. Almanya için ise daha derin ve sistemli düşünmeleri gerekiyordu. Amerika'nın da savaşa girmesi, güç dengesini müttefik devletler lehine değiştirmişti. Ama Almanların belini kırmanın yolu acaba hangi bölgeden yapılacak bir saldırıdan geçiyordu? Nihayet karar verildi. Fransa'nın kuzey sahillerinden, Normandiya Bölgesi'nden çıkartma gerçekleşecekti. Almanların kıyı istihkâmları burada güçlü idi. Ama ardı arkası kesilmeyen ve yorgun olmayan Amerika ordularının, üstün ve yıpranmamış silah güçleri bir süre sonra Almanlara üstün gelmeye başladı ve Caen müttefiklerin eline geçti. Fransa cephesinde Alman birlikleri gerilemiş olsa da durum o kadar kötü değildi. Ancak doğu cephesinde manzara hiç de iç açıcı değildi. Ruslar Alman ilerleyişini durdurmuş, Stalingrad'da da büyük bir hezimet yaşatmışlardı. Büyük Alman birlikleri

Belçika'daki Nazi kampının yukarıdan görünüşü

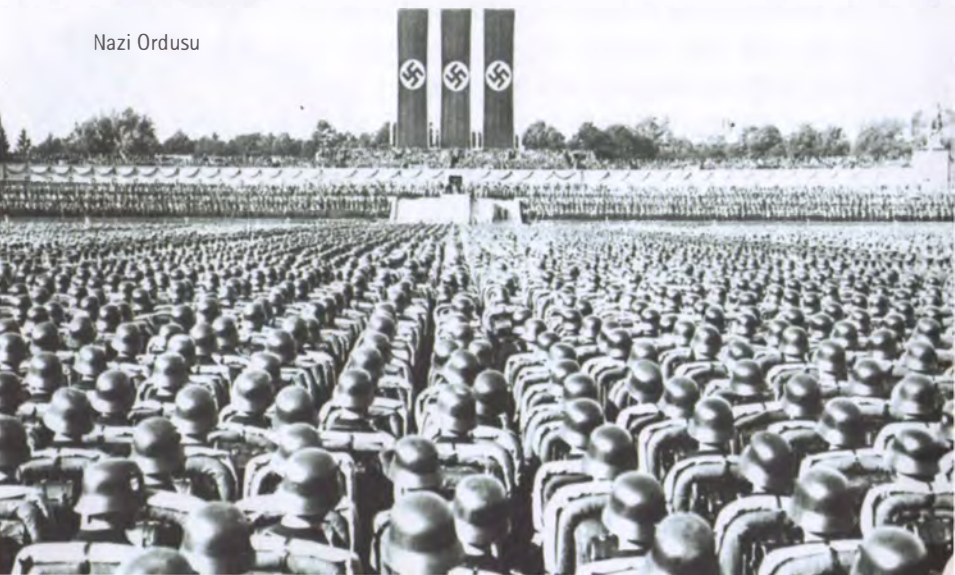
Berlin Yahudi müzesinde, ziyaretçiler demirden yapılmış ağlayan yüzlerin üzerinde yürütülerek, vicdanlar soykırım meselesine ikna edilmeye çalışılıyor

burada esir düşmüş, Almanya'nın asker gücü son raddeye gelmişti. Ruslar karşı taarruza geçmişti ve hızla ilerlemekteydi. Bu durum karşısında Romanya, Finlandiya, Macaristan ve Bulgaristan taraf değiştirerek Müttefik Devletler safına dahil oldu. Yugoslavya'da ise Tito'nun da içinde bulunduğu partizan gruplar belli bölgelerde yönetimi ele geçirdi. Rusya da bir süre sonra Polonya topraklarının kontrolünü ele aldı. Tarihler 16 Nisan 1945'i gösterdiğinde Rus orduları Berlin önlerine gelmişti. 30 Nisan'a kadar sürecek bu ölüm kalım savaşını Ruslar kazandı. Bu, Hitler için sonun başlangıcı idi. Yapılacak iki şey vardı: Ya teslim olup 4 yıl boyunca gerçekleştirdiği icraatlarla ölümüne sebep olduğu 5 milyon insanın hesabını verecek ya da intihar edecekti. O, ikinci seçeneği tercih etti.

Rus orduları Berlin'e girerken Hitler, aynı şehrin ücra bir köşesindeki sığınağında sevgilisi Eva ile ayrı odalarda intihar etti. Vasiyeti üzere cenazesi yanındakiler tarafından yakıldı. Vücudunun Rusların eline geçip utanç verici bir şekilde teşhir edilmesini istemiyordu. Ruslar bir çukur içinde yanmış iki cesedi bulacak ve dişlerine uyguladıkları test ile cesedin Hitler'e ait olduğunu anlayacaklardı. Hayatı boyunca 42 kez suikasta uğrayan bu adam en sonunda ölmüştü. KGB'nin Magdeburg merkezinin bahçesine gömülen cesetler, burada 1970'e kadar kaldı. Kimsenin değil girmek, önünden bile geçmeye cesaret edemediği bu karanlık bahçede yıllarca saklanan Hitler ve Eva'nın kalıntılarına ait son mekân burası olmayacaktı. 1940-45 döneminde dünyanın yüreğini ağzına getiren adam, ölümünün üzerinden 25 yıl geçmesine rağmen dünya liderlerini korkutmaya devam ediyordu. Mezarı ileride bir anıt mezar olabilir, ona hayran olanlar bu anıtın etrafında tekrar bir araya gelebilirlerdi. Alınan gizli bir kararla buradaki mezar 4 Nisan 1970'te açıldı ve cenaze kalıntıları çıkarılarak bu kez toz haline gelecek şekilde yakıldı ve külleri Elbe Nehri'ne döküldü. Dünyada maddesi adına hiçbir iz bırakmama çabaları başarılı olmuştu, ama cevabını bulamayan nice soru, olduğu gibi duruyordu. 30 yaşına kadar hiçbir başarı elde edememiş bir adamın bir anda parlatılması, toplumların teveccühünü kazanması yönünde propaganda ve reklam yapılması, bir anda akmaya

Nazi Ordusu

başlayan para ve finans desteği, aynı anda dünyanın birçok yerine yapılan saldırılar ve en nihayet uğranan hezimet... Bugün bile birçok konunun sonunda koca bir soru işareti bulunuyor. Bütün bu icraatlar ne içindi? "Başarı" için son dönemde, zarar verme pahasına askerlerine ilaç içirme planları ve daha birçok hususu bu bölümde mercek altına alıyoruz.

Soru: Adolf Hitler'in II. Dünya Savaşı'ndaki askerî başarısının tıbbi sırları nelerdir?

Cevap: Dünya tarihinin en acımasız diktatörü Adolf Hitler, savaşı kazanmak için her şeyi yapabilecek biriydi. Başarısına katkı sağlayacak her olanağı kullanmayı çok iyi biliyordu ve tıbbı da kullanmayı ihmal etmedi.

Uzamış ve büyük bir savaşın içinde askerlerin motivasyonunu sürekli kılmak, gerektiğinde güdülerini artırmak, yorgunluklarını azaltmak ve uykusuzluğa bağlı performans düşüklüğünü önlemek, sıkıntılarını azaltıp onları neşeli kılmak elbette güç olmalı. İşte bu noktada Hitler tıbbi olanakları kullandı. Onun için askerlerinin sağlığı değil, savaşın kazanılması önemliydi. Bu yüzden hiç çekinmeden kendisine avantaj sağlayacak bir

Kristal met

By Psychonaught (Own work) [CC0], via Wikimedia Commons

uyarıcı maddeyi askerlerinde kullandı. Bu maddeyi alan askerler kendilerini kat kat daha güçlü hissettiler. Uykuları kaçtı, heyecanları arttı, kendilerini neşeli hissettiler, savaş için daha da motive oldular. Düşmanları uykusuzluğa yenik düşerken onlar cephelerde uyanık kaldılar. Hitler'in bu iş için o yıllarda kullandığı ilacın adı "Pervitin"di. Bu ilacın ana maddesi "metamfetamin" adlı uyarıcıdır.

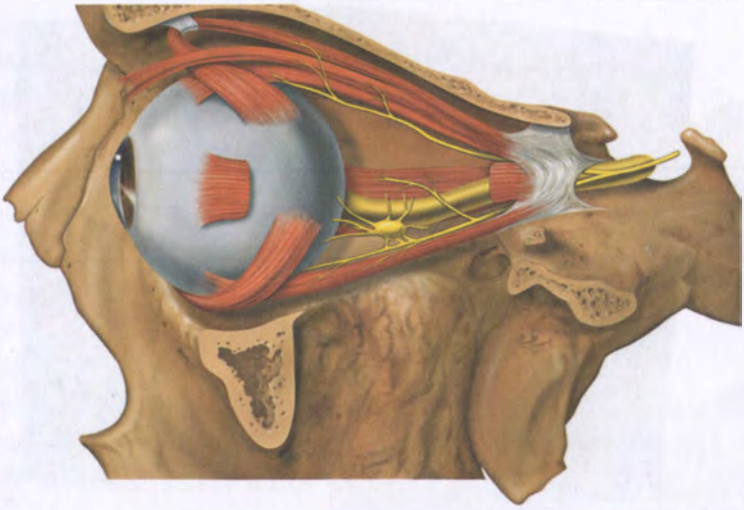
Bu olayın tarihsel geçmişi incelendiğinde, Nazilerin uyarıcı özelliği olan bir ilacı Berlin'in kuzeyindeki Sachsenhausen toplama kampındaki mahkûmlar üzerinde denediği görülür. İlaç verilen mahkûmların, sırtında 20 kilo yükle, dinlenmeden 100 kilometreye yakın yürüdüğü görülmüştür. Alman askerlerine 1939 ve 1945 yılları arasında yaklaşık 200 milyon Pervitin hapı dağıtıldığı söylenmektedir. Bu ilaç 1941'de başlayan Sovyetler Birliği ile olan savaş sırasında yüzbinlerce Alman askeri tarafından kullanılmıştır. Bu uygulama ile sıradan bir asker süper bir asker haline getirilmeye çalışılmıştır. Ama bu planda tehlikeli bir nokta vardır. Bu tür ilaçlar bağımlılığa neden olur. İşte savaş sırasında askerlerine Pervitin adlı ilacı veren Alman askerî doktordan bir anı:

Pervitin

By Jan Wellen (Own work) [CC BY-SA 3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)], via Wikimedia Commons

"Ocak 1942'de 500 askerden oluşan bir grup, -30 derece havada Kızıl Ordu tarafından kuşatıldı. Kar içinde ölmek üzere yere yığılmaya başladıklarında onlara Pervitin vermeye karar verdim. Bir buçuk saat sonra daha iyi hissettiklerini

By Patrick J. Lynch, medical illustrator (Patrick J. Lynch, medical illustrator) [CC BY 2.5 (http://creativecommons.org/licenses/by/2.5)], via Wikimedia Commons

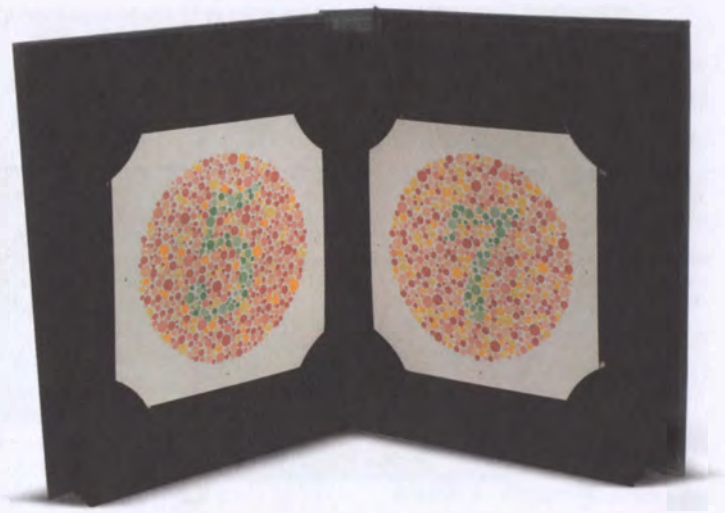
bildirmeye başladılar. Yeniden yürüyüşe geçtiler, daha ayık hale geldiler, canlandılar."

Pervitin adlı ilacın ana maddesi olan metamfetamin aslında tedavi amacıyla geliştirilmiş ilaçlardandır. Amfetamin türevi ilaçlar narkolepsi[1] denilen uyku bozukluğunda, iştah azaltıcı etkisi sebebiyle obezite (şişmanlık) tedavisinde, dikkat eksikliği sorunu olan çocuklarda da dikkati artırdığı için kullanılabilmektedir. Bu ilaç beyinden salınan dopamin[2] adlı maddeyi artırarak etkisini gösterir. Kalp atışını hızlandırıcı ve kan basıncını yükseltici etkileri de vardır. Ayrıca halüsinasyona[3] da neden olur.

Metamfetamin beyaz toz veya tablet halinde bulunur. Kokusuzdur. Ağız yoluyla, damar yoluyla ve burun yoluyla alınabilir. Bu maddeye bağımlılığı olanlar onun için takma isimler de kullanırlar, "met ya da kristal met" gibi. Alman askerleri ona "panzer çikolatası ve tank çikolatası" adlarını da takmıştır.

1 Gün içerisindeki aşırı uyku eğiliminin görüldüğü durum.
2 Beyin tarafından üretilen bir kimyasal olup, sinirler arasında haberleşmeyi sağlar. Beyin işlevleri için çok önemlidir.
3 Varsanı. Psikiyatrik hastalıklarda sıklıkla rastlanır. Halüsinasyonlar yanlış algılar, gerçek olmayan hayallerdir. Görsel, işitsel, dokunma tarzında olabilir. Kişi o an duyu organlarına bir uyarı gelmemiş olmasına rağmen herhangi bir şeyin varlığına inanır. Örneğin, gerçekte olmamasına karşın bir şeyi gördüğünü ya da işittiğini söyler.

[CC BY 4.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0)], via Wikimedia Commons

Ishihara renk körlüğü testi

Bu maddenin askerlere sağladığı avantajlar arasında; dikkati artırıcı, yorgunluğu azaltıcı ve mutluluk verici özellikleri de sayılabilir.

Eğer uzun süreli kullanıldıysa kişide kilo kaybı, çarpıntı, bulantı, kusma, ishal, titremeler, diş çürükleri, halüsinasyon, davranış bozukluğu, paranoid bozukluk[4] oluşur. Şizofrenik[5] ataklara yol açabilir. Metamfetaminlerin kullanımı yasal değildir. Bu maddeye alıştıktan sonra kullanılmaması yoksunluk belirtilerine neden olur. Bu durumdaki bir kişide, mutsuzluk, hareketsizlik, güçsüzlük, aşırı uyuma, baş ağrısı, kabus görme, terleme ve hatta intihar girişiminde bulunma gibi bulgulara rastlanır. Hitler'in kendisi de bu tür maddeleri kullanmıştır.

Hitler'in savaş tekniklerinde sadece ilaç kullanmakla kalmadığı, ilginç bir tıbbi bilgiyi de kullandığı iddia edilmektedir. Renk körlüğü! Hitler'in bombardıman uçaklarındaki ekip içine renk körü bir kişiyi de yerleştirdiği söyleniyor. Neden mi? Öncelikle renk körlüğünün ne olduğunu açıklayalım:

4 Bir psikiyatrik sorundur. Bu sorunu olan kişiler aşırı şüpheci, endişeli ve çevresine karşı güvensiz kişilerdir.

5 Ciddi psikiyatrik sorundur. Bu sorunu olanlar gerçeklerden uzaklaşarak kendi dünyalarında yaşama eğilimi gösterirler, gerçek yaşamla hayal dünyasını ayırt etme güçlüğü yaşarlar, mantıksal düşünme yeteneklerinde ve duygusal tepkilerinde anormallikler görülebilir.

Gözün retina tabakasında alacakaranlıkta görmemizi sağlayan basil hücreleri ile aydınlıkta görmeyi ve renkleri ayırt etmeyi sağlayan koni hücreleri bulunmaktadır. Koni hücrelerinde renkleri saptamamızı sağlayan kırmızı, yeşil ve mavi pigmentler bulunur. Normal kişiler 3 tip koni hücresine de sahiptir ve onlara trikomat denir. Konilerden bir tipi kayıp olan kişilere dikromat denir.

Üst kısım normal görüş, alt kısım bir tür renk körü görüşü

Kaynak: By Onef9day (Own work) [CC BY 3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/3.0)], via Wikimedia Commons

Örneğin, bir insanda bir cins koni hücresi kayıpsa, sadece iki cins koni hücresinin algıladığı ve bu renklerin karışımlarından oluşan renkleri görecek, eksik olan koni hücresine ait renkleri göremeyecektir.

Kısacası renk körlüğü, gözün renkleri ayırt edebilmesindeki yetersizlik durumu, yani renk görme eksikliğidir. Çoğunlukla doğuştandır ve her iki gözde de sorun bulunur. Sonradan oluşan renk körlüğü ise beyin hasarı, görme siniri ve gözdeki retina bölgesine ait sorunlardan oluşur ve genellikle tek gözü etkilemektedir.

Cevap: Sırasıyla 3, 97 ve 42

[CC BY 4.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0)], via Wikimedia Commons

Hitler'in son günleri

Doğuştan olan renk körlüğü kalıtımsaldır ve X kromozomuna bağlı olarak geçer. Renk körlüğü erkeklerde 12'de 1 oranında görülürken, kadınlarda çok nadirdir ve 200'de 1 oranında görülür. En yaygın renk körlüğü tipi olan kırmızı-yeşil renk körlüğünde, kırmızı ya da yeşil koni pigmentleri ya yoktur ya da anormal yapıdadır. Bu kişiler kırmızı-yeşil renkleri ayırmada zorluk çekerler.

Renk körlerinin belli bir renk tonundaki farklılıkları normal göze göre daha iyi algılayabildikleri anlaşılınca II. Dünya Savaşı sırasında, düşman birliklerinin yaptığı kamuflajları uzak mesafelerden fark edebilme özellikleri nedeniyle renk körlerinden yararlanılmıştır. Böylece renk körleri, araziye iyi uyum sağlamış olan kamuflajlardaki renk tonundaki ayrımı erkenden fark ederek, düşman hedeflerinin saptanmasında kendi askerî birliklerine avantaj sağlamışlardır.

Nazi bombardıman uçaklarında bulunan renk körleri, kamuflajla ormana saklanmış olan askerî bölgeleri doğal yeşilliğin arasından normal bir göze göre daha kolay ayırıyorlardı. Bu da Nazi bombardıman uçaklarına bir avantaj sağlıyordu.

By Dany duquefer (Own work) [CC BY-SA 3.0 (http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)], via Wikimedia Commons

Halüsinasyon

Gerçekten de bilimsel çalışmalar, renk körlerinin kamuflajı ayırt etme yeteneklerinin normal görüşlülerden daha üstün olduğunu ortaya koymuştur.

Şimdi renk körlüğü ile ilgili olarak günümüzden önemli notlar verelim: Çocuklarınızı renk ayırt etmenin önemli olduğu bir meslekle ilgili okula göndereceksiniz, önce renk körlüğü testine tâbi tutmalısınız. Örneğin, bir kişi tütün eksperi olacaksa renk körü olmamalıdır. Çünkü mesleğini icra edemez. Gerçekten de renk körü olduğunun farkına varılmayıp tütün eksperliğini bitirmiş mezunlar, işe alınmadan önce zorunlu olarak göz muayenesine gönderilmekte ve renk körlüğü tespit edildiği takdirde mesleklerini icra edememektedirler. Böylece aldıkları eğitim de boşa gitmektedir. Bu durum hem zaman hem emek kaybı hem de ciddi bir moral bozukluğu oluşturmaktadır. Bu yüzden sağlıklı görüşün elzem olduğu mesleği seçecek olan öğrencilerin okul tercihlerini yapmadan önce renk körlüğü testine girmeleri gereklidir. İshihara testi denilen muayene yönteminde, kişilere bir kitap içinde özel olarak hazırlanmış, üzerinde renkli noktalardan oluşan sayılar gösterilmektedir. Oldukça basit olan bu muayene yöntemine ait küçük bir örneği sunuyoruz. Burada yer alan resimlerdeki sayıları okumaya

çalışınız. Eğer sayıları doğru okuyamadıysanız renk körü olma olasılığınız var demektir. Kesin teşhis için daha ayrıntılı olarak teste tâbi tutulmalısınız. Renk körlüğünün kesin bir tedavisi henüz yoktur. Fakat günümüzde tıbbi teknolojilerin gelişmesi sayesinde renk körlerinin sorunlarını azaltıcı "renk görme gözlükleri" ve "kontakt lensleri" kullanılmaktadır.

Şimdi Hitler'in sağlık durumunu inceleyelim. Öncelikle Hitler'in sağlığıyla ilgili ilginç notlarla başlayalım. Hitler aşırı düzeyde yüksek sesle konuşmalar yapan biriydi. Aşırı bağırarak konuşması sonucunda bir dönem ses tellerinde nodül gelişmiş ve bu durum ameliyatla düzeltilmiştir. Ameliyat sonrasında ise bir süre konuşmadığı için emirlerini not defterinin sayfalarına yazmıştır. Hitler'e ait diğer bir özellik ise vejeteryan beslenmesidir. Bu kısa bilgilerden sonra Hitler'in asıl sağlık sorununu inceleyelim:

Alman ordusunun Stalingrad'da yenilmesi Hitler'i çok olumsuz etkilemişti. Özel doktoru Morell ona uyarıcı iğneler yapıyordu. O dönemde Hitler öylesine sinirliydi ki tırnaklarını yiyor, kulak ve yanaklarını kanatana kadar kaşıyordu. Kendisini büyük bir ölüm korkusu sarmıştı. Kullandığı her şeyde zehir olabileceğini düşünüyordu. Yemeğinin yapıldığı suyu, kullandığı sabunu, hatta diş macununu bile analiz ettiriyordu. Uykusuzluktan uyku ilaçları alıyordu. Hitler'e kendi doktoru olan Morell'in kafein içeren vitamin iğnelerine Pervitin karıştırarak verdiği söylenmektedir. Hatta bu iğneleri bir günde 4 defa yediği de olmuştur. Bu da madde bağımlılığını işaret etmektedir. Hitler'in 1942 ile 1945 yılları arasındaki bedensel ve ruhsal olarak kötüye gidişi ilaç bağımlılığının etkilerine bağlanabilir. Amfetamin grubu maddeler ilk kullanıldığında insanda mükemmel insan duygusunu uyandırır. Hitler'de bu duygunun oluştuğu açıkça ortadadır. Bu maddelerin uzun süre kullanımı ise paranoyaya yol açacaktır. Hitler, kuşkucu olacak ve çevresindeki her şeyden bir mana çıkarmaya çalışacaktır. Halüsinasyonlar görmeye başlayacaktır. Bu madde yüksek dozda alındığında ise saldırganlık, şiddet davranışı, dürtüleri kontrol etme bozukluğu yaşanacaktır. İşte bu bulguların tümü Hitler'de mevcuttu. Bu maddeye alışmış bir kişi, ondan yoksun kaldığında mutsuzluk, çökkünlük ve intihar girişimi gibi davranışları gösterebilecektir.

Bu bilgilere ek olarak Hitler'de parkinsonizm bulguları görülmektedir. Parkinsonizmde, beyinde çeşitli nedenlerden dolayı dopamin adlı maddenin miktarı azalmıştır. Dopamin, vücut hareketlerinin kontrol edilmesiyle ilgili bilgileri beyin bölgelerine aktaran bir kimyasaldır. Bu maddenin azalması, hareketlerde yavaşlama, yürüme güçlüğü, ellerde ve ayaklarda istirahat halinde ortaya çıkan titremeler, kaslarda sertlik gibi bulgular verir. Bu sorunu olanlarda uyku bozukluğu, halüsinasyon görme, depresyon, unutkanlık gibi sorunlara da rastlanabilmektedir. Parkinsonizm bulgularının görüldüğü Parkinson hastalığına[6] yakalanmış en tanınmış isimlerden biri dünyaca ünlü boksör Muhammed Ali'dir. Hitler'in kullandığı metamfetaminlerin sürekli kullanımı, zamanla beyinde dopamin adlı maddenin seviyesinin azalmasına yol açarak parkinsonizm tablosu oluşturmuş olmalı.

Parkinson hastalığı günümüzde kesin bir tedavisi olmamakla birlikte, eksik olan dopamin maddesinin yerine konmasını sağlayan ilaçlarla kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Bazı hastalar için cerrahi yöntemlerden de yararlanılmaktadır. Yeni tedavi yöntemleri üzerinde de çalışmalar devam etmektedir.

Sonuç olarak, Hitler'in parkinsonizm sorunuyla birlikte madde bağımlılığının yol açtığı psikolojik sorunları, kaçınılmaz sonunu hazırlamış olabilir.

6 Bilinen herhangi bir etken olmadan, beynin dopamin isimli kimyasalı üreten bölümlerinin bozukluğuna bağlı olarak gelişen nörolojik bir hastalıktır.

KAYNAKÇA

1. BÖLÜM

Altınok T., "Akciğer Yaralanmaları", *Toraks Cerrahisi Bülteni*, 1(1):55-59, 2010.

Argyros GJ., "Management of Primary Blast Injury", *Toxicology*, 121: 105-115, 1997.

Avidan V., Hersch M., Armon Y., Spira R., Aharoni D., Reissman P., Schecter WP., "Blast Lung Injury: Clinical Manifestations, Treatment, and Outcome", *The American Journal of Surgery*, 190:945–950, 2005.

Berne RM., Levy MN., Koeppen BM., Stanton BA., *Fizyoloji*, çeviri editörü: Aydoğan S., Güneş Tıp Kitabevleri, 2008.

Hall JE., *Guyton ve Hall Tıbbi Fizyoloji*, çeviri editörü: Çağlayan Yeğen B., Nobel Tıp Kitabevleri, 2013.

Kocsis JD., Tessler A., "Pathology of Blast-Related Brain Injury", *Journal of Rehabilitation Research & Development*, 46(6):667-672, 2009.

Widmaier EP., Raff H., Strang KT., *Vander İnsan Fizyolojisi*, çeviri editörü: Demirgören S., İzmir Güven Kitabevi, 2010.

Wightman JM., Gladish SL., "Explosions and Blast Injuries", *Ann Emerg Med.*, June 2001;37:664-678.

Wolf SJ., Bebarta VS., Bonnett CJ., Pons PT., Cantrill SV., "Blast Injuries", *Lancet*, 374: 405–15, 2009.

http://www.kuark.org/2014/02/bu-ses-sistemi-bir-insani-oldurebilir/ [Erişim: 8.04.2015].

http://en.wikipedia.org/wiki/Barotrauma [Erişim: 8.04.2015].

http://www.toraks.org.tr/uploadFiles/book/file/242201118542-5559.pdf [Erişim: 8.04.2015].

2. BÖLÜM

Andreoli TE., *Cecil Essentials of Medicine*, çeviri editörü: Mıstık S., 7. Edition, Yüce Reklam/Yayım/Dağıtım & Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., 2008, 1120-8.

Bora İ., Yeni S.N., *Gürses C. Epilepsi,* Nobel Tıp Kitabevleri, 2008.

Emre M., *Nöroloji Temel Kitabı*, Güneş Tıp Kitabevleri, 2013.

Erol Ç., *İç Hastalıkları*, MN Medical ve Nobel Tıp Kitabevleri, Ankara, 2008, 4123-37.

Kumar P., Clark M., *Clinical Medicine*, çeviri editörü: Tabak F, Tabak Ö. İstanbul Medikal Yayıncılık, 2010, 1219-25.

Yılmaz C., Yılmaz N., *Osmanlılarda Sağlık*, Biofarma İlaç Sanayii ve Ticaret A.Ş., İstanbul, 2006.

http://en.wikipedia.org/wiki/Trepanning [Erişim: 24.11.2014].

http://tr.wikipedia.org/wiki/Trepanasyon [Erişim: 24.11.2014].

3. BÖLÜM

Emmet J.,"ThePhysiology of MarathonRunning", www.marathonandbeyond.com/choices/emmett.htm [Erişim tarihi: 20.08.2013].

English J, Running, "Why do marathonrunnersdie?" www.fros-t.com/uploads/Running_Why_Do_Marathoners_Die.pdf [Erişim tarihi: 20.08.2013].

Hall JE.,*Guyton ve Hall Tıbbi Fizyoloji*, çeviri editörü: Çağlayan Yeğen B., Nobel Tıp Kitabevleri, 2013.

Wilmore JH, Costill DL,*Physiology of SportandExercise*, Human Kinetics, 1999.

Vikipedi "Maraton Muharebesi", http://tr.wikipedia.org/wiki/Maraton_Muharebesi [Erişim tarihi: 20.08.2013].

4. BÖLÜM

Bisset, N.G., "Arrow and Dart Poisons", *Journal of Ethnopharmacology*, (1989: 25): 1–41.

Kayaalp SO, *Rasyonel Tedavi Yönünden Tıbbi Farmakoloji*, Pelikan Yayıncılık, 12. baskı, 2009.

POISINDEX® System: Klasco RK (Ed): DRUGDEX® System, Thomson Micromedex, Greenwood Village, Colorado (Vol. 157 expires 12/2013).

Philippe G, Angenot L., "Recent Developments In the Field of Arrow and Dart Poisons", *Journal of Ethnopharmacology*, (2005:100): 85–91.

Vural N., *Toksikoloji*, Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları, No: 73, 2005.

5. BÖLÜM

Hall JE. Guyton ve Hall, *Tıbbi Fizyoloji*, çeviri editörü: Çağlayan Yeğen B., Nobel Tıp Kitabevleri, 2013.

Widmaier EP, Raff H, Strang KT. Vander, *İnsan Fizyolojisi*, çeviri editörü: Demirgören S., İzmir Güven Kitabevi, 2010.

6. BÖLÜM

Barış Yl., "Osmanlı'da Tüberküloz", *Türk Toraks Dergisi*, 2002; 3: 335-337.

Barış Yl., "Dünyada Tüberküloz'un Tarihi", *Konuralp Tıp Dergisi*, 2010; 3: 1-4.

Sevinç C., "Tüberkülozda Durum Nedir?", *1. Ulusal Tıp Günleri Sempozyumu*, İzmir 2010. (http://ulusaltipgunleri.com/sunum/can_sevinc_1.pdf) erişim tarihi: 17.09.2013.

T.C. Sağlık Bakanlığı, *Tüberküloz Tanı ve Tedavi Rehberi*, 2011.

7. BÖLÜM

http://www.answers.com/topic/blood-groove. [Erişim tarihi: 17.09.2013].

http://www.sword-buyers-guide.com/blood-groove.html.[Erişim tarihi:17.09.2013].

http://www.warriorcrafts.com/the_myth_of_blood_grooves.html.[Erişim tarihi:17.09.2013].

http://www.fieldandstream.com/answers/gear/camping-gear/what-purpose-blood-grove-knife. [Erişim tarihi:17.09.2013].

http://bshistorian.wordpress.com/2008/06/05/the-blood-groove/.[Erişim tarihi:17.09.2013].

8. BÖLÜM

Berne RM., Levy MN., Koeppen BM., Stanton BA., *Fizyoloji*, çeviri editörü: Aydoğan S., Güneş Tıp Kitabevleri, 2008.

Deniz T., Özdemir Ü., "Ekonomik Coğrafya Açısından Bir Araştırma: Zonguldak Maden Kömürü Havzasında Yabancı İşçiler", *E-Journal of New World Sciences Academy*, 9(4):1-20, 2014.

Hall JE., *Guyton ve Hall Tıbbi Fizyoloji*, çeviri editörü: Çağlayan Yeğen B., Nobel Tıp Kitabevleri, 2013.

Kandiş H., Katırcı Y., Karapolat BS., "Karbonmonoksit Zehirlenmesi", *Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 11(3):54-60- 2009.

Quataert D., *Osmanlı İmparatorluğu'nda Madenciler ve Devlet: Zonguldak Kömür Havzası 1822-1920*, çevirenler: Gündoğan NÖ., Gündoğan AZ., Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2009.

Tamzok N., "Bir Maden Dosyasından Yeraltı Dosyaları", *İzmir Life*, Strateji Hedef İletişim Fark. Tanıtım Reklam Hizm. Danışmanlık Tic. A. Ş., Aralık 2014.

Widmaier EP., Raff H., Strang KT., Vander İnsan Fizyolojisi, çeviri editörü: Demirgören S., İzmir Güven Kitabevi, 2010.

http ://www.maden.org.tr/resimler/ekler/9f268fb2ba10686_ek.pdf

http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=382318&/Klasik-D%C3%B6nemde-Osmanl%C4%B1da-Madencilik-/-Mustafa-Altunbay-

http://www.kamu-is.org.tr/pdf/931.pdf

http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/d4ba7006351436c_ek.pdf

http://www.ankarahalksagligi.gov.tr/belge/1-1064/karbonmonoksit-zehirlenmesi.html

http://bilheal.bilkent.edu.tr/aykonu/ay2009/karbonmonoksit.htm

http://thsk.saglik.gov.tr/dosya/cevre_sagligi/ced-birimi/karbonmonoksit.pdf

http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/9bd3e8809c72d94_ek.pdf

http://www.isguvenligi.net/iskollari-ve-is-guvenligi/madencilik-sektorunde-is-sagligi-ve-guvenligi/

http://t24.com.tr/files/bilirkisi_raporu_sf_8_125.pdf

9. BÖLÜM

McArdle WD, Katch FI, Katch VL., *Exercise Physiology*, sixth Edition, Lippincott Williams and Wilkins, 2007.

Wilmore JH, *Costill DL. Physiology of Sport and Exercise*, Human Kinetics, 1999.

10. BÖLÜM

Akkaya T., Alanay A., "Konjenital Skolyoz", *Hacettepe Ortopedi Dergisi*, 2001, 11(2): 89-94.

Bessette A., Rousseau CM., *Scoliosis: Causes, Symptoms, and Treatment*, Nova Science Publishers Inc., 2012.

Duyur B., Erdem HR., *Traksiyon Tedavisi*, Fiziksel Tıp, (2):47-52, 1999.

Emre M., *Nöroloji Temel Kitabı*, Güneş Tıp Kitabevleri, 2013.

Herring J. A., *Tachdjian's Pediatric Orthopaedics*, Elsevier Saunders, 2002.

Korfalı E., Zileli M., *Temel Nöroşirürji*, Türk Nöroşirürji Derneği Yayınları, 2010.

Magee DJ., *Orthopedic Physical Assessment*, Fifth Edition, Saunders Elsevier, 2008.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Omurga [Erişim: 27.11.2014].

http://tr.wikipedia.org/wiki/Skolyoz [Erişim: 27.11.2014].

http://www.mayoclinic.org/diseases-conditions/scoliosis/basics/complications/con-20030140 [Erişim: 28.11.2014].

http://www.nhs.uk/Conditions/Scoliosis/Pages/Complications.aspx [Erişim: 28.11.2014].

http://en.wikipedia.org/wiki/Kyphosis [Erişim: 28.11.2014].

http://www.mayoclinic.org/diseases-conditions/kyphosis/basics/complications/con-20026732 [Erişim: 28.11.2014].

http://umm.edu/programs/spine/health/guides/adult-kyphosis [Erişim: 28.11.2014].

http://www.srs.org/patient_and_family/kyphosis/congenital_kyphosis/ [Erişim:

28.11.2014].

http://umm.edu/programs/spine/health/guides/adult-scoliosis [Erişim: 28.11.2014].

11. BÖLÜM

Daş M., Koç K., *Faili Meçhul Türkler*, Yeditepe Yayınevi, 2013.

Hall JE., *Guyton ve Hall Tıbbi Fizyoloji*, çeviri editörü: Çağlayan Yeğen B., Nobel Tıp Kitabevleri, 2013.

Ramazanoğlu A., "Şok Terminolojisi", *Ankem Dergisi*, 17(3): 294-6, 2003.

Widmaier EP, Raff H, Strang KT., *Vander İnsan Fizyolojisi*, çeviri editörü: Demirgören S., İzmir Güven Kitabevi, 2010.

http://en.wikipedia.org/wiki/Hypovolemia [Erişim: 19.11.2014].

12. BÖLÜM

Dutton J., *Popular Science Türkiye*, sayı: 29, Eylül 2014.

Hall JE., *Guyton ve Hall Tıbbi Fizyoloji*, çeviri editörü: Çağlayan Yeğen B., Nobel Tıp Kitabevleri, 2013.

McArdle WD., Katch FI., Katch VL., *Exercise Physiology*, Sixth Edition, Lippincott Williams and Wilkins, 2007.

Widmaier EP., Raff H., Strang KT., *Vander İnsan Fizyolojisi*, çeviri editörü: Demirgören S. Vander, İzmir: Güven Kitabevi, 2010.

Wilmore JH., Costill DL., *Physiology of Sport and Exercise*, Human Kinetics, 1999.

http://www.allthingsgym.com/benedikt-magnusson-461kg-deadlift-world-record- 1016-lbs/ [Erişim: 20.11.2014].

http://www.izlesene.com/liste/seyit-onbasi [Erişim: 20.11.2014].

http://www.iwf.net/results/world-records/# [Erişim: 23.11.2014].

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_world_records_in_Olympic_weightlifting [Erişim: 23.11.2014].

http://en.wikipedia.org/wiki/Benedikt_Magn%C3%BAsson [Erişim: 20.11.2014].

13. BÖLÜM

Akçiçek E., *Atatürk'ün Sağlığı Hastalıkları ve Ölümü*, İzmir Güven Kitabevi, 2005.

Andreoli TE., çeviri editörü: Mıstık S., *Cecil Essentials of Medicine*, 7. Edition, Yüce Reklam/Yayım/Dağıtım & Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., 2008, 433-62.

Boran T., *Atatürk'ün Hastalığı ve Ölümü*, AFT Yayınları, Ankara, 2012.

Büyüköztürk K., *İç Hastalıkları*, Nobel Tıp Kitabevleri, 2007, 985- 1096.

Çelik S., *Atatürk'ün Son 100 Günü*, Truva Yayınları, 2010.

Deli O. Agoni, *Atatürk'ün ölümündeki Sır Perdesi Yazılamayan Tarih*, Alter Yay. Rek. Tic. Ltd. Şti., 2013.

Erol Ç., *İç Hastalıkları*, MN Medical ve Nobel Tıp Kitabevleri, Ankara, 2008, 3055- 161.

Gezici A., *Atatürk'ü Kim Öldürdü?*, Tutku Yayınevi, 2014.

Göktürk M., İzzet HA., *Atatürk Öldü mü? Öldürüldü mü?*, Nokta Kitap, 2007.

Granda C., *Atatürk'ün Uşağının Gizli Defteri*, Derin Tarih Kültür Yayınları, 2014.

Harris I., Rubin EL., Lawrence JS., *Salyrgan and Ammonium Chloride as Diuretics in Cardiac Oedema. Acta Medica Scandinavica*, Volume 83, Issue 1-4, pages 23–40, 1934.

İliçin G., *İç Hastalıkları*, Güneş Kitabevi, 2003, 1669- 771.

Kocatürk U., *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, Atatürk Araştırma Merkezi, İkinci Basım, Erdal Basın Yayın Dağıtım, Ankara, 2007.

Kumar P., Clark M., çeviri editörü: Tabak F., Tabak Ö., *Clinical Medicine*, İstanbul Medikal Yayıncılık, 2010, 95-100, 347- 97.

Ünaydın RE., *Atatürk'ün Hastalığı Profesör Dr. Nihad Reşad Belger'le Mülakat*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1959.

Şehsuvaroğlu B., *Atatürk'ün Sağlık Hayatı*, Hür Yayın A.Ş., 1981.

Şimşir BN., *Atatürk'ün Hastalığı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1989.

Willke Topçu A., Söyletir G., Doğanay M., *Enfeksiyon Hastalıkları ve Mikrobiyolojisi*, 3. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, 2008, 1141-208.

http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=256572

14. BÖLÜM

Berne RM., Levy MN., Koeppen BM., Stanton BA., *Fizyoloji*, çeviri editörü: Aydoğan S., Güneş Tıp Kitabevleri, 2008.

Eberle H., Uhl M., *Hitler Kitabı: Hitler'in İki Özel Yaverinin Sorgulanmasıyla Stalin İçin Hazırlanan Gizli Dosya*, çeviri: Tüzel M., NTV Yayınları, 2013.

Hall JE., *Guyton ve Hall Tıbbi Fizyoloji*, çeviri editörü: Çağlayan Yeğen B., Nobel Tıp Kitabevleri, 2013.

Köroğlu E., Güleç C., Şenol S., *Psikiyatri Temel Kitabı*, HYB Basım Yayın, 2007.

McNab C., *Hitler'in Ordusu, Nazi Savaş Makinesinin Tarihi 1939-1945*, çeviren: Okan Doğan, Timaş Yayınları, 2015.

Morgan MJ., Adam A., Mollon JD., "Dichromats Detect Colour-Camouflaged Objects That are not Detected by Trichromats", *Proc Biol Sci.*, 1992 Jun 22;248(1323):291-5.

Mycek MJ., *Lippincott's Illustrated Reviews: Pharmacology*, Lippincott-Raven Publishers, 1997.

Saito A., Mikami A., Hosokawa T., Hasegawa T., *Advantage of Dichromats Over Trichromats in Discrimination of Color-camouflaged Stimuli in Humans*, Percept Mot Skills, 2006 Feb;102(1):3-12.

Widmaier EP., Raff H., Strang KT., *Vander İnsan Fizyolojisi*, çeviri editörü: Demirgören S., İzmir Güven Kitabevi, 2010.

http://alkislarlayasiyorum.com/icerik/216355/olulerin-hikayeleri-adolf-hitler [Erişim: 27.01.2015].

http://www.dailymail.co.uk/news/article-2334397/Nazis-narcotics-How-Hitlers-henchmen-stayed-alert-war-taking-CRYSTAL-METH.html [Erişim: 27.01.2015].

http://www.veteknoloji.com/haber/hitler-in-son-gizli-silahi-40376.html [Erişim: 27.01.2015].

http://www.news.com.au/world/nazis-secret-weapon-they-were-all-high/story-e6frfkyi-1226032409117 [Erişim: 27.01.2015].

http://en.wikipedia.org/wiki/D-IX [Erişim: 28.01.2015].

http://www.milliyet.com.tr/hitler-in-son-gizli-silahi/dunya/dunyadetay/01.04.2011/1371934/default.htm [Erişim: 27.01.2015].

http://en.wikipedia.org/wiki/Methamphetamine [Erişim: 27.01.2015].

http://www.theatlantic.com/technology/archive/2013/05/pilots-salt-the-third-reich-kept-its-soldiers-alert-with-meth/276429/ [Erişim: 27.01.2015].

http://psychiatryonline.org/doi/abs/10.1176/ajp.105.6.429 [Erişim: 27.01.2015].

http://en.wikipedia.org/wiki/History_and_culture_of_substituted_amphetamines [Erişim: 27.01.2015].

http://www.spiegel.de/international/the-nazi-death-machine-hitler-s-drugged-soldiers-a-354606.html [Erişim: 27.01.2015].

http://www.uyusturucumaddeler.com/Metamfetamin.aspx [Erişim: 27.01.2015].

http://schools-wikipedia.org/wp/c/Color_blindness.htm [Erişim: 27.01.2015].

http://www.colormax.org/color-blindness-facts.htm [Erişim: 27.01.2015].

http://www.vsy.com.tr/tr/sayfa/renk-korlugu [Erişim: 28.01.2015].

http://renkkorlugum.com/renk-korlugu/ [Erişim: 28.01.2015].

http://www.norolojiklinigi.info/parkinson_hastaligi.html [Erişim: 10.04.2015].

TARİH TIBBI KONUŞTURDU 2

SUİKASTLAR, SIR ÖLÜMLER, ESRARENGİZ OLAYLAR

Tarihte yaşanmış birçok gizemli olayı tıp bilimiyle açıklamak amacıyla başlanan "Tarih Tıbbı Konuşturdu" serüveni ikinci cildiyle hızını kesmeden devam ediyor. Tarihi sevdiren adam Talha Uğurluel ve tıp doktoru Muammer Kayatekin, yüzyıllardır neden ve sonuçları merak edilen birçok tarihî olayı, tıbbî arka planlarıyla anlatıyor.

- Semud kavminin başına gelenler! Yüksek ses insan öldürür mü?
- İlkçağdan günümüze Maraton: Çatlayıncaya kadar koşmak ölüm sebebi midir?
- Zehir insan vücudunu nasıl etkiler?
- Kılıçlardaki kan oluklarının sırrı nedir?
- Tarihten bugüne maden kazalarında insanlar neden ölüyor?
- Osmanlı Delileri; insan eli silah haline gelebilir mi?
- Sultan Abdülaziz intihar mı etti, öldürüldü mü?
- Mustafa Kemal Atatürk zehirlendi mi?
- Hitler'in tıbbi savaş hileleri nelerdi?

Birçok esrarengiz olayın ve sırlı ölümün ardındaki sır perdesi ilk defa aralanıyor. Hiçbir yerde göremeyeceğiniz birçok resim ve renkli tasarım, yine mukayeseli anlatım eşliğinde mükemmel bir tarihî şölen...

ISBN 978-605-08-1921-2
9 786050 819212
₺22,50
THG 320501 DDP

Tamamı Renkli Resimli

timas.com.tr